

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

О. Ю. Бобровська, С. В. Корнієвський

**ПОЛІТИКА КОМПЛЕКСНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ:
МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

Дніпро – 2017

УДК 353.82(477)::338.2(477)
ББК 65.050.22
Б 72

Схвалено до друку Вченою радою Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (протокол № 02/202 від 10.02.2017 р.).

Рецензенти:

- М. А. Латинін*, д. держ. упр., професор, завідувач кафедри економічної політики та менеджменту Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України;
- Т. А. Кравченко*, д. держ. упр., професор, професор кафедри державного управління та земельного кадастру Класичного приватного університету;
- Н. А. Липовська*, д. держ. упр., професор, професор кафедри, в.о. завідувача кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

Б 72 **Бобровська О. Ю.** **Політика комплексного** економічного розвитку регіону: механізми формування і реалізації : монографія / О. Ю. Бобровська, С. В. Корнієвський. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 185 с.

ISBN 978-617-7139-22-4

У монографії розкрито теоретичну сутність економічної політики комплексного розвитку регіону як потужного елементу механізму державного управління регіональним розвитком. Розроблено теоретико-методичне й практичне підґрунтя створення та запровадження економічної політики комплексного розвитку регіону шляхом узгодження державної регіональної політики в конкретних регіональних умовах. Надано визначення й обґрунтовано зміст економічної політики комплексного розвитку регіону.

Обґрунтовано концепцію економічної політики комплексного розвитку регіону як складової державної політики регіонального розвитку, наведено її модель, зміст, структуру й інституційне оформлення, доведено необхідність підвищення ролі та впливу інституту місцевого самоврядування на економічне зростання регіонів, запропоновано цикл розробки й реалізації політики, надано методичне забезпечення розробки економічної політики комплексного розвитку регіону.

Розраховано на державних службовців, науковців та практиків регіонального та муніципального управління, аспірантів, слухачів НАДУ.

УДК 353.82(477)::338.2(477)
ББК 65.050.22

©Бобровська О.Ю., Корнієвський С.В., 2017
©ДРІДУ НАДУ, 2017

ISBN 978-617-7139-22-4

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ	7
1.1. Генеза економічної інтерпретації поняття «політика» в умовах трансформаційних змін	7
1.2. Інституційно-правові передумови формування механізмів розвитку економічної політики	22
1.3. Методичні засади дослідження економічної політики регіону і механізмів її реалізації	36
РОЗДІЛ 2. СТАН МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД	47
2.1. Загальносвітові тенденції розвитку механізмів формування і реалізації державних політик регіонального розвитку	47
2.2. Реалізація державної регіональної політики в Україні і механізми її забезпечення	58
2.3. Економічна політика і механізми її реалізації органами місцевого самоврядування в контексті підвищення власної економічної спроможності регіону	73
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	84
3.1. .Передумови формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону	84
3.2. .Моделі і механізми процесів розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону	94
3.3. .Розвиток економічної діяльності органів місцевого самоврядування в умовах сучасних трансформаційних змін	105
ВИСНОВКИ	118
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	121
ДОДАТКИ	137
Додаток А. Закон України «Про засади державної регіональної політики»	138
Додаток Б. Аналіз змісту політик за сферами впливу на суспільну діяльність	148
Додаток В. Аналіз змісту політик за напрямом дій влади в рамках економічної політики	154
Додаток Д. Аналіз змісту політик за ієрархічними рівнями влади в країні	157
Додаток Е. Перелік цілей плану впровадження Програми економічних реформ в контексті елементів економічної політики	159
Додаток Ж. Законодавче забезпечення розробки і формування економічної політики і інших видів політик економічної спрямованості	161

Додаток І. Основні складові економічної системи регіону	164
Додаток К. Пріоритети Стратегії розвитку Польщі на 2007 – 2015 рр. та заходи з їх реалізації	165
Додаток Л. Показники оцінки реалізації стратегічного плану (індикатори досягнення результату)	166
Додаток М. Проекти органів місцевого самоврядування за 2003 – 2014 рр.	168
Додаток Н. Проект угоди про соціально-економічне партнерство з формування розробки і реалізації заходів та обґрунтування економічної політики комплексного розвитку регіону	170
Додаток П. Методичні положення і рекомендації щодо розробки економічної політики комплексного розвитку регіону	172

ВСТУП

Під впливом загальносвітових глобалізаційних процесів, що тривають протягом двох останніх десятиріч, умови, у яких відбувається розвиток регіонів України, зазнали суттєвих змін. Ці умови пов'язані з якісним підвищенням відкритості світового господарства, еволюційними змінами регіонів і окремих територій, переглядом підходів державного управління до регіонального розвитку.

Змістовне наповнення регіональної політики більшості розвинутих країн набуло тенденцій до концентрації зусиль не в окремих слаборозвинутих територіях, а в усіх регіонах, зосереджуючись на забезпеченні ендогенних регіональних та місцевих чинниках розвитку. Головним став підхід, який передбачає взаємодію всіх учасників процесу регіонального розвитку: органів державного управління й місцевого самоврядування, бізнесу та населення. Такий підхід ґрунтується на фундаментальному положенні про взаємозалежність розвитку цілого та його складових і неможливість досягнення кінцевого результату всією системою без внеску кожного з її елементів. Новітні умови відкритості, посилення впливу органів державного управління на розвиток територій роблять цей процес динамічним, багатовимірним і багаторівневим, таким, що потребує постійної уваги до його збалансованості й опрацювання механізмів його узгодженості.

Саме тому в затвердженій урядом Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні регіональний розвиток визначено першочерговим завданням органів місцевого самоврядування. Якісну практичну реалізацію поставлених цілей розвитку регіонів уповільнює суперечність між необхідністю теоретико-методичного, інструментального й організаційно-функціонального забезпечення прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування щодо політики розвитку та існуючим методичним апаратом, застарілими механізмами реалізації й важелями впливу на ефективність їх діяльності.

З огляду на зазначене, актуальність теми дослідження зумовили: наявність проблем формування й реалізації регіональної економічної політики в Україні з урахуванням світових і національних тенденцій; існуюча суперечність теоретико-методичного узагальнення сутності та визначення місця механізмів формування й реалізації регіональної економічної політики; потреба розробки методичних і прикладних засад економічної політики розвитку регіонів, дієвих засобів удосконалення механізмів її формування та реалізації в умовах системних трансформаційних змін територіальної організації й децентралізації влади в Україні.

У першому розділі монографії досліджено загальнотеоретичні положення й ретроспективу формування наукової категорії «політика»; обґрунтовано необхідність узгодження та об'єднання економічних складових усіх видів політик і їх сукупної реалізації в економічній політиці регіонів; запропоновано методику дослідження формування й розробки механізмів її реалізації.

У другому розділі досліджено загальносвітовий вітчизняний

управлінський досвід розвитку механізмів формування та реалізації політики регіонального розвитку; наведено результати аналізу тенденцій розвитку економіки України; визначено методи й інструменти регуляторного впливу на плин процесів розвитку; обґрунтовано необхідність запровадження інтегрованого механізму розробки економічної політики комплексного розвитку регіону.

У третьому розділі монографії обґрунтовано концепцію й сформовано модель комплексного розвитку регіонів; розроблено комплекс науково-методичних положень і механізмів її формування та реалізації; запропоновано стандартизацію процесів і процедур розробки політики й документовані форми її надання для планування та звітності.

В результаті виконаного дослідження вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні методичних і прикладних засад механізмів формування й реалізації регіональної економічної політики та посилення їх впливу в розв'язанні проблеми підвищення економічної самодостатності й самозабезпеченості територій в умовах системних трансформаційних змін територіальної організації та децентралізації влади в Україні. Основні результати, отримані в ході дослідження, дали змогу сформулювати низку висновків концептуального, методичного та науково-практичного характеру.

Наукові результати і матеріал, викладений у монографії, можуть бути використані в практичній діяльності органів місцевого самоврядування під час розробки та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів.

Автори висловлюють щире подяку рецензентам д. держ. упр., професору Латиніну Миколі Анатолійовичу, д. держ. упр., професору Кравченко Тетяні Анатоліївні, д. держ. упр., професору Липовській Наталії Анатоліївні за цінні поради й ґрунтовну рецензію монографічного дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ

1.1. Генеза економічної інтерпретації поняття «політика» в умовах трансформаційних змін

«Політика» – одне з найбільш поширених і багатозначних слів як в українській мові, так і в багатьох інших мовах світу. У повсякденному житті політикою часто називають всяку цілеспрямовану діяльність, будь то діяльність керівника держави, партії чи фірми або навіть ставлення однієї людини до іншої, підпорядковане певній меті. Розглядаючи це поняття в науково-теоретичному контексті потрібно побудувати уявлення про її зміст, призначення, сферу використання, зовнішні і внутрішні зв'язки політики із існуючим понятійним апаратом, що відображає теоретико-методологічні основи побудови суспільного життя. Специфіка цього завдання полягає в критичному осмисленні політичної дійсності і уяві такої картини світу політики, яка описувала б і пояснювала дане явище в цілому.

Різні складники аналізу державної політики містять праці сучасних дослідників О. Антонової, Т. Брус, О. Кілієвича, Б. Кравченка, В. Куйбіди, О. Кучеренка, В. Ребкала, В. Романова, О. Рудіка, В. Тертички та ін. Різноманітні аспекти процесу формування державної політики висвітлені в публікаціях Ю. Бажала, Б. Гаєвського, А. Гальчинського, С. Здіорука, С. Мочерного, І. Розпутенка, Ю. Шарова та ін. Проблеми регіонального розвитку і регіональної політики широко досліджуються як у межах науки державного управління так і вченими-економістами. Йдеться насамперед про праці таких українських і зарубіжних вчених, як В. Антонов, В. Бабаєв, О. Бобровська, М. Бутко, З. Варналій, В. Воротін, В. Геєць, М. Долішній, В. Керецман, В. Мамонова, К. Мезенцев, М. Мельник, Ю. Наврузов, С. Романюк, А. Ткачук, О. Топчієв, Т. Уманець та ін.

Походження самого терміна «політика» різні автори інтерпретують по різному. Одні дослідники стверджують, що назва політика походить від грецького «polis» і його похідних «politeia» (конституція), «polites» (громадянин) і «politicos» (державний діяч). Інші вважають, що дане поняття походить від «politike», що означало науку та мистецтво відправлення державних справ. Треті вважають, що саме слово політика сталося від «politeia», так називали законодавче оформлення суспільно-державного устрою. Четверті переконані, що поняття «політика» походить від грецьких слів «poli» (багато) і «tikos» (інтереси). Широке поширення слово «політика» отримало після того, як став відомий трактат давньогрецького мислителя Аристотеля про державу і мистецтво правління, який так і називався «Політика» [5, с. 376 – 644].

У Древній Греції під словом «політика» розумілося все, що відносилось до державної діяльності. Так, зокрема, Платон і Аристотель вважали політикою управління державою. Аристотель вважав правильними ті форми державного устрою (монархія, аристократія, політія), при яких метою політики є загальне

добро [5, с. 467]. Платон визначав політику як мистецтво жити разом, тобто мистецтво співіснування [118]. Даний підхід називається комунікаційним.

Використовуючи директивний підхід, класик політичної науки, італійський мислитель Ніколо Макіавеллі вважав, що політика є не що інше, як «сукупність засобів, які необхідні для того, щоб прийти до влади, утримуватися при владі і корисно використовувати її» [96].

А німецький соціолог М. Вебер підкреслював, що політика «означає прагнення до участі у владі або надання впливу на розподіл влади, чи то між державами, будь то всередині держави між групами людей, яких воно в себе укладає. Хто займається політикою, той прагне влади» [28].

Виходячи з функціонального підходу, Т. Парсонс писав: «Політика являє собою сукупність способів організації визначених елементів тотальної системи відповідно до однієї з її фундаментальних функцій, а саме: ефективною дії для досягнення спільних цілей» [117]. А. Д. Істон розумів політику як владний розподіл цінностей всередині суспільства [208].

На основі інституційного підходу В. Ленін вважав, що політика є «область відносин між класами суспільства, їх відношення до держави як до знаряддя панівного класу, концентроване вираження економіки» [94].

Політика багато в чому обумовлена матеріально-виробничою і економічною основою суспільства. На думку Адама Сміта: «Необхідність цивільного уряду зростає з придбанням цінної власності. До тих пір, поки існує власність, не можуть не існувати держави, самою метою яких не була б охорона багатства й захист багатих від бідних» [201]. Проте визначити її місце і роль в економічному розвитку можна, тільки аналізуючи конкретні суспільства. У перехідних суспільствах політика тяжіє, переважає, має першість над економікою. У стабільних суспільствах економіка визначає політику, має пріоритет.

Таким чином можна узагальнити, що в українській науковій термінології слово «політика» відповідає двом різним поняттям:

1. Політика (відповідає англomовному терміну «policy») – це сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання різних інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб. Політику в цьому розумінні вивчають переважно політологи.

2. Політика (відповідає англomовному терміну «politics») – це план дій, або напрям дій, прийнятний і дотримуваний владою, керівником, політичною партією та ін. Саме в такому розумінні вживається слово «політика», коли кажуть про державну політику та про її напрями [9, с. 370].

Тертичка В. В., зазначає, що розмежування англomовних термінів *policy* і *politics* та утвердження чистоти змістового контексту в українській дійсності сприяло б кристалізації аналізу державної політики в Україні (адже інколи досить складно пояснити відмінності об'єкта і сфери дослідження *Policy Science* і *Political Science*). Вимогою сьогодення є уникнення термінологічної плутанини як у науковій літературі, так і в публіцистиці, чітке розмежування сфер аналізу політики і політичного аналізу й відповідно, політичної аналітики

і *аналізу політики* та відмежування їх від *аналізу для політики* (своєрідне обстоювання, обґрунтування й пропагування) [209].

Політика моделює суспільне життя і визначально впливає на економічний прогрес у трьох напрямках:

- сприяє його розвитку шляхом правильно визначених цілей та пріоритетів;
- стримує суспільний прогрес, у тому числі економічний розвиток, якщо вона науково не обґрунтована, «стихийна», не забезпечена інституційно та ресурсно;
- може суперечливо діяти на економічний прогрес, прискорюючи його в одному напрямі і стримуючи в іншому, за умов незбалансованості, неузгодженості та відсутності підтримки.

На еволюційному шляху становлення економічної політики України, як складного суспільного явища можна виділити наступні етапи, які вирізнялись різними механізмами реалізації:

Перший етап (зародження) – виникнення розуміння економічної політики як самостійної складової загальної політики держави. Характеризується невизначеністю її впливу на розвиток країни, відсутністю нормативно-правових актів, підходів до суб'єктів і механізмів її формування і розвитку.

Другий етап (диференціації підходів) – визначення змісту і дефініцій диференціації складових політики. Поява різних видів політик, у складі яких є можливість включення заходів економічної політики. З'являються ознаки стабільності змісту політик і об'єднання їх в цілісний інструмент державного регулювання розвитку країни. Заходи політики стають більш цілеспрямованими, формується конкретні цілі, механізми реалізації, розробляються методичні засади і встановлюється ієрархія рівнів реалізації. Зміст економічної політики починає вкладатись в стратегії і плани розвитку. Здійснюється конкретизація суб'єктів політики. Цей етап наслідуючи попередній за призначенням політики, поглиблює і розкриває уяву про значущість і місце економічної політики в процесах суспільного розвитку.

Третій етап (ієрархічно-комунікативний) суттєво розширює комунікативний інформаційно-аналітичний простір політики, відокремлює субординаційність її складових, формулює рівні керованості і регулювання механізмів. Здійснюється перехід на довгостроковість цілей і заходів політики, розробляються заходи по забезпеченню її реалізації, зростає статус політики. Вона стає вагомим інструментом управління економічною безпекою держави.

Четвертий етап (інтеграційного змісту) розвитку економічної політики доцільно назвати етапом інтеграційного змісту економічної політики, охоплення нею економічними заходами всіх векторів економічного зростання, акумуляції і генерування економічних можливостей держави за територіальними і галузевими рівнями, підвищення компетентнісних навичок суб'єктів політики, особливо органів місцевої влади, вирішення проблем інтегрованого забезпечення і управління політикою розвитку. Ці умови можуть бути досягнуті при наданні економічній політиці власного статусу як на рівні

держави так і в її окремих регіонах.

Нинішній етап розвитку економічної політики можна назвати інтеграційно-реформаторським. Здійснюється інтеграція складових і видів економічної політики та консолідація зусиль держави, місцевого самоврядування і громадян через територіальні громади. На цьому етапі необхідна більш глибока увага про інтегрованість процесів в економічному житті і комплексне вирішення проблем комплексного забезпечення і управління політикою [80].

Враховуючи вищесказане нам видається доречним зупинитися на питанні, що стосується класифікації видів державної політики. Підвищення сили впливу політики на економічне зростання стимулювало виникнення низки політичних інтересів, які деталізують зміст економіки, економічних явищ і процесів, економічних потреб суспільства в цілу низку видів політики. В сучасній політико-соціологічній літературі існує кілька критеріїв, на основі яких виділяють різні види державної політики. Згідно з найбільш розповсюдженими з них – види політики виділяються у відповідності з характером об'єкта або сфери управління. Відповідно до цього політичний процес управлінського впливу держави на економіку став називатись економічною політикою, на соціальну сферу – соціальною політикою і т.д. Ці види політики знаходяться у відносинах глибинного взаємозв'язку один з одним, і жодна з них без взаємодії з іншими не може здійснити свої цілі [38, с. 75]. Види політики та їх систематизаційні ознаки представлені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація видів політики

Систематизаційні ознаки	Види політики
За сферами суспільної діяльності	Економічна, соціальна, національна, науково-технічна, екологічна, культурна і воєнна [27, с. 28]
За напрямом дій влади	По вертикалі - функціонально - галузеве політичне управління, що характеризує підпорядкованість центральних інститутів та місцевих органів політико - управлінського впливу. По горизонталі - здійснюється управлінський вплив на більш конкретні об'єкти з боку суб'єктів та інститутів державної влади в рамках основних видів політики. Наприклад, всередині економічної політики виділяються промислова, енергетична та інші види державної політики. Усередині соціальної політики співіснують освітня, житлова, житлово-комунальна та інші різновиди політики [38, с. 75]
За ієрархічним рівнем управлінського впливу на економіку країни	Державна, регіональна, муніципальна [38, с. 75]
За функціями політики	Зовнішня та внутрішня [99, с. 43]
За структурою та обсягом впливу	- структурна політика; - галузева політика; - територіальна політика [99, с. 43].
За періодом дії	Довгострокова, короткострокова [99, с. 43]
За характером суб'єкт – об'єктних відносин	Розподільча, перерозподільча, регулююча (протекціоністська та конкурентна), адміністративно-правова, стратегічна та антикризова політика [99, с. 43]
За змістом і характером	Прогресивна, реакційна, науково-обґрунтована і волонтаристська політика [227, с.155]
За суб'єктами політики	Політика держави, світового співтовариства, політика партії, політика суспільних організацій, політика банку або фірми тощо [227, с. 155]
За інструментами реалізації політик	Законодавча база, нормативно-методичне забезпечення [95]

Складено на основі джерел [27; 38; 95; 99; 227]

Існують і інші ознаки систематизації політик. Втім мова про їх роль чи відмінності залежить від характеру існуючих проблем в суспільстві і доцільності виокремлення заходів певного змісту і призначення для їх подолання. Можна впевнено сказати, що економічну політику слід розглядати як частину політики країни, яка має своє вираження у сукупності дій і заходів, що здійснюються органами державної влади і державного управління стосовно впливу на економіку згідно із соціально-економічною природою даного суспільства.

Аналіз змісту політик за сферами впливу на суспільну діяльність (додаток Б), за напрямом дій влади в рамках економічної політики (додаток В), ієрархічними рівнями влади в країнах, що мають певні відмінності управлінського впливу (додаток Д) засвідчило, що кожна з них для свого втілення, починаючи з моменту розробки, повинна мати економічну основу. У теперішній час і в найближчому майбутньому економічна база і реалізація будь якого виду політики не буде мати достатньої державної підтримки так як Бюджет держави і його структура є ні достатніми ні раціональними.

В цих умовах значення і роль саме економічної політики суттєво підвищується, визначаються і її інтеграційні можливості. Можна стверджувати, що витоками уяви про інтегрування економічних складових усіх видів політик можна вважати час проголошення шляху на перехід до економічної самостійності держави (Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» [130]), надання органам регіональної і місцевої влади певної господарської самостійності (Закон України «Про місцеве самоврядування», розробка і ухвалення стратегії розвитку України» «Шляхом європейської інтеграції» [178], зміст яких дозволяє уявити спектр питань, які повинна охоплювати державна економічна політика і можливості їх вирішення для досягнення економічної самостійності одночасно за усіма сферами діяльності, на всіх ієрархічних рівнях управління і в просторі держави. В цих умовах об'єктивується потреба формування самостійних економічних політик за сферами і рівнями реалізації в контексті забезпечення економічної політики держави. Економічна політика пов'язана з економічним розвитком держави та розвитком інших сфер життя. Забезпечуючи суспільний розвиток вона є домінантною серед інших політик держави. Оптимальне використання всіх наявних ресурсів в державі для забезпечення найвищого рівня соціально-економічного розвитку і є головною метою економічної політики.

При визначенні сутності економічної політики переважна більшість науковців ототожнює економічну політику з державним регулюванням економіки, це узагальнено нами в (табл. 1.2).

А. С. Гальчинський та керований ним колектив авторів вважає, що політика як концентроване вираження економіки має будуватися на врахуванні вимог об'єктивно діючої системи економічних законів. Це дасть можливість їй «повертатися» в економіку активним фактором її розвитку. Плавний перехід до ринкової економіки може відбутися лише на основі використання реально діючих причинно-наслідкових зв'язків в економічному житті, врахування інтересів усіх господарюючих суб'єктів, тобто політики, побудованої на науковій теорії й адекватно трансформованої у господарському механізмі [35, с. 21].

Таблиця 1.2

Дефініції поняття «економічна політика»

Автор	Визначення сутності
Дж. Кейнс [65]	Оскільки економіка не може діяти самостійно, то економічна політика, яка виражає «загальну волю», – це державне регулювання.
В. Ойкен [108].	Сукупність державних заходів впливу на економічні процеси
Е. Аткинсон, Дж.Стигліц [8, с.17]	Першою функцією держави є встановлення та впровадження в життя правил економічної гри.
Дж. Сакс [193, с. 641]	Забезпечення урядовими органами максимізації суспільного добробуту.
Бункіна М.К., Семенов О.М. [25, с. 14]	Економічна політика, або державне регулювання економіки, покликана виражати сукупну волю суспільства, вона конкретно втілюється в рішеннях і діях уряду, може коригувати економічні процеси.
Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. [16]	Сукупність науково сформульованих ідей і положень, довгострокових і найближчих завдань, цілеспрямованих дій, з допомогою яких здійснюється керівництво економікою (підприємством). Тобто - це розробка й проведення в життя системи господарських заходів, скерованих на розвиток і підвищення ефективності виробництва.
Дідківська Л.І., Головка Л.С. [44 с. 26]	Система соціально-економічних ідей та цілей розвитку країни, основні завдання, засоби їх досягнення, а також діяльність органів державної влади й управління щодо їх реалізації.
Беляєв О.О. та ін. [17, с. 14]	Концентрована, науково обґрунтована діяльність держави щодо цілеспрямованого керування функціональним розвитком економіки на макро– і мікрорівні з метою забезпечення загального добробуту в країні.
Уманцев Ю., Міняйло О., Косик В. [214]	Комплекс економічних цілей і заходів держави, які забезпечують вирішення довгострокових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань і розвитку національної економіки, відповідно до інтересів економічного розвитку. Економічна політика держави – сукупність форм, методів і інструментів за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення необхідних умов для функціонування національного ринку та вирішення соціально-економічних проблем країни.
Мочерний С.В. [106]	Комплекс економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) цілей та короткотермінових (тактичних) завдань розвитку економічної системи, відповідно до інтересів країни втілюється в економічні програми
Корнієвський С.В.	Частина політики країни, яка має своє вираження у сукупності дій і заходів, що здійснюються органами державної влади і державного управління стосовно впливу на економіку згідно із соціально-економічною природою даного суспільства

Складено на основі джерел [8; 16; 17; 25; 44; 65; 108; 193; 106; 214].

За основу дефініції поняття «економічна політика» з певними уточненнями було прийнято підхід С. В. Мочерного. Науковець визначає економічну політику як комплекс економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткотермінових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни і втілюється в економічній програмі. Економічна політика базується на теоретико-методологічних засадах економічної теорії, насамперед політичної економії, на основі пізнання об'єктивних економічних законів, потреб, інтересів і цілей різних економічних суб'єктів. Багатоаспектний зміст і напрями економічної політики стали знаходити свій вираз у всіх інших видах, які за своїм змістом підпорядковані досягненню економічних цілей держави. До складу економічно спрямованих політик відносяться: фінансово-кредитна, бюджетна, науково-технічна, структурна, соціальна, інвестиційна, аграрна, зовнішньоекономічна політика та ін. (табл. 1.3) [106, с. 435].

На жаль в українському законодавстві ще й досі немає чіткого визначення

поняття «економічна політика». Хоча певні кроки в цьому напрямку почали здійснюватися ще у 1990 р. коли був прийнятий закон «Про економічну самостійність Української РСР» [130].

Таблиця 1.3

Економічно спрямовані політики

Назва	Сутність
Фінансово-кредитна	це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу [221, с. 74]
бюджетна	економічна діяльність органів державної влади і державного управління з визначення системи організаційних і методологічних заходів щодо мобілізації фінансових ресурсів їх розподілу і використання у відповідності з потребами соціально-економічного розвитку суспільства [6, с. 32]
науково-технічна	за для науково-технічного забезпечення економічного зростання «визначає основні цілі, напрями, принципи, форми і методи діяльності держави в науково-технічній сфері» [221, с. 103]
структурна	обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів з підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання та розв'язання соціально-економічних проблем [221, с. 92].
соціальна	система управлінських, організаційних, регулятивних, само регулятивних заходів, дій, принципів і засад, спрямованих на забезпечення оптимального рівня та якості життя населення, соціального захисту їх і соціальної безпеки в суспільстві [221, с.161], що розвиває людський капітал і його здатність до участі і впливу на економічний розвиток
інвестиційна	комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на поширення та активізацію інвестиційних процесів [221, с. 87], що забезпечує зростання економічного потенціалу і базису суспільства
регіональна	система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [132]
зовнішнь-економічна	форма політичної організації публічної матеріальної можливості та спроможності соціального суб'єкта формувати й реалізувати його зовнішньоекономічні інтереси та цілі у сфері міжнародних відносин [217, с 10], що стає чинником впливу на підвищення конкурентоспроможності і економічного іміджу країни

Складено на основі джерел [6; 217; 221; 132].

Із прийняттям Верховною Радою Акту проголошення незалежності України. Кабінетом Міністрів України були підготовлені «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності», які були затверджені відповідною постановою Верховної Ради України [113]. У їх складі: докорінна структурна перебудова народного господарства, кардинальні зміни в інвестиційній діяльності, роздержавлення і приватизація власності та демонополізація виробництва, розвиток інфраструктури ринку, аграрна та фінансова реформи.

Втім, не зважаючи на наголошені пріоритети економічного розвитку, задекларовані в економічній політиці, в економіці України стали спостерігатися кризові явища, які набули масштабів та характеру системності. В цих умовах 15 червня 1994 р. ВРУ прийнято Постанову «Про основні засади і напрями становлення економіки України в кризовий період» [158], в якій зазначено, що загрозлива глибина кризи вимагає усунення некерованості державою основними економічними процесами в країні. Основними важелями державного регулювання економіки були визначені: ціноутворення; фінансово-кредитна політика (податкова, кредитна, бюджетна, валютна); політика заробітної плати; інвестиційне регулювання; науково-технічна політика;

зовнішньоекономічна діяльність.

Завдяки запровадженим заходам упродовж 1994 – 1999 рр. в економіці країни стали з'являтися якісні зміни. Завдяки їм у посланні Президента України до Верховної Ради України за 2000 р. «Україна: поступ у XXI століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 – 2004 роки» [213] був намічений курс на соціальну переорієнтацію економічної політики як основну мету здійснюваних реформ. Йшлося про безпосереднє втілення в життя завдань, що визначають довгострокову стратегію соціально-економічного розвитку держави, розбудову в Україні ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки.

Серед пріоритетів вважаємо за доцільне відзначити утвердження механізмів, які мають забезпечити надійні гарантії стабілізації економіки і утворення необхідних передумов її прискореного зростання. Домінуючими у структурі економічного зростання були визначені чинники саме економічного зростання. Особливе значення стало набувати підвищення ефективності використання трудового потенціалу та зростання продуктивності праці та інших економічних результатів діяльності.

Наступним важливим документом зміцнення статусу політики стала Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004 – 2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції» [206], розроблена у 2004 р. під керівництвом Уряду України. Стратегією було визначено основні стратегічні пріоритети для України на 2004 – 2015 рр., серед яких: створення передумов для набуття Україною членства в ЄС, забезпечення сталого економічного розвитку, утвердження інноваційної моделі розвитку, соціальна переорієнтація економічної політики. Згідно з Указом Президента України № 493/2004 від 28 квітня 2004 р. [178] заходи стратегії «Шляхом європейської інтеграції» повинні бути враховані під час розроблення проектів державних, регіональних, галузевих, цільових програм економічного і соціального розвитку. Однак, в умовах політичної нестабільності та протистояння між політичними силами та найвищим керівництвом держави, здійснити намічені заходи виявилось вкрай проблематичним. Ситуація погіршилась впливом світової економічної кризи 2008 р [78].

Ознаками посилення політизації дій держави у сфері економічної політики слід, на думку Жаліло Я. А., стати:

- підпорядкування заходів економічної політики потребам досягнення поточних, часто суто політичних, цілей, що утруднює прийняття об'єктивних рішень у сфері економічної політики через протистояння політичних сил у Верховній Раді та конфлікти між гілками влади;

- перетворення встановлення та забезпечення соціальних нормативів на предмет політичних змагань, що перешкоджає коректному визначенню економічної обґрунтованості їх розмірів, перебудові системи соціального захисту, збалансуванню завдань соціального захисту та економічного розвитку в бюджетній політиці;

- політизацію процесу визначення розмірів мінімальної заробітної плати, що перешкоджає становленню дієздатного ринку праці, встановленню

коректного зв'язку оплати праці з її продуктивністю, подоланню невиправданої міжгалузевої та міжкваліфікаційної диференціації, деформує соціальний діалог між роботодавцями та профспілками;

– перетворення політики ціноутворення на ринках природних монополій на інструмент політичної конкуренції, що перешкоджає встановленню економічно виважених норм діяльності підприємств цієї сфери, заважає їх структурній модернізації, посилює загрози техногенній безпеці.

Політизація дій у сфері економічної політики різко скорочує реальний стратегічний горизонт діяльності уряду. За таких умов, хоча уряд і працює над низкою стратегічних програм, проте ці програми вже не можуть сприйматися суб'єктами господарювання як основа для формування раціональних очікувань, оскільки власне термін діяльності уряду, так само як і пріоритети діяльності його найімовірніших наступників, залишаються вельми невизначеними. Відтак економічна політика де-факто виявляється зупиненою переважно на рівні малоефективного та вразливого до корпоративних впливів «ручного керування». Це гальмує розвиток середнього і малого бізнесу і значною мірою деформує приватні стратегії суб'єктів господарювання, посилює недовіру до влади і очікувані суб'єктами господарювання втрати від політичних ризиків. Ці ризики позначаються на зниженні інвестиційної привабливості економіки й не стимулюють активність вітчизняних і зарубіжних інвесторів, звужують горизонти стратегічного планування компаній і створюють умови спекулятивних видів діяльності. Тому необхідно зосередити увагу на подоланні слабкої дієздатності наявних у розпорядженні держави інструментів економічної політики та методології їх застосування [53, с. 155 – 157].

Вищезазначене свідчить, що формування та реалізація економічної політики держави, як її головного напрямку діяльності, відбувається шляхом прийняття та виконання державно-управлінських рішень. За формами реалізації ці рішення можна класифікувати на нормативно-правові, програмно-цільові та організаційно-розпорядчі [12, с. 24].

Для позитивних змін в економіці країни були намічені нові напрями економічної політики [120]. Комітетом з економічних реформ розроблено Програму економічних реформ на 2010 – 2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [57]. Реформи спрямовані на побудову сучасної, стійкої, відкритої й конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки, формування професійної й ефективної системи державного управління, і зрештою – на підвищення добробуту українських громадян.

Програма охоплювала широкий набір стратегічних перетворень за п'ятьма напрямами:

1. Створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи.

2. Формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації податкової системи й поглиблення

міжнародної економічної інтеграції України.

3. Модернізація інфраструктури й базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі. Перехід від дотацій до самоокупності виробництва й соціальних послуг.

4. Збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти й медичного обслуговування.

5. Підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби й виконавчої влади.

За цими напрямами було передбачено започаткувати 21 реформу. Указом Президента України був затверджений Національний план дій на 2013 р. В Указі встановлені цілі, які необхідно досягти для виконання Програми, зміст завдань та заходів для їх досягнення, індикатори досягнення, відповідальні виконавці та строки виконання [151]. Перелік цілей плану впровадження Програми економічних реформ в контексті елементів економічної політики представлений в додатку Е.

На сьогодні існує більше ніж 50 нормативно-правових актів (додаток Ж), які здійснюють безпосередній вплив на формування та реалізацію державної економічної політики в Україні. Таке розпорошення не сприяє формуванню цілісного, методологічного, організаційного, адміністративного законодавчого забезпечення безпосередньо економічної політики і вимагає системного інституційного підходу до забезпечення процесів її розробки і реалізації. У широкому розумінні, сьогодні такі підходи ще не запропоновані. Для методологічного і змістовного системного вдосконалення розробки і впровадження державної регіональної політики слід чітко визначити і узагальнити її структурні елементи, їх змістовне наповнення як складових процесу її розробки, запровадження і регулювання. Цей висновок підтверджують результати аналізу змісту галузевих і регіональної політики наведений в додатку Б, який показує відсутність горизонтальних міжгалузевих зв'язків і інституційної координації. У складі завдань кожної політики також спостерігається відсутність генерованих заходів, що можуть мати вплив на розвиток економіки цього регіону. Державна регіональна політика також поки не є каталізатором і стимулятором власного розвитку, так як недостатньо пов'язана із галузевими політиками і не забезпечено повною фінансовою підтримкою досягнення поставлених цілей.

Необхідним вважається закріплення в спеціальному законі цілей й принципів економічної політики та основ законодавства, які будуть забезпечувати її здійснення на усіх рівнях. Це можна зробити, якщо закріпити в окремому законі, що доповнює Конституцію (або безпосередньо в Конституції), основи самої економічної системи країни. Тільки створивши такі законодавчі основи, можна забезпечити системний підхід до вдосконалення державного управління економічним розвитком держави. Це буде сприяти економічному розвитку країни і формуванню ключових орієнтирів для програм модернізації господарського законодавства та більшої адекватності його забезпеченню

сталості економічної системи.

Модернізація законодавства повинна здійснюватися таким чином, щоб водночас забезпечувалася його стабільність і непорушність основоположних положень [70].

Найбільший вплив на якість і дієвість економічної політики здійснюють державно-політичні рішення, що розглядаються важливим складовим ланцюгом: держава → державна влада → державно-політичні відносини → державна політика → державно-політичні рішення → державно-владні дії → суспільство [210, с. 298]. Як наслідок зміст державної економічної політики і її реалізація стають нероздільними від політики держави і її регіонів і еволюціонують разом з нею в процесі прийняття і здійснення державних рішень.

Аналіз існуючого стану економіки країни доводить доцільність узагальнення економічних цілей і заходів у різних видах державних політик в єдине цілісне поняття «державна економічна політика» з визначенням її специфічних особливостей. Концептуальне бачення автором складових державної економічної політики та їх змісту представлено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Інституційна наповненість (зміст) державної економічної політики

Складові	Зміст
Сутність	Комплекс економічних цілей і заходів держави, які забезпечують вирішення довгострокових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань і розвитку національної економіки відповідно до інтересів країни і втілення їх в програми економічного розвитку. Економічна політика держави – сукупність форм, методів і інструментів за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення необхідних умов для функціонування національного ринку та вирішення соціально-економічних проблем країни
Призначення	Забезпечення економічної національної безпеки країни
Складові елементи	Цілі, об'єкти, суб'єкти, методи, засади, механізми, функції, моделі та ін.
Місія	Здійснення економічної функції держави, спрямованої на головні суб'єкти економічних відносин в державі, регулювання, стимулювання і здійснення підтримки економічного розвитку регіону
Генеральна мета	Високий рівень економічного добробуту, забезпечення економічної і соціальної стабільності і зміцнення економічної безпеки держави; зміцнення основ української державності; усунення диспропорцій між економічними і соціальними рівнями на усій території країни
Основні цілі	Рациональне використання ресурсів і досягнення макроекономічної ефективності; забезпечення стабільного розвитку і конкурентоспроможності держави і регіонів; реалізація соціальних цілей.
Об'єкти	Багаторівнева господарська система з широкою структурою і значною кількістю взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих підсистем і елементів; інтегрована система господарських об'єктів з характерною багато вимірністю; умови соціально-економічного розвитку країни. Структура економіки, інвестиційна діяльність, НТП, довкілля та інші.
Суб'єкти	Державні органи влади; органи місцевого самоврядування; територіальні громади; носії і виразники економічних інтересів.
Функції	Законодавчо-регулююча; стабілізаційна; контролююча; стимулювання і підтримка конкуренції; соціально-спрямована; цілеорієнтована; розпорядча; управлінська; інфраструктурна; запобігання тимчасовим негараздам.
Методи регулювання розвитку	Державний контракт; державне замовлення; державні субвенції, дотації, ліцензування, квотування, встановлення фіксованих цін, запровадження економічних, соціальних, екологічних та інших стандартів процесів життєдіяльності.
Механізми	Економічний, правовий, ресурсний, інформаційний.

Примітка: складові державної економічної політики імплементуються в їх заходи і в заходи державної регіональної політики. На цьому рівні економічна складова політики перестає бути своєрідною цілісністю і слугує об'єднанню економічних можливостей розвитку регіонів заради зміцнення економічної могутності держави

Аналіз складових і змісту політик за ієрархічними рівнями влади в країні (додаток Д) показує, що вони мають певні відмінності як за ступенем управлінського впливу так і за напрямками дії і виміром очікуваних результатів, що підтверджує необхідність надання кожному виду політики офіційного статусу.

На наш погляд, місією економічної політики є зростання конкурентоспроможності регіонів, розширення меж їх економічного життя, забезпечення матеріально-речового і вартісного розвитку, економічна інтеграція діяльності всіх сфер і галузей економіки, спрямування її на створення і дотримання справедливих економічних умов розширеного відтворення використання ресурсів, подальших стабільних обмінів виробничими товарами і послугами при забезпеченні раціональним природокористуванням і зростанням економічних умов життя громадян.

Важливим елементом і новим рушійним кроком стало започаткування розроблення Державної регіональної економічної політики нашої держави. З часу прийняття в Україні стратегії «Шляхом Європейської інтеграції» [178] країні ЄС почали надавати Україні суттєвої допомоги по опануванню нових здатностей нашої держави в частині формування державної регіональної політики (ДРП). А саме: були виконані низка проектів технічної допомоги, одним з яких став «підтримка політики регіонального розвитку України», його зміст і акценти концентрувались на особливостях процесу формулювання і реалізації політики регіонального розвитку. В межах проекту досліджувались питання ролі ДРП як ключової складової національної політики розвитку, законодавча база регіонального розвитку, управління регіональним розвитком [187, с. 5]. У результатах виконання проекту було зроблено цілу низку обґрунтованих пропозицій по розробці і реалізації ДРП, але, на жаль, вони і досі не реалізовані, а «головне» питання розробки власних регіональних економічних політик не було об'єктом дослідження. Спираючись на результати власного дослідження і глибоко ознайомившись із пропозиціями вищеназваного Проекту, ми дійшли висновку, що економічна політика держави повинна продовжуватись у власних економічних політиках регіонів. Цілі її розробки повинні бути сумісними із економічними цілями держави, а їх реалізація повинна забезпечуватись власним економічним достатком регіонів і спільним з державою фінансовим навантаженням та іншими новими джерелами фінансування.

Узагальнення понять «економічна політика», наданих в економічних літературних джерелах дозволяє виокремити зміст структурних елементів регіональної економічної політики держави (табл. 1.5).

Зіставивши зміст табл. 1.4 та табл. 1.5 можна відмітити, що державна регіональна економічна політика України поряд з галузевими політиками розвитку є складовою державної політики і визначає глибину та інтенсивність втручання центральної влади на рівні регіонів.

В Європі, як свідчать сучасні європейські дослідження [187, с. 28], виділяють три поняття «регіональної політики»:

- відносини між органами центральної влади і регіонами;

- державне втручання у розвиток окремих територій;
- власна політика регіонів – соціально-економічна, інвестиційна та інші політики, що спрямовуються на подолання відмінностей в умовах життя і підприємництва.

Таблиця 1.5

Державна регіональна економічна політика

Складові	Зміст
Визначення	Сукупність організаційних, правових та економічних заходів щодо поточних цілей держави та ефективного розвитку регіонів, раціонального використання ресурсів, створення нормальних умов життєдіяльності людей, забезпечення екологічної безпеки, довкілля тощо [214, с. 284]. Окремі аспекти політики: - сфери діяльності держави щодо управління політичним, економічним та соціальним розвитком окремих територій країни, виходячи із загальнодержавних інтересів; - соціально-економічна політика окремих регіонів, спрямована на реалізацію певних цілей і завдань і наявних ресурсів; - сукупність соціально-економічних, правових та адміністративно-організаційних засад і методів, що органічно поєднують загальнодержавні й регіональні інтереси і спрямовані на планомірний і пропорційний розвиток регіонів [197].
Складові елементи	Цілі, об'єкти, суб'єкти, методи, інструменти, стратегії, програми, плани розвитку, проекти, методологічний інструментарій розробки і запровадження
Основні цілі	<ul style="list-style-type: none"> – політичні, економічні, соціальні, в т.ч. розподіл влади між центром і регіонами та практична діяльність у регіонах, що становить предмет політики держави; – структурна перебудова регіонів з метою поліпшення економічних регіональних диспропорцій, міжрегіональної збалансованості, підтримка життєвого рівня людей; – інтеграція державних і регіональних інтересів; – зміцнення основ української державності.
Призначення	<ul style="list-style-type: none"> – пошук оптимальної моделі державного устрою; – забезпечення економічної самодостатності областей шляхом узгодження загальнодержавних регіональних і місцевих інтересів і економічних пріоритетів; – активізація участі регіонів і ОМС в управлінні державою та самостійне вирішення проблем у межах своєї компетенції; – підвищення та вирівнювання регіональних умов життя населення; – узгодження загальнодержавних пріоритетів і інтересів з регіонами і містами; – відповідальність органів державної влади за прийняті рішення; – підвищення економічної самостійності регіонів шляхом чіткого розмежування повноважень; – комплексне вирішення економічних і соціальних проблем регіону.
Об'єкти	Територіальні утворення, в межах яких здійснюється державне управління та місцеве самоврядування, інвестиційна політика, розміщення продуктивних сил, інформаційне забезпечення тощо
Механізми	Цільові державні програми національного і регіонального розвитку, Проекти регіонального розвитку, дотації, субвенції та інші.

Зміст регіональної політики трактується «... як мистецтво застосування урядом різних підходів до різних частин країни, ... заздалегідь продумане зусилля органів державної влади щодо зменшення нерівності між регіонами шляхом використання спеціально розроблених для цього інструментів» [187; 231].

Рівень якості та інноваційності економічної політики потребує відображення і врахування системних досліджень взаємозалежності розвитку систем, суспільної діяльності дослідження місця і ролі економічної політики у процесах розвитку, визначення і врахування впливу економічних чинників на якість і темпи розбудови інноваційних процесів. Необхідно визначити і межі її застосування, як цілісної системної складової економічного розвитку регіонів, які в місцевому самоврядуванні досі не виокремлені.

Потребують вирішення питання створення методології формування і реалізації економічної політики на державному і регіональному рівнях, застосування сучасного інструментарію наукових досліджень, удосконалення організаційно-управлінського і інституційного забезпечення її запровадження. Доцільним є визначення консолідованих інтеграційних стратегій розвитку запровадження нових форм регіонального співтовариства, удосконалення механізмів муніципального менеджменту у напрямку втілення питань регуляторної політики, що сприяють її реалізації, в стратегіях і планах розвитку.

Окремою метою власної економічної політики повинно стати досягнення її тісної сумісності з політиками інших сфер життєдіяльності і інтеграція їх економічних цілей, формування широкого простору співпраці в параметрах власних моделей економічного розвитку.

Розробка економічної політики повинна базуватись на спеціальних методах, проведенні спеціальних досліджень стану і рівня економічного розвитку, врахуванні мінливих умов і параметрів розвитку за допомогою комп'ютеризованих моделей прогнозування, статистичних показників, що об'єднують ретроспективні дані в так звані «індекси випереджуючих індикаторів».

Сьогодні науковці і практики схиляються до думки, що розробка і реалізація економічної політики розвитку стає якнайважливішою складовою економічної політики держави, спрямованої на посилення конкурентоспроможності економіки України та її регіонів, підвищення рівня добробуту населення та сприяння інтегрованості її простору. На відміну від галузевих політик вона перш за все має орієнтуватися на просторовий ефект певних політичних дій і заходів, програм і бюджетів, служити певним фільтром через який окремі види політик спрямовуються на конкретні території з метою досягнення оптимального(позитивного) ефекту та компліментарності заходів. Тобто потрібна політика економічного розвитку, як політика синергії, що при правильному плануванні та реалізації забезпечує ефект набагато вищий, ніж ефект від суми окремих заходів галузевих регіональних політик.

Ця проблема не може бути вирішеною без запровадження нових підходів до розуміння необхідності формування власної економічної політики комплексного розвитку регіону, що призведе до підвищення ролі і відповідальності органів влади, набуття ними нових компетентностей, опанування ними практичних питань та отримання додаткових умінь визначати нові напрями економічного розвитку виключно за рахунок продуктивного власного потенціалу, більш раціонального розподілу ресурсів регіону і раціональної структурної трансформації. Змістовне поняття цієї політики пропонується визначати наступним чином: *економічна політика комплексного розвитку регіону є сукупністю обґрунтованих ідей і концепцій розвитку, сфокусованих в інтегрованій системі стратегічних і поточних заходів, спрямованих на підтримку збалансованого комплексного розвитку складових економічної системи регіону, які забезпечують нарощування економічного потенціалу, зростання економічного добробуту населення й соціально-економічного розвитку регіону за рахунок використання регіональних ресурсів,*

підтримки раціональності та пропорційності структурних зрушень між видами економічної діяльності й науково обґрунтованих механізмів управління процесами розвитку. Критеріями відбору стає раціональне поєднання і взаємодія внутрішніх факторів економічного управління регіоном, що забезпечують вплив на побудову власної економічної платформи для реалізації інших видів регіональних політик. Економічна політика комплексного розвитку регіону розробляється у контексті і з урахуванням Політики регіонального розвитку ЄС, державної національної політики економічного розвитку, нової державної регіональної політики, з імплементацією в її розробку європейських принципів. Вона має ґрунтуватись не на модифікаціях управлінського впливу, а на побудові господарського інституту власних системних структурно-економічних зрушень і можливостей використання власного потенціалу [18].

Перевагами економічної політики комплексного розвитку регіону повинні стати конкретизація, координація, акумуляція джерел налагодження ефективної співпраці всіх суб'єктів у регіоні; комплексна реалізація та відновлення й нарощування економічного потенціалу території; формування внутрішнього регіонального «правового поля» для збалансованого розвитку всіх видів діяльності на території та повному використанні наукового, освітнього і виробничо-трудового потенціалу з використанням економічно обґрунтованих норм і нормативів ефективності використання ресурсів.

Реалізація цілей формування і запровадження власної економічної політики регіонів тісно пов'язане з підвищенням інституційного потенціалу місцевої влади регіонів і зацікавлених в економічному розвитку сторін. Процес розробки політик повинен ґрунтуватись на державних і регіональних інституційних інструментах, чинному законодавстві та нормативно-правових актах, які гармонізують і поєднують інструменти і способи правового регулювання політик, врахування відмінностей у регіональній ефективності регіонів і спрямовуються не на згладжування диспропорцій у їх розвитку, а на пошук факторів, що впливають на саморозвиток і самозабезпечення, розвивають і концентрують економічні можливості прискорення процесів розвитку, в т. ч. розвитку форм партнерства і співпраці неурядових секторів, суб'єктів господарювання і громадян. Особливої уваги заслуговують і форми контролю не перевищення меж споживання ресурсного і економічного потенціалу регіонів, формуванню балансу цілей їх довгострокового і короткострокового розвитку.

У економічній політиці комплексного розвитку регіону повинні визначатись і реалізовуватись інноваційні шляхи їх розвитку, які не гальмують і не суперечать розвитку суспільства загалом в майбутньому.

Оскільки кожний окремий регіон має тісні, взаємообумовлені і взаємодоповнюючі зв'язки з іншими регіонами і з державою в цілому – інституційно-правове забезпечення власної економічної політики повинно корелювати, доповнювати і розвивати інституційно-правове забезпечення державної регіональної політики тощо. Для побудови інституційної системи власного економічного розвитку регіонів необхідним стає аналіз існуючого державно-законодавчого та інституційного забезпечення державної регіональної політики з метою визначення і удосконалення механізмів її реалізації.

1.2. Інституційно-правові передумови формування механізмів розвитку економічної політики

Різноманітні інституційні аспекти проблем регіонального розвитку і регіональної політики широко досліджуються як у межах науки державного управління так і вченими-економістами. Йдеться насамперед про праці таких українських і зарубіжних вчених, як В. Антонов, В. Бабасв, О. Бобровська, М. Бутко, З. Варналій, В. Воротін, В. Геєць, М. Долішній, В. Керецман, М. Латинін, В. Мамонова, К. Мезенцев, М. Мельник, Ю. Наврузов, С. Романюк, А. Ткачук, О. Топчієв, Т. Уманець та ін., в яких визначено основні теоретико-методологічні засади управління регіональним розвитком і державної регіональної політики, але існуючі наукові напрацювання не розглядаються у контексті концептуальних засад формування інституційно-правових засад державної регіональної політики і її складової - власної економічної політики.

Аби розуміти можливості для формування та реалізації державної регіональної політики щодо реформ у цій сфері, варто розглянути існуючу систему чинного законодавства в історичному контексті та взаємозв'язку впливу законодавчих актів на процеси розвитку. Протягом понад 20 років існування України, як незалежної держави, в країні створювалось законодавство у сфері публічного управління та регіонального розвитку. Але і досі воно остаточно не сформовано і перебуває на стадії становлення.

Відлік розвитку законодавства у цій сфері розпочався з дня ухвалення у 2001 р. Указу Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» [143], що дав поштовх створенню нормативно-правового забезпечення механізмів формування та реалізації державної регіональної політики. Документом, що визначав доручення різним державним органам з реалізації положень Концепції стало розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо реалізації Концепції державної регіональної політики» [138], яким затверджено план заходів з її реалізації. Далі в Україні з'явилися постанови Уряду «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними» [135] та «Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди» [136].

Вагомими стали Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [177] та Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р., що була затверджена відповідною Постановою Уряду [133].

Вони мали слугувати розробленню регіональних стратегій розвитку та угод між Урядом України та українськими регіонами в особі обласних рад і Верховної Ради АРК. На жаль цього виявилось мало так як значна частина заходів, передбачених означеними документами залишилась не виконана. Із значним запізненням, були реалізовані і елементи інституційного характеру. Зокрема, в 2007 р. центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію державної регіональної політики було визначено Міністерство регіонального розвитку та будівництва України.

Проте створене нове міністерство, відповідно до концепції розвитку, не мало власних повноважень у цій сфері і ділило їх з Міністерством економіки. А після кількох реорганізацій (2010 – 2011 рр.) воно втратило повноваження у сфері державної регіональної політики.

Визначальні підходи до принципів державної регіональної політики на конституційному рівні закладені у кількох статтях Конституції України [72], зокрема в ст. 132 й ст. 95.

Відповідно визначено, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій» і що «Бюджетна система України» будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами».

Отже затвердженими в законодавстві принципами, що стосуються питань регіонального розвитку в Україні мають бути: збалансованість регіонального розвитку; врахування регіональних особливостей; неупередженість та справедливість; орієнтування на громадянина та територіальну громаду(середовище проживання людини) [187].

Загалом існуюча в Україні система законодавства, яка стосується питань формування та реалізації державної регіональної політики складається із кількох груп законодавчих актів: загальне законодавство, спеціальне законодавство, бюджетне законодавство, планувальне законодавство і законодавство для окремих територій.

Загальне законодавство України представлено нормами Конституції України [72], Законом України «Про засади державної регіональної політики» [132] та Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [131]. Останній наголошує, що основними засадами розвитку місцевого самоврядування та розвитку регіонів є:

- утворення місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;

- реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів;

- удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг;

- зміцнення матеріальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення рівня їх ресурсного забезпечення;

- посилення відповідальності представників органів місцевого самоврядування, сільських, селищних, міських голів перед територіальними громадами, що їх обрали;

- розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку;
- зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу і кооперації праці;
- створення ефективних механізмів забезпечення активної участі територіальних громад та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики;
- досягнення високої функціональної спроможності кадрового потенціалу регіонів, передусім шляхом створення системи і технологій залучення інвестицій для підготовки високопрофесійних управлінських кадрів.

Тобто фактично визначається сфера компетенції міністерства «регіонального розвитку» в європейському розумінні цього слова яка може бути реальною компетенцією Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України.

Оскільки закон не має прикладного характеру, його конкретні норми розкриваються у спеціальному законодавстві.

Спеціальне законодавство з регіонального розвитку почало формуватись з появи Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» (ЗСРР) [177].

Предметом ЗСРР законодавець визначив «правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій». Регіональну політику передбачено здійснювати на основі Державної стратегії регіонального розвитку (затверджується Урядом України) та Регіональної стратегії розвитку (затверджуються відповідно Верховною Радою АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами).

Втім практика застосування цього Закону показала і слабкі сторони і проблеми методологічного характеру, а саме: не відповідність чи суперечливість ДСРР та РСР; невизначеність порядку реалізації та фінансування ДСРР і РСР; невирішеність питань стимулювання регіонального розвитку і розв'язання проблеми депресивності територій.

Питання формування та виконання державного та місцевих бюджетів, а також способи фінансування регіонального розвитку передбачено вирішувати бюджетним законодавством [26].

Підходи до фінансування усіх політик, що здійснюються в державі регулює Бюджетний Кодекс України. Він розкриває власні можливості регіонів у фінансуванні програм розвитку і можливості їх фінансування з боку Державного бюджету України.

Досить довгий час такі кошти передбачались у щорічному державному бюджеті у вигляді різного роду субвенцій: на соціально-економічний розвиток регіонів, на соціально-економічний розвиток окремих територій, тощо.

Законом України від 12 січня 2012 р. «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» [122] Бюджетний кодекс України було доповнено ст. 24-1. В ній визначено, що

Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду державного бюджету. При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди державний фонд регіонального розвитку передбачається в обсязі не менше одного відсотка прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.

Кошти передбачено спрямовувати на виконання:

- державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку;
- державних цільових інвестиційних програм у частині виконання заходів регіонального розвитку;
- угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій;
- державних програм розвитку транскордонного співробітництва;
- програм і заходів соціально-економічного розвитку регіонів та окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Був визначений і календарний період розробки політики. Так місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад до 1 травня року, що передує плановому, подають центральному органу виконавчої влади з питань економічної політики пропозиції щодо програм і заходів, включаючи інвестиційні програми, що сформовані відповідно до другої частини статті 24-1 та можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку у наступному бюджетному періоді.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики на підставі поданих пропозицій здійснює оцінку та відбір зазначених програм і заходів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку з дотриманням таких критеріїв розподілу: 70 % коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; 30 % коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 % середнього показника по Україні).

Порядок використання таких коштів (включаючи умови спрямування на таку мету частини коштів місцевих бюджетів) визначаються Кабінетом Міністрів України.

Ст. 24-1 можна вважати принциповою зміною підходів до фінансування регіонального розвитку: від не прогнозованого та непрозорого щорічного фінансування, до можливості у регіонах спрогнозувати можливі розміри фінансування регіонального розвитку на середньострокову перспективу та зменшення політичних впливів на розміри такого фінансування. Але після введення її у Бюджетний кодекс в бюджетах 2012 та 2013 рр. загальна сума Державного фонду регіонального розвитку виявилась значно нижчою, ніж розрахункова. В державному бюджеті 2013 р. це взагалі менше одного мільярда гривень. До того ж ця сума у Бюджеті України на 2013 р. виявилась

нерозподіленою між обласними бюджетами [126]. Річний розподіл коштів бюджету зберігає значні повноваження держави [187].

Бюджет країни на 2015 р. також був не в змозі забезпечити стратегічні заходи державної регіональної політики. Не сприяють активізації діяльності регіонів і умови розподілу коштів. Так, регіони, валовий регіональний продукт на душу населення у яких менше 75 % від середньо українського показника мають отримувати додаткове фінансування з ДФРР (30 % від суми коштів фонду). Тобто стимули для зростання власної економіки досі не з'явилися. Формули розподілу 30 % коштів ДФРР між менш розвиненими регіонами також не існує, що унеможливорює регіонам бачення фінансової підтримки розвитку з боку держави.

Планувальне законодавство складається із законів, які визначають ієрархію планувальних документів в системі планування економічного розвитку та просторового планування території, а саме: Законів України «Про Генеральну схему планування території України» [124], «Про регулювання містобудівної діяльності» [163] та «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» [125]. Останній закон, ухвалений понад 10 років. Тому є чи не єдиним, до якого за весь цей період не було внесено жодної зміни. Але на жаль його використання не відображається повнотою і якістю.

Статусне законодавство визначає статус та повноваження органів в системі формування та реалізації державної регіональної політики та регіонального розвитку. Це такі закони про органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування як: «Про місцеве самоврядування в Україні» [147]; «Про місцеві державні адміністрації» [148]; «Про центральні органи виконавчої влади» [181].

Закони, що регулюють питання внутрішнього та зовнішнього інвестування представлені інвестиційним законодавством. В рамках цієї великої групи законів виділяється також підгрупа спеціальних законів, які стосуються окремих територій. Вони спрямовані на створення необхідного інвестиційного клімату в Україні, або галузі щоб регіони змогли отримати інвестиції, необхідні для розвитку.

В хронологічному порядку починаючи з 1991 р. були прийняті наступні закони: «Про інвестиційну діяльність» [139]; «Про захист іноземних інвестицій на Україні» [137]; «Про іноземні інвестиції» [141]; «Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні» [129]; «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» [142]; «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» [160]; «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» [176].

Останній із законів встановлює, що держава може надавати підтримку інвестиційним проектам за певних умов, якщо це пріоритетна для держави сфера, проект відповідає умовам, викладеним у законі і остання, щоб в цьому був зацікавлений регіон. Цим законом регіони отримали ще один механізм залучення інвестицій у регіональний розвиток. Правда закон не визначає вимог щодо відповідності інвестиційного проекту стратегії розвитку регіону, але це

вже можуть враховувати органи виконавчої влади на рівні регіонів.

Була прийнята і низка законів, що встановлюють особливості правового регулювання інвестиційної діяльності в окремих територіях: «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області» [164]; «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області» [167]; «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області» [166]; «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» [168]; «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова» [165] та інші [174; 169; 170; 171; 173; 187].

Із переліку назв цих законів складно зрозуміти логіку їх ухвалення, оскільки тут є і найменш розвинені регіони і найбільш розвинені, і великі міста. Як уявляється сьогодні слід детально вивчити ці закони на предмет їх ефективності в сучасних умовах та відповідного подальшого перегляду.

Окрема група законів представляє собою законодавство для окремих територій, а саме: закони України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» [175]; «Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення» [153]; «Про оголошення природних територій міста Хмільника Вінницької області курортом державного значення» [155] та інші [154; 152].

Законодавство окремих інструментів розвитку. Це законодавство складається із законів, якими визначаються специфічні інструменти розвитку через різні партнерства, технопарки через державні цільові програми, про концесії, про наукові парки, про науково-приватне партнерство [127; 172; 144; 145; 149; 140; 128].

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що законодавство у сфері регіонального розвитку, яке сформувалось протягом 1991-2013 рр. було спрямовано на створення цілісної та взаємоузгодженої системи, яка формує та реалізує державну регіональну політику і проекти регіонального розвитку, і визначає та закріплює джерела його фінансування.

Але на жаль, чинні на сьогодні закони та нормативно-правові акти уряду і Президента України не є гармонізованими між собою. Вони побудовані на різних концепціях, містять різні пріоритети та різні способи правового регулювання. Тому виконання значної кількості завдань, передбачених Державною стратегією регіонального розвитку, зокрема проведення реформ системи управління регіональним розвитком, реформи місцевого самоврядування та територіального устрою так і не було здійснено. Поки не існує повноцінної правової системи формування та реалізації державної регіональної політики, яка б могла поступово, але невідворотно забезпечувати реалізацію конституційних норм щодо збалансованого розвитку українських регіонів, на основі притаманних ним особливостей. Критично важливим стає переосмислити суті державної регіональної політики [187] з огляду на євроінтеграційний вектор зовнішньої політики України [ст. 11, 131] для урахування сучасних європейських реалій. Політика ЄС нині зосереджується на

розвитку ендogenous потенціалу та мобілізації місцевих активів територій. Ці пріоритети покладено в основу досягнення цілей Стратегії соціально-економічного розвитку Євросоюзу на період до 2020 р. «Європа 2020: Стратегія інтелектуального, сталого і всеосяжного зростання» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth) [229].

Уведення у правове поле держави Закону України «Про засади державної регіональної політики» означає не тільки оформлення державної регіональної політики як однієї із провідних державних політик, а й слугує доказовим сигналом спроможності української держави у регіональному вимірі проведення реформ, що надзвичайно актуально з огляду на перспективи євроінтеграції України.

Але, розвиток та впровадження нової регіональної політики як сучасного, дієвого чинника стимулювання економічного зростання на регіональному та загальнонаціональному рівні потребує підтримки [225]. Необхідним є розробка окремого положення стосовно об'єднання у межах ДФРР всіх фінансових джерел державної підтримки регіонального розвитку, забезпечення прозорості їх розподілу.

Велика потреба існує і у посиленні інформаційної підтримки щодо допомоги Європейського Союзу у питаннях регіонального розвитку України. Слід підвищувати рівень поінформованості представницьких органів місцевої влади, громадськості, бізнесу щодо можливості участі та перспектив такої участі у проектах підтримки ЄС регіонального розвитку в Україні. В рамках Угоди про фінансування програми «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» 26 квітня 2013 р. ЄС було оголошено перший пілотний конкурс заявок регіональних та місцевих органів влади України у напрямку підтримки фінансування затверджених стратегій регіонального та місцевого розвитку [52].

Актуальними стають питання підвищення ступеню агрегованості економіки, міжгалузевих та внутрішньогалузевих ланцюгів, забезпечення безперервного руху процесів перебудови, забезпечення умов їх реалізації, створення виробничих, інформаційних та інституційних систем, глибоке проникнення в процеси прогнозування, визначення і обґрунтування пріоритетів розвитку в стратегіях, програмах і планах діяльності, здійснення яких поступово сформує добробут суспільства і вирішить питання багатьох актуальних проблем [79].

Велика потреба існує і у розробці та запровадженні удосконалених механізмів реалізації економічної політики розвитку регіонів.

Практична реалізація в Україні нової регіональної політики передбачає використання сучасних механізмів, спроможних забезпечити її поступальний розвиток, особливо на місцевому рівні. Такі підходи означають залучення потенціалу нових механізмів і підходів регіонального розвитку, що склалися як у вітчизняній, так і у зарубіжній практиці. Одним із таких підходів може бути створення на сучасній науково-методологічній базі нових стандартів розробки власної економічної політики регіонів і удосконалення механізмів її формування і реалізації.

На основі аналізу існуючих методів державного управління

(адміністративних, правових, економічних, політичних та ін.), що складають основу комплексного механізму державного управління і наукових напрацювань українських вчених до складу основних механізмів формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів автором було включено – правовий, організаційний, ресурсний, фінансовий та інші, що в їх комплексному застосуванні можуть забезпечити формування, реалізацію економічної політики регіону, спрямованої на збільшення економічного потенціалу і підвищення ефективного використання їх власних ресурсів.

Оскільки в науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «механізм», визначення змістовної елементної складової механізмів економічної політики і методів їх побудови здійснювалось з урахуванням наукових здобутків закордонних та українських вчених.

Досліджуючи зміст цього поняття стосовно економічних і соціальних явищ, російський вчений Заславська Г. І. стверджує, що «механізм складається із ланок, або елементів, які утворюють певну систему і рух яких викликає рух інших елементів. Чим складніша соціальна система і соціальні процеси, тим складніші механізми їх регулювання [58].

Відомий український вчений Латинін М. А. виділяє у складі механізмів управління розвитком функціональні механізми: правовий, економічний, адміністративний, соціальний та інформаційний [93; 41].

Досліджуючи проблему діалогової взаємодії органів влади та громадськості як умови демократизації державного управління дослідниця Крутій О. М. надає наступне визначення поняттю «механізм» – «механізм слід розглядати як співдіяльність суб'єктів, які беруть участь у процесі взаємодії, що реалізується за допомогою сукупності дій, методів, заходів заснованих на принципах паритетності і спрямованих на подолання суперечностей між інтересами держави і громадськості» [88].

Сутність механізмів розкривається в змісті та впорядкованих формах відносин у місцевому самоврядуванні і правилах їх взаємодії, що створюють умови для більш активної участі громадян у самоврядному розвитку, стимулюють до спільної продуктивної праці і наповнюють її творчим змістом. Досліджуючи механізм корпоратизації управління в місцевому самоврядуванні Бобровська О. Ю. визначає складовими механізму нормативно-методичні, фінансово-економічні, організаційні та соціальні [20, с. 132 – 134].

Досліджуючи проблему запобігання кризових явищ в управлінні територіальним розвитком авторський колектив кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України запропонував використовувати сучасні методи антикризового управління шляхом побудови структурно-функціональних статичних форм механізмів реалізації функцій, а саме залучення нових завдань та засобів і трансформації засобів у інструменти [112, с. 158, с. 241].

Імплементация певного набору нових управлінських функцій в систему управління, закріплення нових завдань, засобів реалізацій методів управління створюють нові можливості підвищення дієвості управлінського впливу на

забезпечення сталого розвитку.

Використання запропонованої структурно-функціональної статичної форми механізмів управління повинно стати заключним етапом запровадження нових і удосконалення діючих механізмів в практику державного управління. Цей досвід також має бути використаний при розробці механізму формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону, що дозволить реалізувати його складові в їх інтеграційній взаємозалежності. Зазначене дозволить оновлювати зміст функцій місцевої влади, який вже не задовольняє відповідям на сучасні виклики середовища, яке динамічно змінюється і запровадити інноваційні методи і механізми якісних змін і подальшого розвитку.

Визначення змісту і складових економічної політики комплексного розвитку регіону в основу формування її механізму вважаємо за доцільне покласти теоретико-методичні засади її формування, структурно-функціональну модель, організаційно-технологічні схеми і процеси її побудови, сфери запровадження, комунікаційні зв'язки та інші інструменти, які в їх комплексному застосуванні можуть забезпечити її формування і якісну реалізацію.

Складові механізму економічної політики визначаються видами відносин, які виникають в процесі її розробки і реалізації в певний період часу і спрямовуються на збільшення економічного потенціалу і підвищення ефективності використання власних ресурсів регіону.

Механізми економічної політики комплексного розвитку відрізняються комунікативною завантаженістю, взаємозамінністю складових, унормованістю об'єктів управління, множиною суб'єкт-суб'єктних відносин, системністю і комбінованим використанням методів прямого і непрямого впливу, структурно-господарських зв'язків і інтегрованістю економічних цілей розвитку усіх секторів і галузей регіону.

Узагальнюючи визначені складові і характерні риси і ознаки механізмів, пропонуємо наступне визначення механізму економічної політики комплексного розвитку регіону. Він розглядається як складова системи державного управління та місцевого самоврядування основними сферами суспільної, галузевої й економічної діяльності, що складається із сукупності засобів, інструментів, форм і важелів упорядкування й дотримання належного стану правових, організаційних, управлінських, економічних, соціальних та інформаційних відносин, що спрямовують свій вплив на ефективність процесів суспільного розвитку [75].

Об'єктом і сферою реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів стають їхні економічні системи, які характеризуються певними територіальними особливостями і властивостям, хоча мають і багато спільних рис.

Економічна система регіонів відноситься до складу надзвичайно складних соціально-економічних систем. Поняття «система» в сучасній науковій літературі з державного управління є таким, що широко використовується, але це ще не свідчить про його повне наукове осмислення і використання в загальноприйнятих управлінських підходах до визначення

питань розробки стратегій і планів розвитку, модернізаційних реформаторських заходів в державному управлінні і місцевому самоврядуванні.

Термін «економічна система» в економічній літературі розглядається як сукупність всіх видів економічної діяльності людей в процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до мети суспільства [103].

Регіональна економічна система несе суспільно-економічне, соціальне та інше навантаження, а її сутнісне наповнення, характеризує її як самостійний інтегрований об'єкт. Саме в ній здійснюється забезпечення економічної доцільності усього спектру економічних і соціальних процесів в просторі регіону. Суб'єктами впливу на неї стають жителі території, суб'єкти господарювання, суспільні інститути, взаємодія між ними і владою.

Для реального існування «системи» як об'єкту спільного життя необхідне певне середовище, яке характеризується різноманітними формами, поведінковими аспектами, організаційними, соціально-економічними взаємозалежностями, механізмами управління, які створюють «силове» поле системи. Середовище існування економічних систем можливо уявити за змістом складових, з'ясовуючи їх зв'язки, умови і особливості функціонування. Сутність, призначення, цілі побудови і функціонування, формалізований опис, що дозволять встановити специфіку, тенденції і закономірності їх розвитку.

В структурному аспекті економічна система регіону представляє собою сукупність галузей і сфер взаємопов'язаних суспільним поділом праці, підсистему секторів, підсистему ринків, інститутів, учасників, які в процесі свого розвитку створюють, накопичують економічні блага, формують і відтворюють його економічний, соціальний і інший види потенціалу.

Основними складовими економічної системи регіону є галузі економічної діяльності, організаційно-правові структури, структури управління тощо. Структура економічної системи будь якого регіону відображає її внутрішню побудову: територіальну, галузеву, видову, виробничу, соціальну, демографічну та процеси діяльності, які пов'язані між собою тісними взаємозв'язками і відносинами. Результатом їх взаємодії стає просте і розширене відтворення матеріально-речовинної і інституційної бази системи економічного розвитку збагачуються параметри характеристики, підвищуються темпи їх зростання та визрівають умови для переходу стану системи в нову якість.

Суб'єкти господарювання в регіональній економічній системі сформовані на різних формах власності, мають різні організаційні форми і надають різні за своєю природою продукцію і послуги, що зумовлює особливості в організації процесів її розвитку в сучасних умовах.

Регіональна економічна система являє собою сукупність економічних агентів, основною метою діяльності яких є задоволення потреб у продуктах і послугах, що забезпечують нормальні умови проживання на місцевому рівні. Система має специфічну структуру економічних відносин між її учасниками, що забезпечують економічну діяльність системи на території регіону в інтересах усіх учасників за допомогою певних механізмів.

Економічні системи регіонів – багаторівневі з широкою структурою і з

великою кількістю взаємопов'язаних підсистем та їх елементів, багатовекторністю цілей, динамізмом процесів, численними ендегенними і екзогенними чинниками впливу та іншими характерними ознаками надзвичайно складних і відкритих систем (додаток 3). Перелічене надзвичайно ускладнює функції управління, підтримки, рівноваги і збалансованого розвитку регіональних економік і управління їх розвитком.

Суб'єктами управління економічними системами регіонів стали органи регіональної влади, але набір їх функцій стосовно державного управління місцевими економічними системами ще не є достатньо широким.

<p>Система ринків впливає на рівновагу між попитом і пропозицією</p>	<p>Система ділової взаємодії дозволяє формувати партнерства учасників системи</p>	<p>Система контактів у внутрішньому і зовнішньому середовищі визначає і враховує вимоги та можливості інших складових економічних систем</p>
<p>Система інститутів дозволяє встановити обмеження, нормативи, повноваження і відповідальність за результати дій, організаційну культуру спілкування, соціальну відповідальність учасників</p>	<p>РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА</p>	<p>Система продуктів дозволяє формалізувати економічні інтереси і вимоги якості</p>
<p>Система секторів дозволяє визначити особливості і відмінності різних видів діяльності і розподілити відповідальність за кінцеві результати між учасниками</p>	<p>Учасники всі економічні агенти, які беруть участь у діяльності системи</p>	<p>Система управління дозволяє формалізувати цілі діяльності, визначити і розмежувати повноваження і відповідальність</p>

Рис. 1.1. Складові структури економічної системи регіону

Досі держава продовжує залишатись головним стратегом економічного розвитку, встановлюючи фундаментальні правила і порядок взаємодії економічних агентів, забезпечуючи їх дотримання і зостається джерелом інституційно-інвестиційного розвитку економічного зростання як складова економіки держави, її національної економічної системи.

Формування і реалізація економічної політики комплексного розвитку регіону передбачає використання системного управління, при якому будь-яке рішення приймається за умов урахування всіх істотних причинно-наслідкових зв'язків, використання функціонального, інструментального та інституційного виміру в здійсненні місцевого самоврядування і підвищення управлінського потенціалу органів місцевої влади [83].

Це вимагає від органів управління високих компетентнісних навичок і знань та їх повної реалізації, що потребує у складі власної економічної політики наявності розділу із розробки стратегії розвитку існуючої організаційно-інституційної системи самого місцевого самоврядування. Саме її управлінський потенціал повинен розглядатись як інтегруюча складова потенціалу регіону, який здатен, при реалізації власної економічної політики отримувати синергетичний та емерджентний ефекти в результаті асоційованої діяльності і

стати особливим джерелом розвитку.

Економічний потенціал регіону представляє собою сукупність ресурсів, які є на територіях і знаходяться під впливом різноманітних чинників на власне зростання. Світовий досвід свідчить, що значний вплив на ефективність економічного потенціалу залежить від того, як організоване його використання. Спроможність органів місцевої влади, господарюючих суб'єктів і населення до ефективної співпраці, до раціонального використання і відтворення ресурсів повинні стати новим ключовим чинником розвитку регіонів за рахунок ефекту від їх раціонального поєднання.

Вихідним документом, що окреслює систему управлінських повноважень ОМС є Закон України «Про місцеве самоврядування» [147]. В ньому передбачається достатній набір повноважень в управлінні, що стосується первинної території і її потенціалу, якісне і повне виконання яких спроможне забезпечити її системний розвиток. Втім, територіально-просторові, соціально-економічні, кліматичні і ресурсні характеристики регіонів відрізняються і потребують при розробці політик специфіки їх врахування і особливих управлінських механізмів.

Істотно, що реальні проблеми управління підвищення ефективності використання і відтворення потенціалу потребують вирішення багатьох питань, в т.ч. першочерговими з яких повинні стати удосконалення нормативно-правових засад управління муніципальною власністю, ліквідація перешкод у застосуванні технологій управління власними ресурсами, удосконалення аналітичної, інформаційної та організаційної бази управління тощо. Це поглиблює увагу до пошуку ефективних засобів управління, результатом застосування яких повинні стати прогресивні зміни в економіці регіонів. Їх особливістю слід вважати їх інтеграційний і всеохоплюючий характер. Вони повинні торкнутися управління всіма господарюючими суб'єктами і комплексно сприяти реалізації їх економічних інтересів спрямовуючи їх на підвищення потенціалу економічної системи регіону.

Функції розвитку економічних систем регіонів і міст у місцевому самоврядуванні визначаються загальними функціями управління, до яких відносяться стратегічне і поточне планування, організація, координація, аналіз, контроль та регулювання процесами життєдіяльності і розширення відтворення ресурсів.

Функціонування економічної системи забезпечується через реалізацію ресурсного механізму (рис. 1.2). Його складові наглядно ілюструють, що матеріальний спосіб існування економіки регіонів з визначеним типом і характером поведінки її процесів, розвиваються завдяки суспільній праці під дією системи законів і закономірностей властивих усім сферам виробництва. Складовими процесів виробництва є безпосереднє виробництво, обмін, розподіл і споживання. Закон відповідності виробничих систем виробничим відносинам відображає відносини економічної власності, поєднання державних і регіональних інтересів, органічне поєднання відтворювальних процесів на макро- і макрорівнях у структурному і якісному відновленні суспільства і підвищенні якості життєвого рівня народу.

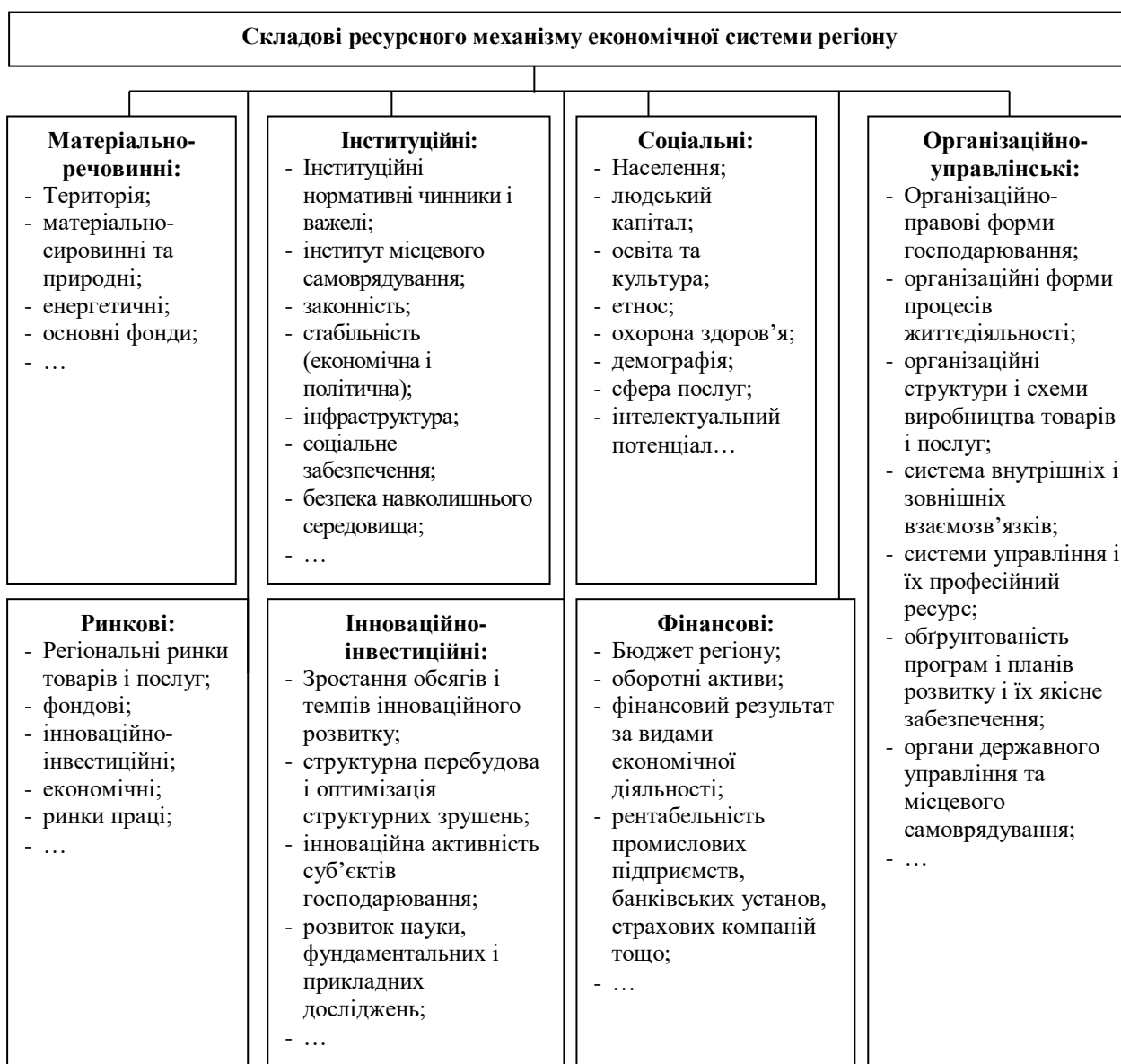

Рис. 1.2. Структура ресурсного механізму економічної системи

Господарські процеси регіонів складаються із численної кількості різних, тісно пов'язаних між собою видів діяльності і галузей народного господарства, які постійно еволюціонують і ускладнюються, потребують постійного інноваційного вдосконалення методів управління і регулювання.

З'являються нові засоби праці, вводяться нові технології, змінюється співвідношення і характер різних видів діяльності і взаємодії між підприємствами і органами місцевої влади. Виникає широке коло проблем пов'язаних з удосконаленням механізмів управління процесами життєдіяльності.

Для розвитку економічних систем регіонів потрібні міцні «точки опори» в плані надання їм переліку прогнозованих поступових дій, які здатні системно розвивати, а не гальмувати темпи розвитку суспільства в найближчому і найвіддаленішому майбутньому.

Однією з них повинна стати науково обґрунтована власна економічна політика розвитку економічних систем регіону, як потужний інструмент управління розвитком, який узгоджує різносторонні і різноспрямовані

економічні інтереси і упереджує елементи можливого хаосу і диспропорцій. Науково обґрунтована власна політика упорядковує, раціоналізує і спрямовує рух економічних процесів, стає поштовхом руху і інструментом творчого розвитку функцій економічного управління. Вона повинна опиратись на потужність наукових знань, цивілізаційний потенціал соціуму територій і стати стимулом і міцною підвалиною стратегій розвитку.

Завданнями економічної політики повинні стати раціональні структурні зрушення у складі суб'єктів господарювання, галузевій і видовій структурі виробництва, структурах працюючих та інших елементах регіональних економічних систем. Це узагальнено нами в (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Диференціація завдань механізмів забезпечення розвитку економічних систем в Україні

на рівні держави	на рівні регіонів	на рівні суб'єктів господарювання
<ul style="list-style-type: none"> - Адаптація законодавства України до міжнародних стандартів; - створення механізмів розробки обґрунтованої національної політики; - забезпечення стабільності законів і законодавчих і інституційних структур; - розробка довгострокової національної політики економічного розвитку країни; - удосконалення законодавчої економічної бази; - створення довгострокового, раціонального податкового законодавства; - створення механізмів співпраці з регіонами і містами шляхом формування промислових і непромислових державних, державно-муніципальних, державно-приватних та інших видів організаційно-правових структур господарювання; - розробка комплексних програм інституційного і інфраструктурного розвитку; - розробка сталої цінової і кредитно-грошової політик. 	<ul style="list-style-type: none"> - Оптимізація структури економічної системи регіону довгострокових; - впровадження механізмів взаємовідносин із усіма зацікавленими сторонами на основі інституту регіонального партнерства і згуртованості; - впровадження механізмів розробки регіональних політик економічного розвитку з огляду на державні політики розвитку національної економіки; - обґрунтування і узгодження спільності цілей економічного розвитку держави, регіонів, міст, господарюючих суб'єктів; - формування регіональних систем галузевої і міжгалузевої співпраці; - підвищення технічного рівня інфраструктури галузей і територій; - розробка галузевих регіональних стратегій розвитку як складових стратегій розвитку економіки регіону; - створення системи регіонального і міжрегіонального співробітництва з огляду на конкурентне оточуюче середовище і подальший розвиток ринкових відносин; - створення моніторингу процесів економічного регіонального розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> - Створення і запровадження механізмів введення і дотримання міжнародних стандартів якості продукції і послуг; - розширення науково-технічного обміну і співпраці з науково-дослідними організаціями; - підвищення зобов'язань і відповідальності за досягнення поставлених спільних цілей розвитку; - підвищення соціальної відповідальності бізнесу і різних видів діяльності; - чіткі зобов'язання стосовно реалізації політик; - формулювання конкретних показників досягнення цілей економічної політики; - постійна готовність до позитивних змін; - створення мотиваційних стимулів прагнення до прогресу.

Узагальнюючи вищезазначене слід відмітити, що прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики» і затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні створило реальні умови для подальшого розвитку процесів

реформування місцевого самоврядування. Їх реалізація сприятиме активізації процесів розвитку регіонів і країни в цілому. Втім у складі визначених напрямів, способів і механізмів розв'язання сучасних проблем місцевого самоврядування і розвитку регіонів не акцентовано увагу на питаннях пошуку шляхів підвищення економічної самодостатності і самозабезпечення економічного розвитку регіонів і поглиблення уваги до ліквідації їх внутрішніх диспропорцій.

Визначені в роботі шляхи вирішення означеної проблеми пропонується реалізовувати через подальше удосконалення інституційного, організаційного, інформаційного, правового і методичного забезпечення розвитку, розробки і впровадження економічної політики комплексного розвитку і механізмів її реалізації.

Механізм формування і впровадження цього виду політики має певну специфіку. Особливістю механізму стає його дуалістичний характер. З одного боку, без наявності правового і організаційно-управлінського інструментарію і механізмів її розвитку, політика не може бути якісно розробленою, а з іншого – сама економічна політика комплексного розвитку регіонів стає складовою механізму державного управління економічним розвитком і виступає як форма реалізації дії економічних законів спрямованих на зменшення внутрішньо регіональних диспропорцій [82].

Конструкція концептуальної моделі організаційно-функціонального механізму управління формуванням і реалізацією економічної політики комплексного розвитку регіону і його структурно-функціональна статична форма повинні уточнюватись і реалізовуватись органами управління, які взаємодіють між собою вирішуючи проблемні питання якісного супроводу і реалізації політики.

Організаційні відносини між центральними і місцевими органами влади, галузевими органами і представниками суспільних організацій мають ґрунтуватись на розмежуванні повноважень і функцій, методичному забезпеченні їх реалізації і координації діяльності у здійсненні моніторингу і формування законодавства.

1.3. Методичні засади дослідження економічної політики розвитку регіону і механізмів її реалізації

Необхідним компонентом пізнання будь якої діяльності виступає методологія її дослідження, що дозволяє глибоко усвідомити, навчитись і раціонально побудувати сфери застосування отриманих знань і досвіду. Жоден з усього різноманіття видів діяльності не може існувати без своєї методології [101, с. 5].

Значний вклад в дослідження методології науки державного управління в Україні внесли В. Авер'янов, О. Белов, Б. Гаєвський, М. Головатий, В. Князєв, Б. Кравченко, Г. Мліков, В. Луговий, П. Надолішний, Н. Нижник, О. Оболенський, І. Розпутенко, С. Серьогін та ін. Більшість з них сформувались в наукових школах Національної академії державного управління при Президентові України [101, с. 4 – 5]. Вони і були обрані в

якості підгрунтя формування методологічних засад державного і муніципального управління та ключовими напрямками розвитку регіонів.

Поняття «методологія» має два змістовних значення: перше – методологія, як система певних знань, способів і прийомів, які використовуються в тій чи іншій сфері діяльності – в науці, політиці, мистецтві та ін. і друге – як вчення про ці системи, або як загальна теорія методів, теорія в дії, яка дозволяє пізнати реальну дійсність, вчення про використання принципів, методів, категорій, законів діалектики і науки стосовно процесу пізнання і практики в інтересах набуття нових знань [15, с. 119].

У вітчизняній науці «методологія дослідження» розглядається як учення про науковий метод пізнання, як система наукових принципів на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів і прийомів [224, с. 59], методологія наукового дослідження розглядається як певний план дій [195, с. 2], методологія розглядається як принципи побудови методів дослідження і їх наукове узагальнення [184, с. 59] і як концептуальний каркас, який забезпечує отримання максимальної і завчасної інформації про процеси і явища, що досліджуються [22, с. 48].

До загальнонаукової методології наукових відносин відносяться системний і діалектичний методи пізнання. Перший розглядається як логіко-методологічний компонент дослідження, який широко використовується в системному аналізі і моделюванні значного кола явищ в т.ч. і економічних і в дослідженнях відносно відокремлених джерел [60, с. 104].

Під методами наукового дослідження розуміють сукупність пізнавальних правил і прийомів, що реалізуються у вигляді взаємопов'язаних операцій, призначених для одержання нових знань. Його реалізація складається з 3-х етапів: етапу дослідження, етапу доказу, етапу пояснення, які визначають знання функціонування об'єкта наукового дослідження [101, с. 62].

Наведений науковий дискурс показує, що у сучасній науковій літературі присвячено достатньо уваги чіткому визначенню поняття «методологія» і його ролі в розвитку теорії і практики пізнання нових явищ та удосконаленні суспільного діалогу. Водночас знання загальнонаукової методології при проведенні спеціальних чи конкретних досліджень різних напрямів діяльності і в кожному окремому випадку потребують обґрунтування їх нової конфігурації і побудови методологічних прийомів і методів. Це обумовлює необхідність обґрунтування методів наукового дослідження, об'єкту і предмету до наукового вирішення розробки і реалізації власної економічної політики комплексного розвитку регіону.

Методологію дослідження процесів формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів можна віднести до спеціальної методології пізнання економічних процесів в регіонах. Її слід будувати з врахуванням загальної методології наукового пізнання та методології науки державного управління і місцевого самоврядування. Вона знаходиться в колі наукових інтересів вчених, практиків, державних службовців, які працюють в системі державного управління і місцевого самоврядування. На концептуальному рівні її доцільно будувати як логічну, послідовну систему

взаємопов'язаних несуперечливих підходів і методів, які дозволять уточнити розуміння поняття «економічна політика комплексного розвитку регіонів» визначити її складові, взаємозв'язки, чинники впливу і взаємодію між ними, і отримати розуміння структурної аналітичної інформаційної та інших елементів економічних процесів, їх цілі, умови існування і успішних змін, знайти підходи до пошуку шляхів їх постійного удосконалення і розвитку.

На першому етапі дослідження економічної політики комплексного розвитку регіонів доцільно використати загальнонаукові підходи, методи і принципи наукового пізнання, згідно яких по ступеню спільності і сфери дії політики для дослідження найбільш прийнятними є історичний підхід і діалектичний метод, які дозволяють розглянути її понятійний апарат, його місце і використання в побудові процесів розвитку.

Історичний підхід, що базується на принципах всебічного зв'язку, багатосторонності, об'єктивності, конкретності, структурованості та інших. Він містить в собі аналіз появи поняття економічної політики і її механізмів за етапами, кожен з яких має свій зміст, період часу, сформовані тенденції і чинники виникнення, умови формування, функціонування і розвитку. Принцип всебічного зв'язку дозволяє уявити предмет дослідження як єдине ціле, як систему, в якій кожний елемент має множину власних відносин і зв'язків.

Економічні системи регіонів надзвичайно складні і рухливі. Вони мають множину галузевих, функціональних, операційних, організаційно-управлінських та інших структур, численні сфери діяльності і людського буття. В кожній протікають економічні процеси, що створюють матеріальну основу існування і розвитку територій і суспільства загалом. Це підтверджує значущість і виключну роль розвитку економік регіону в забезпеченні добробуту населення, конкурентоспроможності регіонів і держави.

Використовуючи діалектичний принцип всебічного зв'язку і багатосторонності об'єкту дослідження, як носія сформульованої наукової проблеми започаткування розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів було визначено складові і напрями її дослідження, трансформаційні процеси і управлінські зрушення в економіках регіонів, їх напрями, тенденції змін, шляхи розвитку, роль і відповідальність ОМС в їх позитивному розвитку.

Визначення складових об'єкту дослідження власної економічної політики комплексного розвитку як носія існуючої проблеми в межах її територіальної приналежності, галузевої, структурної і функціональної специфіки дозволяє виділити і одиниці дослідження – типові елементи процесу формування політик. Цілі, принципи, методи, структури, які будуть розглядатись самостійно у певній послідовності і взаємозв'язку за кількісними і якісними ознаками. До них будуть віднесені і різні види політик за сферами формування і впливу, за галузевою і територіальною спрямованістю, за впливом на зростання економіки, за суб'єктами розробки і використання тощо.

Предметом дослідження обрано теоретико-методичні та прикладні аспекти економічної політики комплексного розвитку регіону і механізми її реалізації.

Емпіричну інтерпретацію об'єкта дослідження передбачається здійснювати шляхом виділення його основних ознак, які доступні виміру. Це дозволяє встановити і показники, які називаються емпіричними індикаторами.

Важливим законом діалектики є закон взаємного перетину кількісних і якісних змін, який дозволяє розкрити механізм розвитку явища, що досліджується, а саме, отримати нові знання з накопичення кількісних змін в об'єктах, що аналізуються в певний період часу, які ведуть до виникнення нової якості і необхідності глибоких якісних перетворень, створюють умови появи зворотного впливу на виникаючі зміни.

Слід відмітити, що кожне суспільне явище для його глибокого розуміння потребує специфічних методів дослідження. Так науковці П. В. Круш та О. О. Кожем'яченко зазначають, що для наукового обґрунтування економічного розвитку регіону використовуються як загальні, так і спеціальні методи пізнання, в т.ч.: просторово-часовий метод, генетичний, геосистемний, відтворювальний, проблемний, геополітичний, порівняльно-географічний, статистичний, картографічний методи, метод економіко-математичного моделювання та програмно-цільовий [89, с. 71 – 72]. В дослідженнях регіональних систем ці методи доцільно використовувати в різній послідовності стосовно об'єктів, які аналізуються [49, с. 58].

Найбільш актуальним на нашу думку є використання відтворювального методу, який передбачає всебічне вивчення регіональних систем як цілісності, що взаємопов'язані внутрішніми елементами. Разом з тим, будь-яке комплексне утворення передбачає наявність не тільки внутрішніх взаємозв'язків, але і зовнішніх відношень і зв'язків. Тому дослідження регіональних відтворювальних процесів, які створюють їх економічний потенціал, необхідно вести в тісній ув'язці з навколишнім середовищем, в координації з розвитком суміжних регіональних систем.

Кожен елемент структури економіки регіону відрізняється природною і соціально-економічною своєрідністю, особливим місцем і питомою вагою, володіє всіма ознаками, властивими системам взагалі. Тому істотно, що один з них – відтворюваність основних виробничих, економічних і соціальних процесів, і навіть відносному відокремленню відтворювальних циклів властиві процеси регіонального розвитку.

Суть узагальненого регіонального відтворювального процесу полягає у взаємообумовленій єдності виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних і соціальних благ. Визначення основних фаз відтворювального циклу, їх відносна закінченість (завершеність) у просторі і в часі дозволяють розглядати кожний регіон і його структурні складові як цілісну самостійну і відтворювальну систему і одночасно як підсистему більш великої системи – відтворювальної системи країни. Саме відтворювальний метод, як науковий підхід до економічної політики комплексного розвитку регіону, виділяє в ньому економічну, інституціональну, організаційно-управлінську та інші підсистеми.

Розглянутий контент методології проведення дослідження складних проблем дозволив сформулювати методологічні засади дослідження проблеми механізмів реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону з

метою зростання економічної самодостатності регіонів, підвищення їх економічного потенціалу, підвищення ролі, впливу і відповідальності ОМС за досягнення однієї з глобальних цілей держави – зростання економічного благополуччя народу і конкурентоспроможності територій і країни, які наведені на рис. 1.3 [21].

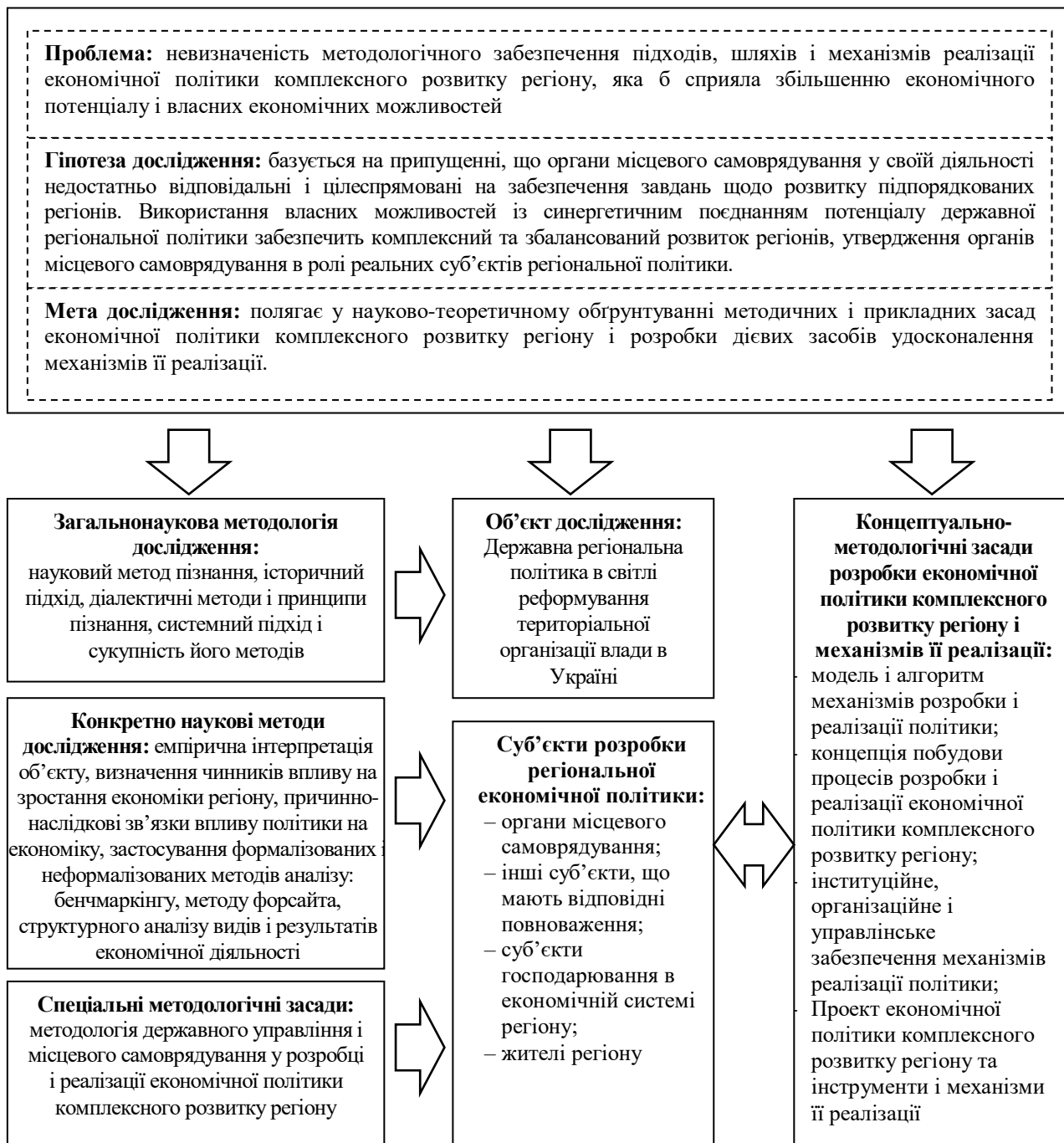

Рис. 1.3. Змістовна логічно-структурна схема дослідження економічної політики комплексного розвитку регіону

Складові наведеної схеми дослідження визначаються потребами політики розвитку, яка має бути спрямована до їх найбільш узгодженого стану побудови і управління процесами розвитку з урахуванням визначених

напрямів, поставлених цілей і можливих способів вирішення стратегічних завдань, розробки і реалізації власної економічної політики комплексного розвитку регіону.

Кожному регіону об'єктивно притаманні власні економічні, соціальні, геополітичні інтереси. З ними узгоджуються регіональні потреби і цілі розвитку. Якщо між ними немає належної відповідності і співвідношення, то виникають певні суперечності, які, переплітаючись, взаємодіючи і зумовлюючи один одного, концентруються в складні економічні, соціальні, екологічні та інші регіональні проблеми [220, с. 58 – 65].

Для вирішення зазначених суперечностей та проблем в основу економічної політики комплексного розвитку регіону мають бути покладені моделі інноваційного зростання, мінімізація структурних диспропорцій, принципи цілісності, збалансованості та обґрунтовані напрями структурних зрушень. Повинен бути забезпечений тісний зв'язок з іншими політиками, які реалізуються в регіоні, якщо їх економічне забезпечення залежить від економічних можливостей регіону.

Потрібно зазначити, що інноваційний розвиток регіонів є одним із головних пріоритетів Європейського Союзу. Так, у травні 1993 р. Європейською Комісією було оприлюднене комюніке «Взаємодія між політикою науково-технічного і соціально-економічного розвитку» (№ (93)203). Документ визначив основні напрями політики ЄС на період 1994 – 1999 рр., теза про консолідацію двох зазначених напрямків політики одержала розширювальне пояснення.

В останнє десятиріччя, підтримуючи бажання України розвиватись у складі Європейського союзу, за цілями і принципами його існування і обраними ним напрями розвитку, Європейською комісією була надана країні значна науково-технічна допомога у вигляді фінансової допомоги розробки Проектів розвитку України. У її складі була реалізована Програма підтримки політики регіонального розвитку України (ППРРУ), частиною якої став Проект «методологія планування регіонального розвитку», яка, на думку, європейських експертів повинна стати компасом для більш точної орієнтації в стратегічному плануванні. Вивчення звітів про результати цього проекту дозволяє високо оцінити допомогу, яка надається Україні. Використання її при розробці Державної політики регіонального розвитку суттєво скоротило час на її розробку, підвищило обґрунтованість заходів, розподіл відповідальності за досягнення цілей політики між державною владою і місцевим самоврядуванням. При вирішенні наголошеної в даній роботі наукової проблеми також доцільним є використання окремих методичних інструментів, які пропонуються.

Європейські експерти погодились, що соціально-економічний розвиток відстаючих регіонів, їх «підтягування» до середньоєвропейського рівня повинен узгоджуватись з розвитком там наукомістких виробництв і інноваційним розширенням сфери послуг [36, с. 113]. Ураховуючи це концептуальне бачення необхідним стає передбачення при формуванні методологічного підходу дослідження особливостей впливу на економічний розвиток інноваційних змін.

Науковці Бубенко П. Т. та Єсіна В. А. вважають, що інноваційні зміни

не тільки створюють в економічній системі внутрішню енергію економічного розвитку, але й порушують процес збалансованості і рівноваги, одночасно створюючи можливість зростання шляхом переходу економічної системи в нову якість. У співвідношенні факторів не рівноваги плюсів і мінусів інноваційного розвитку якраз і слід шукати раціональний механізм, що забезпечує перехід економічної системи до нової пропорційності, до нового рівноважного стану, до нового рівня організації та ефективності. Через систему інноваційного стратегічного бачення нової економіки і, в першу чергу, економіки знань, інформації, високих технологій та сфери послуг дієві механізми економічної політики комплексного розвитку регіону створюють досить міцний зв'язок головних складових забезпечення процесу розвитку. До цих складових відносяться:

- інноваційна система процесів місцевого самоврядування, яка здатна організувати, очолити і контролювати економічно-доцільні проекти розвитку;

- розробка і запровадження економічної політики комплексного розвитку регіону з урахуванням регіональної специфіки, інноваційних механізмів управління, здатних до запровадження інновацій, інноваційної активності, ефективного використання ресурсів та можливостей;

- формування інноваційної інфраструктури – сукупності взаємозалежних, взаємодоповнюючих виробничо-технічних систем, організацій, фірм і відповідних організаційно-управлінських систем, необхідних і достатніх для ефективного реалізації інновацій;

- розвиток інноваційного потенціалу знань – інформаційних систем, високих технологій у сфері виробництва розподілу і споживання;

- перехід на інноваційну суспільно-виробничу діяльність – активну, спрямовану на реалізацію в суспільній практиці інноваційних виробничо-технічних досягнень – інновацій.

Актуальною проблемою в умовах побудови інноваційної економіки регіонів, є формування ефективного механізму організаційно-економічного та інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, що включає в себе і обов'язковий моніторинг ходу реалізації інноваційних перетворень, з метою своєчасної підготовки управлінських рішень і рекомендацій, спрямованих на регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.

Регіон, як об'єкт керованого розвитку і його економічна система містять у своєму економічному потенціалі велике різноманіття елементів економічних структур, правових норм і потреб соціуму, які досить складно звести до суворої і чіткої моделі управління процесами його розвитку. Очевидно, мова може йти про побудову основ раціональної динамічної взаємодії різних підсистем і факторів та операційних механізмів мобільного управління нестійкою не рівноважною системою. Такі механізми повинні обслуговувати стратегічні основи інноваційної моделі складових регіону, існуючого і очікуваного рівня економічного потенціалу та нової якості економіки і соціуму в регіоні. Це означає, що в інноваційному розвитку економіки регіонів потрібно формувати не тільки очікувані інноваційні кінцеві зміни, а в першу чергу використовувати

дієві механізми на шляху їх досягнення, розглядаючи їх як набір засобів інноваційного, організаційно-економічного та інституційного порядку [24].

Слід відзначити, що сьогодні економічне зростання відбувається на тлі поглиблення структурних та регіональних диспропорцій реалізації ресурсного потенціалу країни. Диспропорційність, а як наслідок – нестійкість зростання обумовлюють прискорене вичерпання економічного потенціалу та вразливість економіки до зовнішніх дестабілізуючих чинників.

Одним із головних проявів зазначених диспропорцій є не тільки суттєві відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку між регіонами, а і перш за все диспропорції у внутрішній системі господарювання, що відображаються насамперед через показники валового регіонального продукту (ВРП) та ВРП на одну особу, або валової доданої вартості в регіоні (ВДВ) та ВДВ на одну особу.

Структурні деформації в економіках негативно позначаються на регіональних ринках праці та екологічній ситуації, погіршують якісний та кількісний стан трудового потенціалу регіонів і не створюють мотиваційних чинників нарощування їх власного економічного потенціалу.

Посилення міжрегіональних відмінностей веде до послаблення міжрегіональних зв'язків та зниження територіальної єдності національної економіки. За останній час послаблюється територіальна єдність держави, зростає політичне міжрегіональне протистояння та ризик територіального розколу держави. В економіці регіонів України поки що не спостерігається стійке формування ефекту внутрішньої регіональної синергії.

Подолання фрагментарності та формування системного, цілісного характеру управління і регулювання розвитком економіки вимагає позитивної структурної модернізації в кожному її регіоні в напрямку зменшення її енерго-, ресурсо-, та трудоемності, надання пріоритету інноваційним чинникам розвитку та формування засад зростання економічних потенціалів та подолання структурних диспропорцій при формуванні та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону.

Формування основ інноваційної моделі зростання економіки регіонів, модернізація виробництва, використання новітніх енергозберігаючих технологій, зниження праце-, енерго-, ресурсомісткості виробництва, зменшення залежності розміщення промислових підприємств та динаміки їх розвитку від наявності великої кількості відповідної сировини, палива, трудових ресурсів тощо об'єктивно зменшить роль чинника забезпечення регіонів природною сировиною [81].

Розвиток інформаційних технологій сприятиме формуванню більш розгалуженої мережі галузей та елементів інфраструктури, насамперед у невеликих містах та сільській місцевості, що сприятиме збільшенню територіальної мобільності ресурсів – матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних, а також прискорить територіальне розповсюдження нововведень.

Розбудова власних економічних систем регіонів веде до посилення ролі інститутів і ресурсів, які можна охарактеризувати як інституційно місткі. Серед таких інституційних ресурсів – розвиненість місцевих фінансових інститутів, захист майнових прав, підвищення ролі відповідальності і ефективності

діяльності органів місцевого самоврядування, активність місцевих територіальних громад тощо [31].

Проблемою розвитку регіонів є і порушення цілісності регіонального господарства, що означає невідповідність суми якостей елементів регіональної системи та її якості як цілого. Як зазначає Ю. П. Сурмін, сукупність стає системою тільки тоді, коли вона набуває цілісності, тобто набуває структурність, ієрархічність, взаємозв'язок із середовищем [207, с. 56]. Якщо система має високий рівень зазначених властивостей, то її якості як цілого набагато більше ніж сума якостей окремих елементів.

Розвиток системи існуючих взаємозв'язків структурних складових регіонів відбувається відповідно з універсальними закономірностями. У цьому випадку моделі регіонального розвитку, побудовані на основі універсальних закономірностей, можуть сформувати якісно нові властивості відносин господарюючих суб'єктів, орієнтованих на найбільш ефективний їх розвиток. Можливість організації і функціонування ефективного адміністративно-територіального утворення суттєво залежить від наявності належного, тобто адаптованого до специфічних умов регіону, «ядра», під яким розуміють системно-орієнтовану спрямованість відокремлених і локалізованих елементів на кінцевий результат, що створює можливості і умови для формування господарюючої надбудови спеціальних механізмів і органів управління регіональним розвитком на місцевому рівні.

Відтворення за певними структурно-функціональними рівнями визначають ступінь функціональності підсистем регіону в контексті «вертикальних», «горизонтальних» і «функціональних» зв'язків. Вони визначаються обумовленою залежністю елементів цілісності, при якій зміни «одного» виявляються похідними від змін «іншого», а їх функціональні зв'язки, обумовлюються причинно-наслідковими закономірностями обмеженими структурними властивостями економіки регіону.

В рамках сформованої сукупності взаємозв'язків підсистем, виявлення генезису відтворення регіональних процесів виділяються детермінанти, врахування яких забезпечує оптимальне функціонування і раціональний розвиток регіону [200].

Ключовою ознакою економічної політики комплексного розвитку регіонів повинна бути її розробка з врахуванням принципів збалансованості і пропорційності. Це означає таке розміщення виробництва і такий вибір його видів і обсягів, за якого структура господарського комплексу регіону буде оптимальною, матиме економічно доцільні пропорції між галузями і їх спеціалізаціями, між допоміжними і обслуговуючими галузями; відповідатиме наявній сировинній базі, земельним, водним, енергетичним і трудовим ресурсам та існуючим виробничим потужностям та задовольняти споживчі потреби населення в продукції, товарах і послугах [189, с. 28].

На думку А. Ю. Жулавського, в умовах посилення антропогенного впливу на навколишнє середовище і загострення екологічних проблем найважливішим принципом сталого розвитку є концепція збалансованого розвитку соціо-еколого-економічної системи [56].

Реалізація концепції збалансованого розвитку обумовлює необхідність розробки і реалізації консолідованої економічної політики і перехід на принципово нову систему управління економікою регіону, із використанням додаткових економічних і правових механізмів і формування територіальної технологічної кооперації, яка б забезпечувала мінімальне споживання природних ресурсів і розсіювання техногенних відходів в еколого-економічній системі регіону.

На основі викладеного можна зробити припущення, що економіка регіонів і процеси перебігу економічних видів діяльності слід розглядати як функціональну сукупність глибоко інтегрованих, взаємно і кумулятивно обумовлених підсистем, за розвиток яких відповідають органи місцевої влади, які повинні володіти сучасною компетенцією управління розвитком і мати відповідний методологічний і інституційний інструментарій і механізми для здійснення економічних функцій.

У складі основних напрямів розвитку економічних систем регіонів слід визначати:

- удосконалення системи місцевого самоврядування, реформування територіальної організації влади;
- пошук внутрішньої енергії зростання на інноваційних засадах;
- розробка, обґрунтування і використання дієвого організаційно-функціонального механізму управління і регулювання процесами розвитку;
- мінімізація структурних диспропорцій, перехід до рівноважного і пропорційного розвитку, формування економічно-доцільних пропорцій між основними і допоміжними галузями з використанням концепції економічної, соціальної і екологічної збалансованості;
- побудова раціональної взаємодії різних підсистем і чинників впливу на економіку регіонів шляхом запровадження заходів інноваційного та інституційного порядку;
- формування і стійке утримування ресурсозберігаючих виробничих і управлінських технологій господарювання, розбудова інформаційних та інституційно-містких технологій;
- перехід на створення достатньої фінансової бази та ін.

Формування методологічного підходу до дослідження і вирішення проблеми розробки і реалізації власної економічної політики комплексного розвитку регіонів взаємодоповнює існуючу методологію розробки Державної регіональної політики, додаючи до неї новий інструмент підтримки регіонального розвитку «власну економічну політику», методологічне, інституційне і організаційне забезпечення її реалізації з використанням системного і процесного підходів.

Процесний підхід у ефективному формуванні та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону дозволяє уточнити і його змістовне визначення. Процес економічного розвитку регіону слід розглядати як цілеспрямовану організовану сукупність обґрунтованих заходів і управлінських впливів на побудову системи економічного забезпечення розвитку регіону, що

формує оптимальні умови для сталого формоутворення і раціональної організації архітектури регіону шляхом ефективного сполучення елементів і підсистем та розширення спектру горизонтальних взаємозв'язків для здійснення заходів економічної політики між ними у форматі забезпечення ефективного відтворення регіонального потенціалу.

Особливості змісту регіональної економічної політики комплексного розвитку від Державної регіональної політики відмічаються у контексті консолідації економічних інтересів держави і регіонів та з урахуванням у змісті її механізмів інструментів реалізації концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади:

- перенесення акцентування на підвищення децентралізації і поглиблення регіоналізації в регіональному розвитку;
- фокусування дії місцевої влади і господарюючих суб'єктів на збільшення власного економічного потенціалу і підвищення економічної самодостатності;
- посилення ролі і відповідальності органів місцевого самоврядування за досягнення цілей економічного розвитку керованих територій;
- визначення специфічних чинників розвитку регіонів та опрацювання умов їх інтегрованої реалізації;
- сприяння практиці посилення інституційного впливу і підтримки органами державної влади розвитку тих секторів і галузей економіки, які мають значення для реалізації загальнонаціональної політики, при умові, що вони не сприяють збільшенню внутрішніх диспропорцій власного розвитку регіону;
- формування умов становлення органів місцевої влади і жителів територій господарями власного розвитку із повною реалізацією прав, наданих їм державою прав і прийняттям відповідальності за виконання владних повноважень стосовно розвитку;
- розширення і поглиблення горизонтального співробітництва між суб'єктами господарювання, зацікавленими особами і громадськими органами, сприяє пошуку підвищення конкурентоспроможності і привабливості територій;
- створення умов для реалізації концепції збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку, зниження антропогенного навантаження на території і недопущення недотримання природоохоронного законодавства і допустимих значень антропологічного впливу на життєдіяльність регіонів;
- узагальнення механізмів формування та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону і визначення сукупності послідовних дій, які підсилюють взаємозв'язок внутрішніх систем регіону, підвищують рівень їх взаємних кумулятивних результатів, виявляють різноманітні зв'язки і механізми, що забезпечать нові можливості для створення реальних умов підвищення якості управління економічним розвитком регіонів.

Визначені напрями і процеси розвитку регіону відбуваючись в рамках економічної політики комплексного розвитку створюють умови для забезпечення цілісності і збалансованості всіх елементів та підсистем регіону [86].

РОЗДІЛ 2

СТАН МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ЗАРУБІЖНИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

2.1. Загальносвітові тенденції розвитку механізмів формування і реалізації державних політик регіонального розвитку

Поняття «регіональний розвиток» має власний еволюційний шлях. Він народився пізніше, ніж галузевий розвиток. Урядове втручання в ринкову економіку у XIX і більшій частині XX ст. було незначним, але вони вже не могли не втручатись у ринкові процеси. Після Другої світової війни у період післявоєнного відновлення (Пруссія, Британія та інші) стали втручатись в такі сфери як інвестиції, транспорт, ключові галузі (сировина). У 50-х рр. і особливо в 60-х і до початку 80-х рр. XX ст. багато західних урядів (Великобританія, Швеція, Бельгія, Німеччина, Іспанія, Франція та ін.) застосовували практику безпосереднього втручання, щоб сповільнити або зупинити падіння. Така політика називалась галузевою, а з недавніх пір від цього стали відходити і більше фокусуватись на регіональному розвитку у поєднанні з елементами місцевого врядування.

Більшість урядів сьогодні сприяють національним програмам розвитку – надають державні інвестиції. Їх і сприймають як ключові умови розвитку регіону, а держава практично сприймається як майже один ключовий фактор.

Політику, спрямовану на регулювання розвитку розробляє уряд кожної країни. На різних етапах розвитку економіки перед урядом постають різні цілі, тому економічна політика не буває раз і назавжди визначеною. Проте її основні параметри вже є досить усталеними навколо певних принципів, які формують економічні моделі розвитку, враховують сучасний стан економіки країни, її ресурсний потенціал, особливості соціально-політичних відносин, ступінь участі країни в міжнародному поділі праці, її геополітичне положення тощо. На першому етапі свого соціально-економічного розвитку визначає свою стратегічну мету кожна держава. Коли мета сформульована і підтримана більшістю населення (це визначається, зокрема, підтримкою певних політичних сил на виборах), а нерідко й зафіксована в конституції, уряд країни розробляє й здійснює заходи щодо її досягнення [196, с. 185].

Вважається, що регіональна політика Європи і США як напрям національної політики держав припадає на 30-ті рр. XX ст., коли в країнах гостро постало питання диспропорцій в розвитку територій. Це викликало серйозні соціальні проблеми та посилення напруги в суспільстві і спонукало уряди виділити певну частку бюджетних коштів на допомогу найменш розвиненим країнам світу [187, с. 33].

Упродовж певного часу чимало країн ЄС доповнили діяльність щодо забезпечення сталого розвитку регіонів більш цілеспрямованим індивідуальним підходом до кожного регіону, намагаючись розв'язати конкретні проблеми та активно співпрацювати з його громадянами та інституціями регіону. Багато

урядів намагаються на субнаціональному рівні поліпшувати координацію всіх державних інвестицій для підвищення їхньої дієвості. До того ж різні країни тепер частіше, ніж у минулому, усвідомлюють, наскільки різними можуть бути рівні розвитку регіонів, а отже, приділяють більше уваги усуненню існуючих диспропорцій. Усе це є прикладом регіонального розвитку в дії.

Регіональний розвиток за своєю суттю є концепцією економічною, а не політичною чи адміністративною [46]. У його рамках враховується взаємний вплив економічної діяльності та інтеграції ринків на територіально-географічні об'єкти.

В історичному контексті регіональний розвиток як засіб розвитку сформувався у двадцятому сторіччі. Більшість урядів надавали перевагу «галузовому» підходу до розвитку на основі загальнонаціональних програм, котрі зазвичай базувалися на єдиному підході для всієї країни.

Оскільки в 50-х рр., а особливо в 60-і рр. ХХ ст., почали занепадати старі галузі промисловості, уряди Сполученого Королівства, Швеції, Бельгії, Німеччині, Іспанії, Італії, Франції почали вживати безпосередніх заходів, спрямованих на надання підтримки цілим галузям промисловості для сповільнення чи припинення їхнього занепаду. Така політика, як правило, вважалася «галузевою», оскільки призначалася для конкретних секторів (вуглевидобувного, металургійного, текстильної чи автомобільної промисловості).

Із часом через низку міркувань, пов'язаних з ефективністю та результативністю таких заходів, політика активної фінансової підтримки конкретних галузей зазнала змін. У будь-якому разі чинні міжнародні угоди (на зразок СОТ) обмежували можливості такої підтримки. На зміну такій політиці прийшли підходи, спрямовані на «регіональний розвиток». Регіональний розвиток має на меті задоволення ширшого кола потреб певної території (яка прийшла в занепад або перебуває у стані перетворень), а не потреб конкретного сектора і меншою мірою його виробничих центрів. Цей підхід полягає у формуванні умов для розвитку регіону, а не в прямому «підійманні» конкретних галузей. Так, національна політика підтримки економіки певною мірою позбулася галузевої орієнтації, залишаючись при цьому дуже важливою в тих сферах, де ринок не готовий до здійснення інвестицій (суспільна інфраструктура, освіта, навчання тощо) [13].

У країнах Європи можна виділити різні інструменти, спрямовані на заохочення регіонального розвитку [14]. Основним інструментом регіональної політики майже завжди є програма інвестицій або розвитку – багаторічна програма, розроблена відповідно до логіки стратегічного планування. Її можна розуміти як своєрідну угоду між різними державними органами, які беруть участь у спільному фінансуванні і кожен із котрих погоджується зробити певний внесок у реалізацію програм регіонального розвитку різних типів. Саме така модель із різним рівнем успішності застосовується в Німеччині, Франції, Італії, а також у рамках власної політики регіонального розвитку Європейського Союзу. Там, де існує державна регіональна політика, що має комплексний характер, є і інвестиційні програми для кожного регіону по всій

країні, а відтак темпи зростання країни стають більш стабільні.

На більш загальному рівні варто відзначити, що в багатьох країнах (навіть якщо диспропорції між регіонами не є істотними) існує потреба в оптимізації та належному використанні державних інвестицій. Вона зумовлює необхідність поліпшення координації та синергії між інвестиціями, що здійснюються за рахунок різних джерел фінансування всіма учасниками процесу розвитку – державою, регіональною та місцевою владою на певній території. Такий підхід можна вважати певною формою планування або координації регіонального розвитку.

Водночас існують інші підходи до розв'язання регіональних проблем. У більшості країн обсяги фінансової допомоги за загальнонаціональними програмами часто залежать від гостроти певних проблем (економічних, соціальних, територіальних) у деяких регіонах порівняно з рештою. Приклади таких програм можна побачити у країнах Скандинавії, Великій Британії, Франції, Нідерландах, Німеччині, Хорватії, Чеській Республіці, Болгарії тощо. У деяких країнах ухвалюються спеціальні програми, спрямовані на підтримку конкретних регіонів («спеціальні територіальні програми») – наприклад, гірських або острівних регіонів у Хорватії, малонаселених регіонів у країнах Скандинавії.

В країнах ЄС регіональний розвиток, особливо політика та нормативна база регіонального розвитку, став предметом постійної еволюції та адаптації, що відповідає потребам структурних змін у країнах, політиці ЄС та вимогам самих регіонів.

Втім досвід формування та реалізації політики економічного розвитку в різних країнах мав і певні відмінності [223, с. 283].

При переході країн до ринкової економіки цікавим є досвід Польщі і умови проведення в ній ринкових та демократичних реформ, а саме реформи «шокова терапія» (1989 р.). Вона передбачала такі заходи: різке зниження інфляції, встановлення реальної процентної ставки, прив'язка курсу національної грошової одиниці до долара, лібералізація цін і зовнішньої торгівлі, надання кредитів МВФ на стабілізацію економіки, прийняття нового економічного законодавства, отримання іноземних інвестицій. Їх реалізація дозволила країні у середині 90-х рр. ХХ ст. досягнути перших успіхів.

1 травня 2004 р. Польща увійшла до складу Європейського Союзу. Світова фінансова криза, попередником якою була іпотечна криза в США, принесла Польщі уповільнення економічного зростання. У 2008 р. криза набула світового характеру і поступово почала проявлятися у повсюдному зниженні обсягів виробництва, зниженні попиту і цін на сировину, зростанні безробіття. Польська економіка успішно його пододала і була єдиною економікою Європи, в якій не було рецесії, а лише зменшення темпів зростання [226].

Цивілізаційний прогрес Польщі напряму був пов'язаний із створенням належних умов для розвитку та ефективною інституційною та регулюючою системами, які дозволили використовувати доступні ресурси.

Особлива увага була приділена створенню нових робочих місць, підвищенню активності і соціально-професійній мобільності населення та рівню його освіти. Польща поступово і цілеспрямовано стає країною, що

спирається на знання і на широке використання інформаційних та комунікаційних технологій у всіх галузях економіки та у соціальних послугах, які доступні для кожного громадянина.

Основні напрямки політики визначені у «Стратегії розвитку країни на 2007 – 2015 рр.», яка ухвалена Радою міністрів Польщі 29 листопада 2006 р (Додаток К). Пріоритетами Стратегії розвитку країни були визначені: підвищення конкурентоспроможності та інноваційного характеру економіки, поліпшення стану технічної і соціальної інфраструктури, зростання зайнятості і підвищення її якості, створення інтегрованого соціального співтовариства і його безпеки, розвиток сільських районів, регіональний розвиток і поліпшення внутрішньої організації регіону. Цей документ став базою для інших стратегій і урядових програм, що розробляються також одиницями місцевого самоврядування.

Провідну роль в координації інституційно-регулюючих реформ і проєктів, що фінансуються з коштів ЄС є ефективне використання Польщею коштів, що надходять з Європейського союзу для реалізації соціально-економічних цілей.

У 2015 р. Польща планує стати країною з високим рівнем і якістю життя населення, а також з сильною і конкурентоздатною економікою, здатною створювати нові робочі місця. Загальна сума бюджетних коштів ЄС, яку вона планує використовувати на реалізацію Стратегії, складе майже 86 млрд. євро, а разом з супутніми публічними і приватними вітчизняними засобами – близько 108 млрд. євро. Реалізація Стратегії забезпечує Польщі стійке та швидке економічне зростання, стимульоване, головним чином, інвестиціями та експортом [119, с. 34 – 36].

Друга країна з країн колишнього соціалістичного табору, яка досягла значних успіхів шляхом проведення реформ є Чехія. Реформи в ній почалися з 1990-х рр. і продовжуються до сьогодні.

Економічні реформи в Чехословаччині в рамках «ринкового соціалізму» передбачали послідовні, швидкі і далекоглядні ринкові трансформації. Реформа була підтримана МВФ, який виділив кредит у сумі 1,78 млрд. дол.

Перехід Чехословаччини до ринку у багатьох відношеннях є майже найуспішнішим в європейському регіоні. У той же час низький рівень безробіття і банкрутств неефективних підприємств стримували темпи ринкових перетворень.

В економічних реформах Чехії та Польщі було багато спільного, хоча є певні відмінності. Чехія перед початком своїх реальних реформ мала велику ступінь макроекономічної і політичної стабільності, більш високий рівень життя населення і кращий стан економіки. Тому ціна реформ виявилася помітно нижчою.

Чеська грошова і фінансова політика виявилася жорсткішою, ніж польська. Крона була девальвована більшою мірою, ніж злотий. В результаті чеський платіжний баланс у твердій валюті виявився позитивним, польський – негативним. Стратегія приватизації в Чехії та Польщі була різною. У Польщі

власність продавалася приватним особам, в Чехії пройшли дві хвилі масової ваучерної приватизації, яку підтримало населення, що стало володарем акцій підприємств [90, с. 459 – 460]. Уряд країни постійно працює над подоланням регіональних диспропорцій у країні, а чеська модель локального розвитку є у багатьох випадках показовою для всіх постсоціалістичних країн.

Відповідно до закону «Про державну підтримку регіонального розвитку» пріоритетними для Чеської Республіки є наступні території:

- регіони з посиленою державною допомогою, що характеризуються низьким рівнем розвитку;

- регіони, до яких відносять прикордонні території, колишні військові зони, території, що постраждали внаслідок стихійного лиха чи забруднення довкілля, території з низьким рівнем розвитку економіки через несприятливі умови, а також території з домінуванням аграрного виробництва та високим рівнем безробіття;

- регіони індивідуальної підтримки.

Чеська модель у цілому відповідає європейській системі регіонального розвитку країн Європейського Союзу. Хоча і досить багато суперечностей викликає в Чехії схема допомоги як депресивним так і активним територіям. Сьогодні прямими інструментами підтримки регіонів у Чеській Республіці визначено лише три:

- 1) субсидії (включаючи субсидії на робочу силу);
- 2) низько відсоткові позики чи позики, що спрямовані на розвиток пріоритетних територій, чи територій, що мають певні привілеї;
- 3) повернення фінансової допомоги.

Подібний інструментарій відрізняється своєю конкретизацією, що дозволяє уникнути розпорошення державного бюджету, неможливості формування «споживацьких» настроїв з боку депресивних регіонів, а також сприяє максимальній підтримці територій, які активно розвиваються.

Найважливішими нормативно-регулятивними актами, що спрямовані на подальший регіональний розвиток в Чеській Республіці, є: довгострокова політика розвитку; стратегія регіонального розвитку; національна програма регіонального розвитку (середньострокова). Названі документи є гармонізованими до аналогічних в ЄС та передбачають крім наявності місцевих стратегій, ще й програми для розвитку окремих територій [222].

Сучасна Чехія наполегливо працює над впровадженням у життя нового Національного плану розвитку, який чітко встановлює стратегічні цілі та пріоритети економічного розвитку країни. Його основними стратегічними цілями на 2007 – 2013 рр. були: конкурентоспроможна чеська економіка; відкрите, гнучке і згуртоване суспільство; привабливі умови та збалансований регіональний розвиток [107].

Серед постсоціалістичних країн найбільших успіхів у реформуванні своєї економіки та фінансів досягла Словенія. Нині її економіка одна з найбільш успішних серед країн колишнього радянського блоку. Словенія за показниками набагато ближча до стандартів Західної, ніж Східної Європи. В неї немає

проблем з дрібними нерентабельними сільськими господарствами, корупцією і забрудненням навколишнього середовища. Кількість фермерів становить лише 4 % від зайнятих усієї словенської економіки, і багато з них мають додаткове джерело доходів (полювання чи інші промисли). У Словенії більшість іноземних банків з'явилися одразу після отримання нею незалежності, коли будь-хто міг купити маленький банк або створити підприємство.

На початку ХХІ ст. державні фінанси країни характеризувалися індексацією заробітних плат і пенсій, які підвищувалися швидше за рівень інфляції, що сприяло зростанню цін. Разом із низкою інших чинників, таких як високі ціни на нафту і підвищення вартості комунальних послуг, зростання заробітних плат, вони сприяли підтриманню інфляції, яка була на початку ХХІ ст. на відносно високому рівні – 9,7 %.

Після вступу до ЄС (з 31 травня 2004 р.) Словенія поступово змінює свою систему оподаткування відповідно до вимог ЄС. У червні 2005 р. уряд республіки прийняв Стратегію розвитку Словенії [64; 202].

Регіональна політика у Республіці Словенія також реалізується в пріоритетних областях до яких відносяться: найменш розвинені регіони; муніципалітети з індивідуальними проблемами розвитку; прикордонні райони; райони проживання національних меншин та етнічних спільнот.

Метою регіональної політики є включення словенців, які живуть у прикордонних районах, у реалізацію проектів та інших потенціалів розвитку. Були встановлені умови для відкритості регіональної концепції розвитку, яка перевищує регіональні та національні кордони і також включає в себе природні, людські та економічні потенціали сусідніх регіонів і держав.

Урядом проводяться спеціальні заходи регіональної політики у пріоритетних областях та координація діяльності міністерств та інших органів і підрозділів у напрямку регіональних ініціатив в ключових проектах в регіональних програмах розвитку. Уряд координує роботу Громадського фонду Республіки Словенія з регіонального розвитку та розвитку сільських районів і роботу 12 агентств регіонального розвитку.

Влада несе повну відповідальність за законодавство в галузі гармонійного регіонального розвитку, підготовку національної програми розвитку та координацію роботи з виконання регіональних програм розвитку.

Урядові програми забезпечують підтримку компаній, що займаються проблемами розвитку. Державна допомога надається відповідно до Положення про регіональну допомогу держави або регіональної влади, яка є поширеним способом державної підтримки економіки [232].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що в Європі та США у 1970-1990 рр. регіональна політика в основному координувалась з промисловою, аграрною та соціальною політиками. Нині більшість країн, членів ЄС (28 країн) і країни – члени організації економічного співробітництва ОЕСР (34 країни) пройшовши крок до формування політик, що базуються на знаннях із високою часткою послуг та високотехнологічних видах виробництв, переходять до заходів нарощування наукоємних та інноваційних сфер виробництва та інноваційності у сфері послуг і одночасному формуванні фінансової базової

інфраструктури (транспортної та телекомунікативної доступності, збереження навколишнього середовища та інших).

В цей період набуває розвитку і наднаціональна політика регіонального та місцевого розвитку Європейського союзу. За період 2007 – 2013 рр. було заплановано 335 секторних і регіональних програм допомоги в рамках структурних фондів ЄС (Фонд регіонального розвитку, Європейський спеціальний фонд і Фонд «Єднання»). На період 2014 – 2020 рр. Євросоюз планує більше програм регіонального розвитку до цілей Європи – 2020. Єврокомісія визначила, що найменш розвинені регіони мають витратити не менше 60 % усіх коштів на заходи і програми, пов'язані з досягненням пріоритетів Європи – дослідження і технічні розробки, інновації, трансфер технологій, інформаційно-комунікаційні технології, розвиток людських ресурсів, розвиток підприємництва. Всі інші регіони мають витратити не менше 75 % усіх коштів на ці цілі [228].

Найдовшу і найбагатшу історію формування державної регіональної політики має Великобританія, в якій з'явилися її перші теоретичні концепції ще до початку Другої Світової війни. Масове зародження регіональної політики почалось з 1950 р. (Італія), 1951 р. – Федеративна республіка Німеччина, 1951-1952 рр. – Нідерланди, 1952 р. – Ірландія, Франція, 1958 р. – Данія, 1959 р. – Бельгія. Протягом часу політики спрямовувались на згладжування надмірних диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів за рахунок пере розподілення грантів і субсидій проблемним територіям і створення центрально-керованої системи нагляду за прогресом політики урядів. З переходом країн Європи та світу до нової суспільно-економічної формації – постіндустріальної і посилення процесів децентралізації та локалізації економічної діяльності цілі державних регіональних політик змінились. Виникла і нова парадигма регіональної політики й нові принципи, які орієнтуються на децентралізацію влади та партнерство між різними її рівнями і гілкам, а також партнерство з приватними і неурядовими секторами.

Зміни орієнтирів у сфері регіональної політики спостерігаються і в країнах, які швидко наздоганяють світових лідерів і можуть в майбутньому стати ними. Особливо це стосується Китаю та Бразилії. Так, Китай почав «стримувати» розвиток диспропорцій, сприяти розкриттю конкурентних переваг і просуванню регіонів на глобальні ринки, досягненню гармонії в економічному і соціальному розвитку і зменшенню негативного економічного впливу та врахуванню вимог стійкого розвитку [187, с. 41].

Центральний уряд Бразилії спрямовує регіональну політику, також скорочення диспропорцій у розвитку регіонів на створення можливостей використання ендегенного потенціалу їх внутрішніх ресурсів і переваг, запроваджує механізми залучення різних суб'єктів регіонального розвитку до розробки та реалізації політики на місцях, формування регіональних фондів. Через надання можливостей ендегенного зростання уряду Бразилії вдалось досягнути значного прогресу у скороченні диспропорцій [233].

Як свідчить досвід різних країн світу роль регіональних політик, побудованих з врахуванням ендегенного підходу суттєво зростає. Втім

централізований підхід до регіональних політик є контрпродуктивним і не дозволяє повністю розкрити індивідуальні можливості кожного регіону. Грунтуючись на місцевому контексті і специфіці розвитку регіонів, Україна також може досягти значно більших успіхів, визначати більш конкретно мережі для вирішення спільних регіональних проблем, які впливають на національну економіку і формують нові засади загальногосподарської системи.

Визначальний підхід до принципів державної регіональної політики на конституційному рівні закладений в Конституції України, зокрема ст. 132 визначає, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності і цілісності державної території», «збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, з етнічних та культурних традицій».

Великий внесок і допомогу Україні в налагодженні систем планування розвитку надав Євросоюз, який започаткував виконання проектів стосовно побудови системи управління раціональним просторовим розвитком України. В тому числі: Проекти «Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України» (РЕОП), «Підтримка політики регіонального розвитку», «Особливості підготовки соціально-економічного аналізу для розробки стратегій розвитку регіону», «Методологія планування регіонального розвитку в Україні», «Бенчмаркінг конкурентоспроможності областей» та ін.

Основою регіонального розвитку розглядаються три компоненти: економічний розвиток, соціальний і екологічний. Найважливішим суб'єктом, що втілює в життя методології планування розвитку є органи державної влади і місцевого самоврядування, місцеві установи, громадські організації, експерти та різні громадські організації, підприємства, навчальні заклади, представники місцевих осередків політичних партій, професійні спілки, активні місцеві жителі, засоби і представники масової інформації.

Виразником економічної політики в Україні стають Стратегії економічного розвитку, які по суті представляють собою обґрунтований план її реалізації і є надзвичайно важливими. Посилюються і вимоги до ефективності усіх складових економічної політики (пошуку механізмів становлення інституту регіонального кредитування, впливу на інфляцію та ін.).

Стратегічне планування в Україні здійснюється на чотирьох рівнях: на рівні держави, регіонів, міст і господарюючих суб'єктів. Стратегії двох перших рівнів спрямовуються на розвиток держави і регіонів. При цьому пріоритети розвитку держави, що визначаються державними органами влади для країни стають основними і для регіонів.

Сучасна методологія стратегічного планування в Україні, в т. ч. державної регіональної політики має усі характерні ознаки для забезпечення ефективного функціонування країни. Вона передбачає довгостроковий часовий горизонт, партисипативний спосіб розробки і узгодження пріоритетів на центральному і регіональному рівнях, базується на використанні системного програмно-цільового підходу. Досі існувала Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 р. В кінці 2014 р. розроблена Стратегія розвитку до 2020 р. На

перший погляд, складається враження, що система діє, підтримує і сприяє розвитку, але аналіз результатів досягнення стратегічних цілей свідчить про її дещо формальний характер: формальна звітність про результати, відсутність об'єктивної оцінки кінцевого результату і ефекту, досягнутих конкретними регіонами і персональної безвідповідальності за їх недосягнення.

В документах Стратегій можна спостерігати недостатню узгодженість з іншими стратегічними документами, відсутність чітко розрахованої і зафіксованої фінансової бази реалізації завдань і не обов'язковості виділення узгоджених коштів. Розробка механізмів державної регіональної політики розвитку формується без існування офіційних науково-обґрунтованих заяв регіонів щодо необхідності включення їх у стратегічні заходи розвитку і відбувається, в основному, «згори-донизу». Практично відсутній механізм горизонтальної координації заходів в окремих галузях і сферах регіонів. Як наслідок, через власну необізнаність, майбутні партнери здійснення запланованих заходів не готові до конструктивної співпраці, порозуміння і зацікавленості в стратегічних заходах. Процеси розвитку на які впливають безпосередньо самі регіони можна охарактеризувати як галузево-функціональні, на відміну від політичних чи адміністративних процесів, які мають місце у державній регіональній політиці. Але навіть ефективні державні процеси регіоналізації чи децентралізації не зможуть повністю впливати на результати розвитку регіонів, якщо вони не будуть здійснюватись одночасно із заходами власної політики регіонів в т.ч. і економічної, не будуть самозабезпечуватись і реалізовуватись в межах компетенції самих регіонів. Специфікою таких регіональних стратегій стає їх проблемно-функціональне спрямування і заходи підвищення власного економічного потенціалу територій.

В межах надання науково-технічної допомоги з боку ЄС для України були розроблені підходи для ефективного планування Державної регіональної політики через оцінку економічного потенціалу України і соціально-економічного розвитку. Вони детально представлені в результатах проекту «Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу», здійсненого Міжнародним Центром перспективних досліджень у партнерстві з Conference Board of Canada та власне Міжнародним Центром перспективних досліджень. Урядові партнери проекту – Міністерство економіки, Міністерство фінансів і Національний банк України. Учасники зосередили свої зусилля на пошуку інструментів вироблення регіональної політики – новому бенчмаркінгу, аналізі ролі монетарної політики, розробці довгострокового фіскального прогнозу, удосконалення модельного апарату аналізу, засадах і процедурах публічної політики та інших. У результаті роботи Україна отримала у розпорядження такі інструменти планування політик як: систему показників для порівняльного аналізу соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності країни з іншими країнами, прогнозну модель потенційного ВВП, модель демографічного розвитку, системи державних фінансів і прогнозування окремих показників для прогнозування зведеного бюджету та діяльності пенсійного фонду.

Використовуючи зазначені рекомендації, розглянемо умови, можливості і

вимоги до їх практичного застосування органами місцевої влади в Україні. Головною причиною невиконання стратегічних планів розвитку територій в економічних джерелах наголошується неправильний механізм розподілу фінансових ресурсів, коли останні розподіляються окремо на підтримку економічно слабких регіонів, а не регіонів, які здатні забезпечити підвищення економічної віддачі. Водночас, ціла низка чинників, які можуть вплинути на розвиток регіону глибоко не розглядаються. А саме: активізація тих з них, що впливають на продуктивність праці, рівень зайнятості, збільшення інноваційності технологій, які використовуються; політика експорту (експортувати не сировину, а продукцію й не по заниженим цінам, а по середньосвітовим), недопущення монополізації внутрішніх ринків; створення конкурентного внутрішнього і міжрегіонального конкурентного середовища, заходи по боротьбі із корупцією і контрабандою та інші.

Аналізуючи викладене можна визначити певні спільні риси у механізмах формуванні і реалізації політик регіонального розвитку в умовах трансформаційних змін в найбільш розвинених ЄС і в Україні.

Механізми формування політики державного і регіонального розвитку мають достатньо надійну законодавчу основу. Напрями та механізми реалізації політик здійснюються відповідно до затверджених планів та стратегій, забезпечуючи в такий спосіб послідовність і прозорість їх проведення. Результати політик є наявними для широких кіл громадськості. Завдяки такому підходу політика може мати широку підтримку, яка є необхідною передумовою її успіху.

Механізми реалізації політик розвитку передбачаються на використання в довгостроковому періоді. Хоча вони часто розглядаються і як спосіб вирішення невідкладних проблем, основною метою яких є вирішення окремих складових довгострокових структурних завдань.

Політики є ринково орієнтованими. Створюючи умови, за яких ринкові відносини найбільш ефективно розвиваються, політики сприяють вирішенню невідкладних завдань у найбільш прийнятний та дієвий спосіб.

Водночас механізми формування і реалізації політик економічного розвитку не забезпечені використанням скоординованого інституційного підходу. Природа економічних проблем вимагає участі в їхньому вирішенні національних міністерств і відомств, організацій різного рівня, а також приватного сектора економіки. Стає все більш очевидним, що процес забезпечення економічного розвитку вимагає, щоб в його реалізації, крім органів, що займаються політикою, брало участь широке коло осіб і організацій, зацікавлених у такому розвитку. Вимога спільної участі підсилює акцент на відносинах партнерства й на необхідності співробітництва для досягнення цілей стабільного та збалансованого розвитку сучасної держави.

Спільною рисою у механізмах формування і реалізації політик економічного розвитку серед європейських країн є державні концепції регіональної політики. Сьогодні, в умовах глобалізаційних процесів, розвиток регіонів набуває особливого значення і виходить на перший план. Від проведення ефективної політики регіонального розвитку можна очікувати

вагомої підтримки сталого розвитку всієї країни загалом [73].

В країнах ЄС механізми формування політики регіонального розвитку існують поруч із набагато масштабнішими загальнонаціональними інвестиційними програмами «національного розвитку» й державна регіональна політика повинна враховувати широке коло чинників розвитку.

Характерним для регіональної політики європейських країн є посилення місцевої ініціативи, надання переваг регіональним інвестиціям в системі регіональних стимулів, зосередження уваги на капітальних вкладеннях і зайнятості. Знайшов реалізацію і той факт, що використання інструментів регіональної політики залежить від потенціалу регіонів, територіальних відмінностей їх розвитку, особливостей регіональних проблем, ступеня децентралізації державного управління та рівня автономії регіонів [183].

Досвід показує, що успішними стають ті регіони, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують ті внутрішні умови, які впливають на інвестиції та підтримують їх. Під внутрішніми розуміються ті повноваження, спроможність, компетенції та напрямки діяльності, які офіційно чи практично можуть здійснюватися місцевими або регіональними зацікавленими сторонами. Ця спроможність та умови часто пов'язані з тим, як саме регіон визнає та розв'язує свої проблеми та використовує доступні можливості, наприклад, у сфері освіти та навчання, проекти маломасштабного розвитку, вдосконалення іміджу та маркетингу регіону.

Існують основні інститути (органи місцевого самоврядування, асоціації, громадські організації тощо), які забезпечують таке розуміння, тому потреби у створенні великих нових інститутів немає. У центрі уваги під час здійснення цих перших кроків перебувають процеси внутрішньої мобілізації, навчання, розбудови потенціалу, а також намагання «залучити людей», «зробити хоч щось» та розвернути в протилежний бік цикл застою, занепаду та, подекуди, відчаю. Іноді такі кроки можуть передбачати «легке» зміцнення місцевих або регіональних інститутів.

Саме це й мається на увазі під терміном «висхідний розвиток» або «розвиток знизу вгору»: мова йде про мобілізацію зусиль населення та інституцій певної місцевості чи регіону, які насправді зацікавлені в його успішності. Якщо вони виявлятимуть пасивність, то процес розвитку успішним не стане. Регіональний розвиток передбачає впровадження у практичну діяльність принципів партнерства, інформування, консультацій та залучення зусиль громадян для більш перспективного майбутнього [185, с. 12 – 13].

Необхідну в сучасних умовах збалансовану динаміку розвитку регіонів може забезпечити завершення формування інституційно-правового середовища реалізації державної регіональної політики з використанням кращого європейського досвіду [84].

Незважаючи на актуальність використання європейського досвіду в Україні, було б недоцільно негайно приймати структури та процеси державчленів ЄС [186]. Масштаб розроблення політики регіонального розвитку та очікування, які надаються їй в Україні, повинні бути набагато більш внутрішньо направлені, ніж політика та заходи, запроваджені новими

державами-членами ЄС або країнами-кандидатами на вступ до ЄС [80; 92, с. 133]. Однією із складових і пріоритетних в системі державної регіональної політики, визначається власна економічна політика регіонів, що здатна здійснювати все більший вплив на макроекономічні процеси в державі і підвищувати соціальні тренди. Тому увага до економічних політик комплексного регіонального розвитку повинна передбачати їх виділення в окремий вид політик у складі державних політик регіонального розвитку, а їх дія спрямовуватись на пошук і реалізацію власних економічних можливостей кожного регіону.

2.2. Реалізація державної регіональної політики в Україні і механізми її забезпечення

Існуюча практика прийняття рішень при стратегічному плануванні розвитку регіонів в Україні формується за ієрархічним рівнем: розвиток регіону – розвиток міст – розвиток районів.

Так Комплексна стратегія розвитку Дніпропетровської області до 2015 р. (затверджена рішенням обласної ради від 24.06.2011 р. № 132-7/УІ) включала наступні напрями: підтримка базових галузей економіки на основі модернізації, оновлення основних фондів і впровадження інновацій, диверсифікація економіки за рахунок переваг регіону та розвитку галузей з високим потенціалом росту, таких як сільське господарство, будівництво, точне машинобудування, аерокосмічна промисловість, розвиток транспортної інфраструктури області, покращення доріг, запровадження енергозбереження на об'єктах житлово-комунального господарства, підвищення якості охорони здоров'я, зменшення екологічного навантаження на населення і територію регіону.

У скоригованому у 2014 р. Стратегічному плані розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 р., основними цілями розвитку визначені: зменшення економічних дисбалансів, розвиток сільських територій, екологічна та енергетична безпека, розвиток людського потенціалу. Цілі стратегічних планів розвитку міст обласного підпорядкування на період до 2020 р. проголошені в планах їх розвитку є одно іменними і практично не відображають їх індивідуальні потреби і власні можливості, спрямовуються на відображення переважно узагальнених проблем розвитку області в контексті державної регіональної політики.

Слід підкреслити, що гармонізація цілей розвитку області по всій її території є безумовно прогресивною і свідчить про єдність і системність бачення майбутнього на всій території і керованість цим рухом з боку регіональної і місцевої влади. Але, як свідчать результати розвитку області за період до 2015 р., попередні стратегічні плани повністю не були виконані.

Зіставлення змісту Стратегічних планів регіону, обласного центру і міст обласного підпорядкування (на прикладі Дніпропетровської обл.) показало їх різне, хоча і споріднене бачення свого майбутнього. Водночас не всі обрані шляхи корелюють із генеральною метою розвитку і не спостерігається креативне поєднання ключових напрямів економічного руху їх спільної

діяльності, відсутні кількісні розрахунки і оцінка очікуваних результатів. Зазначене підтверджує недостатність розробки тільки Державних регіональних програм розвитку і мотивує необхідність власної, чітко визначеної економічної політики зростання власного економічного потенціалу і прийняття регіонами повної відповідальності за економічні результати і досягнення.

Такому стану, як уявляється, сприяла низка причин, з яких слід відмітити і причини неврахування наукового чинника розробки методологічного, інституційного, адміністративного і фінансового характеру та забезпечення досягнення прогнозованих цілей розвитку.

Проте, розробці Стратегічних планів розвитку не передувало глибокий аналіз економічного потенціалу регіону за визначеними напрямками, що не сприяло обґрунтованості наголошених цілей і визначеності конкретних результатів, які необхідні для реалізації стратегічних заходів і механізму їх збалансованого поділу. Не дивлячись на заплановану систему показників результатів реалізації Стратегічного плану (індикатори досягнення результатів в кількості 47 (по 3-8)) за напрямками реалізації плану (додаток К), повне оприлюднення їх досягнення і аналітична оцінка результатів на сайтах області не здійснювалось. До того ж особливістю більшості показників є те, що вони не відображають сукупне зростання економічного потенціалу регіону як сукупної здатності наявних економічних ресурсів, які максимально забезпечують можливості виробництва товарів, послуг, що мають конкурентні переваги. Індексний метод розрахунків динаміки зростання показує збільшення (чи зменшення) результату до попереднього року, а не запланованого рівня зростання, виходячи із існуючих можливостей і запланованих темпів. Встановлені строки виконання стратегічних заходів (календарні роки) мають тенденцію до невиконання, через нестачу коштів для їх реалізації. Відсутність достатньої кількості власних коштів для фінансування заходів розвитку створює безвідповідальність органів регіональної влади, самоврядних громад та жителів за власне економічне благополуччя. В умовах відсутності достатніх фінансових ресурсів постає гостра необхідність інтенсивного пошуку особливої економічної моделі регіонального управління, шляхів і реалізації власного розвитку. Її інструментом може бути поява власної економічної узгодженої політики зростання. Цей шлях в нинішніх умовах стає безальтернативним.

Огляд змісту регіональних стратегій інших областей було здійснено на основі відкритих Інтернет-джерел, які розміщуються на головних сторінках обласних державних адміністрацій. Так, стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р. існують на сайтах Вінницької, Волинської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Полтавської, Миколаївської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей. На сайтах Хмельницької, Харківської, Одеської, Кіровоградської та Дніпропетровської областей розміщені стратегії розвитку до 2020 р. Стратегії розвитку до 2015 р. були прийняті в різні періоди, починаючи з 2004 по 2012 рр., а Стратегії розвитку до 2020 р. з 2011 р. по

теперішній час. Водночас, щорічні звіти про результати реалізації стратегій за періоди їх існування практично відсутні. Неважко здогадатись про причини такої неухважності до інформації про їх виконання. Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» також не передбачені конкретні заходи стосовно державних регіональних програм розвитку навіть економічно неспроможних регіонів.

Порівняння стану України з 45 країнами у семи сферах життєдіяльності (економічний розвиток, ефективність використання ресурсів, економіка знань, інфраструктура, довкілля, інституції, рівень життя та охорона здоров'я) засвідчили інертність процесів їх внутрішнього розвитку і відсутність планування серйозних змін.

Рейтинг України за композиційним індексом відповідно до перелічених сфер склав (44; 38; 20; 29; 40; 41; 32 із 46). Безумовно в кожній сфері є і сильні сторони, але їх використання, на жаль, чекає нових заходів і імпульсів, а поки спостерігається навіть їх зменшення. Рейтингування здійснювалось через створення нормалізованого значення композиційного індексу за формулою:

$$\text{Норм. значення} = \frac{\text{Значення показника} - \text{мінімальне значення}}{\text{Максимальне значення} - \text{мінімальне значення}} \quad (2.1)$$

Рейтинг будувався на основі середнього від нормалізованих значень всіх показників, задіяних в оцінці кожної сфери. Формула нормалізації перетворювала дані на число від 0 (найгірший результат) до 100 (найкращий результат) (9). У складі показників економічного розвитку країни використовувались: темпи зростання ВВП, валове накопичення капіталу (інвестицій) на одну особу, рівень інфляції.

Дослідники і європейські експерти прийшли до висновку, що Україна – країна з найгіршою якістю життя, яке оцінили за показниками: добробут, нерівність, безпека і загроза в суспільстві, охорона здоров'я, освіта та довкілля, порівнюючи його із якістю життя у 63 країнах світу. Результати їх роботи, їх прозорість і аргументоване бачення мотивують застосовувати цей поінформований підхід до визначення сфер, які потребують уваги до свого поліпшення в державних програмах регіонального розвитку і виявив дистанцію, яку потрібно подолати країні для досягнення поставлених цілей.

На жаль і щорічні звіти про виконання державних програм регіонального розвитку поки не набули широкого розголосу і не стали індикаторами успішності реалізації стратегій. Такі показники як кількість проведених заходів, кількість відремонтованих шляхів, кількість виділених коштів – не являються показником ефективності програм, хоча кроки в цьому напрямку почалися давно. Більш ємною стала оцінка результатів здійснених Програм розвитку регіонів після виходу Постанови Кабінету Міністрів № 630 від 9 червня 2011 р. «Про запровадження проведення оцінки результатів діяльності Ради міністрів АРК, обласних Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій», було затверджено необхідність оцінки 10 напрямів розвитку, які щоквартально повинні надавати регіональні органи влади Міністерству

економіки і регіональної політики (МЕРТ).

Міністерство на основі звітів робить: аналіз динаміки розвитку кожного регіону і їх рейтингову оцінку (на основі 85 індикаторів) і розраховує інтегральний рейтинг. Але даний моніторинг навіть при його повному використанні не дасть оцінку ефективності використання коштів, витрачених на здійснення регіональних стратегій і не розкриє причинно-наслідкові зв'язки невиконання, а, відповідно і оцінка ефективності державної регіональної політики розвитку регіонів не буде релевантною.

Існує необхідність суттєвого підвищення обізнаності громадськості і широкого кола спеціалістів державного сектору щодо цілей та змісту пріоритетів власної політики розвитку. Особливо це стосується міст, які не є обласними центрами. Вони залишаються мало проінформованими щодо власних можливостей, а участь і співпраця у розробці і реалізації Державної регіональної політики не охоплює вирішення усіх внутрішніх проблем, оскільки всі заходи мають регіональний вимір. У теперішній час малі і середні міста і їх підприємства і організації формально переписують пріоритетні цілі сформульовані державними органами. Операційні цілі, які плануються для виконання завдань в містах, хоч і мають потреби і користь в містах, але економічна їх доцільність і очікувана результативність зостаються не доведеними. Їх виконання не має достатнього підґрунтя, а саме системи інформаційно-аналітичного забезпечення заходів стратегічних планів, введення сучасних стандартних документів їх оформлення і періодичної звітності. Необхідно посилити візуалізацію документів про рівні досягнення, започатковувати нові дискурси та роздуми про шляхи і можливості розвитку і участі в них жителів громади.

Незважаючи на темпи зростання ВВП у минулі роки, шлях трансформацій і зростання економічної системи України все ще залишається регресивним. При наявності іноземних інвестицій структура національної економіки не зазнала значних змін і залишається неефективною та мало диверсифікованою. Висока енерго- та ресурсоемність, низький рівень інноваційності товарів і послуг, недостатній розвиток трудового ринку сформували невідповідність між економічною потужністю регіонів і показниками соціального благополуччя та якості життя. При високій концентрації економічної діяльності і обмежених центрів фінансових можливостей існує широка поляризація напрямів соціально-економічного розвитку, але реального добробуту у великих містах і сільських територіях не додається, має місце збереження тенденцій до моно спеціалізації чи спеціалізації в обмежених галузях.

Не задовольняють бажаний рівень економічного зростання і ключові макроекономічні показники (табл. 2.1). Знижуються темпи реального ВВП, експорту, зростають бюджетні видатки, зовнішній борг та ін.

Як свідчать дані табл. 2.2 темпи приросту валового регіонального продукту по 14 із 25 регіонів за період, що аналізується знижувались хоча і стали декілька меншими.

Таблиця 2.1

Ключові макроекономічні показники України

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Номінальний ВВП, млрд. грн.	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1408,9	1551,2	1556,7
Реальний ВВП, зміна у %	2,1	-14,8	4,1	5,2	0,2	1,0	-15,2
Споживання, зміна у %	9,0	-12,2	6,4	11,1	9,6	0,0	-8,6
Експорт, зміна у %	5,2	-22,0	3,9	4,3	-7,7	1,4	-14,8
Імпорт, зміна у %	17,1	-38,9	11,3	17,3	1,9	-0,3	-29,4
Дефлятор ВВП, зміна у %	29,2	13,0	15,0	15,7	8,0	9,0	14,8
ІСЦ, зміна у % на кінець пер.	22,3	12,3	9,1	4,6	-0,2	8,7	24,9
Баланс рах. поточ. опер., % ВВП	-7,0	-1,5	-2,2	-5,5	-8,4	-7,4	-4,0
Умови зовнішньої торгівлі, зміна у %	6,1	-6,8	4,9	9,8	2,0	-0,1	-3,4
Бюджетні доходи, % ВВП	44,3	42,3	43,3	42,9	44,5	44,6	29,2
Бюджетні видатки, % ВВП	47,4	48,6	49,0	45,6	49,0	47,2	33,6
Баланс бюджету (врах. Нафтогаз, не врах. рекап. банків), % ВВП	-3,1	-6,3	-5,8	-2,8	-4,5	-2,5	
Зовнішній борг, % ВВП	83,6	90,8	85,0	77,6	76,6	83,5	96,5
Державний і гарант. борг, % ВВП	20,0	35,4	40,5	36,3	36,6	40,1	70,7

Джерело: дані українських органів влади, прогнози Світового банку

Таблиця 2.2

Валовий регіональний продукт областей

Регіони	Усього, млн. грн. (фактичні ціни)			Питома вага регіону, %			Місце регіону			Темпи приросту/ зниження (+/-) до відповідного періоду попереднього року, % (порівняльні ціни)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Україна	1459096	1522657	1419116	100	100	100				0,2	0	-6,8
АРК	44536	46393		3,1	3,0		11	11		-0,5	1,0	
Вінницька обл.	33024	36191	39013	2,3	2,4	2,7	12	12	10	1,6	4,8	-0,4
Волинська обл.	20005	20622	20539	1,4	1,4	1,4	23	23	21	1,7	-0,7	-6,5
Дніпропетровська обл.	147970	152905	142966	10,1	10,0	10,1	3	3	2	-0,7	-0,7	-29,2
Донецька обл.	170775	164926	115778	11,7	10,8	8,1	2	2	3	-3,1	-4,7	-3,9
Житомирська обл.	24849	25676	24764	1,7	1,7	1,7	18	18	17	6,5	1,9	-2,1
Закарпатська обл.	21404	21400	20950	1,5	1,4	1,5	22	21	19	0,2	0,6	-2,2
Запорізька обл.	54828	54352	53332	3,8	3,6	3,7	10	10	9	-3,0	-0,7	-8,5
Івано-Франківська обл.	32286	33196	30374	2,2	2,2	2,1	13	13	12	2,2	-2,7	-2,4
Київська обл.	69663	68931	67276	4,8	4,5	4,7	5	6	6	4,1	-6,6	-4,2
Кіровоградська обл.	22056	25313	24249	1,5	1,7	1,7	19	19	18	-0,8	9,5	-50,4
Луганська обл.	58667	55108	27333	4,0	3,6	1,9	8	9	15	-3,1	-7,8	-1,4
Львівська обл.	61962	63329	62442	4,3	4,2	4,4	7	7	7	0,9	-1,2	-6,5
Миколаївська обл.	29205	32030	29948	2,0	2,1	2,1	15	15	13	-2,3	4,4	1,4
Одеська обл.	64743	69760	70736	4,4	4,6	4,9	6	5	5	-1,0	5,7	-8,3
Полтавська обл.	56580	58464	53611	3,9	3,8	3,7	9	8	8	-0,5	-5,6	0,8
Рівненська обл.	21795	22004	22180	1,5	1,4	1,5	20	20	20	1,4	-3,1	-5,1
Сумська обл.	24933	26765	25399	1,7	1,8	1,8	17	16	16	0,8	2,7	5,6
Тернопільська обл.	17967	18085	19097	1,2	1,2	1,3	25	24	24	10,1	-3,4	-1,4
Харківська обл.	82223	85315	84120	5,6	5,6	5,9	4	4	4	-0,3	-1,2	-4,5
Херсонська обл.	19357	20767	19832	1,3	1,4	1,4	24	22	23	-3,0	1,1	7,6
Хмельницька обл.	26237	26426	28434	1,8	1,7	2,0	16	17	14	6,1	-3,1	-7,5
Черкаська обл.	31265	33087	30605	2,1	2,2	2,1	14	14	11	-1,2	0,7	-3,4
Чернівецька обл.	13166	13757	13289	0,9	0,9	0,9	26	26	25	1,5	1,5	5,1
м. Київ	275680	312552	315677	18,9	20,5	22,2	1	1	1	2,7	6,4	2,7

В Україні немає достатньо якісної регіональної статистики і відомостей щодо реального капіталу країни. Основні фонди обраховуються за даними балансу (початкова ціна – амортизація), що не враховує моральної зношеності. Оцінювання реального капіталу з урахуванням інфляції не здійснюється. Тому при плануванні часто можуть бути невідповідності у зважуванні реальних резервів зростання за рахунок технічних засобів.

При розробці політики і стратегії економічного зростання і розвитку як країн, так і регіонів пріоритетними на думку світової наукової спільноти і відомих дослідників доцільно обирати напрями економічного зростання і інноваційно-інвестиційні і інституційні напрями. Вважається, що економічне зростання забезпечується шляхом зростання ВВП на душу населення і досягнення повної зайнятості. Хоча останнє є нереальним так як люди переходять з однієї роботи на інші, знаходяться у довгих відпустках чи мають інші причини для незайнятості у сучасному виробництві. Реальними результатами слід розглядати збільшення ВВП на 1 працівника за рахунок підвищення сукупної факторної продуктивності (СФП). При цьому «класичні фактори» праця та капітал та його технологічні чинники на сучасному етапі розвитку суспільства починають зменшувати вплив на зростання ВВП. Більш вагомим стає чинник СФП – якість регіонального соціально-економічного й інституційного середовища, в якому використовуються регіональні ресурси і такі різнобічні показники як умови входження у бізнес, умови торгівлі та стабільний демократичний устрій, рівень корупції та інші.

Сукупна факторна продуктивність (СФП) пояснює розрив між фактично зацікавленим випуском і тою його частиною, що зумовлюється його наявними ресурсами (капіталом і працею). Структурний підхід до аналізу рівня економічного зростання базується на побудові моделі взаємозв'язку між компонентами ВВП, тобто агрегованій виробничій функції.

Структурна модель взаємозв'язку між компонентами ВВП, тобто залежності потенційного випуску від поєднання праці, капіталу та сукупної факторної продуктивності (СФП) можна представити як специфікацію виробничої функції Кобба-Дугласа, що є найуживанішою у прикладних дослідженнях:

$$Y = L^a K^{(1-a)} TFP, \quad (2.2)$$

де реальний ВВП (Y) залежить від праці (L), капіталу (K) і СФП (TFP). Коефіцієнт a вказує на внесок праці у зростання випуску, і у випадку використання цієї виробничої функції може бути розрахований як середня частка зарплат та інших платежів за працю у сукупному національному доході. Значення коефіцієнта у моделі дорівнює 0,66, що відповідає середньому рівню частки оплати праці у ВВП у більшості країн світу. Внесок капіталу до зростання випуску може бути розраховано як одиниця мінус частка оплати праці у ВВП, тобто 0,34. Найбільший і безпосередній вплив на ВВП має СФП – зростання СФП на 1 % і призводить до зростання ВВП на 1 %.

Увагу технологічному прогресу та його вимірюванню – сукупній факторній продуктивності (СФП) почали приділяти у другій половині минулого

століття, коли відомий вчений Солоу розробив модель економічного зростання [234]. Результати використання цієї моделі у більшості країн світу засвідчили, що саме СФП впродовж 30 років забезпечувала на 1/3-1/2 приросту ВВП. Тобто, СФП має вагомий вплив на зростання випуску аніж класичні фактори – праця і капітал [121, с. 27].

Сукупна факторна продуктивність відрізняється від показника продуктивність праці, розрахованої як відношення вартості випуску продукції (ВВП) на одного працюючого, чинником рівня розвитку людського капіталу, показниками: рівень корупції, легкість входження у бізнес, умови торгівлі, верховенства права, демократичний устрій, низький захист прав власності та інші. Тому, як стверджують канадські аналітики, саме слабкість інституцій впливає на економічний розвиток України. Цей висновок свідчить, що саме інституційні чинники на рівень кожного окремого регіону можуть здійснювати радикальні зміни, які спрямовуються на зменшення впливу чинників, що негативно впливають на рівень СФП.

Україна не відноситься до країн з розвиненими чинниками інституційного зростання і показник «сукупна факторна продуктивність» (СФП) не використовується в аналізі її економічних і інших можливостей. Слабкість інституцій на рівні регіонів призводить до суттєвого розриву між рівнем життя навіть в регіональному розрізі. І хоч можна перерахувати крім праці і капіталу технологічні і інші фактори зростання, але саме органи місцевого самоврядування можуть дієво впливати на розвиток інституційних можливостей, а їх питома вага у складі СФП стає все більш значною. Саме цю складову слід глибше започатковувати при здійсненні аналізу і зробити її вплив керованим і цілеспрямованим. Визначаючи бажані темпи економічного зростання регіонів неможливо обійтись без розрахунків потенційно можливого випуску ВВП. Цьому повинен передувати аналіз раціональності структури економіки і її трудомісткості.

В сучасних умовах господарювання фактори економічного розвитку регіонів суттєво змінилися. Вирішення проблеми забезпечення сталості розвитку все більше стає залежним від підвищення ефективності використання наявних виробничих ресурсів, їх раціонального сполучення, побудови та дотримання обґрунтованої структурної побудови видів економічної діяльності. Структурно-формуєчі чинники процесів економічної діяльності створюють збалансованість, гармонізацію і сполучення параметрів і характеристик елементів процесів економічної діяльності, забезпечують системну цілісність економіки визначають конкурентоспроможність продукції, товарів і послуг та суттєво впливають на обсяги і темпи створення економічних благ. Значущість структурної збалансованості актуалізує необхідність врахування показників структурних змін їх тенденцій і динаміки в економічній політиці регіонів й в стратегіях розвитку економічних систем. Проблемаам структурних трансформацій присвячені праці зарубіжних і вітчизняних вчених Й. Шумпетера, Д. Норта, С. Єрохіна, А. Амоші, С. Аптекара, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Мельник та ін., які пов'язують структурні зміни із глобалізацією світового розвитку, інтернаціоналізацією світового господарства, інноваційними змінами у системі державного управління

і розбудовою інституційної архітекτονіки структурного реформування економіки, забезпеченням національної безпеки та національних інтересів і її сутнісними характеристиками.

Для узагальнення і визначення напрямів та показників структурних зрушень регіональної економіки і врахування їх при розробці та обґрунтуванні стратегій і планів розвитку регіонів необхідно отримати якомога повну уяву про процеси структурних змін, їх співвідношення і динаміку.

Потужним ключовим чинником й каталізатором розвитку економічної системи регіонів стає і збалансована галузева, видова та інституційна структура економіки і позитивна динаміка результуючих показників економічних процесів.

Сучасні проблеми управління, напрями, пов'язані зі структурними елементами керованих систем, їх раціональною побудовою і здатністю трансформуватись відповідно до змін і вимог оточуючого середовища. Це визначає роль аналізу оцінки структурної збалансованості економічної системи регіону для цілей ефективного управління. Згідно терміну «структурний аналіз» архітектура економіки регіону повинна бути представлена кількісними характеристиками і їх описом, але враховуючи їх множинну і обмеженість даних регіональної статистики на першому кроці аналізу, за доцільне слід визнати виокремлення стану структури економіки за динамікою показника сукупного суспільного продукту – валового регіонального продукту (ВРП) загалом і в розрахунку на душу населення показників – результатів господарської діяльності.

Порівняльний аналіз структурних змін був зроблено на прикладі Дніпропетровської області. У складі проаналізованих чинників розглянуто динаміку показників соціально-економічного розвитку, динаміку і структуру валового регіонального продукту, окремих галузей промисловості області, обсяги реалізованої продукції та існуючі зв'язки між показниками результатів використання ресурсної бази з показниками структурних змін.

Динаміка основних соціально-економічних показників Дніпропетровської області, наведена в табл. 2.3, не проілюструвала стійку динаміку зростання економіки. А темпи зростання валового регіонального продукту на одну особу були меншими, ніж темпи росту заробітної плати, що свідчить про негативні тенденції зменшення економічного потенціалу.

Втім, аналіз зміни структури ВРП і обсягів виробництва за галузями промисловості Дніпропетровської області за 2004 – 2011 рр., наведений в табл. 2.4, засвідчив, що економічним підсумком роботи промисловості за 2004 – 2012 рр. стало зростання середніх темпів виробництва продукції відносно базового року на 3,08 %. Воно спостерігалось в усіх галузях промисловості. При цьому середній темп зростання ВРП склав 2,75 %, що на 0,33 % менше, ніж загальні темпи росту промисловості, що свідчить про зниження ефективності праці в непромислових галузях.

Достатньо успішними за період, який аналізується були показники виробітку ВРП на одного працюючого. Зменшувалась питома вага і витрат паливно-енергетичних ресурсів.

Таблиця 2.3

**Динаміка основних соціально-економічних показників
Дніпропетровської області**

Показник	Роки							Середнє значення
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Чисельність наявного населення	1	0,992	0,987	0,981	0,977	0,973	0,968	0,979
Кількість зайнятого населення	1	0,972	0,976	0,969	0,967	0,969	0,932	0,964
Наявний дохід населення на одну особу	1	1,059	1,341	1,572	1,763	1,9	2,13	1,627
Витрати населення у розрахунку на одну особу	1	1,061	1,316	1,516	1,692	1,725	1,826	1,522
Середньомісячна заробітна плата	1	1,045	1,262	1,487	1,672	1,77	1,93	1,527
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах)	1	0,891	1,109	1,337	1,413	1,46	1,365	1,262
на одну особу	1	0,897	1,122	1,36	1,44	1,49	1,41	1,286
Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг)	1	0,895	1,164	1,395	1,153	1,173	1,295	1,179
на одну особу	1	0,906	1,179	1,148	1,18	1,20	1,337	1,158

Складено на основі джерела [203]

Таблиця 2.4

Ланцюгові темпи росту продукції

Назва галузі промисловості	Роки									Сер. темп росту
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Індекс ВРП	108,0	105,3	97,3	83,5	105,8	103,8	-97,5	99,3	93,5	102,75
Індекс промислової продукції	108,4	106,6	91,4	79,0	116,1	105,4	102,2	98,5	92,5	103,08
в т.ч.										
Добувна промисловість	107,3	106,7	94,3	87,5	112,	101,9	103,8	102,9	94,5	103,40
Переробна промисловість з неї	108,6	106,8	90,3	73,7	118,2	106,6	100,9	94,2	89,2	102,85
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	111,0	109,2	101,3	86,9	97,9	107,4	107,4	98,2	93,8	106,65
легка промисловість	87,3	97,8	101,0	78,4	141,0	126,0	118,6	111,3	79,7	107,85
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	96,2	108,8	120,4	56,5	96,9	104,9	88,6	103,1	87,5	90,51
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	123,4	129,2	111,4	81,4	104,3	103,4	102,1			111,48
виробництво коксу, продуктів нафтопереробка	100,9	93,8	87,9	85,8	123,8	95,0	97,0	87,4	111,5	100,41
хімічна та нафтохімічна промисловість	96,8	105,0	97,3	81,8	108,6	97,7	101,9	97,4	94,9	103,01
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	121,6	119,8	106,1	64,7	117,5	116,8	101,65	91,5	97,4	112,13
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	111,1	106,7	84,2	73,9	114,1	100,6	100,9	98,6	93,5	99,7
машинобудування	96,3	103,9	106,6	61,3	161,7	126,1	97,6	72,2	64,9	112,68
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	113,6	101,1	99,8	83,6	122,5	115,0	104,7	92,2	97,0	104,60

Складено на основі джерела [203]

Результати вертикального і горизонтального аналізу структурних змін валового регіонального продукту (ВРП) Дніпропетровської області який виконано в табл. 2.5 здійснений з використанням методу системної динаміки за період 2004 – 2012 рр. показали суттєві зміни структури ВРП області за видами економічної діяльності (вертикальний аналіз).

Таблиця 2.5

Структура ВРП за видами економічної діяльності області

Назва показника	Роки								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
ВРП, усього	100	100	100	100	100	100	100	100	
в т.ч. ВРП сільського господарства	7,29	6,03	4,82	3,87	3,67	3,37	3,16	3,05	
ВРП рибного господарства	0,01	0,01	0,01	0,004	0,003	0,003	0,002	0,002	
Промисловість	39,96	42,25	42,35	42,04	41,90	42,18	42,04	42,03	
в т.ч. добувна	9,67	10,98	10,84	12,24	18,03	16,70	17,66	18,51	
обробна	26,85	28,25	28,36	26,97	21,56	23,08	22,07	21,31	
виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	3,44	3,02	3,15	2,83	2,31	2,41	2,31	2,21	-
Будівництво	3,08	0,35	2,51	2,64	1,55	1,87	1,99	1,79	
Оптова та роздрібна торгівля і послуги з ремонту	6,12	5,57	5,24	7,82	10,25	9,63	10,34	10,86	
Готелі і ресторани	0,49	0,34	0,63	0,61	0,50	0,56	0,56	0,54	
Транспорт і зв'язок	10,35	8,17	7,46	6,61	5,81	5,65	5,44	5,24	
Фінансова діяльність	6,40	5,88	6,04	7,95	8,75	8,60	9,02	9,27	
Операції з нерухомістю	6,97	6,14	7,56	7,60	6,87	7,18	7,21	7,09	
Державне управління	2,28	2,40	2,50	2,37	2,06	2,16	2,10	2,05	
Освіта	3,71	3,49	3,45	3,14	2,80	2,85	2,76	2,69	
Охорона здоров'я та соціальна допомога	2,70	2,52	2,52	2,33	2,07	2,11	2,05	2,00	
Колективні, громадські та особливі послуги	1,29	1,22	1,26	1,18	1,14	1,14	1,13	1,12	

Складено на основі джерела [203]

* відсутність даних з 2012 р пояснюється тим, що в державній регіональній статистиці показник ВРП області змінено на показник обсяг виробництва

В загальній структурі ВРП (табл. 2.5) виросла питома вага оптової і роздрібною торгівлі, готелів і ресторанів, фінансової діяльності і операцій з нерухомістю. Зменшення питомої ваги ВРП відбулося в обробній промисловості з 26,85 % до 21,31 %, виробництві та розподілі електроенергії з 3,44 % до 2,25 %, будівництві з 3,08 % до 1,79 %, транспорті і зв'язку з 10,35 % до 5,24 %, освіті з 3,71 % до 2,69 %, охороні здоров'я з 2,7 % до 2,0 % та інших видів діяльності, які є ключовими для створення умов якісних умов життя людей.

Велика швидкість плину економічних процесів у видах діяльності, які аналізуються (табл. 2.6) також ілюструє невпорядкованість і некерованість процесів структурних зрушень в економічній системі Дніпропетровського регіону.

Розрахунки велись за показниками «темпи приросту» питомої ваги видів діяльності, що аналізувались, які показали, що зміна питомої ваги мала стійку для традиційних галузей тенденцію до зниження. Зростання обсягів ВРП не корелювали із темпами зростання питомої ваги галузей в його структурі, а саме, показник питомої ваги добувної галузі (табл. 2.5) у 2011 р. на 8,84 % (18,51-9,67) підвищився, а швидкість зміни обсягу ВРП обробної галузі за цей період (табл. 2.6) склала 12,13 % (13,5-1,37). Аналогічний

висновок можна зробити і по тенденціям зростання обсягів оптової і роздрібною торгівлі, що дозволяє стверджувати що структурні зрушення в економіці регіони формуються під впливом некерованих чинників, що не дозволяє прогнозувати і забезпечувати пропорційне зростання економічної вигоди від цих змін.

Таблиця 2.6

Швидкість зміни структури ВРП за видами економічної діяльності

Назва показника	Роки							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
ВРП, усього								
в т.ч. ВРП сільського господарства	-1,26	-2,47	-3,42	-3,62	-3,92	-4,13	-4,24	
ВРП рибного господарства	-0,003	-0,004	-0,006	-0,007	-0,007	-0,008	-0,008	
Промисловість	2,29	2,39	2,08	1,94	2,22	2,08	2,08	
в т.ч. добувна	-1,37	13,11	72,94	59,14	69,15	77,90	-13,50	
обробна	1,40	1,50	0,12	-5,29	-3,77	-4,78	-5,54	
виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	-0,41	-0,29	-0,61	-1,12	-1,03	-1,12	-1,22	-
Будівництво	-2,73	-0,57	-0,43	-1,53	-1,21	-1,09	-1,29	
Оптова та роздрібна торгівля і послуги з ремонту	-0,54	-0,87	1,70	4,13	3,52	4,22	4,75	
Готелі і ресторани	-0,15	0,14	0,12	0,01	0,06	0,07	0,05	
Транспорт і зв'язок	-2,17	-2,88	-3,73	-4,54	-4,70	-4,91	-5,11	
Фінансова діяльність	-0,52	-0,36	1,55	2,35	2,20	2,62	2,88	
Операції з нерухомістю	-0,83	0,59	0,63	-0,10	0,21	0,24	0,12	
Державне управління	0,11	0,22	0,09	-0,23	-0,12	-0,18	-0,23	
Освіта	-0,23	-0,26	-0,57	-0,91	-0,86	-0,95	-1,02	
Охорона здоров'я та соціальна допомога	-0,19	-0,19	-0,37	-0,63	-0,59	-0,65	-0,70	
Колективні, громадські та особливі послуги	-0,07	-0,03	-0,11	-0,16	-0,15	-0,16	-0,18	

Складено на основі джерела [203]

* відсутність даних з 2012 р пояснюється тим, що в державній регіональній статистиці показник ВРП області змінено на показник обсяг виробництва

Суттєві зміни в економічному просторі Дніпропетровської області відбулись і в структурі організаційних форм господарюючих суб'єктів. Так, «вертикальна» структура господарюючих суб'єктів області за організаційними формами надана в табл. 2.7, ілюструє з одного боку стабільне збільшення їх загальної кількості, але при цьому спостерігається зменшення господарюючих суб'єктів в ключових галузях промисловості.

Таблиця 2.7

Структура господарюючих суб'єктів за організаційними формами

Господарюючі суб'єкти	Роки						
	2006	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Всього господарюючих суб'єктів	87691	101614	103640	104153	104719	106517	109071
з них:							
акціонерні товариства	2534	2285	2201	2053	1963	1923	1867
асоціації	152	193	200	197	198	197	194
корпорації	79	87	90	92	89	86	85
заклади і установи	8	52	55	63	73	73	82
фермерські господарства	3997	4012	3994	4019	4055	4098	4114
громадські організації	3040	3796	4005	4323	4483	4606	4812

Складено на основі джерела [203]

Кількісні зміни в промисловості і сільському господарстві господарюючих суб'єктів супроводжувались і змінами їх питомої ваги у загальній кількості суб'єктів господарювання. При цьому, не дивлячись на прогресивність такої організаційної форми господарювання як акціонерні товариства, їх кількість зменшилась. Хоча «швидкість» зміни їх питомої ваги залишилась практично рівномірною (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Темп зміни структури господарюючих суб'єктів області

Назва організаційно-правових форм	Темп росту								Сер. темп росту
	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	
Всього господарюючих суб'єктів,	1,05	1,05	1,03	1,02	1,01	1,02	1,01	1,02	1,03
з них:									
акціонерні товариства	0,92	0,94	0,94	0,95	0,96	0,93	0,96	0,97	0,94
асоціації	1,02	1,06	1,01	1,00	1,03	0,98	1,01	0,99	1,01
корпорації	0,95	0,98	1,05	0,98	1,02	1,02	0,96	0,96	1,0
заклади і установи	1,54	3,09	1,18	1,02	0,94	1,12	1,15	1,0	1,48
фермерські господарства	0,96	0,96	0,97	0,97	0,99	1,0	1,01	1,01	0,97
громадські організації	1,00	1,01	1,03	1,04	1,05	1,07	1,03	1,03	1,03
Із загальної кількості господарюючих суб'єктів:									
державних підприємств	0,92	0,93	0,94	0,95	0,97	0,97	1,01	0,91	0,95
комунальних підприємств	0,95	0,95	0,97	0,98	0,98	0,99	1,01	1,01	0,97

Складено на основі джерела [203]

Втім множина організаційно-правових форм суб'єктів господарювання ще не свідчить, що вони однаково ефективні для економіки України, регіону чи працюючих в них найманих робітників. Тому, необхідно здійснювати аналіз впливу кожної галузі й по кожній із форм господарювання та визначати їх вплив на рівень зростання обсягу виробництва на 1-го працюючого. Це надасть можливість обирати та підтримувати появу і функціонування найбільш ефективних з них.

Порівняння тенденцій росту основних соціально-економічних показників економіки області і результируючих економічних показників окремих галузей регіональної економіки засвідчує їх недостатню участь у формуванні сталості розвитку економічної системи регіону.

Нерівномірні і незбалансовані структурні зміни в економіці регіону суттєво знижують темпи руху процесів розвитку економіки регіону і обумовлює необхідність удосконалення співвідношень її структурних елементів, визначення їх раціональних співвідношень і параметрів, оцінки тенденцій розвитку інституцій, які впливають на цей процес. А саме: структура власності, структура регіональних ринків, в тому числі фондових, система ціноутворення, система кредитування з врахуванням ефективних рамок структурних перетворень, які повинні якісно моніторитись і знаходитись під постійним контролем.

Підтримка раціонального рівня структурної організації економічних видів діяльності регіонів, зокрема матеріального виробництва, соціальної та інших сфер будуть сприяти зниженню виникаючих проблем розвитку,

зменшенню впливу руйнівних сил, уможливлювати збалансування усіх видів ринків, призведуть до підвищення регіональної й міжрегіональної кооперації та зміцненню регіональних й міжрегіональних зв'язків, та виявлять нові фактори успіху.

У теперішній час власні проблеми стратегічного розвитку регіонів спираються на «вторинність» економічної бази, а соціальне спрямування розвитку здійснюється в основному орієнтацією на державний бюджет, субсидії і субвенції і не уключають економічні можливості розвитку потенціалу територій, людського капіталу, освіти, охорони здоров'я, культури, підприємництва, економічної конкурентоспроможності, соціального благополуччя та ін. Потрібен прямий і чіткий зв'язок між стратегічними заходами розвитку і відповідними бюджетами територій, гарантування повного надання коштів з державного бюджету і суттєве підвищення відповідальності за його недофінансування.

Відшукуючи резерви і можливості подальшого розвитку слід розуміти, що ні наша країна в цілому, ні її регіони не можуть очікувати на велике зростання робочої сили. Тому питання якості людського капіталу шляхом підвищення його інтелекту як чинника підвищення факторної продуктивності і створення умов реалізації і систематичного розвитку слід розглядати як найвагоміший чинник економічного зростання. Саме продуктивність людського капіталу його якісні знання і навички, створюють умови розвитку усіх сфер життя.

Досі вузькими місцями економічного розвитку залишаються транспортні ланцюги, попит на ринку, потенціал зниження енергомісткості, підвищення енергоефективності і енергозбереження.

Мотиваційним фактором для органів місцевого самоврядування, що може спонукати їх до пошуку альтернативних шляхів вирішення існуючих проблем, є фінансова підтримка держави та застосування інноваційних управлінських механізмів щодо управління розвитком територіальних громад.

Суттєвий вплив на рівень економічного зростання повинні забезпечувати делеговані з державного бюджету до місцевих бюджетів видатки на програми з соціального захисту, освіти та охорони здоров'я. Вони складають більшу частину місцевого бюджету та доповнюються дотаціями вирівнювання. Але існуюча система вирівнювання не надає достатньо стимулів ОМС, щоб ефективно управляти своїми бюджетами і генерувати доходи. До того ж та частина доходів, що перевищує бюджети, регіонам не залишається.

Розвиток місцевого самоврядування на засадах відкритості, прозорості, субсидіарності, доступності адміністративних та соціальних послуг, правовій, організаційній та фінансовій спроможності місцевого самоврядування [55], а також участі громади в прийнятті управлінських рішень потребує використання спеціальних інструментів і механізмів, що здатні створити умови для такого розвитку. Саме ці ознаки і має Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування (далі – Конкурс) [134], започаткований у 2003 р.

За 10 років проведення Конкурсів в Україні участь у ньому взяли

більше трьох тисяч органів місцевого самоврядування. Було розроблено 4238 проектів та програм, 1068 з яких отримали державне фінансування. Усі проекти-переможці Конкурсу відтворювали новаторські шляхи вирішення актуальних проблем регіонального розвитку, продемонстрували можливості, резерви і бажання переходу до нової моделі інноваційно-інвестиційного розвитку територій та сучасності управлінської діяльності органів місцевого самоврядування.

Фінансування проектів з державного бюджету передбачено в розмірі 80 % від загальної вартості проектів, відповідно з місцевих бюджетів та за рахунок організацій партнерів – не менше 20 %. За 10 років існування Конкурсу частка фінансування проектів-переможців Конкурсу з місцевих бюджетів збільшилася до 47 %, що свідчить про посилення прагнення органів місцевого самоврядування щодо самостійного вирішення проблемних питань розвитку територіальних громад. Динаміка кількості і напрямів проектів органів місцевого самоврядування представлено в додатку Л.

Найбільша кількість проектів, які були визнані переможцями, надійшла з Дніпропетровської (148), Івано-Франківської (91) та Миколаївської (101) областей, найменша – від Житомирської (16), Кіровоградської (17) та Черкаської (16) областей, з них реалізовані у галузях житлово-комунального господарства та благоустрою територій (385), розвитку культури, туристичної діяльності та курортної справи (216), енергозбереження (157).

Найактивнішими учасниками Всеукраїнського конкурсу стали органи місцевого самоврядування Дніпропетровської області. Починаючи з 2007 року від області подається та визнається переможцями найбільша кількість проектів серед інших областей України.

На сьогоднішній день 17 обласних рад мають затверджені положення про регіональні (обласні) конкурси розвитку місцевого самоврядування. А це означає, що механізм, закладений у Всеукраїнському конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування, мультиплікативно працює на розвиток і підвищення самодостатності територіальних громад. І можна говорити, що проектно-цільовий підхід на сьогодні є ефективнішим методом, визнаний в європейських країнах, повинен широко використовуватись у вітчизняній практиці. Конкурс володіє ресурсом, що об'єднує потенціал громади і влади, і стає ефективним чинником і елементом європейського стилю проведення реформ, сприяє економічній активності територій, створює мультиплікаційний ефект для будь якого регіону [29].

Ефективним механізмом реалізації органами місцевого самоврядування власної економічної політики комплексного розвитку регіону є транскордонне та міжрегіональне співробітництво. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування – це комплексний інститут, який регулюється національним законодавством, міжнародним публічним правом, а також міжнародним приватним правом. Воно юридично оформлюється у формі угод та договорів, які укладаються в асоціації. Створені асоціації можуть встановлювати свої локальні правила, передбачені

статутами на сучасному етапі.

На наш погляд, транскордонне та міжрегіональне співробітництво стає важливою складовою стратегічного партнерства України та європейських країн, ефективним засобом європейської інтеграції України, а також практичним механізмом впровадження європейських стандартів на регіональному та місцевому рівнях.

На сьогодні, Україна має найрозвинутішу мережу транскордонної та міжрегіональної співпраці з Республікою Польща. На регіональному та місцевому рівнях між Україною та Польщею на сьогодні підписано близько 450 угод про співробітництво. Цьому сприяє реалізація Польсько-української стратегії транскордонного співробітництва на 2007 – 2015 рр. Основна мета стратегії – досягнення збалансованого розвитку, зорієнтованого на майбутнє і перспективу щодо якості життя, соціальної рівності, стану навколишнього середовища, культурної спадщини, партнерської співпраці і добросусідства на польсько-українському прикордонні.

Активізації процесів зростання слугує і провідна роль у виконанні Стратегії органів місцевого самоврядування різних рівнів. Передусім, це стосується налагодження ефективної системи комунікацій між обласними радами, районними радами, міськими радами та їхніми виконавчими органами, а також сільськими громадами з метою формування спільної позиції щодо стратегії регіонального розвитку стосовно транскордонного співробітництва. Суттєвим чинником активізації транскордонного співробітництва на регіональному щаблі може стати збільшення кількості комунікативних заходів (конференцій, семінарів, громадських слухань, обговорень тощо) за участю представників органів місцевого самоврядування, бізнесу і громадськості, в тому числі наукової [230]. Основним засобом для цього є регулярне проведення спільних виїзних засідань і круглих столів, дискусійне обговорення проблемних питань, створення та функціонування спільних робочих груп. Окремо потрібно наголосити на колегіальній участі в таких заходах усіх їхніх учасників, яка б дозволила усунути один з найбільших недоліків нинішньої взаємодії між різними органами місцевої влади – ієрархічну складову. Обласні структури займають «керівну» позицію щодо районних, а ті, у свою чергу, по-адміністративному спілкуються із сільськими та міськими органами місцевого самоврядування.

Участь у консультаціях із розробки проектів інвестиційної політики, дозволить створювати механізми залучення усіх суб'єктів розвитку для спільної праці через різні форми партнерства з метою планування та реалізації програм і проектів розвитку, активізують працю між гравцями в економічній системі регіону.

Важливими заходами активізації співробітництва у частині транскордонного співробітництва та міжнародної економічної діяльності регіонів є підготовка інвестиційних пропозицій, співпраця з інвесторами, підготовка технічної документації на участь у проектах, фінансованих ЄС тощо.

Державні національні програми розвитку, що здійснюються за рахунок

бюджету країни не зможуть охопити і врахувати усі зростаючі внутрішні потреби регіону (чи його галузей). До того ж наша країна хоч повністю і не реалізувала, але вже стала на шлях децентралізації влади і її регіоналізації.

Мешканці і влада в регіонах повинні стати господарями на власних територіях. Їм передано великий обсяг повноважень, який забезпечується відповідним фінансуванням, хоча останнього є замало. Треба на власній території ініціювати заходи розвитку та знаходити кошти для їх реалізації. І саме тому потрібно започаткувати його новий інструмент – власну економічну політику, яка буде генерувати і акумулювати фінансові ресурси, Фонди держави і фонди ЄС будуть тільки укріплювати економічну позицію регіонів. ОМС повинні стати більш потужним економічним гравцем на власних територіях, відбирати і давати згоду, брати відповідальність за більшість проектів.

2.3. Економічна політика і механізми її реалізації органами місцевого самоврядування в контексті підвищення власної економічної спроможності регіону

Визначення і підвищення ролі органів місцевого самоврядування у збільшенні власного економічного потенціалу регіонів і його ефективного використання на сучасному етапі розвитку суспільства продовжує залишатись без ґрунтового, як теоретико-методологічного, так і емпіричного аналізу.

Місцеве самоврядування виконує важливі функції, забезпечує реалізацію основних соціально-економічних прав громадян, залучає їх до управління суспільством й економікою у розв'язанні важливих проблем життєдіяльності, надає розвиткові території проживання додаткові внутрішні стимули саморозвитку. Але економічна сутність функцій і завдань органів місцевої влади в забезпеченні збалансованого комплексного розвитку керованих ними систем не є чітко визначені.

Сучасні ідеї економічного розвитку орієнтують суспільство на повне використання місцевих ресурсів (насамперед працересурсного потенціалу) з метою створення комфортного середовища життєдіяльності населення і нагромадження багатства на конкретній території. Нерівномірність у регіональному розвитку, особливо у період реформування усіх сторін суспільного життя, розглядається як реальність, що є наслідком як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Об'єктивні чинники є результатом дії різновекторних економічних сил, що знаходяться під впливом різних, у тому числі неекономічних факторів, суб'єктивні – у переважній більшості викликані проблемами формування та реалізації регіональної політики. Діяльність такого інституту як місцеве самоврядування виходить на перший план у подоланні усіх проблем територій [191, с. 18]. Використання переваг території для стимулювання такої економічної діяльності, яка є по суті органічною функцією населення [91, с. 202] і актуалізує зростання його ролі у формуванні та реалізації політик регіонального розвитку. Існують принаймні два основних сучасних погляди на ці питання.

Перший, що уособлює сконцентрований погляд значної кількості науковців та експертів, базується на теорії нової економічної географії і пропонує формування територіальної політики на так званому «3-D вимірі розвитку (*density, distance and division*) – щільності, відстані та поділу». Кожен з них наповнений економічним змістом і характеризує ступінь розвитку території різного масштабу – регіону, країни, світу. Він пропонує відповідний набір рішень для кожного з масштабів території у певному вимірі. Останній складається з комбінації трьох типів інструментів економічної інтеграції – інституцій, інфраструктури та інтервенцій. Вважається, що Інституції які не мають просторової визначеності і розповсюджують свій вплив на всю територію країни повинні націлюватися на вирішення проблем, що виникають в результаті надмірної економічної щільності (а також високої щільності населення) і має долати проблеми, пов'язані із великою відстанню регіону (країни) від міжнародних ринків. Просторово визначена спрямованість державних інвестицій застосовуються лише тоді, коли здійснені усі заходи, пов'язані із інституційним та інфраструктурним забезпеченням.

Необхідність територіально спрямованого підходу у політиці розвитку та опрацюванні механізмів її реалізації лише на державному рівні визначити неможливо. Результат цієї неспроможності – політика «зверху-до низу» в кінцевому рахунку не сприяє зростанню територіальних переваг і підвищенню територіального потенціалу.

Зміст територіального спрямованого підходу в політиці держави (*place-based approach*) у загальному вигляді базується на тому, що інновації є основним двигуном розвитку, необхідним для інших стимулятором зростання, а пристосовані до регіону інститути та інтегровані державні ресурси повинні бути визначені через взаємодію органів, як екзогенних, так і ендегенних для регіону. Підвищення рівня використання регіональних ресурсів та покращення соціальної інтеграції є цілями цього підходу, а місцеві переваги для розвитку стануть найбільш важливими.

Територіально зорієнтований підхід до економічної політики розвитку і механізмів її реалізації пропонує більш широке запровадження комбінації ендегенних та екзогенних зусиль через переговорний процес з усіма зацікавленими у розвитку конкретного регіону акторами і їх широкої участі в цьому процесі. Чіткі і обґрунтовані рішення можуть з'явитися як інноваційний результат процесу взаємодії між ендегенними та екзогенними силами, тобто знаннями, що виходять від самої території, а також знаннями, екзогенними для території.

Підхід, що передбачає політику розвитку, спрямовану на територію (*place-based approach*), має два фундаментальних аспекти:

- передбачає результати всіх сфер державної політики, які «збігаються» на конкретній території і, таким чином, може враховувати відповідні наслідки такого «збігу»;

- забезпечує координацію різних сфер державної політики і механізмів її реалізації за участю у такій координації усіх місцевих акторів регіонального розвитку з метою впливу на неефективне використання можливостей потенціалу

розвитку та долання стійкої соціальної ізоляції територіальної спільноти.

Такий підхід потребує досконалої та ефективної координації вертикального і горизонтального управління. Це передбачає широкий та скоординований зв'язок регіонального управління та місцевого самоврядування у досягненні коротко- і довгострокових результатів розвитку, створення інституційного середовища для забезпечення діалогу між державним та приватним сектором, академічними та проектними установами та організаціями, а також місцевими недержавними організаціями [190].

В Україні управління стійким розвитком регіонів ґрунтується на адміністративно-інтеграційній парадигмі, що орієнтована на переважне використання адміністративних ресурсів влади. Зосередження основних важелів управління і ключових ресурсів зостається у руках держави. Продовжує існувати вертикаль влади і керівництва за допомогою загальнодержавних і регіональних програм соціально-економічного розвитку.

Це зумовлює, на наш погляд, необхідність зосередження зусиль самих регіонів у напрямку збільшення власного економічного потенціалу і управління ним з позиції теорії розширеного відтворення. Відтворювальний підхід означає, що управління економікою регіону будь-якого рангу спирається на принципи, які встановлюються відповідно до законів суспільного відтворення і відображають внутрішні взаємозв'язки регіональної системи. У контексті даного підходу предметом управління стають відтворювальні процеси у всіх видах діяльності.

Другим підходом до розвитку повинен бути інтегральний. Предметом управління з його позиції виступає раціональне об'єднання різноманіття взаємодіючих економічних інтересів. Вони можуть бути зведені в чотири групи:

- інтереси центру щодо конкретної території;
- інтереси бізнес-структур, пов'язані з завданнями розвитку і функціонування соціальної та виробничої інфраструктури регіону;
- регіональні інтереси, пов'язані із забезпеченням сталого розвитку регіонів у складі держави;
- інтереси підприємств та організацій різних форм власності, які отримують вираження в здійсненні внутрішньо-і міжрегіональних зв'язків.

Відтворювально-інтеграційна парадигма передбачає формування стимулів для функціонального і структурного зрощування в системну цілісність перш відокремлених відтворювальних комплексів у рамках регіону, що передбачає забезпечення сталості розвитку регіону за рахунок отримання синергетичного ефекту від об'єднання і одночасного відтворення потенціалів муніципальних утворень, що входять в регіон.

При використанні відтворювально-інтеграційних підходів акцент зміщується на користь посилення горизонтальних зв'язків та зміну ситуації у виборі напрямів внутрішнього територіального розвитку і зниження тенденції до посиленої централізованого впливу на цей процес. Імперативне значення набуває перехід до нової децентралізованої системи, в якій більш помітну роль грає самостійний вибір регіонами шляхів свого соціально-економічного

розвитку. Іншими словами, принцип «згори-вниз» в реалізації регіональної політики в нашій країні стане поступово змінюваність принципом «знизу-вгору»[23], а місцевий розвиток одночасно розглядатись як стратегія, і тактика реалізації власної економічної політики.

Як вважає колектив авторів Національного інституту стратегічних досліджень, політика органів місцевого самоврядування щодо стимулювання економічного зростання на місцевому рівні повинна передбачати узгодження економічних інтересів держави, регіонів і місцевих громад, створення дієвих стимулів для економічного зростання на місцевому рівні та зростання на цій основі добробуту [205, с. 5 – 10].

Ідеї розвитку регіонів вимагають забезпечення їх конкурентоспроможності і в першу чергу безпеки життєдіяльності людини в її межах. Це тягне за собою необхідність створення нових стандартів середовища.

Першочерговими кроками у цьому контексті повинні бути максимальна передача повноважень на місця та застосування нових власних підходів вирішення проблем територіальних громад [39].

На регіональному рівні до сфери відповідальності органів місцевого самоврядування відносяться регіональний розвиток; утримання транспортної інфраструктури регіонального значення; утримання об'єктів спільної власності територіальних громад регіону; надання спеціалізованої медичної допомоги (третинний рівень); надання спеціалізованої середньої освіти; розвиток культури, спорту та туризму та інші, що стають першочерговим завданням органів місцевого самоврядування.

Комплексність розвитку регіонів забезпечується стійким економічним зростанням, оптимальним поєднанням пропорцій між промисловим і сільськогосподарським виробництвом, між наявністю трудових ресурсів і потребою в них, між сферами матеріального і нематеріального виробництва, розв'язання міжгалузевих проблем раціонального природокористування, у відсутності протиріч між взаємозв'язками галузей виробництва товарів і послуг між виробничими і інфраструктурними об'єктами [42, с. 87; 67].

Куйбіда В. С., зазначає, що дослідження теоретичних основ функціонування будь-яких об'єктів чи явищ буде неповним без аналізу факторів їх виникнення та розвитку [91]. Це відноситься не тільки до факторів формування органів місцевого самоврядування, принципів і методів їх діяльності, а і до факторів розвитку будь яких систем, процесів і явищ. Науковець об'єднав у наступні групи історичні, політичні, соціально-економічні, соціокультурні й інші фактори.

На етапі реформування місцевого самоврядування підвищення ролі економічного фактору обумовлює появу в діяльності органів місцевого самоврядування нових економічних функцій і механізмів їх реалізації та більш глибоких економічних знань, від якості реалізації яких залежить стан усіх відтворювальних процесів на території країни і в її окремих регіонах.

Повноваження ОМС стосовно економічної політики комплексного розвитку регіону повинні здійснюватись за допомогою сукупності

взаємопов'язаних механізмів – правового, ресурсного, фінансового, інформаційного та інших. При використанні механізмів в управлінні складною економічною системою регіону вони об'єднуються в єдиний інтегрований блок механізмів, що створюють кумулятивний управлінський вплив на об'єкти і складові економічної системи з метою її подальшого розвитку. Управлінський вплив формується послідовно, за етапами управлінського циклу, представленого на рис. 2.1.

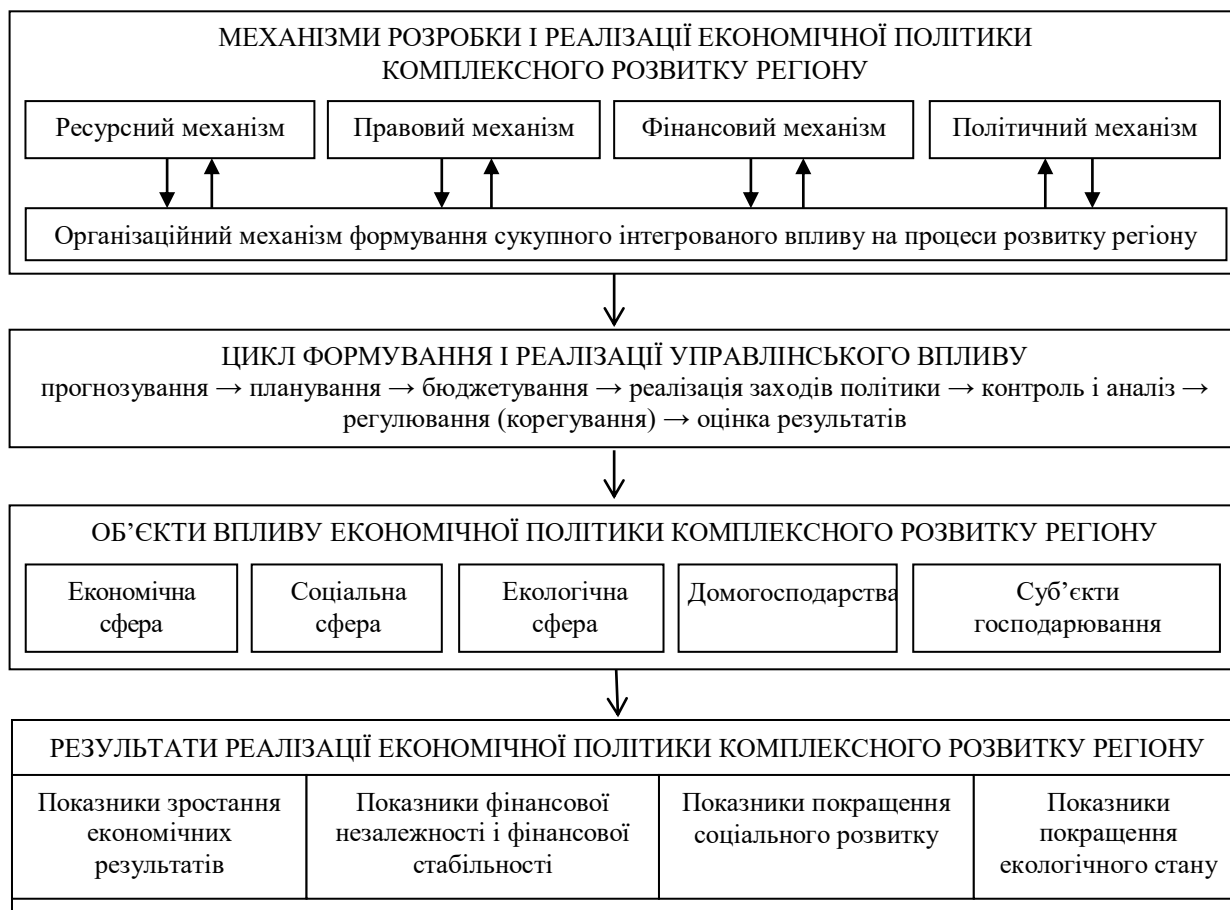

Рис. 2.1. Механізми розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону

Особлива роль у складі механізмів належить організаційному механізму. За його допомогою налагоджуються і реалізуються стійкі прямі і зворотні зв'язки між усіма механізмами в процесі їх побудови і спільної реалізації, що формує інтегрований вплив на досягнення результатів політики.

Сила і результативність впливу повинна забезпечуватись усією сукупністю різних за природою заходів, розробка і реалізація яких здійснюється в межах управлінського циклу. Підтримка цілісності, безперервності і якості процесів управлінського супроводу створює умову контрольованості і урегульованості розвитку регіону.

Під управлінським циклом розуміється календарний період, протягом якого послідовно здійснюються усі етапи підготовки, розробки і реалізації управлінських рішень стосовно поставлених цілей і завдань по їх досягненню з

визначеним обсягом ресурсів. При здійсненні функції контролю і виявленні негативних відхилень в параметрах процесів розвитку вносяться відповідні коригуючі зміни в усі етапи управлінського циклу.

В залежності від сфери чи об'єктів впливу співвідношення обсягів ресурсів на здійснення окремих елементів управлінського циклу може відрізнятися, але на кожному з них існують реальні можливості скорочення циклу за рахунок виявлених ресурсів. Щоб знайти резерви підвищення ефективності впливу будь-якого локального механізму розробки і реалізації економічного розвитку необхідно мати вичерпну уяву про зміст функцій місцевого самоврядування, володіти знаннями і прогресивним досвідом їх реалізації і мати компетенцію з інноваційних управлінських технологій.

Стимулювання впровадження перспективних нововведень, організаційних та інформаційних технологій підтримці пріоритетних видів діяльності і забезпечення її результативності. Потребують особливої уваги до питань і подальшого розвитку теорії самоврядування [69].

Реалізація повноважень органів місцевого самоврядування регіонального рівня складається із використання сукупності взаємопов'язаних, взаємообумовлених організаційних, правових, матеріально-фінансових, політичних та інформаційних механізмів. Їх результуючі рішення створюють вплив районних та обласних рад на ті суспільні відносини, що знаходяться в межах повноважень цих органів. Повноваження формують взаємопов'язані впливи і на фактори управління.

Організаційну складову механізму реалізації політики органів місцевого самоврядування щодо регіонального розвитку можна визначити як сукупність різних за своєю природою заходів, що мають створити належні умови для ефективної діяльності органів місцевого самоврядування на регіональному рівні як управлінської системи, що діє в умовах, коли змінюються потреби суспільства та існує нестабільність зовнішнього середовища [68].

Розробка і прийняття безлічі управлінських рішень сприяє синхронізації циклів, перетворюючи середовище їх перебігу на дисипативне, тобто таке, що змінюється [11].

Управлінський цикл інтегрованого механізму розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону створює умови досягнення синергетичного ефекту, за рахунок упорядкованості, узгодженості, синхронізації управлінських циклів за етапами підготовки управлінських рішень. Ефективна реалізація інтегрованого механізму розширює економічні повноваження органів місцевого самоврядування регіонів, в тому числі: визначення генеральних напрямів економічного розвитку і розробки регіональної економічної політики комплексного розвитку.

В економічних системах регіонів України за період незалежності здійснились глибокі кількісні зрушення: змінилась структура власності, галузева структура виробництва і непромислової сфери, структура видів діяльності та інші, що здійснювались хоча одночасно, але паралельно. Виникли диспропорції в розвитку регіонів і міст, а недостатнє правове забезпечення, створило протистояння між необхідними потребами соціального

захисту громадян і можливостями їх економічного забезпечення. Слабким залишається процес економічного і соціального партнерства, не сформована система ефективного економічного співробітництва з державними і підприємницькими структурами. Управління економікою регіонів ускладнилось і досі не набрало необхідних темпів. Підвищення рівня керованості, реальної інтеграції і консолідації процесів, спрямованих і підтримуваних економічним розвитком кожного окремого регіону, удосконалення їх моделей з врахуванням специфіки економічних процесів, не можуть бути якісно здійснюваним без достатнього економічного потенціалу розвитку і науково методологічного забезпечення розробки і реалізації власних економічних потенціалів регіонів і їх комплексного розвитку.

На сучасному етапі процеси реформування будуть відбуватись в практично повністю іншому форматі суспільної діяльності – економічних системах адміністративно-територіальних одиниць, які реформуються. Вони поки не мають основних контурів власних моделей економічного розвитку і їх подальша розбудова і ефективність функціонування з боку держави і органів місцевого самоврядування потребує нових кроків. Ними ще й досі не використані можливості корпоратизації управління та широкого застосування нових шляхів цивілізаційного розвитку. Ще не здійснилось і всебічне осмислення і остаточне визначення нових умов та векторів стратегічних суспільних дій і необхідних перетворень, сумісних з державною регіональною політикою, які б повністю сприймала регіональна спільнота. Це і є однією з причин того, що діяльність регіонів недостатньо спроможна розробляти та запроваджувати власні внутрішньо регіональні економічні реформи з врахуванням специфіки діяльності і стартового поля розвитку.

Об'єктом і сферою економічного управління органів місцевої влади стає економічна система регіону, яка складається з відносно самостійних структурних відокремлених об'єктів, що відносяться до відкритих систем, це дозволяє застосовувати і пооб'єктний системний аналіз впливу ОМС на досягнення генеральної мети і цілей економічної політики виходячи із її елементної взаємодії з внутрішнім і зовнішнім оточуючим середовищем.

Системні ознаки економіки регіонів як просторової основи формування їх публічної влади, ефективного використання ресурсів, елементів інженерної, бюджетної і просторової інфраструктури потребують практичного застосування ними методів системного аналізу, методологічні засоби якого представлені в працях [47; 54; 71; 85; 100; 198; 192; 51; 207] та в багатьох ін. Умови сталості і збалансованості розвитку територіальних громад, як самостійних та дієздатних соціальних спільнот напряму пов'язуються з економічною самодостатньою організаційною та фінансовою автономністю регіонів і наближенням їх економічних можливостей та якості діяльності до європейських стандартів.

Структуру регіонального системного утворення як об'єкту економічної політики комплексного розвитку можна представити у вигляді пов'язаних між собою управлінської, економічної, соціальної та екологічної підсистем. Кожна з них має власну функцію та мету.

Для економічної підсистеми головною функцією є досягнення найвищого

рівня добробуту мешканців регіону, а метою – забезпечення темпів щорічного економічного зростання протягом певного періоду та створення економічного фундаменту для всіх інших систем.

Для соціальної підсистеми функцією доцільно вважати створення умов для формування в регіоні безпечного соціального середовища для людей, метою – утвердження дійових механізмів соціального життєзабезпечення людини.

Функцією екологічної підсистеми є формування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення регіону, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних регіональних екосистем. Мета цієї підсистеми полягає у поліпшенні екологічної ситуації в регіоні та підвищення рівня екологічної безпеки, досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Двигуном досягнення цілей зазначених підсистем регіону стає управлінська підсистема [100, с. 121 – 123]. В якості функції управлінської підсистеми розглядається постійне забезпечення існування регіонів у їх оптимальному стані розвитку. Мета підсистеми буде полягати в узгодженні цілей регіонального розвитку та ресурсів, необхідних для їх досягнення, плануванні, регулюванні і контролі досягнення цілей.

Вона має властивості, що дозволяють їй агрегувати не тільки елементи підсистем регіонального системного утворення, а й зовнішнього середовища, стримувати негативні впливи, запускаючи механізми самоорганізації, і відповідними мірами задавати напрямки розвитку. За визначенням Г. Хакена самоорганізація є процесом упорядкування (просторового, тимчасового) у відкритій системі за рахунок узгодження взаємодії безлічі її складових елементів [194].

Визначення управлінської підсистеми як провідної в регіональному системному утворенні, а ОМС як провідних і забезпечуючих суб'єктів, визначається і тим, що інструментарій, який використовується в ній для реалізації функцій управління включає ендогенні фактори регіонального системного утворення. Саме вони повинні створювати нормативно-правове поле формування і реалізації економічної політики з діями місцевих, регіональних і державних органів влади [85].

Суб'єктивізація економічної політики комплексного розвитку регіону потребує визначення представництва економічних інтересів населення територій в органах законодавчої та представницької влади – органах регіонального управління і місцевого самоврядування, роль яких у стратегічному розвитку є найбільш впливовою. Поняття економічна політика комплексного розвитку регіону і її запровадження в практику стратегічного розвитку суттєво обумовлена необхідністю наповнення новим змістом економічних функцій органів місцевої влади, а перш за все їх якісного оновлення, розширення і ціленаправлення. Компонентами економічних функцій є не тільки зміст їх завдань, а і економічні методи, економічні інструменти, економічні процеси, організаційні економічні підрозділи,

економічні показники, економічні моделі. Їх вибір і використання спираються на економічні і фінансові важелі управління для спрямування процесів і векторів розвитку економічної політики «знизу – догори» з врахуванням специфіки і економічного потенціалу власної території.

Економічний потенціал регіональної економічної системи визначається його структурою і співвідношенням його окремих елементів (рис. 2.2).

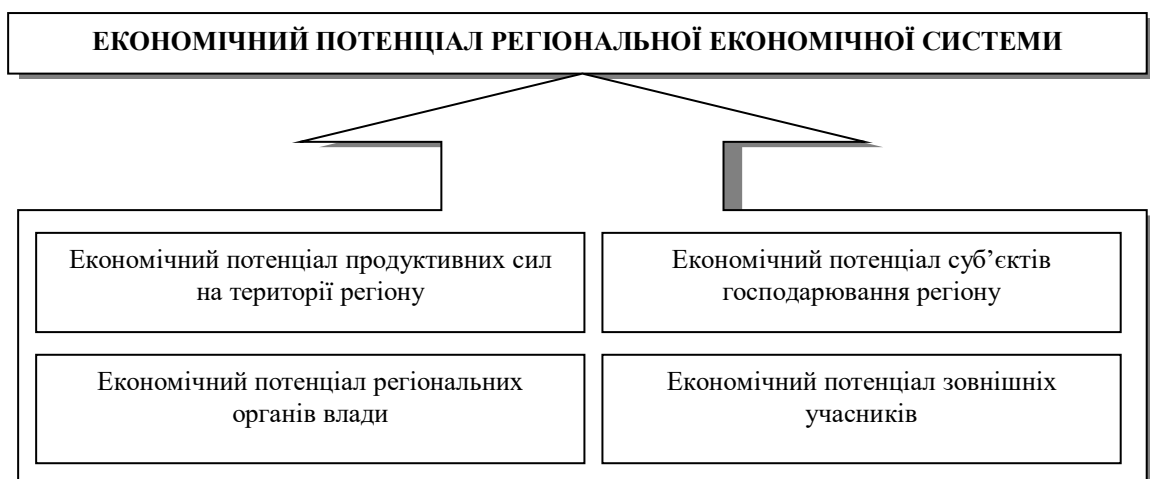

Рис. 2.2. Економічний потенціал регіональної економічної системи

Виділені складові елементи потенціалу взаємообумовлені існуючими між ними зв'язками, характером, змістом і цілеспрямованістю процесів їх існування та напрямів розвитку на задоволення усвідомлених потреб окремих людей, верств населення, колективів [75]. Взаємодія потенціалів формує спонукальні мотиви до одночасного розвитку та цілісності кожного виду елементу в їх загальному обсязі. Це визначає місце і роль органів місцевої влади в системі поділу суспільної праці та її впливовість на прогресивні зрушення в регіоні. Виокремлення основних складових економічного потенціалу регіону дозволяє розширити уяву про чинники, умови, межі і учасників впливу на збільшення і ефективне використання окремих і спільного економічного потенціалу системи.

Як вважає С. В. Мочерний, економічний потенціал представляє собою комплексну характеристику рівня економічної могутності нації, наявних ресурсів і можливостей забезпечувати розширене відтворення, суспільні потреби та соціально-економічний прогрес суспільства [104].

На нашу думку, механізми формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону повинні розглядатись як невід'ємна складова економічного потенціалу, без якої він не може бути реалізованим.

Зазначене зумовлює і структуру потенціалу – він складається із потенціалу продуктивних сил, техніко-економічних відносин, організаційно-економічних і управлінських відносин, відносин власності та механізмів їх фактичної взаємодії. Економічні функції влади напряму пов'язані із економічним розвитком і втілюються через економічні механізми. Комплексний розвиток регіону і країни в цілому, суттєво визначається здатністю системи управління передбачати, організовувати, використовувати

складові його потенціалу взаємодію продуктивних сил, техніко-економічних відносин, вирішувати властиві їм суперечності, уміння раціонально поєднувати ринкові важелі і методи управління. умови для розвитку спеціалізації, кооперування виробничих, економічних та інших процесів суспільства створює природний потенціал територій [105]. Виходячи із виділених складових потенціалів економічних систем різного рівня регіонів визначаються і його основні суб'єкти і об'єкти.

Системоутворюючу роль відіграє економічний потенціал органів влади в регіоні. За допомогою низки механізмів, засобів та методів влада сприяє і створює умови нарощування обсягів і якості інших складових економічного потенціалу. Важелями впливу слугують фінансово-кредитні інструменти (відсоткові ставки кредитів, податків, регулювання цін, використання норм і нормативів, орендних ставок, договорів, контрактів та інших). Вони здатні поєднати і ефективно використати матеріально-речовинні, природні, техніко-економічні і соціально-технічні ресурси території.

Зазначене свідчить, що існує об'єктивна потреба в розширенні економічних функцій місцевої влади і їх якісному наповненні. Необхідна чітка уява і розуміння їх колективної (корпоративної) природи, спрямованості дій на формування конкурентних здібностей, врахування якісно нових економічних і соціальних інтересів партнерських відносин і появу в їх структурі оновлених видів відносин. Це підвищує силу позитивного рушійного впливу на економічні та інші види перетворень з боку органів влади. Наголошені дії органів влади дозволять розкрити економічну свободу регіонів і створити умови більшого задоволення суспільних потреб у розвитку освіти, охорони здоров'я, екологічної інфраструктури та якісно побудованої за рахунок інтеграції, збільшення частки доходів від усіх видів власності на території регіону.

Узагальнюючи вищезазначене можна зробити наступні висновки:

Суб'єктами управління економічними системами регіонів є територіальні громади, органи місцевої регіональної влади і суспільні організації, що зацікавлені в розвитку. Унормований нинішній набір економічних функцій місцевого самоврядування не відповідає потребам якісного управління місцевими економічними системами, а перехід на якісне публічне управління ще не завершився. Держава продовжує залишатись головним стратегом державної регіональної політики розвитку, встановлюючи фундаментальні правила і порядок взаємодії економічних агентів, і залишається основним фінансово забезпеченим джерелом інституційно-інвестиційного розвитку економічного зростання регіонів.

Функції розвитку економічних систем регіонів і міст у місцевому самоврядуванні визначаються загальними функціями управління, до яких відносяться стратегічне і поточне планування, організація, координація, аналіз, контроль та регулювання. Але перелік економічних функцій управління, їх зміст і наповнення економічних методів реалізації заходів розвитку в посадових інструкціях працівників органів місцевого самоврядування відсутній. Зазначене спонукає до подальшого удосконалення, важелів і інструментів управління економічного розвитку економіки, зміцнення економічного потенціалу і

можливостей його розвитку, підвищення впливу на стан розвитку новими ринковими методами, застосовування форм і методів більш активного включення і впливу місцевої влади на розвиток економічних видів діяльності.

Актуальними стають питання підвищення ступеню агрегованості економіки, міжгалузеві та внутрішньогалузеві ланцюги, забезпечення безперервного руху процесів перебудови, створення нових технологій. Існує необхідність забезпечення умов їх реалізації, створення виробничих, інформаційних та інституційних систем і глибоке проникнення в процеси прогнозування, визначення і обґрунтування пріоритетів розвитку в стратегіях, програмах і планах діяльності. Їх здійснення поступово сформує добробут суспільства і вирішить багато актуальних проблем.

Для розробки і реалізації належного рівня економічної політики комплексного розвитку регіону необхідно підвищити її статус і науковий рівень, забезпечувати її розробку потужним науковим інструментарієм, емпіричною базою і високопрофесійними розробниками [77].

Отримання системної уяви про регіони і визначення їх системних особливостей доцільно здійснювати з використанням методів порівняльного аналізу – регіонального бенчмаркінгу. Його результатом повинні стати висновки про продуктивність праці, якість життя та інші економічні і соціальні досягнення в регіонах за обраними напрямками дослідження, в т.ч. за показником ВРП на душу населення, рівнем безробіття, бізнес-кліматом тощо.

Економічні системи регіонів здатні до саморегуляції і самоуправління. Процеси самоорганізації створюють механізм функціонування складних відкритих систем, із складною системою зв'язків між їх елементами, а процеси самоуправління перетворюють регіон із об'єкта економічного управління в потужний суб'єкт управління розвитком регіону на принципах партисипативності, субсидіарності і дисипативності.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

3.1. Передумови формування і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону

Як показав зарубіжний досвід і тенденції розвитку економіки і державного управління в Україні під час нарощування економічної кризи, ознаки якої спостерігаються в країні, в останні роки особлива роль повинна належати підвищенню уваги до тих заходів в політиках які спрямовуються на збільшення власного економічного потенціалу регіонів, продуктивності праці, ефективності використання ресурсів, створенню нових робочих місць, мобілізації власних ресурсів регіонів і створення умов для їх реалізації. Стають необхідними поглиблення досліджень усіх складових існуючого регіонального потенціалу, у всіх видах політик визначення конкурентних переваг і підтримки розвитку всієї території регіонів, а не окремих галузей. Саме на зменшення нерівності в розвитку необхідно спрямувати спільні зусилля, використовуючи для цього відповідні спеціальні інструменти, а саме механізмів формування і реалізації заходів по створенню умов розвитку регіонів і їх постійне оновлення заради зростання економічних ресурсів в системі місцевого самоврядування. Істотно кожен регіон повинен збільшувати власний економічний внесок у свій розвиток, планувати його з максимальним використанням усіх своїх можливостей, запроваджувати нові технології, методи і «угоди» співпраці і партнерства між галузями і суб'єктами господарювання. Ключовим фактором у забезпеченні розвитку стає підвищення конкурентоспроможності продукції і суб'єктів господарювання, що дозволить розв'язувати не лише економічні, а й соціальні та екологічні проблеми. Це створює умови для перетворення регіонів на місця привабливі для життя, у яких є усі базові зручності. А відтак без власного економічного зростання заходи і вкладення коштів лише в розвиток соціальної сфери за рахунок держави не зроблять регіон конкурентоспроможним, а позитивні наслідки діяльності не будуть сталими, якщо в господарській сфері постійно будуть відсутні власні ресурси для фінансування процесів розвитку.

Незважаючи на велике бажання швидко стати європейською державою, владним інститутам держави і регіонів слід зосередити зусилля на пошук нереалізованих внутрішніх ресурсів розвитку регіонів, мобілізуючи їх власні можливості – збереження і збільшенні економічного і виробничого потенціалу; перевагу спеціалізації; підвищення продуктивності праці та ефективності витрат ресурсів, розбудови власної інфраструктури та інші заходи, які будуть сприяти вирішенню системних проблем нарощування економічного базису розвитку в довгостроковій перспективі.

Кожен регіон має певні можливості для розвитку за рахунок ефективної державної регіональної політики, як то – удосконалити інфраструктуру, підвищити ефективність функціонування трудового, фінансового та товарного

ринків. Однак віддача від цих факторів без внутрішньої підтримки їх стану в довгостроковій перспективі буде зменшуватись. Тому об'єктивується необхідність побудови власних умов стійкого збалансованого розвитку і продукування власних інновацій і технологій для переходу від централізованого до змішаного, а потім і до власного фінансування, поєднання державної регіональної політики із власною. Активне використання ендogenous підходу, не принижуючи роль екзогенного підходу стають ключовими напрямками розвитку регіонів у глобальному середовищі існування.

Горизонтальна координація стратегічних цілей у внутрішньому середовищі регіону передбачає координацію цілей і заходів різноманітних галузевих стратегій і різних сфер діяльності, зокрема галузі промисловість, транспорт та інфраструктура та інші види діяльності. Узгодженими і координованими стратегіями розвитку різних видів діяльності на власних територіях можливо вважати такі стратегії, вибір і обґрунтування яких забезпечується використанням однойменних і зіставних критеріїв оцінювання їх економічної ефективності незалежно від джерела фінансування (державний фонд регіонального розвитку чи власний фонд регіонального розвитку і місцевий бюджет). Ця умова стосується не тільки конкретних галузей і видів діяльності в регіоні, а й програм і заходів, що повинні бути здійснені на їх «перехресті» і перетині повноважень за їх здійснення. При розробці регіональних політик необхідним стає усунення регуляторних неузгодженостей і «закритості» зворотних каналів інформації про якість і ступінь виконання стратегічних заходів розвитку. Буде сприяти якості розробки регіональної політики підвищення відповідальності органів влади перед громадянами, активному переходу на використання ними програмно-цільового та проектного методів при плануванні. Останні ще й досі можуть випадати із стратегічного контексту і рідко узгоджується із національними і регіональними стратегіями.

Розробником стратегій розвитку регіонів часто бракує стратегічного бачення гнучкості та здатності поєднання різних регіональних і місцевих ініціатив. Ще й досі мають місце недооцінка і прорахунки у структурній перебудові, що призвело до дефіциту конкретних зрушень в темпах регіонального розвитку.

До створення власного економічного базису розвитку регіонів, спонукає і існуюча система формування місцевих бюджетів, яка у великій мірі сильно залежить від трансфертів з державного бюджету. До коштів місцевих бюджетів, що можуть спрямовуватись на розвиток можуть бути віднесені: власні доходи, трансферти з державного бюджету, частина коштів галузевих міністерств, які безпосередньо спрямовуються на розвиток спроможності регіонів для залучення інвестицій для економічного зростання, кошти цільових програм розвитку (наприклад, підтримки підприємництва), інвестиції, субвенції з державного бюджету через державний фонд регіонального розвитку, кошти державного стабілізаційного фонду, випуск облігацій тощо. ОМС не приймають рішень стосовно розподілу трансфертів, не можуть самостійно використовувати доходи, частка яких перевищує делеговані видатки. Дотації вирівнювання надаються місцевим бюджетам згідно розрахунків. Велика ступень залежності

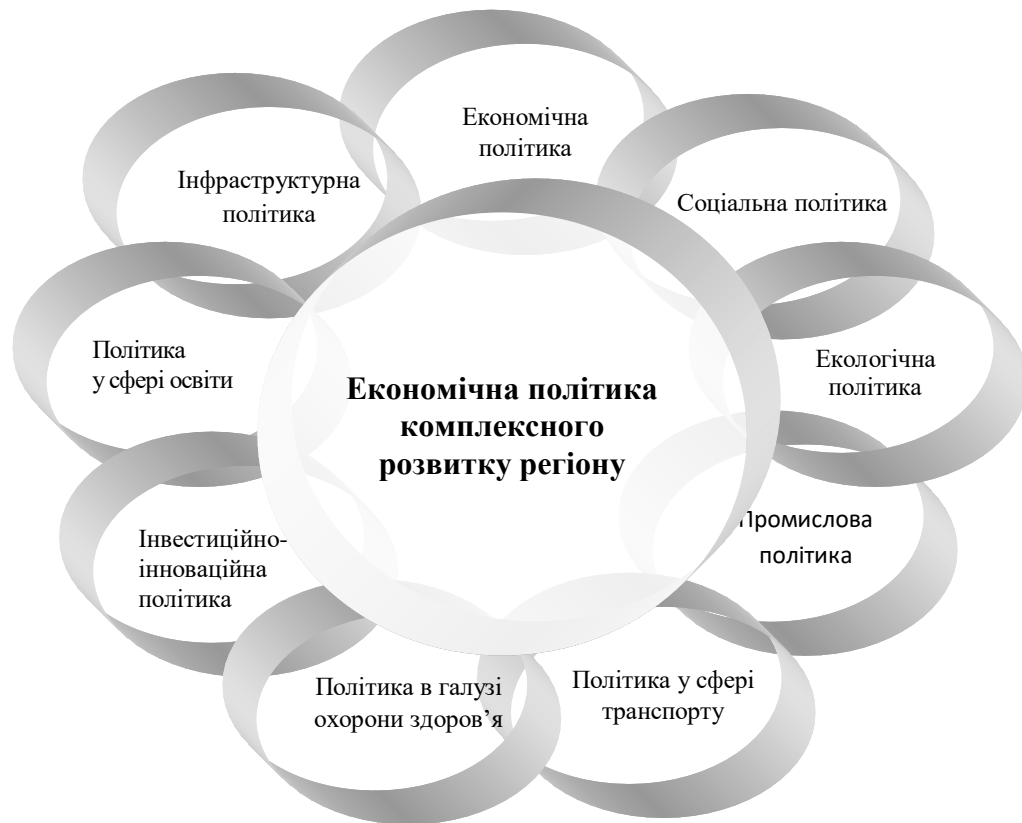
місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету перешкоджає ефективному плануванню видатків на формування соціальних бюджетів незалежно від держави.

Для пошуку джерел власного інвестування заходів економічної політики розвитку регіону нагальним стає гарантування ефективності коштів, які мають бути витрачені, вже на стадії планування заходів. Критерієм ефективності витрат повинно розглядатись зростання сукупної факторної продуктивності на середньо- і довгострокову перспективу. Ефективним методом управління процесами економічно-виважених заходів вважається програмно-цільовий. Експеримент переходу системи державного фінансування на використання програмно-цільового методу здійснюваний для 346 місцевих бюджетів (із більше ніж 14 тис.) довів свою ефективність, оскільки він спирався на виділення бюджетних коштів за очікуваними результатами їх використання. На жаль, поки продовжує мати місце формальна прив'язка фінансування до результатів проектів [62].

Розвиток повинен спиратись на визначенні чинників розвитку і всебічний аналіз умов їх позитивного впливу на розвиток території з особливим наголосом на її ресурсну базу, природні умови, демографічний потенціал, навколишнє природне середовище, економічну доцільність і ефективність використання певних обсягів ресурсів. В умовах глобальної економіки, що базується на знаннях з огляду на динаміку змін в суспільстві, а не на матеріальних ресурсах повинні бути чітко прораховані варіантні заходи і сценарії розвитку, передбачений контроль за виконанням запланованих заходів, їх моніторинг. Саме таким чином повинен створюватись економічний інститут місцевого самоврядування, що створює і реалізує комплексну збалансовану систему економічного розвитку регіону, та бере на себе конкретні стратегічні обов'язки у відповідності із власними повноваженнями і власними джерелами фінансування.

Економічна політика комплексного розвитку регіону повинна містити сукупність економічних заходів і дій, спрямованих на гармонізацію інтересів усіх видів діяльності в регіоні, створення умов для раціонального використання місцевих ресурсів враховуючи, що кожна з локальних розроблюваних політик ставить за мету більш ефективне досягнення поставлених цілей саме у сфері свого впливу, не звертаючи увагу на інші. Взаємозв'язок і взаємодоповнення політик, які повинна об'єднувати економічна політика комплексного розвитку регіону відображається в узгодженості критеріїв їх економічної доцільності і досягненні результатів, економічно значущих для регіонів. Графічно цей зв'язок можливо проілюструвати схематично (рис. 3.1).

Сегменти взаємодії кожної політики із економічною політикою комплексного розвитку регіону відображають стійкий невід'ємний зв'язок їх економічних складових незалежно від вибору політик. При цьому реальним фактором підвищення ефективності реалізації політик стають показники факторної продуктивності раціонального використання ресурсів, економічна віддача витрачених коштів, зростання здатності до генерування економічної доданої вартості та покращення інших економічних характеристик процесів суспільної дії.

Складено з використанням [19]

Рис. 3.1. Взаємозв'язок основних галузевих і функціональних політик з економічною політикою комплексного розвитку регіону

Органічний зв'язок між економічною та іншими існуючими політиками, сектори їх взаємного перетину і вектор спрямованості їх цілей на розвиток регіону сприяє упорядкуванню об'єктивно існуючих зв'язків між різними видами політик регіону. Втім вони розглядаються як відносно самостійні складові економічної політики комплексного розвитку регіону і обумовлюють необхідність встановлення тісних і продуктивних контактів між владою, суб'єктами господарювання і мешканцями.

У концепції побудови економічної політики комплексного розвитку регіону акцент повинен бути зроблений на максимальній інтеграції місій усіх політик, їх цілей, завдань, ресурсів, організаційних форм та процесів, на створенні системи безперервної системної взаємодії і злагодженій діяльності щодо їх обґрунтування і сконцентрованості навколо економічних та інших видів зростання.

Предметне поле економічної політики комплексного розвитку регіону з розвитком теорії інституціоналізму стає все більш чітким, що дозволяє більш обґрунтовано розробити питання науково-методичного забезпечення її формування і реалізації, враховуючи найважливіші пріоритети розвитку регіонів. У їх складі повинно передбачатися переведення їх економік на інноваційно-інвестиційний шлях, перехід до комплексного розвитку, встановлення тісних і продуктивних контактів між їх розробниками і суб'єктами господарювання.

Введення економічних критеріїв доцільності заходів політик створює більшу вірогідність появи творчих, ініціативних стратегій та інноваційних шляхів їх реалізації, усуває дублювання дій і невідповідностей у міжгалузевих, міжвидових і внутрішньо регіональних заходах і проектах розвитку регіонів. Такий кумулятивний підхід дозволить ОМС впливати на підвищення рівня внутрішньої збалансованості економічного розвитку територій шляхом співфінансування проектів реалізації стратегій і планів різних політик і можливості отримувати економічну підтримку із фонду регіонального економічного розвитку.

Виваженість і наукова обґрунтованість уявлень щодо векторів майбутнього економічного розвитку регіону з визначенням конкретних параметрів економічного зростання і надання їм керованого характеру формують підґрунтя концепції розвитку економіки регіону, подальшій інституціалізації її розбудови, удосконалять функціональні моделі державного і муніципального секторів економіки, узгоджують загальноекономічні та галузеві перетворення в системах захисту продукуючого підприємництва, малого і середнього бізнесу, високій культурі цивілізованих регіональних ринків.

Процес побудови моделі розробки і реалізації політик має ітераційний характер, який враховує всі етапи її формування і реалізації. Його початком стають вихідна концепції економічної політики комплексного розвитку регіону, теоретичні і методичні положення її побудови, визначення, місія, глобальні цілі, напрями дії, принципи, методи, здійсненні аналізу законодавчої і теоретико-методологічної бази дослідження і результатів системного аналізу тенденцій розвитку економічних процесів регіону, аналіз змісту і практик застосування політик. Наведене теоретико-аналітичне підґрунтя дозволяє генерувати інформацію невідому апріорі і будувати власну модель економічного розвитку. Головними акторами визначаються місцеві і регіональні суб'єкти, що повинні відповідати за комплексне вирішення проблем, встановлення партнерських відносин з внутрішніми учасниками процесів розвитку для зміни стану територій в майбутньому (шляхом планування розвитку «знизу-вгору», а не «згори-вниз»), що зменшує необхідність урядового втручання.

По суті, параметри економічної політики комплексного розвитку регіону визначаються її метою, а сутність – розкривається в процесі створення ефективного механізму, здатного підвищити рівень соціально-економічного розвитку, забезпечити можливість для саморозвитку регіону (табл. 3.1).

Цей процес має містити в собі чотири взаємообумовлених етапи:

1-й етап – проводиться аналіз проблем регіональної ресурсної бази, господарських важелів, структурних зрушень, економічних та інших стимулів та їх можливого комбінування, і послідовність використання для досягнення цілей, який повинен виявити системні диспропорції, причини виникнення та відтворення диспропорцій, встановити зв'язки між проблемами розвитку територій та економічним забезпеченням їх вирішення і фактори, впливаючи на які можна розв'язати дані проблеми;

2-й етап – формулюються цілі та можливі напрями реалізації політик. На основі проведеного аналізу регіональних проблем формуються цілі розвитку регіону і визначаються пріоритети розвитку і напрями їх вирішення;

Таблиця 3.1

**Основні концептуальні складові економічної політики
комплексного розвитку регіону**

Складові	Зміст
Визначення	Сукупність обґрунтованих ідей і концепцій розвитку, що фокусуються у збалансованій інтегрованій сукупності узгоджених заходів, залученні і утриманні інвестицій, спрямованих на розбудову і збільшення економічного потенціалу і добробуту регіону та підвищення власних економічних можливостей розвитку. Критеріями відбору стає раціональне поєднання і взаємодія внутрішніх факторів економічного управління регіоном, що забезпечують вплив на побудову власної економічної платформи для реалізації інших видів регіональних політик.
Мета	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищення економічної самостійності і економічного благополуччя жителів регіону за рахунок нарощування власного економічного потенціалу; - створення можливостей для внутрішнього самостійного розвитку на умовах саморегулювання і самозабезпечення; - підвищення економічної здатності до подолання системних викликів сучасності у розв'язанні специфічних проблем регіону; - перехід до формування політики економічно-ефективного розвитку регіону за принципом «знизу-догори» від вертикального до горизонтального.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка механізмів підтримки економічної доцільності і підвищення економічної ефективності заходів політик; - встановлення правил економічної поведінки господарюючих суб'єктів, влади і жителів через прийняття зобов'язань, спрямованих на стимулювання підприємницької діяльності; - захист довгострокових економічних інтересів регіону при реалізації усіх видів політик шляхом встановлення критеріїв відбору заходів політик економічних результатів і їх узгодження на стадії стратегічного планування; - забезпечення високої мотивації суб'єктів господарювання і гарантування соціального захисту жителів регіону; - встановлення співвідношення раціональності витрат і результатів реалізованих заходів; - визначення, обґрунтування та узгодження шляхів розвитку економічно ефективних галузей і пріоритетних напрямів.
Механізми реалізації	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення ставок та порядку місцевого оподаткування; - встановлення прозорих умов приватизації муніципального майна; - розміщення місцевих замовлень з постачань і підряди; - гарантування зобов'язань за кредитами муніципальних господарюючих суб'єктів; - активізація позитивного впливу факторів на зростання капітальних вкладень в муніципальну інфраструктуру; - поглиблення партнерських відносин влади і бізнесу для розробки і реалізації проектів спільного інвестування; - створення муніципальних банків та фінансово-кредитних установ; - гарантування надання цільових кредитів регіональним виробникам продукції; - перегляд складу витрат регіональних і місцевих бюджетів, що витрачаються на систему регіонального і місцевого управління.
Головні актори – суб'єкти реалізації	Місцеві органи влади, регіональні суб'єкти господарювання, недержавні організації, жителі та інші зацікавлені сторони
Форми	<ul style="list-style-type: none"> - Створення координаційних рад розвитку; - створення регіональних банків і страхових компаній, орієнтованих на залучення заощаджень населення регіону; - управління корпоративними муніципальними правами; - створення власного фонду інноваційного розвитку; - формування мережі регіональних і галузевих господарських компаній і кластерів з метою структурного збалансування розвитку регіону.
Очікувані результати	<ul style="list-style-type: none"> - створення «платформ» економічної власності; - позитивні зміни структурної збалансованості економіки, підтверджені економічними результатами діяльності і співвідношенням прогресивних і «застарілих» видів і технологій діяльності; - забезпечення «модульного» характеру економічних джерел формування місцевих бюджетів, що дозволяє згенерувати або розподіляти власні кошти автоматично за економічно доцільними проектами розвитку, які впливають на загальний результат.

3-й етап – проводиться оцінка економічної вартості і доцільності реалізації заходів політики. Якщо оцінка показує, що сформульовані цілі недосяжні, вони потребують уточнення поставлених цілей і заходів, які передбачені для реалізації політики або змінюються терміни досягнення поставлених цілей. У результаті відбираються тільки ті напрями політики, які задовольняють цілям за якістю наслідків;

4-й етап – формування кінцевого варіанту оптимальної економічної політики комплексного розвитку регіону. На даному етапі також необхідно передбачати кілька сценаріїв реалізації політики, які можуть застосовуватися в залежності від не прогнозованих змін як зовнішніх так і внутрішніх. Доцільним є провести оцінку ймовірності та масштабів подібних змін, і відповідно передбачити можливі коригування політики в процесі її реалізації в залежності від того, який сценарій розгорнеться в дійсності. Необхідно намітити і оцінити резерви, що забезпечують досягнення сформульованих цілей. Належить розглянути можливі події та наслідки, настання яких буде означати необхідність повного перегляду політики комплексного розвитку регіону.

В сучасних умовах все більше вимог пред'являється до політичної підсистеми регіону, яка забезпечує процес управління та систематизований набір засобів впливу на регіональні детермінанти. У рамках цієї підсистеми протікає весь управлінський процес, в якому беруть участь всі органи влади – центральні, регіональні та місцеві [83].

Економічну політику комплексного розвитку регіону слід презентувати як складову регіонального розвитку, що спрямовується на розкриття економічного потенціалу своєї території, збільшення продуктивності економіки і конкурентоспроможності регіону як складової державної політики, прибутковості місцевого бюджету, підвищення рівня доходів населення, матеріальної бази підвищення соціальних стандартів, якості життя і розвитку бізнес-середовища. Спрямовуючись на заходах з високою економічною віддачею регіональна економічна політика повинна розроблятися комплексно на довгостроковий часовий період і гармонізувати із заходами державної регіональної політики та містити заходи системних економічних реформ країни.

Її розробка повинна передувати соціальній політиці, створюючи для неї матеріальну базу для фінансування соціальних проектів та базуватись не на розподільчому характері ресурсів, що використовуються, а на їх економічній віддачі. Тому і заходи в ній повинні обиратись відповідно до пріоритетів ефективності і прибутковості, а не відповідною до місцевих вимог і потреб за кошти державного бюджету. Економічне зростання і підвищення добробуту населення в умовах ринкової економіки не може бути досягнуте без конкурентоспроможної структури господарства, без досягнення ефективності суспільного виробництва і забезпечення стрімкого зростання впливу місцевої і регіональної політики. Водночас не тільки держава повинна гарантувати громадянам соціальні стандарти їх життя, а й регіон повинен збільшувати можливості і консолідувати власні зусилля для задоволення потреб громадян, що проживають на його території, гармонізуючи темпи економічного і соціального розвитку збільшувати власну відповідальність влади перед населенням.

Велика кількість різноманітних концепцій, стратегій і програм розвитку, що діють в різних сферах, галузях і видах діяльності на території регіону, невиконання взятих обов'язків, транші, прямі і непрямі субсидії не створюють умови розвитку адміністративних і економічних важелів впливу ОМС на розвиток регіону, не роблять їх каталізатором інноваційних перетворень і ефективних суспільних змін.

Сьогодні головним вектором і інструментом розвитку регіонів стають внутрішні чинники і здатність регіонів до адаптації, до ефективних дій у стратегічних галузях і пріоритетних напрямках розвитку, необхідність формування результативної політики у форматі європейських стандартів розвитку.

Для формування і реалізації регіональної економічної політики необхідний певний набір інститутів. До інституціональних впливових факторів в економіці регіону відносяться фактори, пов'язані з економічною і політичною ситуацією в країні, особливостями взаємодії формальних і неузгоджених інститутів. Не сприяють появі внутрішніх чинників саморозвитку, гармонійних норм і правил співпраці, система бюджетних обмежень, нераціональний розподіл власності, недосконалість законопроектів і нормотворчих документів, що приймаються владою та інші.

Органи місцевого самоврядування повинні стати реальними агентами, які забезпечують випереджальний розвиток усіх сфер і стати гарантом розвитку владних інноваційних технологій, проведення інституційних перетворень, реалізуючи власний набір інструментів і інституцій.

Економічний інститут місцевого самоврядування потребує вдосконалення, ширшого запровадження внутрішніх інституційних і структурних перетворень в регіонах, врахування економічних факторів реалізації власних проектів розвитку, здійснення переходу на широке запровадження економічних принципів діяльності, опрацювання механізмів формування і реалізації регіональної політики. У їх складі:

- недопущення здійснення заходів, що зменшують або погіршують стан економічного потенціалу;
- принципи розподілу бюджетних коштів і стимулювання за результатами;
- адаптивність дій до процесів і норм європейського права.

Алгоритм діяльності органів місцевого самоврядування щодо механізмів формування економічної політики комплексного розвитку регіону зобразимо наступним ланцюгом операцій (рис. 3.2):

- внесення пропозицій до змісту економічних характеристик і параметрів усіх інших політик з метою їх консолідації;
- визначення, інтерпретація і систематизація чинників впливу на економічну доцільність заходів економічної політики комплексного розвитку регіону;
- вибір і обґрунтування економічних індикаторів і критеріїв інтеграції заходів різних видів політик з метою поєднання економічних інтересів

суб'єктів господарювання та розробка системи критеріїв оцінки відбору економічно доцільних заходів розвитку у складі економічної політики комплексного розвитку регіону;

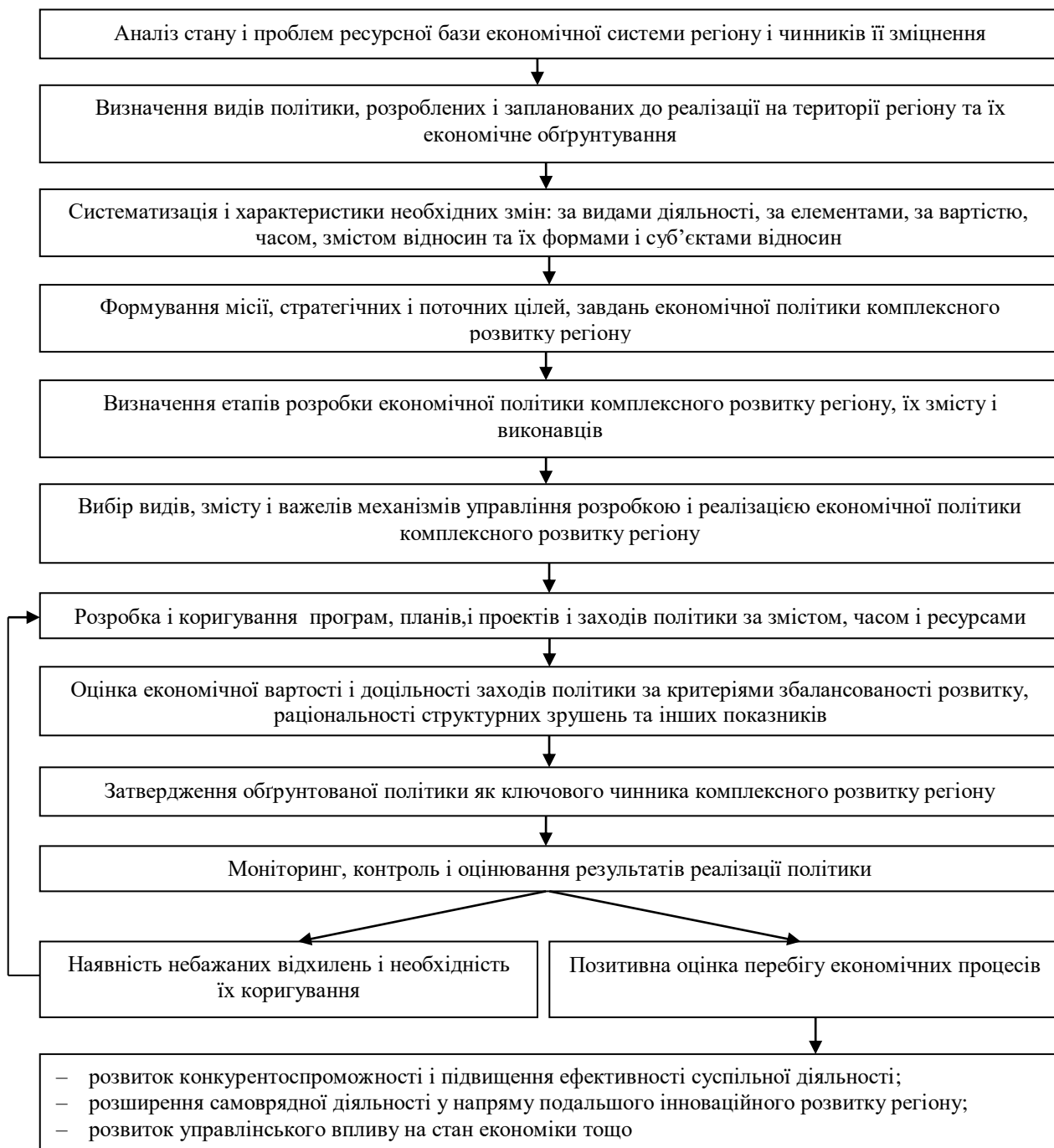

Рис. 3.2. Алгоритм процесу розробки економічної політики комплексного розвитку регіону

– укладання угод з зацікавленими сторонами про застосування єдиних узгоджених критеріїв економічної доцільності при виборі стратегічних напрямів і заходів розвитку регіону;

– розробка консолідованої і узгодженої економічної власної політики розвитку регіону і представлення її на обговорення жителям регіону з

використанням існуючих можливостей Інтернет-технологій;

- внесення змін у характеристику і параметри політики за результатами широкого обговорення;
- розробка програм, планів і проектів реалізації політики з виокремленням очікуваних економічних результатів;
- побудова і організація системи моніторингу результатів;
- формування нових фінансових інституцій і створення багатогранного комплексу взаємообумовлених фінансових важелів, форм і методів впливу.

Основною запорукою здійснення заходів економічної політики комплексного розвитку регіону повинні стати обсяги їхнього фінансування, вчасність надання коштів, контроль і моніторинг виконання стратегічних планів і програм, які на сьогодні є незадовільними і фрагментарними.

Сьогодні поточний бюджет регіонів використовується переважно на зобов'язання по заробітній платі, утримання інфраструктури, виконання делегованих повноважень і практично мало доповнюється фондами власного розвитку. Що стосується виконання власних повноважень і формування бюджету розвитку (як частини спеціального фонду), на які коштів хронічно не вистачає, то вони також повинні аналізуватись з точки зору ефективності їх витрачання з метою розгляду можливостей адміністративного їх поповнення за рахунок збільшення доходів від реалізації адміністративних та інших видів послуг. Це дозволяє стверджувати, що вже сьогодні фінансування власне стратегічного розвитку з боку самих регіонів в Україні практично відсутнє. І надзвичайно важливо щоб регіони самі займались пошуком коштів для подальшого розвитку.

Необхідним стає і розробка об'єднаної моделі розвитку кожного регіону яка б базувалась на дольовому і власному фінансуванні проектів у межах власних можливостей. Цьому сприятиме визначення переліку напрямів розвитку державних і місцевих інституцій на територіях регіонів (залізниця, повітряний транспорт, національні маршрути автошляхів та ін.). Їх державне фінансування повинно бути закладене в Державній регіональній політиці.

Механізми реалізації економічної політики комплексного розвитку регіонів доповнені участю самих регіонів повинні спиратись на більш широкі повноваження органів місцевого самоврядування, заходи державної регіональної політики. Її поява і заснування об'єктивно було заохочено політикою регіоналізації і політичною децентралізацією влади в Україні. Планування, фінансування і регіоналізація державної політики вже здійснюється в самих регіонах, але на жаль вони практично не зачіпають зменшення внутрішніх диспропорцій їх розвитку і недостатньо спираються на власний потенціал. Збільшення повноважень і відповідальності на основі концепції реформування місцевого самоврядування уможливорює і вмотивує розробку власних економічних політик комплексного розвитку регіонів, роблячи ОМС справжніми господарями. Для забезпечення розробки ефективної і дієвої власної економічної політики регіонів нами визначено науково-методичне, організаційне і інституційне підґрунтя механізмів її розробки у внутрішньому регіональному просторі, через розробку і запровадження власних

проектів розвитку. Це посилить роль, вплив і відповідальність ОМС за перебіг процесів економічного розвитку і створить реальне підґрунтя для соціального і інших видів розвитку. Для розробки Програм місцевого розвитку пропонується використовувати методологічні засади, запропоновані ЄС для підтримки інституційної спроможності України, та специфічні національні інструменти її розробки фінансування і реалізації.

Узагальнюючи вищезазначене слід підкреслити, що економічну політику комплексного розвитку регіону слід розглядати як складову політики державного регіонального розвитку і як доповнюючу самостійну її частину, що стане потужним важелем підтримки, забезпечення і досягнення цілей державної регіональної політики.

3.2. Моделі і механізми процесів розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону

Кількість проблем в регіонах та їх різна глибина і умови виникнення зумовлюють полівекторність локальних цілей економічної політики комплексного розвитку, їх завдань і сфер впливу. Це вимагає від органів місцевої влади постійного удосконалення механізмів їх раціонального об'єднання для скорішого узгодження термінів і ресурсів та забезпечення методичної координації при розробці рішень стосовно формування та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону. Особливістю економічної політики є те, що вона відрізняється від усіх інших політик своєю цільовою спрямованістю та більш обґрунтованим економічним забезпеченням, що обумовлює її кумулятивність і пріоритетність розробки в існуючому колі політик. Тому на рівні регіону усі окремі політики та їх економічні принципи і складові повинні розглядатись як частини єдиної економічної політики розвитку регіону, спрямованої на комплексне і стаке забезпечення його динамічного розвитку, розширення і відтворення його економічного потенціалу.

Стає очевидним, що шляхи і інструменти підвищення синхронності політик повинні знайти своє відображення у створенні механізмів і методологічних засад формування збалансованого розвитку регіону і розробленні відповідної кумулятивної стратегії управління її реалізацією. Це обумовлює необхідність розробки нових і перегляду науково-методичних підходів до розробки усіх видів політик розвитку регіону, посилення їх спрямованості на горизонтальну інтеграцію, імплементацію їх в стратегії, програми і плани розвитку та створення системи місцевого горизонтально-функціонального управління.

Трансформація та ідентифікація цілей і змісту політик різних галузей і видів діяльності, відображається у стратегіях, програмах та проектах розвитку регіонів. При цьому вони переорієнтовуються і віддзеркалюються в діях нижчих ієрархічних рівнів (з макрорівня на мікрорівень), в процесах економічного розвитку. Це створює факторну основу формування економічної політики комплексного розвитку регіону і формує механізм трансформації економічних складових інших видів політик в єдину політику

комплексного розвитку.

Загальна схема процесу трансформації економічної політики з макrorівня на мікрорівень наведена в табл. 3.2, в якій представлено процес перетворення і «переходу» державної та державної регіональної політики до економічної політики комплексного розвитку регіону і елементи механізму її розробки і реалізації.

Представлені політики в загальному спрощеному розумінні можливо уявити як уніфікований спеціальний документ, що містить наміри держави стосовно організації діяльності, спрямованої на визначення методів, засобів і механізмів впливу на форми і види розвитку суспільства та їх реалізацію для досягнення поставлених цілей.

Реальне утвердження в економічному житті адміністративно-територіальних одиниць економічної політики комплексного розвитку регіону як організуючого, регулюючого і контролюючого інструменту розвитку буде залежати від забезпечення взаємозв'язку і сумісності цілей господарюючих суб'єктів і усіх зацікавлених сторін і учасників регіонально-приватного партнерства, вибору ефективних моделей співробітництва в діапазоні конкретних проектів і спроможності ОМС до ефективної організації і управління процесами розвитку.

Зв'язки економічної політики комплексного розвитку регіону з усіма іншими видами політик розвитку представлені на рис. 3.3.

Об'єднання економічних складових політик і стратегій розвитку, що існують на території регіону в єдину політику комплексного розвитку повинно охоплювати якомога більшу кількість сфер й умов життєдіяльності регіону, узгоджувати, об'єднувати спільні суспільні цілі розвитку через призму розробки загальних сценаріїв та шляхів їх досягнення.

Узагальнення сукупності політик дозволить сфокусувати економічну діяльність на підтримку дослідницької, організаційної, фінансової діяльності, забезпечення реалізації інших видів, конкретизацію і поліпшення існуючих умов урахування і відображення політик в стратегіях і планах функціонального розвитку територій, створить умови обґрунтування нових альтернатив об'єднання регіональних ресурсів і їх спільного корпоративного використання.

Зазначене дозволяє стверджувати, що економічні системи регіонів і політики їх комплексного розвитку повинні стати системоутворюючим та інтегрованим чинником і зайняти передуюче місце в структурі державної регіональної політики України, це обумовлюється здатністю економічної політики до формування, збільшення і розширення економічного потенціалу регіонів за рахунок інтеграції розвитку усіх видів суспільної діяльності з використанням економічних критеріїв доцільності обраних напрямів розвитку. Інші види політик, що розробляються і діють на території регіону повинні групуватись навколо неї, бути з нею взаємопов'язаними і взаємообумовленими.

При певній відмінності їх напрямів, цілей, специфіки об'єктів, ізолюваності їх розробки на певних ієрархічних рівнях, усі вони повинні органічно і тісно пов'язуватись з економічною політикою комплексного розвитку регіону. І хоч кожна з політик виконує притаманні їй функції і може

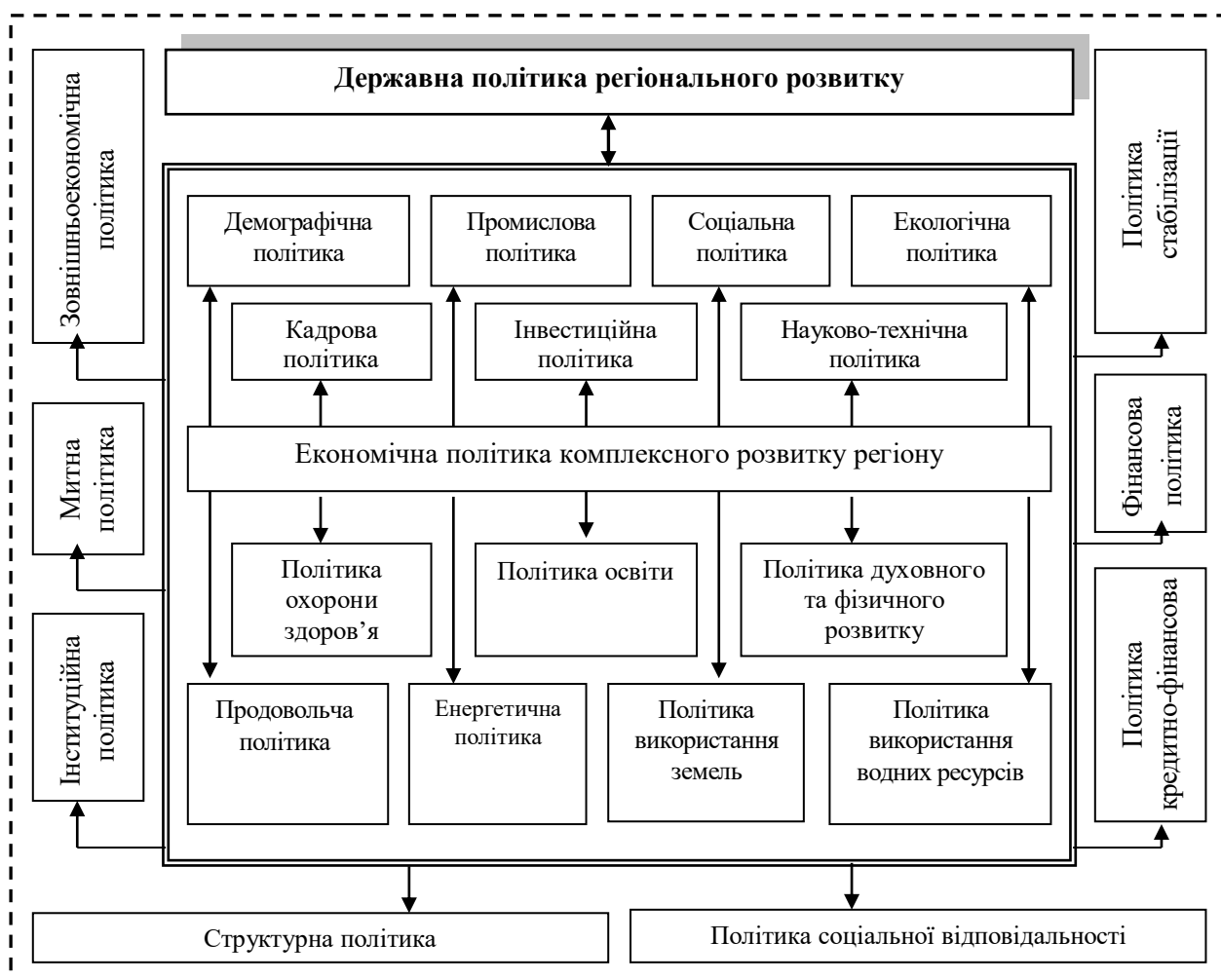
відрізнитись методами їх виконання, вона спрямовується на впорядкування та розвиток заздалегідь визначених процесів суспільної діяльності. Їх здійснення відповідно до поставлених цілей економічного зростання та досягнення економічної самодостатності регіонів потребує гарантії економічної забезпеченості здійснення усіх цілей. Це стає місією економічної політики комплексного розвитку регіону – передбачення економічного забезпечення кожної з інших політик за рахунок раціонального використання і розподілу спільного потенціалу економічних систем і регіональних ресурсів.

Таблиця 3.2

Елементи механізму трансформації та ідентифікації змісту політик у стратегіях, програмах і проектах розвитку

Назва	Зміст
Політика	Діяльність соціальних верств, груп та індивідів, пов'язана з визначенням і впливом на устрій державної влади, сутність та форми держави, відносини з іншими класами, націями, країною з метою реалізації власних потреб і інтересів
Державна політика	Сукупність цілей, визначених суб'єктами державної політики і заходів державної діяльності в певному соціальному середовищі разом із сукупністю засобів і методів для досягнення таких цілей
Державна регіональна політика	Система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності
Економічна політика комплексного розвитку регіону	<i>Сукупність обґрунтованих ідей і концепцій розвитку, сфокусованих в інтегрованій системі стратегічних і поточних заходів, спрямованих на підтримку збалансованого комплексного розвитку складових економічної системи регіону, які забезпечують нарощування економічного потенціалу, зростання економічного добробуту населення й соціально-економічного розвитку регіону за рахунок використання регіональних ресурсів, підтримки раціональності та пропорційності структурних зрушень між видами економічної діяльності й науково обґрунтованих механізмів управління процесами розвитку.</i>
Концепції різних видів політик	Сукупність поглядів і понять про стратегічні дії під час здійснення політики, уявлення про явища, принципи, підходи, процеси і методи здійснення цілей політики
Стратегія	Документально оформлений план діяльності, що охоплює значний відрізок часу і спрямований на досягнення масштабних цілей політик. Конкретизується у вигляді стратегічних планів, дій, програм. Правовою основою розробки стратегії політик є Конституція України та інші державна акти, європейські принципи публічного управління, основи сучасної демократії, сучасні концепції та технології управління розвитком
Програма	Комплексне рішення складних масштабних проблем. Може містити частину проблем країни, регіону, галузі
Характерні ознаки програми	Комплексність заходів, різноманітність, законність, між секторний характер, масштабність, розширені часові рамки здійснення, різнобічні джерела фінансування, істотний вплив на суспільство. Застосовується в широкому контексті. Суб'єктом розробки та впровадження програм є органи державної та міської влади, галузеві міністерства та їх господарюючі суб'єкти
План заходів	Для забезпечення стратегічних рішень затверджується, як правило, у вигляді нормативно-правових актів, регулярно (щорічно) затверджуваних: на рівні країни – Кабінетом Міністрів України; на рівні регіону – обласною радою та відповідними комітетами; на рівні міст – органами місцевого самоврядування
План дій	Документ, що містить у собі положення щодо дій, необхідних для реалізації прийнятих програм і засоби їх здійснення, можливі альтернативні шляхи досягнення в окремих сферах, галузях і секторах діяльності
Проект	Комплексна неповторювальна зміна окремої системи, захід, обмежений за часом, бюджетом, ресурсами. Містить чіткі вказівки щодо виконання. Тісно пов'язаний з програмами розвитку з різних напрямів діяльності регіону.
Завдання	Конкретні завдання, вирішення яких потрібно для створення умов і здійснення проектів та окремі кроки, що дозволяють впровадити проекти в практику

Складено з використанням [18].

Рис. 3.3. Модель зв'язку економічної політики комплексного розвитку регіону з основними видами політик.

Економічна політика консолідує ресурси регіону, формує сукупність економічних, правових та організаційних механізмів, спрямованих на гармонізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання за усіма видами діяльності в регіоні. Запровадження і виконання цілей політики створює умови для раціонального використання спільних місцевих ресурсів, враховуючи, що кожна з локально розроблених політик ставить за мету тільки більш ефективно досягнення поставлених цілей у сфері свого впливу, не звертаючи увагу на інші. Водночас, економічна політика комплексного розвитку регіону не допускає протиріч з іншими політиками і з їхніми інтересами.

Взаємозв'язок економічної політики комплексного розвитку регіону з усіма іншими видами політик відображається у вимогах до їхнього відбору і встановленні економічних характеристик розвитку, які вони забезпечують. Останні будуть відображати економічне значення кожної галузі чи виду діяльності для регіону та ілюструвати безпосередній вплив на економічне зростання.

Сегменти взаємодії політик з регіональною економічною політикою

відображають спільність економічних, регіональних цілей розвитку незалежно від напрямку діяльності. При цьому реальним фактором підвищення ефективності реалізації політик стають показники раціонального використання власних економічних ресурсів, підвищення здатності до генерування економічної доданої вартості, покращення інших економічних характеристик процесів.

Зростання інвестицій в ту чи іншу галузь повинно корелювати із ефективністю галузевої структури економіки і слугувати оптимізації і структурній корекції розвитку стратегічно важливих галузей, зменшенню дестабілізаційних чинників, вдосконаленню відтворювальної і технологічної структури основних виробничих фондів, технічному переоснащенню, розвитку наукомістких технологій, стимулюванню інновацій, приватних і регіональних ініціатив.

Запровадження стратегії патієнтів (орієнтація на вищий рівень економічного достатку) економічних важелів впливає на розвиток шляхом переливу інвестицій по ефективним ланцюгам міжгалузевої взаємодії на території регіону, розробку умов надання пільгових регіональних кредитів для інвестицій у розвиток, податкових, орендних та інших пільг.

Передбачення і обґрунтування цілей структурних галузевих і видових перетворень, визначення і досягнення отриманих співвідношень між ними, подолання диспропорцій і досягнення такої структури виробництва продукції, товарів і послуг, за якої забезпечується зростання економічного потенціалу, підвищення рівня економічної самодостатності, самозабезпечення і стабільного економічного розвитку повинно супроводжуватись проведенням аналітико-статистичних досліджень потенціалу регіону. Формування високотехнологічної структури економіки регіонів і створення умов для розвитку економічної системи регіону на базі економіки знань потребує активних структурно-інноваційних перетворень безпосередньо в системі місцевої влади, розробки програмно-стратегічних і поточних напрямків удосконалення управління, розвиток нових організаційних форм в структурах органів влади і поглиблення їх горизонтальної співпраці, інноваційного наповнення змісту існуючих функцій органів місцевої влади і їх суттєве розширення, поглиблення і адаптації їх економічних функцій до сучасних економічних умов функціонування і розвитку регіонів.

Альтернативна структура документу «економічна політика комплексного розвитку регіону» може бути представлена за низкою складових, їх елементів і зв'язків між ними, які визначають пріоритетні ланки реформування економічних систем регіонів, встановлюють послідовність заходів, що об'єднують їх в цілеспрямовані сукупності. В першому наближенні змістовні блоки економічної політики комплексного розвитку регіону представлені на рис. 3.4.

Виявлення органічного зв'язку між економічною політикою та іншими видами існуючих політик регіонального розвитку дозволить встановити сектори їх взаємного перетину. А вектор їх цільової спрямованості на розвиток регіону буде сприяти упорядкуванню об'єктивно існуючих зв'язків між різними видами політик регіону, які хоч і будуть відносно самостійними складовими консолідованої політики розвитку, вимагають встановлення тісних і

продуктивних контактів між їх розробниками і суб'єктами господарювання, владою і усіма зацікавленими сторонами.

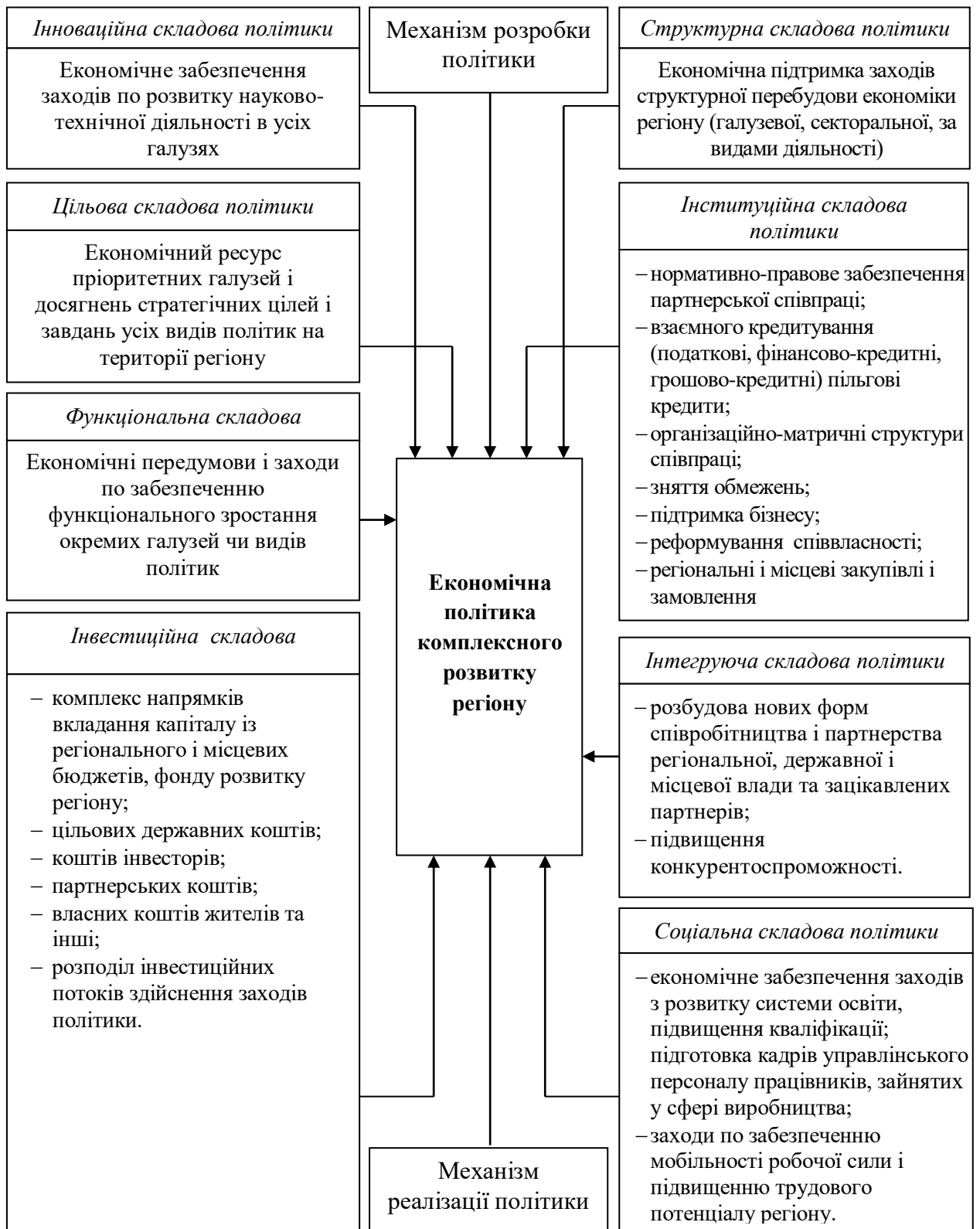

Рис. 3.4. Змістовно-структурна модель економічної політики комплексного розвитку регіону і механізмів її реалізації

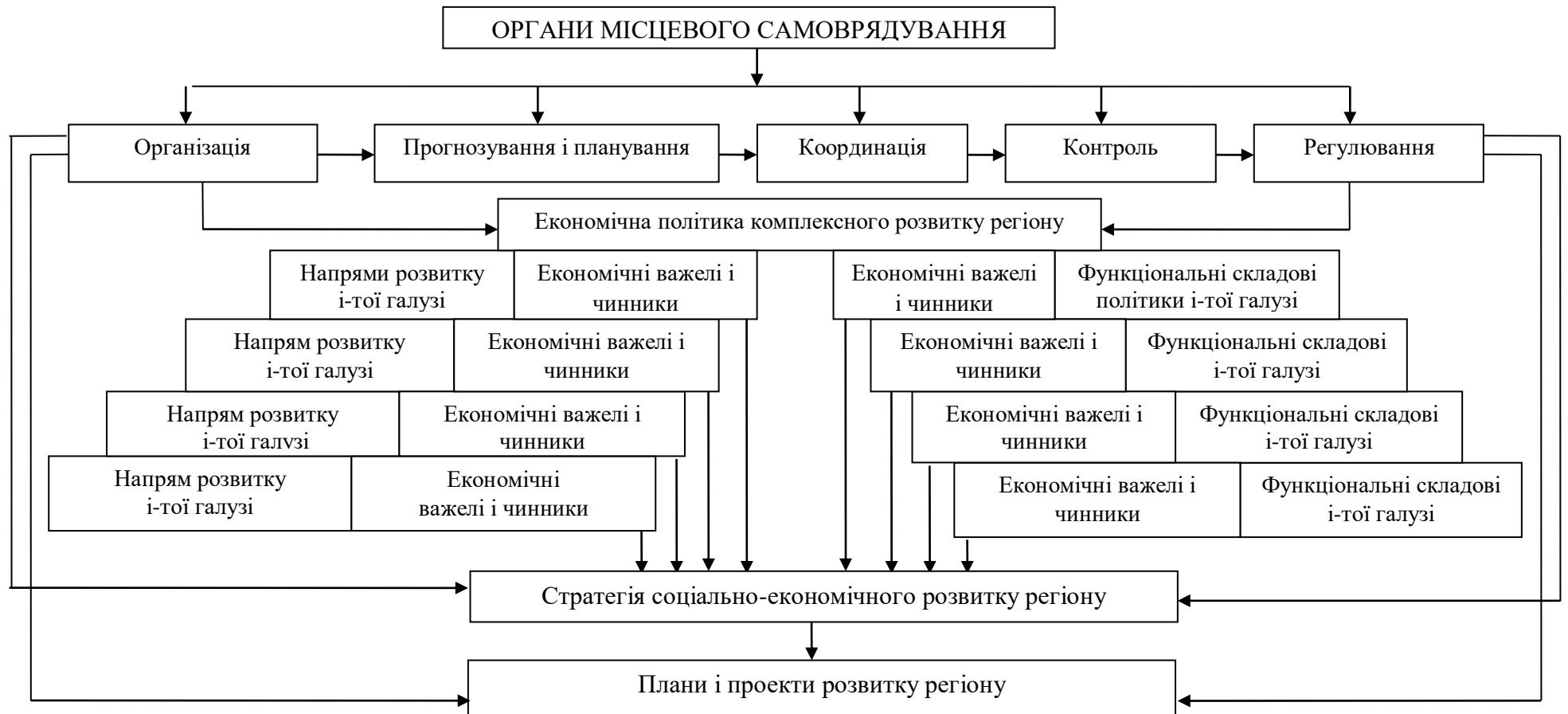

Рис. 3.5. Модель механізму реалізації економічних і управлінських функцій ОМС в процесах розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону

При побудові процесу розробки економічної політики комплексного розвитку регіону акцент повинен робитися на максимальній інтеграції місій усіх політик, їх цілей, завдань, ресурсів, організаційних форм та процесів, на створенні системи безперервної системної комунікативної взаємодії і створення умов для злагодженої діяльності щодо їх обґрунтування і сконцентрованості навколо економічних та інших видів зростання регіону.

Для того, щоб правильно спрямувати економічний потенціал і ресурсні можливості, інформаційно-комунікативні ресурси в рамках узгодження, прийняття та реалізації власної регіональної політики інституційна система регіонів повинна бути успішною і стійкою. Це стосується відносин між центральними рівнями і регіональними (місцевими) органами влади, між господарюючими суб'єктами і владою. Головним органом центральної влади, що відповідає за розробку і реалізацію державної регіональної політики, політики у сфері розвитку місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою є Міністерство регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства. У вересні 2012 р. була створена міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку [180]. Вона мала забезпечувати координацію центральних органів виконавчої влади, регіональної та місцевої влади та Асоціацій, чії повноваження та політика впливають на певні аспекти розвитку. Істотно, в залежності від пріоритетів і цілей Державної політики коло основних інституційних партнерів змінюється чи доповнюється на усіх рівнях (центральному, регіональному та місцевому).

На регіональному та місцевому рівнях ключовими інституційними партнерами є обласні держадміністрації, міські ради та їх виконавчі органи та неурядові організації: асоціація міст України, Асоціація агенцій регіонального розвитку України, Національний інститут стратегічних досліджень та інші.

Згідно із Законом України «Про засади державної регіональної політики» можуть бути засновані відповідні агенції регіонального розвитку. У складі співзасновників розглядаються регіональні торгово-промислові палати, регіональні асоціації органів місцевого самоврядування, вищі навчальні заклади, наукові установи, профільні громадські об'єднання. Водночас, не дивлячись на достатньо широке коло інституційних партнерів Державної регіональної політики, на рівні окремих регіонів, упорядкованої єдиної схеми та інституційного контексту, в якому б могла розроблятися власна економічна політика розвитку не існує. Потоки взаємовідносин на цьому рівні чітко не визначені. Тому формування регіональних інституційних партнерів вимагає більшої релевантності, визначення кількості органів, які відповідають за власну економічну політику розвитку, хоч і з різним ступенем впливу, створення прямого і зворотного зв'язку і конкретизації потоків і інструментів впливу на розробку, контроль і моніторинг виконання.

Нагальною проблемою на регіональному рівні стає посилення координації і узгодження пріоритетів державної регіональної політики і власних (секторальних та галузевих) політик й оцінки їх комплексного впливу на розвиток територій.

Для цього необхідним є створення міжвідомчого консультативного і

координаційного органу, регіональних комісії та інших інституцій, для яких власна економічна політика і регіональний розвиток стають головними об'єктами діяльності. Невід'ємною складовою концепції розробки економічної політики комплексного розвитку регіону стають правові і методично-організаційні засади її формування. У їх складі – визначення стратегічних пріоритетів і напрямів економічної діяльності; встановлення процедур розроблення політики; визначення і нормативне забезпечення механізмів реалізації політики; показники і критерії очікуваних результатів реалізації політики; особливості і сфери застосування інноваційних механізмів. На особливу увагу заслуговують організаційні форми регіональних об'єднань, міжгалузеві регіональні кластери, диверсифікація і структурна перебудова регіональної економіки, унормування механізмів регіонально-приватного партнерства для задоволення потреб місцевого розвитку. Якісне здійснення перерахованих умов потребує розширення повноважень і відповідальності органів місцевої влади з питань вирішення завдань регіонального і місцевого розвитку. Ключовими завданнями стають пошук і реалізація невикористаних власних економічних можливостей.

У їх складі повинно передбачатися переведення економік на інноваційно-інвестиційний шлях, перехід до комплексного розвитку, встановлення тісних і продуктивних контактів між їх розробниками, майбутніми виконавцями і суб'єктами господарювання. Зазначене дозволить започаткування консолідованого комплексного економічного розвитку територій шляхом співфінансування проектів реалізації стратегій і планів різних політик.

При побудові моделі розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону необхідно враховувати всі етапи її формування і реалізації (див. п. 3.1). Цей процес має ітераційний характер з врахуванням його особливостей. Запропонована модель розробки економічної політики комплексного розвитку регіону представлена на рис. 3.6.

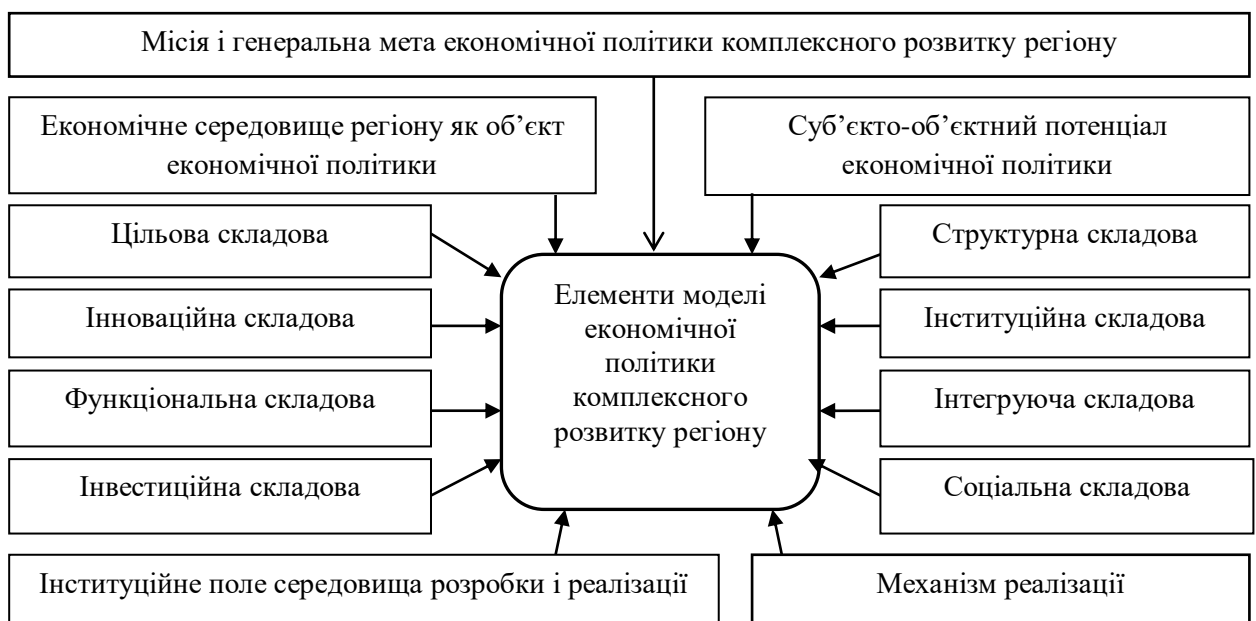

Рис. 3.6. Модель економічної політики комплексного розвитку регіону

Вона представляє собою цілісність функціональних складових діяльності ОМС, здатну забезпечити економічні потреби регіону і його мешканців.

Виваженість, наукова обґрунтованість уявлень щодо векторів майбутнього економічного розвитку регіону з визначенням конкретних параметрів економічного зростання і надання їм керованого характеру повинні ґрунтуватись на концепції майбутньої моделі економіки регіону, подальшій інституціоналізації розбудови економіки, створення інноваційних функціональних моделей державного і муніципального секторів економіки, узгодження загальноекономічних та галузевих перетворень в системах захисту продукуючого підприємництва, малого і середнього бізнесу, високій культурі цивілізованих регіональних ринків.

Процеси розробки пропозицій можливих варіантів економічної політики повинні містити: опис економічних проблем обґрунтування необхідності їх розв'язання, аналіз альтернативних шляхів розв'язання, оцінка необхідних ресурсів, і в першу чергу економічних, оцінка чинників впливу, критерії ефективності, способи контролю і врегулювання відхилень.

Формування і реалізація економічної політики комплексного розвитку регіону мають здійснюватись з урахуванням таких вимог:

- проблеми, завдання і заходи визначені в політиці та затверджені місцевими радами регіону є основою для підготовки адміністративно-правових актів їх реалізації;

- в обласному і місцевих бюджетах передбачаються кошти на їх реалізацію;

- окремим джерелом фінансування є регіональні фонди економічного розвитку;

- критерії оцінювання ефективності здійснення політики і дієвості її механізмів мають відображати бажаний рівень ефективності використання бюджетних коштів і ефективності діяльності місцевого самоврядування;

- планування витрат на реалізацію заходів економічної політики здійснюється одночасно з бюджетним процесом в регіоні;

- органи місцевого самоврядування повинні здійснювати безперервний моніторинг стану реалізації процесів забезпечення заходів економічної політики і оцінювати ступінь досягнення поставлених цілей.

Індикаторами моніторингу слід обирати показники кількісних і якісних зрушень в регіоні, на які були спрямовані заходи політики. Моніторинг здійснюється шляхом фінансового і адміністративного аудиту, статистичних і поточних звітів, внутрішнього контролю, системи документообігу та інших результатів контролюючих заходів, підтверджених відповідними звітами господарюючих в регіоні суб'єктів і ОМС.

Дієвість і інноваційність економічної політики комплексного розвитку регіонів повинна створювати умови реальної організаційної і фінансової автономії регіонів, наблизити їх можливості і якість діяльності до європейських стандартів [86].

Характеристику інтенсивності процесів розвитку можна отримати застосовуючи низку показників, критеріїв чи індикаторів. Аналіз змін якості

плину територіальних процесів у часі можна здійснити за допомогою індексів, які дають змогу порівнювати складні соціально-економічні явища, особливо ті, що складаються з елементів безпосередньо не зіставних. У їх складі індекси, прирісні показники, що характеризують інтенсивність процесів, показники співвідносин, різноманітні показники, які напряду між собою, або між окремими складовими сукупності не пов'язані, показники середніх величин, абсолютні показники, що мають відображати досягнуті результати. Втім, як свідчить склад показників, чинні методичні підходи до оцінювання процесів регіонального розвитку, перебігу і кінцевих результатів їх досягнення, що призначені для оцінювання не пропонують таких методів їх розрахунків, які б давали змогу обчислювати стан процесів не тільки в статиці, а і в динаміці, враховуючи дію внутрішніх факторів впливу попередньо, перед прийняттям стратегій і планів. У їх складі можливо використати тільки окремі показники, а саме: індекс реальної заробітної плати, обсяг реалізованої продукції в розрахунку на одиницю населення, обсяг обігу роздрібною продукції і реалізованих послуг на одиницю населення, частку інноваційно-активних підприємств і інноваційної продукції та декілька натуральних показників-характеристик соціальної інфраструктури.

Для прогнозування і оцінювання темпів економічного розвитку необхідно впровадження вимірювального інструментарію, у складі якого повинні бути:

- показники регуляторів покращення використання ресурсів, рівня продуктивності і оплати праці;
- індикатори темпів відтворення власного потенціалу регіону (міста);
- індикатори прояву відповідальності регіональної і місцевої влади і територіальних громад за стан економічного розвитку і соціалізації економіки та інші показники зростання.

Показники удосконалення інституціалізації процесів управління розвитком економіки необхідно обирати з використанням процесного підходу до розробки стратегій розвитку, в якому повинно віддзеркалюватись не фрагментарний підхід, а інтегрована відповідальність усіх суб'єктів діяльності в економічній системі регіону. Для неупередженого і науково-обґрунтованого регулювання економічних відносин потребується упорядкування питання методології визначення змісту економічних функцій і завдань місцевої влади. Нагальним стає широке системне обстеження роботи бюджетної сфери регіонів і визначення ключових показників її ефективного функціонування.

Функції ОМС по регулюванню і управлінню підвищенням ефективності функціонування економічної системи регіону повинні спрямовуватись на посилення їх впливу на ефективність використання ресурсів (максимізацію прибутків або мінімізацію витрат) і отримання максимально можливого результату виробництва продукції, товарів, послуг (збільшення обсягу виробництва, факторної продуктивності, зменшення витрат і обігових коштів на одиницю результату) та отримання інших вигод.

Для обґрунтування, узгодження і відбору заходів розвитку регіону необхідно використовувати виважені економічні показники, важелі і регулятори і виважені показники зниження ресурсоємності ВРП або обсягу реалізованої продукції, співвідношення рівнів витрат і очікуваних результатів, показники

збалансованості темпів досягнення показників економічного зростання з темпами зростання витрат на їх забезпечення; зростання факторної продуктивності, показники підвищення ефективності використання ресурсів; показники раціональності структурних трансформацій; показники розширеного відтворення та інші специфічні показники розвитку.

В залежності від результатів оцінювання розвитку регіону обираються відповідні стратегії – стратегія розширення, стратегія диверсифікації, стратегія зменшення ліквідності, стратегія ефективних видів діяльності та інші, які ще на стадії їх розробок повинні цілеспрямовуватись на дії і відповідальність влади за очікувані результати збалансованого і комплексного розвитку економічних потенціалів регіонів.

Започаткування ОМС важелів економічного впливу на розвиток потенціалу регіону на стадії розробки економічної політики комплексного розвитку, стратегій, планів і проектів її реалізації буде сприяти появі принципово нової форми взаємодії влади з господарюючими суб'єктами, підприємницькими структурами та населенням.

3.3. Розвиток економічної діяльності органів місцевого самоврядування в умовах сучасних трансформаційних змін

Інтеграція управлінських впливів і поглиблення системного підходу до управління розвитком регіону дають змогу об'єднати зусилля публічних службовців і партнерів у пошуку шляхів ефективного господарювання і сформуванню їх нову господарську функцію – інтегроване економічне управління в місцевому самоврядуванні. Її призначення – надання повної уяви про послідовність і зміст етапів процесів і їх взаємозалежної сукупності, що можуть використовуватись для будь яких стратегій, програм і планів економічного розвитку регіону за умови об'єднання економічних потенціалів усіх видів політик. Модель складових інтегрованого механізму розробки економічної політики комплексного розвитку регіону представлено на рис. 3.7.

Технологія реалізації механізму розробки економічної політики формує організаційну та методичну комплексність, інформаційний обмін між розробниками і майбутніми виконавцями, узгодженість і збалансованість показників результуючих заходів у затверджених програмних документах, що реалізують політику.

Першим практичним кроком розробки політики стає формування команди учасників і організації відносин між ними (влада – розробники – виконавці), уточнення повноважень, обов'язків і відповідальності, встановлення формату роботи та здійснення усіх необхідних комунікативних заходів. Другим кроком є укладання угод про співпрацю і партнерство. Такий документ, запропонований експертами країн Євросоюзу вже має певне застосування і в Україні і став одним з основних регулюючих і координуючих інструментів сумісної діяльності усіх зацікавлених сторін. З врахуванням європейського досвіду можна запропонувати наступну структуру і зміст договору про партнерство (додаток Н).

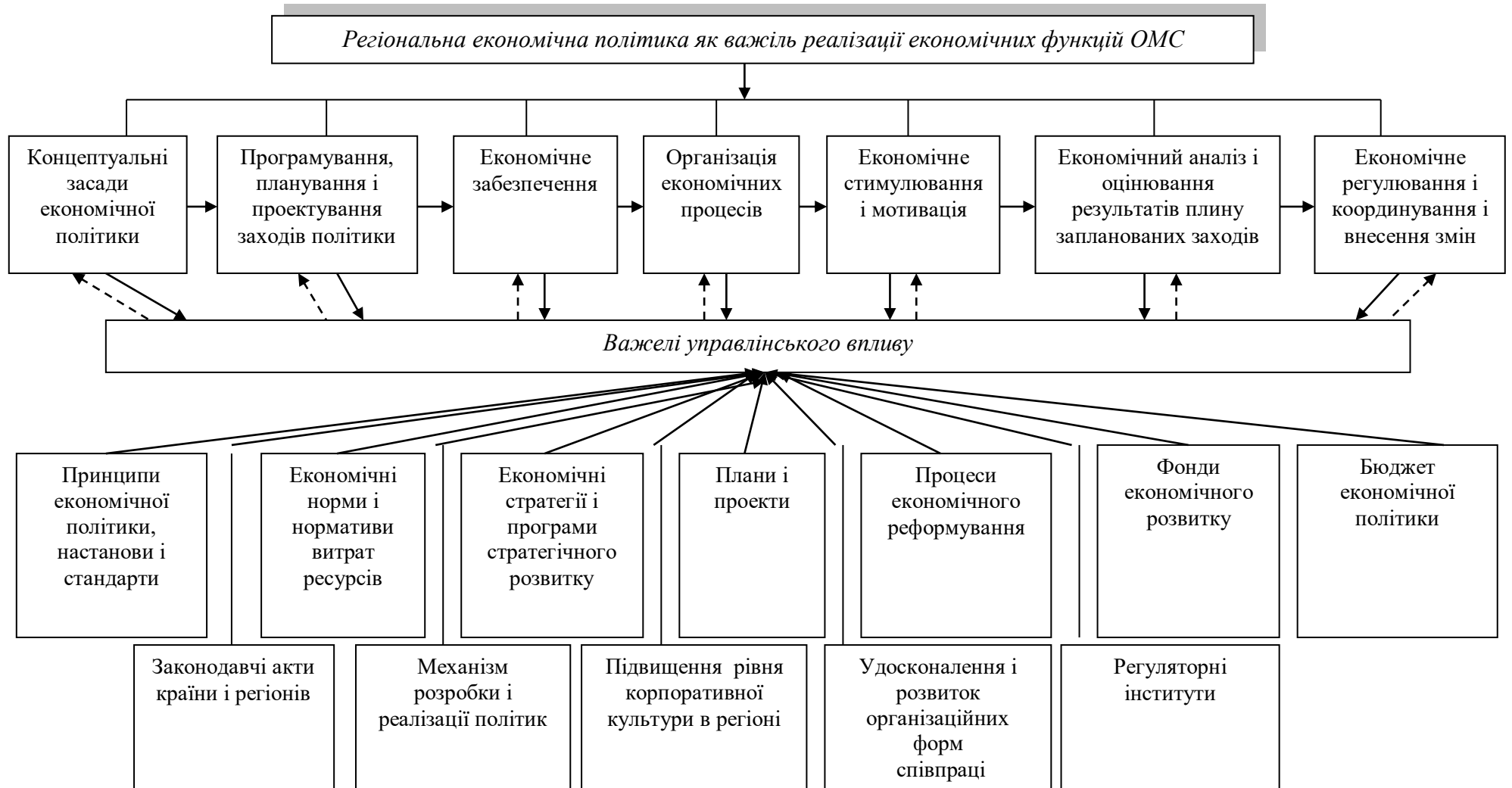

Рис. 3.7. Модель сфери і важелів впливу інтегрованого механізму розробки економічної політики комплексного розвитку регіону

Виробленню спільних поглядів стосовно напрямів і змісту власної економічної політики буде сприяти запропоновані автором «Методичні положення і рекомендації по розробці економічної політики комплексного розвитку регіону» (додаток П).

Призначення зазначених положень наступні:

- розбудова і якісне оновлення економічних функцій ОМС, механізмів управління використанням, відтворенням економічних ресурсів регіону на засадах громадського, соціального і економічного корпоративізму, партнерської взаємодії влади, громади і бізнесу;

- забезпечення суб'єктів різних сфер діяльності в регіоні методичними, нормативно-правовими і інституційними засобами розробки і економічного обґрунтування обраних цілей і засобів економічної політики з урахуванням потреб регіонів і вимог європейських стандартів;

- запровадження публічної і достовірної інформації про економічні ресурси і їх продуктивні можливості, інформації про рух і напрями процесів економічного розвитку;

- сприяння перетворенню локальних економічних відносин між суб'єктами господарювання і владою в корпоративну співпрацю і партнерство на засадах узгодження і збалансування економічних інтересів всіх зацікавлених сторін;

- формування додаткового каталізатора творчих ідей в суспільстві стосовно економічного зростання і активізації впливу рушійних сил трансформаційних процесів на якість структурних перетворень;

- закріплення спільних цілей ключових трансформаційних процесів модернізації суспільного виробництва продукції і послуг в регіональних програмах стратегічного, соціального і економічного розвитку;

- надання організаційно-управлінської підтримки міжсекторальній, міжгалузевій і міжвидовій взаємодії регіональним суб'єктам господарювання;

- демократизація процесів вибору стратегічних рішень;

- концентрація розпорошених фінансових потоків, спрямованих на виконання локальних заходів в регіональну мережу фінансових ресурсів з метою фінансового забезпечення усієї сукупності системних заходів;

- виявлення, концентрація і використання організаційно-управлінських факторів як невичерпного організаційного ресурсу публічної влади;

- сприяння генеруванню, мобілізації і оптимальному використанню економічного потенціалу регіону і його здатності підтримувати поточну і стратегічну конкурентоспроможність;

- формування факторів економічної мотивації суб'єктів господарювання.

Положення складаються з розділів: основні поняття, методичні засади економічної політики комплексного розвитку регіону, політика розвитку домогосподарств, політика розвитку суб'єктів господарювання, політика розвитку органів місцевого самоврядування та інші. Положення окреслюють головні проблеми, які необхідно вирішувати шляхом розробки, реалізації і інтеграції різних видів політик на території регіону.

При визначенні стану існуючих можливостей подальшого економічного розвитку попередньо пропонується здійснити аналіз пропорційності і збалансованості досягнутих економічних результатів з метою підтримки характеру існуючих перетворень, їх посилення чи зниження.

Показники для співставлення і аналізу збалансованості і ефективності процесів комплексного економічного розвитку регіону:

I. Пропорції співвідношень економічних, соціальних, екологічних і управлінських витрат:

- витрати на економічну сферу $\leq$ економічній ефективності витрат;
- витрати на соціальну сферу $\leq$ соціальній результативності;
- економічні результати $\geq$ соціальних результатів;
- витрати на екологічну сферу зіставні із досягнутими екологічними результатами.

II. Показники результативності та ефективності економічної діяльності в регіоні:

- темпи росту продуктивності праці $>$ темпів росту середньої зарплати;
- темпи росту витрат на основні фонди $\leq$ темпів зростання ВРП (обсягів виробництва);
- темпи росту витрат на основні фонди $<$ темпів росту фондівіддачі;
- темпи росту фондоозброєності $<$ темпів росту продуктивності праці;
- темпи зниження ресурсоемності (матеріалів, енергії, газу) $\leq$ темпи зростання прибутку;
- рівень зростання обсягів продукції і послуг = рівень зростання якості = рівень доступності цін.

III. Показники соціальної ефективності економіки регіону:

- соціальна справедливість $\rightarrow$ соціальна безпека $\rightarrow$ соціальна злагода;
- соціальна активність $\rightarrow$ соціальна ефективність;
- соціальна активність $\rightarrow$ економічна ефективність $\rightarrow$ економічне благополуччя;
- темпи росту соціальних потреб $\rightarrow$ темпи соціального задоволення.

Формування напрямів, заходів стратегій і планів розвитку повинно спиратись і обґрунтовуватись шляхом визначення показників їх майбутньої результативності. Запропонована система показників і їх економічний зміст наведено в табл. 3.3.

Положення пропонують визначати економічну політику комплексного розвитку регіону у трьох взаємопов'язаних сферах регіонального системного утворення, а саме в економічній, соціальній і екологічній сферах. Кожна з яких має численні об'єкти, що характеризуються однорідністю і взаємопов'язаністю домогосподарства, суб'єкти господарювання та органи місцевої влади.

Так реалізація економічної політики комплексного розвитку регіону в сфері домогосподарств спрямовується на вирішення проблем, головними з яких є недостатнє врахування при формуванні державної регіональної політики особливостей національного менталітету українців, структури його соціальної свідомості, соціокультурних поведінкових норм і традицій,

системи життєвих цінностей і пріоритетів, зниження диференціації доходів різних груп населення, ліквідацію перешкод для ведення підприємницької діяльності домогосподарствами.

Таблиця 3.3

Показники структурних зрушень, раціональності співвідношень витрат ресурсів і ефективності заходів економічної політики комплексного розвитку регіону

Показник	Метод розрахунку	Характеристика економічної спрямованості
Характеристики (пропорції) структурних зрушень ($P_{С.З}$)	$P_{С.З} = \frac{P_{ПЛ} - P_{Ф}}{100}, \%$ де $P_{ПЛ}$; $P_{Ф}$ – питома вага галузі (виду діяльності) в обсязі виробленої продукції регіону (міста).	Позитивне значення вектору буде свідчити про зростання частки галузі в обсязі продукції регіону і навпаки.
Показники раціональності співвідношення витрат з отриманими результатами	$I_{ОП} > I_{ОФ}$ – темп росту обсягу виробництва більше темпу росту основних фондів; $I_{Ф.В} > I_{ОФ}$ – темп росту фондівіддачі більше темпу росту основних фондів; $I_{ПТ} > I_{СЕР.ЗАРПЛАТИ}$ – темп росту продуктивності праці більше темпу росту середньої заробітної плати	Дотримання раціональних пропорцій і співвідношень буде свідчити про збалансованість процесів розширення відтворення ресурсів і їх економічної ефективності (віддачі)
Показники ефективності витрат ресурсів: ресурсоємності; податкоємності; рентабельність ресурсів.	Зниження показника ресурсоємності: $P_{РС} = \frac{P_{РЕ.ПЛ} - P_{РЕ.Ф}}{100}, \%$ де $P_{РЕ.ПЛ}$ – запланована питома вага вартості ресурсів в обсязі виробництва; $P_{РЕ.Ф}$ – фактична питома вага вартості ресурсів в обсязі виробництва;	Зниження показника ресурсоємності свідчить про режим раціонального ресурсоспоживання.
	$P_{С} = \frac{P_{Є.ПЛ} - P_{Є.Ф}}{100}, \%$ де $P_{С}$ – запланована податкоємність → Σ Податків/ Σ обсяг виробництва $P_{Ф}$ – фактична податкоємність → Σ Податків фактично / Σ обсяг виробництва	Зниження показника податкоємності свідчить про сприятливий режим оподаткування бізнесу.
	$P_{Р} = \frac{P_{Р.ПЛ} - P_{Р.Ф}}{100}, \%$ де $P_{Р.ПЛ}$ – рентабельність ресурсів плануєма (прибуток/ресурси); $P_{Р.Ф}$ – рентабельність ресурсів фактична (фактичний прибуток/фактичні витрати ресурсів)	Зростання показника рентабельності ресурсів свідчить про ефективність їх використання.

Головною метою політики стає забезпечення комплексного підходу, що повинен базуватися на існуючих наукових дослідженнях та практичних результатах, які дозволили б розкрити весь потенціал функціонування домогосподарства як суб'єкта економіки в умовах розвитку ринкових відносин.

Економічна політика комплексного розвитку регіону в сфері домогосподарств визначає зміну цільової функції домогосподарств: від стратегії виживання до забезпечення високих доходів, зниження рівня їх диференціації і подолання бідності через підвищення економічної активності домогосподарств, розвиток внутрішнього ринку і стимулювання попиту на

вітчизняну продукцію.

Першочергові кроки з реалізації політики в цій сфері наступні:

- забезпечення справедливої оцінки заробітної плати пропорційно зростанню продуктивності праці;
- покращення умов для підприємницької діяльності;
- раціональний розподіл трудових ресурсів між різними галузями регіональної економіки за рахунок збільшення чи перерозподілу робочих місць;
- встановлення жорсткішого взаємозв'язку між ефективністю праці та доходами домогосподарств;
- стимулювання пошуку нових вище оплачуваних місць праці.

Проблемами суб'єктів господарювання на регіональному рівні є обмежений доступ до фінансування та можливість залучення на вигідних умовах кредитних ресурсів, демотивація до підприємницької діяльності через високий рівень трансакційних витрат – відкриття/закриття підприємств, купівлі/продажу бізнесу, отримання дозволів, погоджень, ліцензій, державного (комунального) майна, землі, державного замовлення). Продовжує існування все ще високе податкове навантаження, недостатній рівень захисту права власності, висока вартість фінансово-кредитних ресурсів. Стає необхідним і розширення практики формування інтегрованих торговельно-виробничих систем та коопераційних відносин, у яких можуть брати спільну участь суб'єкти малого, середнього та великого підприємництва. Потребує подальшого розвитку і інституціоналізація підприємницької інфраструктури – бізнес-інкубатори, інвестиційно-інноваційні центри, технологічні парки, кластери тощо.

Пріоритетним напрямом економічної політики комплексного розвитку регіону в цій сфері стає посилення активізації діяльності суб'єктів господарювання та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору, підвищення рівня ділової активності, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив, забезпечення позитивних структурних змін, модернізації регіонального господарства та покращення якості життя регіональної громади, формування заможного середнього класу.

Основними заходами для реалізації політики повинні стати:

- збільшення кількості діючих суб'єктів господарювання;
- покращення ресурсного, матеріального-технічного та фінансового забезпечення суб'єктів підприємництва при дотриманні належного рівня ефективності їх використання;
- розбудова інтеграційних та коопераційних зв'язків і процесів між суб'єктами підприємництва та іншими секторами економіки;
- інституційне забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва;
- посилення мотивації населення до підприємницької діяльності.

При вирішенні першочергових кроків розробки економічної політики комплексного розвитку регіону в сфері суб'єктів господарювання слід дотримуватись наступних передумов:

– реальної можливості регіону до посилення стимулів активізації діяльності суб'єктів підприємництва до інвестиційно-інноваційної активності шляхом надання їм права участі в реалізації регіональних інноваційних проектів; започаткування надання регіональних грантів для розробки та запровадження виробництва інноваційної продукції (товарів, послуг), створення об'єктів інтелектуальної власності суб'єктами господарювання або залученими науковцями;

– наявності важелів дієвого впливу на критичне зниження рівня трансакційних витрат суб'єктів бізнесу.

Для цього політика має спрямовуватися на зниження витрат коштів і часу для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва до ринків, господарських ресурсів та ринкової інфраструктури;

– необхідним стає продовження діяльності органів місцевого самоврядування та державної влади роботи по підвищенню рівня прозорості і скорочення часу заходів дозвільної системи, посилення контролю та відповідальності посадових осіб дозвільних органів, спрощення процедур і термінів погодження документів дозвільного характеру для невеликих об'єктів;

– створення умов формування та розбудови дієвої регіональної інституційної інфраструктури фінансово-ресурсного та інвестиційного забезпечення підприємництва. Для цього доцільними є створення і розвиток регіональних та місцевих горизонтально-мережових інвестиційно-інноваційних кластерів та асоціацій за участю суб'єктів підприємництва у базових видах економічної діяльності та пріоритетних сферах економіки; зростання капіталізації системи регіонального та місцевого фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності;

– формування на регіональному рівні системи ефективної міжгалузевої та міжсекторної кооперації для зменшення виробничих і фінансово-економічних циклів;

– створення та поширення економічних і управлінських знань між науково-дослідними інституціями та суб'єктами підприємницької діяльності;

– формування нових економічних стимулів для активізації створення локальних інтегрованих муніципальних виробничих систем з горизонтальною кооперацією підприємств та кооперативів у різних видах економічної діяльності, організація та проведення періодичних навчань для керівників підприємств стосовно ведення кооперативної діяльності;

– збільшення частки продуктивних витрат, спрямованих на формування мережі інституцій та програм фінансово-кредитного сприяння підприємницької діяльності, залучення страхової сфери до зниження рівня ризику та забезпечення фінансування підприємств;

– надання інформаційно-консультаційної підтримки населенню щодо започаткування власного бізнесу через існуючу мережу обласних та районних центрів зайнятості, місцевого дорадництва, агенцій регіонального розвитку, навчання і тренінгів для населення, надання фінансової та організаційної підтримки організаціям, які реалізують навчально-просвітницькі заходи у сфері підприємництва.

Необхідним стає проведення органами місцевого самоврядування системної роботи щодо створення економічно потужних громад, утримання транспортної інфраструктури регіонального значення, утримання об'єктів спільної власності територіальних громад регіону, підвищення конкурентоспроможності місцевої економіки, підвищення якості та рівня життя мешканців громади.

У складі стратегій і планів необхідним є збільшення уваги до розвитку підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини і забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку, розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку, у тому числі місцевих інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, муніципальних цінних паперів, філіалів банківських установ.

При розробці та реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону в економічній сфері слід уникати низки проблем, серед яких вплив політичних проблем на економічний розвиток регіонів, що особливо загострюються в період виборів.

Основними завданнями політики в економічній сфері після впровадження наших пропозицій стануть:

- створення і підтримка стабільного економічного середовища сприятливого для економічного зростання та економічного забезпечення позитивних зрушень в соціальній, промисловій, екологічній та інших сферах життєдіяльності в регіоні;

- створення єдиної цілісної системи економічного розвитку власного регіону і узгодження її з цілями державного і регіонального розвитку, що формує систему проектів розвитку і виконує роль функцій економічного управління;

- розробка і прийняття науково-обґрунтованих концептуальних засад формування і реалізації раціональних пропорцій і тенденцій розвитку регіону з дотриманням європейських стандартів;

- перехід на інноваційний шлях розвитку економічного простору регіону за підтримки економічного забезпечення відтворювальних процесів всіх галузей суспільної діяльності достатніми економічними ресурсами;

- зменшення питомих витрат або збільшення економічних результатів, що забезпечують досягнення цілей;

- створення умов для суттєвого підвищення економічного добробуту населення;

- підтримка відповідності обсягів діяльності по реалізації поставлених завдань розвитку з їх економічним забезпеченням;

- активізація економічних чинників зростання, що сприяють збалансованому розвитку усіх галузей регіону;

- вдосконалення економічних механізмів і технологій економічного регулювання процесів розвитку;

- удосконалення методів збалансованого розподілу витрат

регіонального бюджету на процеси розвитку різних видів діяльності;

- запровадження сценарних моделей наглядю і оцінки економічної відповідальності за процесами забезпечення регіонального розвитку якості продукції і послуг, безпеки життя і охорони природних ресурсів;

- запровадження, вдосконалення і адаптація економічних стимулів заохочення модернізації виробництва товарів і послуг в регіоні за європейськими стандартами якості;

- використання оптимальних комбінацій поєднання ресурсів і можливостей розвитку;

- пріоритетне спрямування економічного забезпечення інвестицій у новітні технології, формування інноваційної та транспортно-логістичної інфраструктури і структури спільного господарського виробництва;

- формування механізму економічної мотивації забезпечення рівня енергетичної безпеки, підвищення ефективності використання енергоносіїв, упровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;

- впровадження граничних норм і нормативів формування економічних витрат і ефективності їх використання для забезпечення сталості формування траєкторії інноваційного шляху розвитку економіки регіону;

- передбачення економічних заходів в частині відшкодування прибутку при запровадженні заходів, що реалізуються на бюджетній основі;

- формування механізму економічної відповідальності в частині забезпечення ефективності економічних витрат при проведенні модернізаційних заходів в процеси соціальної сфери регіонів.

Першочерговими кроками ОМС з реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону в економічній сфері мають бути наступні:

- уява про комплекс управлінських рішень забезпечення стратегічної мети – власної економічної політики;

- визначення методів адаптивного стратегічного планування розвитку, який враховує регіональні особливості усіх видів діяльності та їх закономірності;

- встановлення пріоритетності і сумісності як традиційних, так і інноваційних галузей регіону, їх інноваційних технологій;

- визначення шляхів залучення громадськості до процесу стратегічного планування розвитку регіону, державно-приватного партнерства і взаємодії з наукою;

- адаптація державної і регіональної політики до заходів регіонального розвитку програм і економічних моделей власного розвитку;

- формування робочих груп і структурних елементів економічної стратегії за керівництвом органів місцевого самоврядування;

- інституційне і комунікативне забезпечення стосунків при розробці напрямів розвитку та інші заходи у відповідності до цілей політики.

При розробці політики колектив розробників повинен бути чітко ознайомлений з найбільш гострими проблемами в усіх сферах життєдіяльності регіону; вимушеної неповної зайнятості та безробіття,

руйнуванням соціальної інфраструктури, зниженням реальних доходів значної частини населення, відставання компенсаційних заходів з індексації заробітної плати та соціальних виплат від зростання споживчих цін, наданням пільг, соціальних виплат за відомчою ознакою, соціальне утриманство в суспільстві та іншими.

В соціальній сфері головною метою економічної політики комплексного розвитку регіону є створення умов для формування в регіоні безпечного соціального середовища для людей, утвердження дійових механізмів повного і якісного соціального життєзабезпечення людини.

Основними економічними заходами в соціальній сфері повинні бути:

- забезпечення економічних умов формування потенціалу економіки знань і інтелектуального капіталу;
- економічне забезпечення розвитку соціальної інфраструктури, соціальної відповідальності і підвищення якості соціальних послуг;
- створення економічної підтримки соціальних замовлень на ринку соціальних послуг і ринку праці;
- розвитку соціального корпоративізму територіальних громад і соціального партнерства в малому і середньому бізнесі та в галузях промислового виробництва;
- формування власних регіональних фондів соціальних виплат населенню;
- економічна підтримка розвитку соціальної співпраці влади, суб'єктів господарювання, суспільних організацій і жителів.

Тобто першочергові кроки з реалізації економічних засад соціальної політики включають в себе створення економічних передумов, які сприяють матеріальному самозабезпеченню працездатних осіб, надання гарантій щодо рівня доходів, формування регіональної системи регулювання зайнятості, забезпечення підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до регіональних особливостей та стимулювання професійної та територіальної мобільності населення.

У теперішній час дуже негативний стан справ склався в екологічній сфері. Рівень техногенного навантаження на природне середовище в Україні перевищує аналогічний показник розвинутих держав у 4-5 разів. У промисловому секторі значна доля належить хімічним, металургійним та гірничодобувним підприємствам. Використання у багатьох випадках застарілих технологій та обладнання, вкрай висока концентрація потенційно небезпечних об'єктів в окремих регіонах, велике спрацювання технічних фондів підприємств зумовлюють значну ймовірність виникнення великих аварій і катастроф з непередбачуваними для довкілля наслідками. *Економіка України щорічно втрачає до 10 % валового внутрішнього продукту (ВВП) у вигляді зменшення продуктивності основних фондів, нераціонального використання природних і людських ресурсів. Ресурсоємність кінцевого національного продукту в середньому втричі перевищує світовий рівень.*

Тому у складі цілей економічної політики комплексного розвитку регіону в екологічній сфері стає формування економічної бази для створення

екологічно безпечною природною середовища для життя і здоров'я населення регіону, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних регіональних екосистем. Це передбачає економічну підтримку заходів екологічної безпеки промислових об'єктів і захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, поліпшення екологічного стану басейнів річок регіону та якості питної води, стабілізацію та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах регіону, формування збалансованої системи природокористування, формування екологічного світогляду працівників промисловості, енергетики, будівництва, сільського господарства, транспорту, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття регіону, розвиток природоохоронної справи.

Першочерговими кроками при розробці політики повинні стати імплементація конкретних механізмів інтеграції екологічних пріоритетів в стратегію економічного розвитку регіону, інтеграція коштів на проведення екологічної експертизи та моніторингу. Він передбачає аналіз та прогнозування екологічних ризиків, забезпечення балансу між екологічним і економічним розвитком, вільний доступ до екологічної інформації та розроблення підходів до забезпечення екологічного контролю із залученням громадськості.

В результаті використання органами місцевого самоврядування «Методичних положень і рекомендацій по розробці економічної політики комплексного розвитку регіону» очікуються зміни сутності і напрямів економічних відносин влади і бізнесу. Між ними будуються діалог і сумісність поглядів стосовно майбутнього економічного розвитку, формується механізм запровадження пільг, використання субсидій, проектів, спільного інвестування заходів, виключається можливість протекціонізму. Одночасно удосконалюються і поглиблюються відносини приватно-публічного партнерства, що базуються на ефективному використанні приватної і муніципальної власності і активів регіону, економії часу і підвищенні продуктивності праці при спільному здійсненні інноваційних процесів. Інтеграція економічних можливостей створює умови підвищення фінансування розвитку за рахунок створення регіональних публічних та фінансових фондів розвитку. Економічна самостійність регіонів стане реально досяжною і буде мати об'єднувальний, заохочувальний і забезпечуючий характер.

В процесах інноваційного циклу впровадження Методичних положень здійснюється продукування нових знань та інновацій, створюється підґрунтя переходу регіону на економіку знань. Структурна корекція і збалансування розвитку елементів регіональної економічної системи, сприятиме зменшенню структурного дисбалансу, спрямовуватиме спільну діяльність на гармонійність розвитку.

При обмеженості бюджетного фінансування реалізація стандартизованої економічної політики комплексної розвитку регіону покращить умови залучення бізнесу до вирішення завдань фінансування заходів стратегічного розвитку і участі в організації альтернативних джерел фінансування розвитку.

Здійснення органами місцевого самоврядування циклу робіт, спрямованих на розробку і реалізацію економічної політики розвитку регіону дозволяє комплексно вирішити проблеми соціально-економічного розвитку території спираючись на загальні закономірності, підходи та методики в єдиній системі спільної об'єднаної економіки, які найбільшою мірою враховували б регіональну специфіку з позиції найбільш ефективного використання ресурсів. Добробут населення – це головний «продукт» розвитку місцевого співтовариства, який матеріалізується в конкретних видах продуктів і послуг, що виражають потреби населення регіону і приносять вигоду в результаті їх виробництва.

Конкретна реалізація економічного розвитку створює і великий простір для розробки стратегічних проектів його впровадження.

В процесі розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону створюються умови, об'єктивується необхідність появи нових видів проектів, спрямованих на удосконалення форм організації і економічної взаємовигідної діяльності і співпраці, економічних взаємовідносин: контракти, договори, квоти місцевого бюджету, угоди, процедури узгодження методів розрахунку тарифів, місцеві кредити, створення фондів та інші. Створення нових форм організації ділової співпраці будуть сприяти появі нових спільних концепцій демократизації публічного управління, формуванню і удосконаленню спільних програм маркетингових досліджень. Спільні інвестиційні проекти породжують нові зустрічні зобов'язання, розширюють види регіональних бізнес-структур: кластерів, муніципальних корпорацій, асоціацій, бізнес-мереж і бізнес-центрів, академічних інкубаторів, які будуть приймати участь у економічних і соціальних замовленнях місцевої влади.

Використання проектно-цільового способу реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону забезпечить досягнення органами місцевого самоврядування нових організаційно-управлінських цілей щодо організаційно-управлінського і економічного забезпечення процесів організаційно-управлінської модернізації в системі регіонального управління і місцевого самоврядування.

Оновлення економічних функцій ОМС підвищать їх владний стан і отримання нового імпульсу до їх розвитку і якісної реалізації в т.ч. за рахунок розвитку методів організаційно-управлінського супроводу реалізації процесів економічної політики та використання методик економічного обґрунтування запровадження інноваційних організаційних форм господарювання. Підвищується мотивація до появи корпорацій, асоціацій, кластерів, округів, горизонтальних мережевих структур, організацій корпоративного громадянства та інших. Об'єктивується умови набуття навичок створення і підтримки існування центрів трансферу технологій на базі академічної науки регіону, знання і навички організаційного проектування розвитку інформаційно-аналітичних центрів, підвищиться увага до розробки проектів економічно-фінансового і організаційного спрямування проектів на підвищення якості управління та інші.

Інноваційним заходом політики місцевого самоврядування стає створення взаємопов'язаної системи програмних документів, які за змістом і методологією відображають усі складові і параметри власної економічної діяльності регіону на довгостроковий період. Вони створюють цілісну струнку систему прийняття і розробки стратегічних і поточних заходів економічної діяльності, уніфікують критерії ефективності, унормовують параметри і показники економічних результатів за ступенем пріоритетності, терміном виконання і необхідними ресурсами.

Зазначене дозволяє зрозуміти і визначити роль і місце економічної політики комплексного розвитку регіону в державній регіональній політиці, в багатогалузевій економічній системі регіону і отримати уяву про її комплексність і кумулятивний характер. Усі інші політики пов'язані з економічною політикою всією сукупністю видів економічної діяльності, їх сфер, галузей, що організаційно, просторово, інституційно, інформаційно пов'язані між собою і цілеспрямовують свою діяльність на соціально-економічний розвиток.

Узагальнюючи вищевикладене доцільно виокремити наступні висновки: економічна політика комплексного розвитку регіону повинна розглядатись як головний важіль публічного адміністрування на регіональному рівні, як системоутворюючий чинник впливу на створення економічного фундаменту реалізації інноваційної перебудови, економічних відносин між владою, бізнесом і жителями в регіоні.

Наукове обґрунтування її розробки і реалізації створює умови для забезпечення економічної врівноваженості і обґрунтованості суспільних економічних витрат із збалансованим розвитком усіх законних форм господарювання в регіоні.

Економічна політика комплексного розвитку регіону стає мотивуючим і впливовим важелем формування і обґрунтування інноваційно побудованих механізмів економічного управління розвитком регіону, що спрямовуються на узгодження цін, податків, фінансового кредитування, формування і розподілу бюджету з огляду на раціональне використання потенціалу регіону.

Реалізація економічної політики комплексного розвитку регіону створює атмосферу і сприяє підвищенню соціальної корпоративної відповідальності усіх суб'єктів господарювання.

За допомогою узгодженої економічної політики комплексного розвитку регіону досягається згода усіх зацікавлених в розвитку регіону сторін. Вона створює фундамент формування і функціонування регіональних фондів розвитку відповідно до європейських критеріїв функціонування структурних фондів реалізації політик, стає інструментом контролю за витрачанням коштів на реалізацію стратегічних і поточних економічних заходів, які розглядаються як «капітальні витрати» на інвестиції в основний капітал (обладнання, технології, прикладні дослідження), створення нових організаційних форм господарювання і мереж співробітництва, технологічної допомоги економічній сфері, що веде до розумного і стійкого зростання.

ВИСНОВКИ

Основні наукові результати, висновки та пропозиції дослідження зводяться до наступного:

Узагальнено теоретичні напрацювання й підходи державного управління до визначення ролі та змісту економічної політики, її видів і механізмів реалізації. Доведено, що державна регіональна політика моделює суспільне життя, визначально впливає на економічний прогрес та відіграє роль потужного механізму впливу держави на економічний і соціальний розвиток країни, у якому синтезовано використання правових, адміністративних, фінансово-економічних методів управління. Надано авторське тлумачення дефініцій: «політика», «економічна політика», «державна регіональна політика», «механізм управління політикою», «механізми формування економічної політики комплексного розвитку регіону».

Проведено аналіз інституційно-правових передумов формування механізмів розвитку економічної політики та доведено, що визначальною особливістю економічної політики комплексного розвитку регіону є її дуалістичний характер. Сформовано методичний підхід до дослідження змісту, процесів, суб'єктів і інституційно-нормативних засад розробки й реалізації політики та їх інституційно-організаційного забезпечення, що дає змогу визначити концептуальні засади розроблення економічних політик і запропонувати рекомендації щодо створення механізмів управління цими процесами. Запропоновано напрями, визначено пріоритетні завдання й функції механізмів, що використовуються ОМС в розробці економічної політики, наведено пропозиції щодо конкретизації змісту їх елементів.

Узагальнено зарубіжний досвід розвитку механізмів розробки й реалізації економічної політики регіонів та виявлено найбільш характерні риси: надійність законодавчої й нормативної бази, розвиненість і достатність інституційних та регуляторних систем, спрямованість на створення конкурентних переваг територій, орієнтація на глобальні ринки, задоволення широкого кола потреб мешканців, упровадження багаторічних інвестиційних програм і відхід від патерналістських підходів до розподілу бюджетів країн. Аналіз пріоритетів розвитку регіонів в Україні показав, що їх визначають переважно органи державної влади, не охоплюючи всього кола необхідних напрямів розвитку, недостатньо зважаючи на специфіку регіонів. Виявлено, що чинна модель управління економічним розвитком з боку органів місцевого самоврядування не створює належних умов для формування й перебігу інноваційних процесів, які забезпечують сталість економічного розвитку.

Опрацьовано інтегрований механізм розробки економічної політики комплексного розвитку регіону, який ґрунтується на використанні блочної технології та складається із взаємоузгоджених і взаємопов'язаних локальних механізмів управління як складових системи місцевого самоврядування й механізмів формування та реалізації політики. До його складу включено ресурсний, фінансовий, політичний, інституційно-інформаційний механізми й механізм ідентифікації та трансформації змісту політик.

Обґрунтовано й запропоновано систему показників для оцінювання збалансованості та пропорційності соціально-економічного розвитку регіонів, яка дає змогу своєчасно вивчати характер здійснення динамічних змін в економіці регіонів, розробляти заходи з подолання диспропорції розвитку окремих сфер виробництва товарів і послуг, підвищувати рівень інформаційної відкритості процесів розвитку, здійснювати кількісний контроль за результатами перебігу процесів, конкретизувати норми й нормативи використання всіх видів ресурсів, чітко визначати рівень досягнення показників реалізації заходів політики.

Обґрунтовано концептуальне бачення складових механізмів формування релевантних видів політик, сформовано змістовно-структурну модель економічної політики та механізмів її реалізації на території регіону для обґрунтування управлінських рішень стосовно вибору напрямів реалізації політики в стратегіях, програмах, планах і проектах розвитку регіону, що дає змогу всебічно, цілеспрямовано й конкретно обґрунтовувати управлінські дії для виведення економік регіонів на новий рівень зростання та конкурентоспроможності, визначити компоненти економічного потенціалу регіону й об'єкти впливу політики на комплексний розвиток, цикл формування та реалізації управлінського впливу; склад повноважень і відповідальності ОМС стосовно розробки й реалізації політик.

Розроблено й рекомендовано до запровадження сукупність науково-методичних положень щодо формування економічної політики комплексного розвитку регіонів і механізмів її реалізації, який включає мету, завдання, концептуальний зміст, методичні підходи, моделі та індикатори структурної збалансованості використаних ресурсів і очікуваних результатів розвитку, пропозиції щодо стандартизації процедур та технологій розробки політик. Концептуальний підхід до побудови механізмів формування й реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону передбачає встановлення зв'язків економічної політики з галузевими, функціональними й регуляторними політиками відповідно до її структурної моделі, проектів її реалізації та функціональних засад управління з боку ОМС. Процес перетворення державної та державної регіональної політики до економічної політики комплексного розвитку регіону й «переходу» з макрорівня на мікрорівень запропоновано здійснювати за допомогою механізму ідентифікації та трансформації змісту політик у стратегіях, програмах і проектах розвитку. Особлива роль належить формуванню специфічного середовища й солідарної економічної поведінки влади, бізнесу та членів територіальної громади в напрямі вибору й опанування шляхів розвитку територій. Запропоновано «стандартизований» набір типових проблем життєдіяльності й методи їх розв'язання, які систематизовані в «Методичних положеннях і рекомендаціях щодо розробки економічної політики комплексного розвитку регіону» й Проекті Угоди про соціально-економічне партнерство з формування розробки і реалізації заходів та обґрунтування економічної політики комплексного розвитку регіону, які варто взяти за основу регіонального стандарту.

У результаті впровадження пропозицій щодо вдосконалення механізмів формування та реалізації регіональної економічної політики в Україні очікуються зміни сутності й напрямів економічних відносин влади та бізнесу в напрямі їх лібералізації, створення механізмів спільного інвестування, покращення відносин приватно-публічного партнерства, створення умов для ефективного використання власності й активів регіону, підвищення продуктивності праці та економічного зростання регіону в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алаев Э.Б. Социально – экономическая география : понятийно – терминологический словарь / Э.Б. Алаев. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
2. Амосов О. Ю. Особливості горизонтально-функціональної побудови управління регіоном / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Місьцеве самоврядування – основа сталого розвитку України : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 16 трав. 2014 р. : у 2 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2014. – Т. 1. – С. 28 – 30.
3. Анфилатов В. С. Системный анализ в управлении : учеб. пособие / В. С. Анфилатов, А. А. Емельянов, А. А. Кукушкин; под ред. А. А. Емельянова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 368 с : ил.
4. Арженовский И. В. Региональный рынок: воспроизводственный аспект / И. В. Арженовский. – Нижний Новгород, 1997. – 208 с.
5. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / Аристотель. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – 830 с.
6. Артус М. М. Бюджетна система України : навч. посіб. / М. М. Артус, Н. М. Хижа – К. : Вид-во Європ. ун – ту, 2005. – 220 с.
7. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Курс лекций / Г. В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1997. – 400 с.
8. Аткинсон Э.Б. Лекции по экономической теории государственного сектора : пер. с англ. / Э.Б. Аткинсон, Дж. Э. Стиглиц. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 832 с.
9. Бажал Ю. Економічний розвиток і державна політика: навч. посіб. / Ю. Бажал., Ю. Кілієвич – К : Вид – во УАДУ, 2001. – 480 с.
10. Байнев В. Ф. Экономика региона: учеб. пособие / В. Ф. Байнев, С. А. Пелих. – Минск: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, ИВЦ Минфина, 2007. – 272 с.
11. Бакуменко В. Д. Методологічний підхід до аналізу процесів самоорганізації в соціальних системах / В. Д. Бакуменко, О. В. Червякова // Науковий вісник академії муніципального управління. Серія: управління. – К.: ВПЦ АМУ, 2012. – Вип. 3 (21). – С. 6 – 15.
12. Бакуменко В. Д. Формування державно – управлінських рішень державно – політичні рішення: проблеми теорії, методології, практики : моногр. / В. Д. Бакуменко – К. : УАДУ, 2000. – 328 с.
13. Балян А. В. Пріоритетні напрями регіональної політики Європейського Союзу / А. В. Балян // Вісник аграрної науки. – 2005. – № 3. – С. 59 – 61.
14. Балян А. Особливості та принципи здійснення регіональної політики в країнах – членах ЄС / А. Балян // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 50 – 51.
15. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учебное пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2002. – 206 с.
16. Башнянин Г. І. Загальна економічна теорія; Спеціальна економічна

теорія / Г. І. Башнянин, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв. – К. : Ніка-Центр; Ельга, 2002. – 527 с.

17. Беляєв О.О. Економічна політика: навч. посіб. / О. О. Беляєв, А. С. Бебело, М. І. Диба та ін. – К. : КНЕУ, 2004. – 287 с.

18. Бобровська О. Ю. Адаптація державної економічної політики до умов практичної реалізації в регіонах / О. Ю. Бобровська // Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : матеріали конференції 28 берез. 2014 р., м. Дніпропетровськ / редкол. О. Ю. Бобровська (голов. ред.) [та. ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2014. – С. 14 – 17. – Режим доступу : www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2104_28_3_material_konf.pdf. – Назва з екрану.

19. Бобровська О. Ю. Концептуальні засади визначення пріоритетів і цілеорієнтирів політики економічного розвитку регіонів / О.Ю. Бобровська // Держава та регіони : наук.-виробн. журн. Сер. : Державне управління – Запоріжжя : Гуманіт. ун-т ЗІДМУ. – 2013. – № 2. – С. 127 – 134.

20. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні : монографія / О. Ю. Бобровська. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. – 284 с.

21. Бобровська О. Ю. Методологічні засади дослідження економічної політики розвитку регіонів / О. Ю. Бобровська, С. В. Корнієвський // Університетські наукові записки: наук. журн. – Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2013. – № 4 (48). – С. 453 – 461.

22. Борисенко О. П. Зовнішньоекономічна політика держави : концепція, стратегія, механізми реалізації : монографія / О. П. Борисенко. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 404 с.

23. Бостанова А. И. Управление эффективностью экономики региона / А. И. Бостанова // Управление экономическими системами [электронный ресурс]. – 2012. – № 6. – Режим доступа : www.uecs.ru/regionalnaya-ekonomika/item/1390-2012-06-13-10-54-13.

24. Бубенко П. Т. Инновационная политика регионов / П. Т. Бубенко, В. А. Есина // Бизнесинформ. – 2010. № 5. – С. 16 – 20.

25. Бункина М. К. Экономическая политика: учеб. пособие. / М. К. Бункина, А. М. Семенов – М. : ЗАО Бизнес-школа «Интел – Синтез», 1995. – 336 с.

26. Бюджетний Кодекс України : кодекс України від 08 липн. 2010 року № 2456 – VI. – zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

27. Введение в политическую теорию : Учебное пособие / Под ред. Б. Исаева. – СПб. : Питер, 2013. – 432с. : ил.

28. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер : пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.

29. Вілкул О. Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування як інструмент практичної реалізації державної політики щодо регіонального розвитку / О. Вілкул // Місьцеве самоврядування та регіональний розвиток в Україні. – 2013. – № 2. – С. 5 – 7.

30. Власов О. В. Тюнен И. Г. / О. В. Власов // Экономическая

энциклопедия. Политическая экономия : в 4 т. / редкол. А. М. Румянцев (гл. ред.). – М : Сов. энцикл., 1972 – 1980. – Т. 4. – 1980. – С. 210.

31. Возна Л. Основні суперечності та перспективи використання соціально – економічного потенціалу регіонів України. – Режим доступу : [www. old.niss.gov.ua/MONITOR/august08/19.htm](http://www.old.niss.gov.ua/MONITOR/august08/19.htm). – Назва з екрану.

32. Волкова В. Н. Развитие определения системы / В. Н. Волкова // В сб.тр. Междунар. научно – практич. конф. : Системный анализ в проектировании и управлении. – СПб. : Изд – во СПбГТУ, 2001. – С. 12 – 14.

33. Воротін В. Є. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.

34. Востряков Л. Е. Культурная политика: концепции, понятия, модели. – Режим доступа : www.cpolicy.ru/analytics/80.html. – Загл. с экрана.

35. Гальчинський А. С. Основи економічної теорії : підручник. / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К. : Вища шк., 1995. – 471 с. : іл.

36. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.

37. Горный М. Б. Муниципальная политика и местное самоуправление в России. Часть I. Муниципальная политика. Учебное пособие / М. Б. Горный. – СПб. : Из – во ЮТАС, 2010. – 184 с.

38. Государственная политика и управление. Учебник. В 2 ч. Часть I. Концепции и проблемы государственной политики и управления / Под ред. Л. В. Сморгунова. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2006. – 384 с.

39. Гринчук Н. М. Посилення місцевого самоврядування як основа місцевого економічного розвитку / Н. М. Гринчук, М. С. Багінський // Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 16 трав. 2014 р.) : у 2 т. / за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2014. – Т. 1. – С. 36 – 39.

40. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. – Режим доступу : csi.org.ua/www.content/uploads/2013/05/nsrdu2020. – Назва з екрану.

41. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети : монографія / М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабаєв [та ін.] ; за заг. ред. д. держ. упр., проф. М. А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ Магістр, 2014. – 320 с.

42. Державне управління: словник-довідник / укл. В. Д. Бакуменко (кер. творч. кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар, В. М. Князев та ін. / за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К. : УАДУ, 2002. – 228 с.

43. Димченко О. В. Регіональна економіка : навч. посіб. / О. В. Димченко, Н. М. Матвеева, С. М. Гайденко – Х. : ХНАМГ, 2010. – 221 с.

44. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання – Прес, 2000. – 209 с.

45. Добкин В. М. Системный анализ в управлении / В. М. Добкин. – М. :

Химия, 1984. – 224 с.

46. Долішній М. І. Регіональна політика та механізми її реалізації / за ред. М. І. Долішнього. – К. : Наукова думка, 2004. – 322 с.

47. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем / І. М. Дудник. – К. : Кондор, 2009. – 205 с.

48. Еволюція місцевого економічного розвитку в Канаді – аналіз, концепція, практичні рішення та кращі практики // Проект «Місцевий економічний розвиток міст України (ПРОЕКТ МЕРМ)». – 2012. – 50 с.

49. Еколого – збалансований розвиток територіальних, соціально – економічних систем : звіт про НДР (заключний) / Керівн. А. Ю. Жулавський. – Суми : СумДУ, 2010. – 87 с.

50. Емец В. О необходимости реформ в Украине и опыте перехода на рыночные механизмы функционирования экономик бывших социалистических стран. – Режим доступа : www.ukrainesustainable.org/blogs/posts/o-neobhodimosti-reform-v-ukraine-i-opyite-perehoda-na-ryinochnyie-mehanizmyi-funksionirovaniya-ekonomik-byivshih-sotsialisticheskikh-stran.html. – Загл. с экрана.

51. Ерохина Е. А. Теория экономического развития: системно – синергетический подход / Е. А. Ерохина. – Томск : Изд-во ТГУ, 1999. – 160 с.

52. ЄС оголосив конкурс проектів для підтримки регіонального розвитку України. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_03_6_uk.htm. – Назва з екрану.

53. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. / Я. А. Жаліло – К. : НІСД, 2009. – 336 с.

54. Жежнич П. І. Технології інформаційного менеджменту : навч. посіб. / П. І. Жежнич. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2010. – 260 с.

55. Жовнірчик Я. Ф. Розвиток територіальної організації місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис... к. держ. упр. : 25.00.04 / Жовнірчик Ярослав Федорович ; НАДУ при Президентові України. – К., 2005. – 20 с.

56. Жулавский А. Ю. Основы эколого – экономической сбалансированности развития региона / А. Ю. Жулавский // Вісник СумДУ. Сер. : Економіка. – 2007. – № 1. – С. 112 – 120.

57. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : Програма економічних реформ на 2010-2014 роки. – Режим доступу : [president.gov.ua>docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf](http://president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf).

58. Заславская Т. И. Современное российское общество: социальный механизм трансформации / Т. И. Заславская. – М. : Дело, 2004. – 400 с.

59. Здіорук С. І. Культурна політика України: національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна; за ред. С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2012. – 64 с.

60. Зерганинова Т. Е. Исследование социально-экономических и политических процессов : учебн. пособие / Т. Е. Зерганинова. – М. : Логос, 2010. – 304 с.

61. Зінь Е. А. Регіональна економіка : Підручник. / Е. А. Зінь – К. : ВД Професіонал, 2007. – 528 с.

62. Зубенко В. Програмно-цільовий метод бюджетування як дієвий

механізм управління публічними фінансами / В. Зубенко // Науковий вісник ЧДІЕУ, 2011. – №3 (11) – С. 44 – 49.

63. Ігнатюк А. Галузева політика в системі державного регулювання економіки / А. Ігнатюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка : Економіка / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Київський університет, 2008. – Вип 101. – С. 14 – 18.

64. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн : навч. посіб. / М. І. Карлін – К : Кондор, 2004. – 384 с.

65. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: пер. с англ. / Дж. М. Кейнс – М. : Прогресс, 1978. – 352 с.

66. Кистанов В. В. Региональная экономика России: учебник./ В. В. Кистанов – М. : Финансы и статистика, 2003. – 584 с.

67. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичні системи управління діяльністю регіональних органів влади: сучасні підходи до їх розробки / Р. А. Коваль // актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харк. регіон. ін.-ту держ. упр. – Х. : ХарРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1(31). – С. 349 – 358.

68. Ковтун І. Б. Процес та механізм реалізації повноважень органів місцевого самоврядування регіонального рівня / І. Б. Ковтун // Університетські наукові записки. – 2011. – № 1 (37). – С. 389 – 396.

69. Козлова Л. В. Місьцеве самоврядування як фактор соціально-економічного розвитку регіону / Л. В. Козлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 231 – 237.

70. Колектив авторів інституту економіко – правових досліджень НАНУ. Концепція конституційного забезпечення економічної системи держави (як основи законодавчого забезпечення економічної політики) // Стратегічні пріоритети : наук. – аналіт. зб. – 2008. – № 2 (7). – С. 207 – 218.

71. Коломиєц Ф.Г. Основы системного анализа и теории принятия решения : пособие для исследоват., управленцев и студентов вузов / Ф. Г. Коломиєц. – Минск : Иесей, 2006. – 320 с.

72. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96 – вр.

73. Корнієвський С. В. Адаптація досвіду трансформаційних змін в економіках постсоціалістичних країн / С. В. Корнієвський // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2014. – № 3 (40) – С. 371 – 382.

74. Корнієвський С. В. Використання системного аналізу в регіональному управлінні / С. В. Корнієвський // Держ. упр. та місьцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2014. – № 3 (22) – С. 153 – 162.

75. Корнієвський С. В. Економічна система регіонів як об'єкт і сфера застосування економічної політики / С. В. Корнієвський // Матеріали II – го ВЕБ – семінару для представників вищих навчальних закладів, органів публічної влади, громадських організацій «Регіональна політика та регіональний розвиток в Україні» – Режим доступу : www.oridu.odessa.ua/news/golovna/Data/rez.pdf.

76. Корнієвський С. В. Механізм економічної політики комплексного

розвитку регіону / С. В. Корнієвський // Державна економічна політика регіонального розвитку : матеріали наук.-практ. заочної конф. 10 черв. 2015 р. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2015. Режим доступу : www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2015-3/doc/2/07.pdf.

77. Корнієвський С. В. Нова економічна політика в Україні – шлях від кризи до сталого розвитку / С. В. Корнієвський // Теорія та практика державної служби : матеріали наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 8 листопада 2013 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2013. – С. 239 – 242.

78. Корнієвський С. В. Нормативно – правове забезпечення економічної політики як чинник її ефективної реалізації / С. В. Корнієвський // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління : наук. зб. / Акад. митної служби України. – Д. : Вид-во Академії митної служби України, 2013. – Вип 1 (8). – С. 162 – 169.

79. Корнієвський С. В. Підвищення ролі державного управління регіональним розвитком в сучасних умовах / С. В. Корнієвський // Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : матеріали конференції 28 берез. 2014 р., м. Дніпропетровськ / редкол. О. Ю. Бобровська (голов. ред.) [та. ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2014. – С. 5 – 8. – Режим доступу : www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2104_28_3_material_konf.pdf. – Назва з екрану.

80. Корнієвський С. В. Політика регіонального розвитку у Європейському Союзі: досвід для України / С. В. Корнієвський // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 10-ї регіон. наук. – практ. конф. 16 трав. 2013 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2013. – С. 186 – 188.

81. Корнієвський С. В. Реалізація інноваційного проекту як цілеспрямована зміна складових елементів регіонального системного утворення / С. В. Корнієвський // Вісник академії митної служби України. Сер. : Державне управління : наук. зб. – Д. : Вид-во Академії митної служби України, 2014. – Вип № 1 (10). – С. 127 – 132.

82. Корнієвський С. В. Ресурсний механізм управління економікою регіону / С. В. Корнієвський // Регіональна політика та регіональний розвиток в Україні : матеріали III-го щорічного ВЕБ-семінару. 5 черв. 2015 р. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015.

83. Корнієвський С. В. Системний підхід до формування політики комплексного розвитку регіонів / С. В. Корнієвський // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М.М. Іжа]. Вип. 3 (59). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. – С. 89 – 91.

84. Корнієвський С. В. Удосконалення нормативно – правового забезпечення реалізації державної регіональної політики в Україні в контексті європейського досвіду / С. В. Корнієвський // Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали V наук. – практ. конф. 12 грудня 2013 р., м. Дніпропетровськ / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ

НАДУ, 2013. – С. 155 – 157.

85. Корнієвський С. В. Управлінська підсистема як провідна у регіональному системному утворенні / С. В. Корнієвський // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : ХарПІ НАДУ, 2014. – № 3 (46) – С. 72 – 79.

86. Корнієвський С. В. Формування та реалізація політики комплексного економічного розвитку регіону / С. В. Корнієвський // Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 1 жовт. 2013 р. / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2013. – С. 177 – 179.

87. Коротич О. Б. Державне управління регіональним розвитком країни: визначення основних понять / О. Б. Коротич // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2. – С. 57 – 61.

88. Крутій О. М. Комплексний механізм діалогової взаємодії органів влади і громадськості [Електронний ресурс] / О. М. Крутій. // Державне будівництво. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2010_1_28.

89. Круш П. В. Національна економіка : регіональний та муніципальний рівень : підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.

90. Кудров В. М. Мировая экономика : учебник / В.М. Кудров – М. : Юстицинформ, 2009. – 512 с.

91. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : Монографія / В. С. Куйбіда. – К. : МАУП, 2004. – 432 с.

92. Лановик Б. Д. Економічна історія : курс лекцій / Б. Д. Лановик, М. В. Лазарович – К. : Вікар, 2006. – 405 с.

93. Латинін М. А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України / М. А. Латинін // Державне управління: теорія та практика [Електрон. ресурс]. – К. : НАДУ – 2005. – № 2.

94. Ленин В. И., Полное собрание соч., 5 изд., Т. 42 – С. 278.

95. Любимцева С. В. Макроэкономика : Учебное пособие. В 2 ч. Ч. I. / С. В. Любимцева. – М. : МГУК, 2000. – 88 с.

96. Макиавелли Н. Государь. / Н. Макиавелли – М. : Планета, 1990. – 79 с.

97. Мамонова В. В. Регіон / В. В. Мамонова // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук. – ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – Т 5. – С. 309.

98. Манів З. О. Регіональна економіка : навчальний посібник / З. О. Манів, І. М. Луцький, С. З. Манів. – Львів : Магнолія 2006, – 562 с.

99. Масленникова Е. Государственное и муниципальное управление : конспект лекцій / Н. Гегедаш, Е. Масленникова, М. Мокеев. – М. : Высшее образование, 2008. – 192 с.

100. Месарович М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Месарович, Д. Мако, И. Такахаара. – М. : МИР, 1973. – 344 с.

101. Методологія державного управління : словник-довідник / уклад. : В. Д. Бакуменко (кер. автор. колект.), Д. О. Безносенко, С. В. Бутівченко [та ін.] / за загал. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : НАДУ, 2004. – 196 с.
102. Миронова Т. Л. Управління розвитком регіону : навч. посіб. / Т. Л. Миронова [та ін.] ; під ред. Т. Л. Миронової. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 328 с.
103. Мочерний С. В. Економічна система / С. В. Мочерний // ЕЕ : в 3 т. / редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-чий центр «Академія», – Т.1. – 2000 – С. 444.
104. Мочерний С. В. Економічний потенціал / С. В. Мочерний // ЕЕ : в 3 т. / редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-чий центр «Академія», – Т.1. – 2000 – С. 464.
105. Мочерний С. В. Природний потенціал території / С. В. Мочерний // ЕЕ : в 3 т. / редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-чий центр «Академія», – Т.1. – 2000 – С. 465.
106. Мочерний С. В. Економічна політика / С. В. Мочерний // ЕЕ : в 3 т. / редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-чий центр «Академія», – Т.1. – 2000 – С. 435.
107. Национальный план развития на 2007 – 2013. – Режим доступа : www.finance-romance.ru/cz/clanek/zdroje-financovani-z-eu/narodni-rozvojuv-plan-cr-2007-2013/1000522/39487/. – Загл. с экрана.
108. Ойкен В. Основные принципы экономической политики : пер. с англ. / В. Ойкен – М. : Прогресс, 1995. – 496 с.
109. Ольшанська О. В. Регіональна економіка : тексти лекцій / О. В. Ольшанська, М. І. Фащевський, І. В. Білоконь [та ін.] ; за заг. ред.. М. І. Фащевського, О. В. Ольшанської. – К. : КНЕУ, 2009. – 328 с.
110. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. – Режим доступу : mre.kmu.gov.ua/fuel/doccatalog/document. – Назва з екрану.
111. Осауленко О. Регіональна статистика в системі державного управління / О. Осауленко, В. Карпов // Командор. – 2002. – №1. – С. 3.
112. Основи упередження кризових явищ в управлінні територіальним розвитком : монографія. / О. Ю. Бобровська, Бородін Є. І., Савостенко Т. О. [та ін.] ; за заг. ред. О. Ю. Бобровської, Т. О. Савостенко. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2011. – 298 с.
113. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності : Постанова Верховної Ради України від 25 жовт.1991 р. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1698%D0%B0-12.
114. Офіційний сайт Державного фонду сприяння розвитку місцевого самоврядування в Україні – Режим доступу : www.municipal.gov.ua/articles/show/article/68.
115. Офіційний сайт Дніпропетровської обласної ради – Режим доступу : <http://oblrada.dp.ua/konkurs>.
116. Офіційний сайт Київського міського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій . – Режим

доступу : www.cpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=141.

117. Парсонс Т. О понятти «политическая власть» / Т. Парсонс // Политология. Хрестоматия. / под ред. М. А. Василика. – М. : Гардарики, 2000. – 843 с.

118. Платон. Собрание сочинений в 3т. / Платон. – М. : Мысль, 1971. – Т. 3., Ч. 1. – 687 с.

119. Польша твой экономический партнер. – Варшава : ИИРПК, 2008. – 205 с.

120. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/128/2013/show/.

121. Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень. – К : Проект «Спроможність до аналізу соціально-економічних результатів і потенціалу», 2000. – 55 с.

122. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України : Закон України від 12 січ. 2012 р. № 4318 – VI. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4318-17.

123. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.

124. Про генеральну схему планування території України : Закон України від 07 лют. 2002 р. № 3059 – III. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3059-14.

125. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1602 – III. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14.

126. Про Державний бюджет України на 2013 рік : Закон України від 06 груд. 2012 р. № 5515 – VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17.

127. Про державні цільові програми : Закон України від 18 березн. 2004 р. № 1621 – IV. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1621-15.

128. Про державно – приватне партнерство : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2404 – VI. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17.

129. Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні : Закон України від 17 груд. 1993 р. № 3744 – XII. – Режим доступу : search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T374400.html.

130. Про економічну самостійність Української РСР : Закон України від 03 серп. 1990 р. № 142-XII – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/142-12.

131. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01 лип. 2010 р. № 2411 – VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17.

132. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 156-VIII. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156-19.

133. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 06 серп.

2014 р. № 385. – Режим доступу : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п.

134. Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс проектів та програм розвитку місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січ. 2003 р. № 64. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/64-2003-%D0%BF.

135. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2006 р. № 860. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/860-2006-п.

136. Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 трав. 2007 р. № 751. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/751-2007-п.

137. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10 верес. 1991 р. № 1540а – XII. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540a-12.

138. Про заходи щодо реалізації Концепції державної регіональної політики : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 верес. 2001 р. № 437 – р. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437-2001-р.

139. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 верес. 1991 р. № 1560 – XII. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12.

140. Про індустриальні парки : Закон України від 21 черв. 2012 р. № 5018 – VI. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5018-17.

141. Про іноземні інвестиції : Закон України від 13 берез. 1992 р. № 2198 – XII. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2198-12.

142. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15 берез. 2003 р. № 2299 – III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2299-14.

143. Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341/2001. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341/2001.

144. Про концесії : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 997 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997-14.

145. Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг : Закон України від 14 груд. 1999 р. № 1286 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1286-14.

146. Про культуру : закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17/page.

147. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97 – ВР. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр.

148. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09 квіт. 1999 р. № 586 – XIV. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/586-14.

149. Про наукові парки : Закон України від 25 черв. 2009 р. № 1563 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1563-17.
150. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 груд. 1991 р. № 1977 – XII. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1977-12.
151. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» : Указ Президента України від 12 берез. 2013 р. № 128/2013 – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/187/2012.
152. Про оголошення природних територій міста Бердянська Запорізької області курортом державного значення : Закон України від 11 січ. 2005 р. № 2305 – IV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2305-15.
153. Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення : Закон України від 06 верес. 2011 р. № 3699 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3699-17.
154. Про оголошення природних територій міста Слов'янська Донецької області курортом державного значення : Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3245 – VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3245-17.
155. Про оголошення природних територій міста Хмільника Вінницької області курортом державного значення : Закон України від 12 трав. 2011 р. № 3318 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3318-17.
156. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21 груд. 2010 р. № 2818 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17/page.
157. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18 жовт. 2005 р. № 2982–IV – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15.
158. Про основні засади і напрями становлення економіки України в кризовий період : Постанова Верховної Ради України від 15 черв. 1994 р. № 61/94–ВР – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/61/94-вр
159. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 11 січ. 2001 р. № 2210 – III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2210-14.
160. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» : Закон України від 21 жовт. 2010 р. № 2623 – VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-17.
161. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08 верес. 2011 р. № 3725 – VI. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3715-17.
162. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2623 – III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2623-14.
163. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17

лют. 2011 р. № 3038 – VI. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3038-17.

164. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Шостки Сумської області : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № № 1251-IV. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1251-15.

165. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова : Закон України від 11 трав. 2000 р. № 1714 – III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1714-14.

166. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2354 – III. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2354-14.

167. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Чернігівській області : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1250 – IV. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1250-15.

168. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку та спеціальну економічну зону «Порт Крим» в Автономній Республіці Крим : Закон України від 21 груд. 2000 р. № 2189 – III. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2189-14.

169. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Житомирській області : Закон України від 03 груд. 1999 р. № 1276 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1276-14.

170. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку в Луганській області : Закон України від 15 лип. 1999 р. № 970 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/970-14.

171. Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області : Закон України від 24 груд. 1998 р. № 357 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/357-14.

172. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 991 – XIV. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/991-14.

173. Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області : Закон України від 24 груд. 1998 р. № 356 – XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356-14.

174. Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту : Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1607 – III. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1607-14.

175. Про статус гірських населених пунктів в Україні : Закон України від 21 лют. 1995 р. № 56/95 – ВР. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56/95-вр.

176. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06 верес. 2012 р. № 5205 – VI. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5205-17.

177. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2850-IV – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15.

178. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки : Указ Президента України від 28 квіт. 2004 р. № 493/2004. – Режим доступу : Zakon4.rada.gov.ua/laws/show/493/2004.

179. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80.

180. Про утворення Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 05 верес. 2012 р. № 827 – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/827-2012-%D0%BF.

181. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166 – VI. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3166-17.

182. Програма діяльності Кабінету Міністрів «Назустріч людям» : Постанова Кабінету Міністрів України від 04 лют. 2005 р. № 115-2005-п – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-05/page.

183. Прохорова В. М. Європейський досвід формування регіональної політики / В. М. Прохорова // Наука й економіка. – 2014. – № 2 (34). – С. 186 – 191.

184. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовской, Е. Б. Стародубцева. – 4 изд. перераб. и дополн. – М. : Инфра-М, 2005. – 480 с.

185. Регіональна політика : правове регулювання. Світовий та український досвід. Видання друге, доповнене / за заг. ред. А. Ткачука. – К. : Леста, 2011. – 260 с.

186. Регіональний розвиток в Європейському союзі: уроки для України. – Режим доступу: www.ssr.org.ua/index.php?lang=ukr. – Назва з екрану.

187. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт. – К : Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні», 2014. – 452 с.

188. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новікова [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

189. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / за заг. ред. В. В. Ковалевського, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенова. – К. : Знання, 2006. – 350 с.

190. Романюк С. А. Аналіз сучасних підходів до формування державної політики регіонального розвитку / С. А. Романюк // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 1 (13). – С. 9 – 13.

191. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: монографія / С. А. Романюк. – К. : НАДУ, 2013. – 375 с.
192. Садовский В. Н. Основания общей теории систем / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1973. – 278 с.
193. Сакс Дж. Д. Макроэкономика. Глобальный подход: пер. с англ. / Дж. Д. Сакс., Ф. Б. Ларрен. – М. : Дело, 1996. – 848 с.
194. Самоорганизация. – Режим доступа : www.ru.wikipedia.org/wiki/%D1%E0%EC%E0%E0%F0%E3%E0%ED%E8%E7%E0%F6%E8%FF. – Загл. с экрана.
195. Свердан М. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / М. М. Свердан, М. Р. Свердан. – Чернівці : Рута, 2006. – 352 с.
196. Світова економіка : навч. посіб. / за заг. ред. Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, Н. С. Логвінова – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
197. Симоненко В. В. Аспекти політики / В. В. Симоненко // ЕЕ : в 3 т. / редкол. С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-чий центр «Академія», – Т.2. – 2000 – С. 88.
198. Скаленко А. К. Системно-информационное измерение экономических реформ в Украине. Глобальные резервы роста: перевод с укр.; научн. ред. и предисл. чл. корр. НАНУ О. Г. Белоруса. – К. : Информац.-издат. центр «Интеллект», 2002. – С.175 – 187.
199. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К. : МАУП, 2002. – 200с.
200. Смирнов В. В. Теоретико-методологические аспекты повышения эффективности социально-экономического развития региона. – Режим доступа: www.region.mcnip.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=191. – Загл. с экрана
201. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов : пер. с англ. / А. Смит – М. : Наука, 1993. – 570 с.
202. Соколенко С. Розвиток кластерів як дієвий інструмент підвищення конкурентоздатності країни: міжнародний досвід та українські реалії. – Режим доступу : www.soskin.info/ea/2005/7-8/20050710/html. – Назва з екрану.
203. Статистична інформація. Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу : www.dnprstat.gov.ua/statinfo. – Назва з екрану.
204. Стеценко Т. О. Управління регіональною економікою : навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с.
205. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні : аналіт. доп. / С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір, В. І. Жук [та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 88с.
206. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / Авт. кол. А. С. Гальчинський, В. М. Ємець та ін.; Нац. ін. – т стратег. дослідж., Ін – т прогнозування НАН України, М – во економіки та європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

207. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособ. / Ю. П. Сурмин – К. : МАУП, 2003. – 368 с.
208. Теория политики : учебное пособие / Под ред. Б. А. Исаева. – СПб. : Питер, 2008. – 464 с.
209. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні : автореф. дис...д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. / Тертичка Валерій Володимирович ; НАДУ при Президентіві України. – К., 2004. – 38 с.
210. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. / В. Тертичка – К : Вид – во Соломії Павличко Основи, 2002. – 750 с.
211. Топчієв О. Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики / О. Г. Топчієв, Т. М. Безверхнюк, З. В. Мітенко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.
212. Туккель И. Л. Управление инновационными проектами : учебник / И. Л. Туккель, А. В. Сурина, Н. Б. Культин / Под ред. И. Л. Туккеля. – СПб. : БХВ-Петербург, 2011. – 416 с. : ил.
213. Україна: поступ у ХХІ століття Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 – 2004 рр послання Президента України до Верховної Ради України за 2000 рік від 23 лют. 2000 р. № 276а/2000 – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2000.
214. Уманців Ю. Механізм економічної політики / Ю. Уманців, О. Міняйло, В. Косик. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 436 с.
215. Филиппов Ю. В. Основы развития местного хозяйства : учебное пособие / Ю. В. Филиппов, Т. Т. Авдеева – 2-е изд., перераб. и доп. М. : Логос, 2011. – 276 с.
216. Хомяков П. М. Системный анализ : экспресс – курс лекций / П. М. Хомяков. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 216 с.
217. Храмов В.О. Зовнішньоекономічна політика: навч. посіб. / В.О.Храмов, Ю.А.Бовтрук. – К. : МАУП, 2002. – 264 с.: іл.
218. Чернышов В. Н. Теория систем и системный анализ : методические указания /сост. : В. Н. Чернышов, А. В. Чернышов. – Тамбов : Изд-во ГОУ ВПО ТГТУ, 2010. – 32 с.
219. Черняк Ю. И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю. И. Черняк. – М. : Экономика, 1975. – 191 с.
220. Чистобаев А. И. Основы региональной политики : учебник / А. И. Чистобаев, Ю. Н. Гладкий. – М. : Изд-во Михайлова В. А., 1998. – 659 с.
221. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: навч. – метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / С. М. Чистов – К. : КНЕУ, 2002. – 208 с.
222. Чужиков В. І. Економіка зарубіжних країн : навч. посіб. / В. І. Чужиков – К. : КНЕУ, 2005. – 308 с.
223. Шевчук Д. А. История экономики. Учебное пособие / Д. А. Шевчук – М. : Эксмо, 2009. – 305 с.
224. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – 6-те видан., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2008. – 310 с.
225. Щодо інституційно-правового забезпечення нової регіональної

політики. Аналітична записка – Режим доступу : www.niss.gov.ua/articles/1180/. – Назва з екрану.

226. Экономика Польши. – Режим доступа : www.polandinfo.ru/Container/Details/875. – Загл. с экрана.

227. Юрій М. Ф. Політологія. : підручник / М. Ф. Юрій. - К. : Дакор, 2006. – 416 с.

228. DG Regio (2013) 'Cohesion Policy 2014-2020. Investing in Growth and Job's. . – Access mode : www.ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic//official/regulation/pdf/2014/proposals/regulation2014_leaflet_en.pdf). – Title from screen.

229. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Access mode : <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/investing-in-research-european-commission-europe-2020-2010.pdf>. – Title from screen.

230. Korniiivskyi S. V. Role of the local government in the cross-border and interregional cooperation between Poland and Ukraine / S. V. Korniiivskyi // Administracja (teoria – dydaktyka – praktyka). – 2014. – № 2 (35). – P. 134 – 146.

231. Kuklinski A. Regional policies: Experience and Prospects // International Social Journal. Oxford: Basil Blackwell. – 1987. – Vol. XXXIX, № 2 (112). – P.170 – 187).

232. National development plan. – Access mode : www.mgrt.gov.si/en/areas_of_work/regional_development_and_territorial_cooperation/regional_development/national_development_plan/. – Title from screen.

233. OECD (2013) «OECD Territorial Reviews: Brasil 2013» – Access mode : www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/urban/rural-and-regional-development/oecd-territorial-reviews-brazil-2013/combining-growth-and-social-inclusion-the-contribution-of-regional-policies_9789264123229-6-en. – Title from screen.

234. Solow R. Technical Change and the Aggregate Production. / R. Solow // Review of Economics and Statistics. – 1957. – Vol. 39 –P. 312 – 320.

ДОДАТКИ

Додаток А

Закон України Про засади державної регіональної політики (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.90)

Цей Закон визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) державна регіональна політика – система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності;

2) макрорегіон – частина території України у складі декількох регіонів чи їх частин, об'єднаних за спільними ознаками, яким притаманні спільні проблеми розвитку, в межах якої реалізуються спеціальні для цієї території програми регіонального розвитку;

3) мікрорегіон – частина території регіону, що характеризується територіальною цілісністю та особливостями розвитку, в межах якої реалізуються спеціальні для цієї території проекти регіонального розвитку;

4) моніторинг та оцінка результативності реалізації державної регіональної політики - періодичне відстеження відповідних індикаторів на основі офіційних статистичних даних та інформації центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та проведення на підставі даних моніторингу оцінки результативності виконання індикаторів шляхом порівняння отриманих результатів з їх цільовими значеннями;

5) програма регіонального розвитку - комплекс взаємопов'язаних завдань та заходів довготривалого характеру, спрямованих на досягнення визначених цілей регіонального розвитку, оформлений як документ, що готується та затверджується у встановленому законодавством порядку та реалізується через проекти регіонального розвитку, об'єднані спільною метою;

6) проект регіонального розвитку - комплекс взаємопов'язаних заходів для розв'язання окремих проблем регіонального розвитку, оформлений як документ за встановленою законодавством формою, яким визначаються спільні дії учасників проекту, а також ресурси, необхідні для досягнення цілей проекту протягом установлених термінів;

7) регіон - територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя;

8) регіональний розвиток - процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах;

9) середньо- і довгострокове планування - функція державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку на середньо- (від трьох до п'яти років) і довгостроковий (понад п'ять років) періоди.

Стаття 2. Мета державної регіональної політики

1. Метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Стаття 3. Принципи державної регіональної політики

1. Державна регіональна політика реалізується на основі таких принципів:

- 1) законності – відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 2) співробітництва - узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики;
- 3) паритетності – забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку;
- 4) відкритості – забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є у розпорядженні органів державної влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;
- 5) субсидіарності – передачі владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації;
- 6) координації – взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- 7) унітарності – забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної цілісності України;
- 8) історичної спадкоємності – врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів;
- 9) етнокультурного розвитку – відродження етнічної самосвідомості та збереження духовної і матеріальної культури етносів, сприяння розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності;
- 10) сталого розвитку – розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;
- 11) об'єктивності – розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі реальних показників, яких реально досягти та які можливо оцінити.

Стаття 4. Об'єкти та суб'єкти державної регіональної політики

1. Об'єктами державної регіональної політики є територія регіонів, макрорегіонів, мікрорегіонів.

Об'єктами державної регіональної політики можуть бути групи регіонів (або їх частин), міст, сіл, селищ, об'єднані за критеріями та в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

2. Суб'єктами державної регіональної політики є Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи.

У розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики беруть участь асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи.

Стаття 5. Законодавство з питань державної регіональної політики

1. Законодавство з питань державної регіональної політики складається з Конституції України, законів України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про транскордонне співробітництво», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про Генеральну схему планування території України», цього Закону та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку,

встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 6. Пріоритети державної регіональної політики

1. Пріоритетами державної регіональної політики є:

- 1) стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;
- 2) зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;
- 3) формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;
- 4) стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір, подолання міжрегіонального відчуження;
- 5) визначення проблемних територій у регіонах та реалізація державних заходів щодо вирішення проблем;
- 6) створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах;
- 7) запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;
- 8) формування з урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, визначеної цим Законом;
- 9) поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;
- 10) створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад - на регіональному рівні.

Розділ II

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 7. Документи, що визначають державну регіональну політику

1. Реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі системи взаємопов'язаних документів, що ґрунтуються на Стратегії розвитку України, Генеральній схемі планування території України, схемах планування територій на регіональному та місцевому рівнях.

2. До документів, що визначають державну регіональну політику, належать:

- 1) Державна стратегія регіонального розвитку України;
- 2) План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України;
- 3) регіональні стратегії розвитку;
- 4) плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку;
- 5) інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів.

3. Розроблення документів, що визначають державну регіональну політику, здійснюється з урахуванням пріоритетів державної регіональної політики, визначених цим Законом, та документів державного прогнозування і стратегічного планування, визначених законодавством.

Стаття 8. Державна стратегія регіонального розвитку України

1. Державна стратегія регіонального розвитку України розробляється на період сім років та затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України забезпечує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. Державна стратегія регіонального розвитку України визначає:

- 1) тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів;
- 2) пріоритети державної регіональної політики на відповідний період;
- 3) стратегічні цілі і напрями регіонального розвитку та міжрегіонального співробітництва;
- 4) оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей;
- 5) основні завдання, етапи та механізми їх реалізації;
- 6) систему моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України.

4. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, з метою врахування у Державній стратегії регіонального розвитку України інтересів суб'єктів регіонального розвитку:

1) повідомляє через засоби масової інформації про початок роботи над проектом Державної стратегії регіонального розвитку України та визначає для суб'єктів регіонального розвитку термін і форму подання пропозицій;

2) проводить (за необхідності) консультації з суб'єктами регіонального розвитку для узгодження позицій;

3) оприлюднює звіт про результати розгляду пропозицій суб'єктів регіонального розвитку до проекту Державної стратегії регіонального розвитку України.

5. Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку України здійснюється у два етапи шляхом розроблення та виконання Плану заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України.

6. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, здійснює моніторинг реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та через три роки після початку її реалізації подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо коригування (за необхідності) її завдань та заходів, продовження періоду дії.

7. Після закінчення періоду дії Державної стратегії регіонального розвитку України центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, готує підсумковий звіт про її виконання.

Стаття 9. План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України

1. План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України розробляється на виконання Державної стратегії регіонального розвитку України та затверджується Кабінетом Міністрів України.

План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України розробляється строком на три роки та наступні чотири роки періоду дії Державної стратегії регіонального розвитку України.

2. Розроблення Плану заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, спільно з іншими центральними органами виконавчої влади у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України передбачає завдання і заходи, обсяги та джерела їх фінансування з визначенням індикаторів оцінки результативності їх виконання.

Стаття 10. Регіональні стратегії розвитку

1. Регіональні стратегії розвитку розробляються на період дії Державної стратегії регіонального розвитку України в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

2. Регіональні стратегії розвитку та зміни до них затверджуються відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами.

3. Розроблення регіональних стратегій розвитку та змін до них забезпечують Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

4. Регіональні стратегії розвитку мають відповідати положенням Державної стратегії

регіонального розвитку України та визначати:

- 1) тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя;
- 2) стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону на відповідний період;
- 3) оперативні цілі, що забезпечать досягнення стратегічних цілей;
- 4) основні завдання, етапи та механізми їх реалізації;
- 5) систему моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії розвитку.

5. Розроблення регіональних стратегій розвитку здійснюється з урахуванням стратегій розвитку міст, селищ та сіл, першочергового розвитку депресивних територій, стратегічних пріоритетів розвитку районів відповідного регіону.

6. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласна, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації:

- 1) повідомляють через засоби масової інформації про початок роботи над проектом регіональної стратегії розвитку та визначають для суб'єктів регіонального розвитку термін і форму подання пропозицій;
- 2) проводять (за необхідності) консультації з суб'єктами регіонального розвитку для узгодження позицій;
- 3) оприлюднюють звіт про результати розгляду пропозицій суб'єктів регіонального розвитку до проекту регіональної стратегії розвитку.

7. Реалізація регіональних стратегій розвитку здійснюється шляхом розроблення та виконання планів заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку, які конкретизуються у програмах економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст.

Стаття 11. План заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку

1. Розроблення планів заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку здійснюють Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації на виконання регіональних стратегій розвитку у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку розробляються строком на три роки та наступні чотири роки періоду дії регіональних стратегій розвитку.

2. Плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку затверджуються відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами.

3. План заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку передбачає заходи, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання та є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів.

Розділ III

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 12. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері державної регіональної політики

1. Кабінет Міністрів України у сфері державної регіональної політики забезпечує:
  - 1) розроблення та виконання загальнодержавних програм, спрямованих на розвиток регіонів;
  - 2) затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України, плану заходів з її реалізації;
  - 3) розроблення та укладення в установленому порядку угод щодо регіонального розвитку;
  - 4) визначення порядку підготовки, оцінки та відбору програм і проектів, що можуть реалізуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, та порядку використання зазначених коштів;

5) затвердження переліку програм і проектів регіонального розвитку, реалізація яких здійснюється за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку;

6) визначення порядку розроблення і погодження Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації, а також регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

7) визначення порядку координації дій органів виконавчої влади із забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики;

8) затвердження порядку і методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики та переліку індикаторів такого моніторингу;

9) спрямування і координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо формування та реалізації державної регіональної політики;

10) розгляд звітів про проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики;

11) здійснення інших повноважень у сфері регіональної політики, визначених Конституцією та законами України.

Стаття 13. Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері державної регіональної політики

1. До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, належать:

1) підготовка та внесення в установленому порядку проектів нормативно-правових актів з питань державної регіональної політики;

2) підготовка та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо узгодження цілей, пріоритетів, завдань та заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час розроблення та виконання документів, що стосуються забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики, проведення моніторингу та оцінки результативності виконання визначених завдань;

3) забезпечення координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо формування державної регіональної політики;

4) розроблення спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування Державної стратегії регіонального розвитку України;

5) підготовка спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України Плану заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України;

6) організаційне та методичне забезпечення розроблення проектів регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;

7) оцінка та відбір програм і проектів, включаючи інвестиційні програми (проекти), реалізація яких здійснюється за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, подання відповідно до законодавства відповідних пропозицій Кабінету Міністрів України;

8) участь у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, програмами і фондами у сфері державної регіональної політики, використання відповідних ресурсів міжнародної технічної допомоги;

9) проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України, плану заходів з її реалізації та інших програм і проектів регіонального розвитку, підготовка та подання відповідних звітів Кабінету Міністрів України;

10) здійснення інших визначених законом та покладених на нього в установленому порядку повноважень щодо формування державної регіональної політики.

2. До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну регіональну політику, належать:

- 1) реалізація спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади Державної стратегії регіонального розвитку України;
- 2) забезпечення координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо реалізації державної регіональної політики;
- 3) стимулювання участі регіонів у програмах та проектах розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва;
- 4) здійснення інших визначених законом та покладених на нього в установленому порядку повноважень щодо реалізації державної регіональної політики.

3. Повноваження у сфері державної регіональної політики інших центральних органів виконавчої влади визначаються Конституцією та законами України і покладаються на них Кабінетом Міністрів України.

Стаття 14. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад у сфері державної регіональної політики

1. До повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад у сфері державної регіональної політики належать:

- 1) ініціювання розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;
- 2) забезпечення врахування інтересів територіальних громад у регіональних стратегіях розвитку та планах заходів з їх реалізації;
- 3) затвердження звітів про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;
- 4) погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України;
- 5) здійснення інших повноважень, визначених законом.

Стаття 15. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері державної регіональної політики

1. До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері державної регіональної політики належать:

- 1) забезпечення у відповідному регіоні реалізації державної регіональної політики;
- 2) погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку України;
- 3) забезпечення розроблення проектів регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації;
- 4) підготовка і подання відповідно до законодавства до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну регіональну політику, пропозицій щодо програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку;
- 5) проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, підготовка та подання звітів про це на затвердження відповідно Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам;
- 6) подання затверджених звітів про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики;
- 7) внесення за рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад змін до регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, за умови, що такі зміни не суперечать положенням Державної стратегії регіонального розвитку України;
- 8) розроблення програм і проектів регіонального розвитку;
- 9) здійснення інших повноважень, визначених законом.

Стаття 16. Повноваження районних, міських, селищних, сільських рад у сфері державної

регіональної політики

1. Районні, міські, селищні, сільські ради у сфері державної регіональної політики забезпечують підготовку та подають до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад пропозиції щодо врахування інтересів відповідних територіальних громад під час розроблення:

1) проекту Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації;

2) регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, а також інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів.

2. Міські, селищні, сільські ради можуть розробляти та затверджувати з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку України стратегії розвитку міст, селищ та сіл.

Стаття 17. Координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування із забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики

1. Координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з формування та реалізації державної регіональної політики здійснюється шляхом узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час розроблення та виконання документів, що визначають державну регіональну політику, проведення моніторингу та оцінки результативності виконання визначених завдань.

2. Узгодження діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та регіональних стратегій розвитку визначається Планом заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України, планами заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку та угодами щодо регіонального розвитку.

Стаття 18. Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку

1. Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку може утворюватися Кабінетом Міністрів України як тимчасовий консультативно-дорадчий орган з метою забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади із обов'язковим залученням органів місцевого самоврядування до формування та реалізації державної регіональної політики, а також до узгодження галузевих прогнозів розвитку регіонів із стратегічними завданнями державної регіональної політики.

2. Завдання, порядок роботи та склад Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 19. Агенція регіонального розвитку

1. З метою ефективної реалізації державної регіональної політики Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська, Севастопольська міські ради та відповідні державні адміністрації можуть засновувати агенції регіонального розвитку.

Співзасновниками агенцій регіонального розвитку також можуть бути регіональні торгово-промислові палати, регіональні асоціації підприємців, регіональні представництва всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування чи асоціації органів місцевого самоврядування регіону, вищі навчальні заклади, наукові установи, профільні громадські об'єднання регіону.

2. Агенція регіонального розвитку є неприбутковою установою, що утворюється на засадах партнерства між державним, приватним та громадським секторами, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями на підставі цього Закону та інших законів України.

Агенція регіонального розвитку не може бути бюджетною установою.

3. Структура, порядок діяльності та повноваження органів управління агенції регіонального розвитку визначаються законодавством України та положенням, що має відповідати типовому положенню про агенцію регіонального розвитку.

Типове положення про агенцію регіонального розвитку затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розділ IV

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 20. Механізми фінансування державної регіональної політики

1. Фінансове забезпечення державної регіональної політики здійснюється відповідно до Бюджетного та Податкового кодексів України.

2. Механізмами фінансування державної регіональної політики є:

- 1) міжбюджетні трансферти з державного бюджету місцевим бюджетам;
- 2) об'єднання на договірній основі фінансових ресурсів суб'єктів регіональної політики, державних та приватних партнерів на принципах здійснення державно-приватного партнерства, міжнародних інституцій;
- 3) капітальні видатки державного бюджету;
- 4) державні цільові програми, у тому числі програми подолання депресивності територій;
- 5) угоди щодо регіонального розвитку;
- 6) програми і заходи, включаючи інвестиційні програми (проекти), що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку.

Стаття 21. Джерела фінансування державної регіональної політики

1. Джерелами фінансування державної регіональної політики є:

- 1) кошти Державного бюджету України, зокрема державного фонду регіонального розвитку;
- 2) кошти місцевих бюджетів;
- 3) благодійні внески;
- 4) кошти міжнародних організацій;
- 5) кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Стаття 22. Фінансування за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку

1. Фінансування регіонального розвитку за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку може здійснюватися на умовах інвестування, за умови надання гарантій, на безповоротній основі у вигляді грантів.

2. Фінансування регіонального розвитку ґрунтується на таких принципах:

- 1) відповідності Державній стратегії регіонального розвитку України, відповідній регіональній стратегії розвитку та планам заходів з їх реалізації;
- 2) конкурсного відбору програм (проектів) регіонального розвитку;
- 3) ефективності використання залучених ресурсів;
- 4) спроможності об'єктів та суб'єктів, на фінансування яких залучаються кошти державного фонду регіонального розвитку, самостійно забезпечувати подальше власне фінансування або утримуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- 5) адекватної фінансової та іншої участі органів місцевого самоврядування, на території юрисдикції чи в інтересах яких реалізуються відповідні заходи, програми чи проекти;
- 6) неупередженого розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

3. Державна підтримка регіонального розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України, зокрема, коштів державного фонду регіонального розвитку, здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України.

Розділ V

МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 23. Моніторинг реалізації державної регіональної політики

1. Моніторинг реалізації державної регіональної політики проводиться шляхом установлення переліку відповідних індикаторів, відстеження їх динаміки, підготовки та оприлюднення результатів такого моніторингу.

З метою забезпечення проведення моніторингу документи, що визначають державну регіональну політику, зазначені в частині другій статті 7 цього Закону, повинні містити відповідні показники досягнення цілей, які можливо оцінити.

2. Перелік індикаторів визначається методикою проведення моніторингу реалізації державної регіональної політики, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. Моніторинг реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації проводиться шляхом збирання та аналізу показників, що характеризують стан реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України, на основі офіційних статистичних даних та інформації центральних органів виконавчої влади.

4. Оцінка результативності Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації проводиться шляхом періодичного відстеження, вимірювання і порівняння фактичних результатів з індикаторами досягнення цілей та пріоритетів, визначених Державною стратегією регіонального розвитку України та планом заходів з її реалізації.

5. Моніторинг та оцінка результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації проводяться щороку центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, із залученням громадських об'єднань та наукових установ.

Порядок проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації визначається Кабінетом Міністрів України.

6. Моніторинг та оцінка результативності реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації проводяться щороку відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Результати моніторингу та оцінки результативності підлягають оприлюдненню та враховуються у звітах про виконання щорічних програм економічного і соціального розвитку регіонів.

Звіти про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації подаються в установленому порядку Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями на затвердження відповідно Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам.

Затвержені звіти про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації подаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики.

Порядок проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації затверджується Кабінетом Міністрів України.

7. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, подає Кабінету Міністрів України відповідні звіти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.
2. Кабінету Міністрів України протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом:
  - 1) подати на розгляд Верховній Раді України законопроекти про внесення змін до законодавчих актів України, що впливають із цього Закону;
  - 2) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
  - 3) забезпечити перегляд і приведення міністерствами та іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

м. Київ

5 лютого 2015 року

№ 156-VIII

Додаток Б
Аналіз змісту політик за сферами впливу на суспільну діяльність

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
Мета	досягнення якнайвищого рівня національного добробуту [17, с. 10].	здійснення соціального захисту, створення умов для формування безпечного соціального середовища людини [199, с. 11].	стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем [156].	Створення умов для досягнення високого рівня життя, примноження національного багатства України [221, с. 98]	забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури - створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; збереження і примноження національного культурного надбання [146];
Цілі й завдання	Глобальні - цілі, які віддзеркалюють найважливіші завдання суспільства: забезпечення добробуту, економічної свободи, соціальної справедливості тощо, а їх розв'язання розраховане на тривалу перспективу. Основні - є підвалинами поступового розв'язання глобальних цілей; їх можна конкретно сформулювати і розрахувати на коротку перспективу (5-7-10 років).	Цілі - вирішення суперечностей суспільного, соціального розвитку, які гальмують процес формування соціально орієнтованої економіки, становлення середнього класу, соціальної мобільності, утвердження дійових механізмів соціального життєзабезпечення людини як головного суб'єкта соціального розвитку. Завдання - створення умов для реалізації соціального	Підвищення рівня суспільної екологічної свідомості Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки осягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища Інтеграція екологічної політики та вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління Припинення втрат біологічного та	Створення соціально-економічних, організаційних, правових умов для формування та ефективного використання науково-технічного потенціалу Розвиток пріоритетних напрямів науки і техніки та концентрація ресурсів для їх реалізації. Розроблення та реалізація довгострокових державних науково-технічних програм Підготовка наукових	сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури; захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури; сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті; забезпечення свободи творчості, захист прав

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
	<p>Наприклад, темпи щорічного економічного зростання протягом певного періоду. Поточні цілі передбачають удосконалення якогось одного боку економічного процесу і потребують оперативного реагування (приміром підвищення заробітної плати, пенсій тощо) [17, с. 15].</p>	<p>потенціалу людини; сприяння розвитку соціальних відносин; створення умов для розвитку соціально-ринкових відносин, перетворення соціальних чинників в одну з домінант економічного зростання; розвиток соціально-трудова відносин; реформування системи соціального захисту, соціального страхування, пенсійного забезпечення; посилення адресності підтримки соціально незахищених верств населення; реформування ринку праці та зайнятості населення, забезпечення випереджаючого зростання вартості робочої сили; реформування системи охорони здоров'я; здійснення активної демографічної політики тощо[199, с. 13 – 14]</p>	<p>ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі Забезпечення екологічно збалансованого природокористування Удосконалення регіональної екологічної політики[156]</p>	<p>кадрів, інтеграція освіти, науки і виробництва Правовий і соціальний захист наукових і творчих працівників Створення сучасної інфраструктури науки Установлення міжнародних науково-технічних зв'язків[221, с. 98]</p>	<p>інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав; гарантування прав громадян у сфері культури; створення умов для творчого розвитку особистості підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, задоволення культурних потреб Українського народу, розвитку закладів культури незалежно від форми власності[146]</p>
<p>Інструменти реалізації</p>	<p><i>Сукупні інструменти</i> — це система показників (бюджетна, кредитна, податкова політика), які застосовуються до</p>	<p>нормативи, що визначають мінімальні стандарти споживання і діють як законодавчо встановлені й обов'язкові (величина</p>	<p>міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін; оцінка впливу стратегій, програм, планів на стан</p>	<p>державні науково-технічні програми; державне замовлення в науково-технічній сфері; державна науково-технічна</p>	<p>Розподіл грантів і премій; Зайнятість і створення робочих місць; Створення культурної інфраструктури - будівель,</p>

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
	<p>основних цілей. <i>Окремі інструменти</i> — це один із показників системи (якийсь один податок, процентна ставка тощо). <i>Інструменти прямої дії</i> — це ті, які мають приписний характер, тобто обов'язкові для виконання (як звичайно — адміністративні); <i>непрямої дії</i> — ті, що дають можливість вибирати варіанти для досягнення цілі (економічні важелі) [17 с. 16].</p>	<p>прожиткового мінімуму, мінімальна зарплата і пенсія, гарантований мінімум послуг охорони здоров'я, житла тощо); соціальні трансферти, тобто різні засоби перерозподілу прибутків (регіональні субвенції, соціальні виплати і т. ін.); оподаткування, що стимулює створення нових робочих місць; уведення прогресивної шкали для надвисоких прибутків; індексація прибутків; регулювання зайнятості [199, с. 16].</p>	<p>навколишнього природного середовища; удосконалення дозвільної системи у сфері охорони навколишнього природного середовища; екологічна експертиза та оцінка впливу об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища; екологічний аудит, системи екологічного управління, екологічне маркування; екологічне страхування; технічне регулювання, стандартизація та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки; законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища; освіта та наукове забезпечення формування і реалізації національної екологічної політики; економічні та фінансові механізми; моніторинг стану довкілля та контроль у сфері</p>	<p>експертиза; бюджетне фінансування досліджень і робіт, виконуваних у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки; підготовка науково-технічних кадрів; державна політика у сфері патентів і ліцензій. правовий захист інтелектуальної власності; [221, с. 97]</p>	<p>обладнання, простору для здійснення культурної діяльності; Формування законодавчої та нормативної бази для діяльності установ культури і мистецтва [34].</p>

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
			охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки[156].		
Умови реалізації	<ul style="list-style-type: none"> • <i>рівнем пізнання</i> суспільством економічних законів та закономірностей розвитку економічних явищ і процесів; • <i>завданнями і цілями</i>, які ставить суспільство (держава) на тому чи тому етапі свого розвитку; • <i>конкретними формами</i> реалізації універсальних принципів функціонування економіки (ринкового саморегулювання і державного регулювання); • <i>етапом</i>, на якому перебуває країна за переходу до тієї чи тієї моделі господарювання (міра завершеності технологічної, структурної перебудови тощо); • <i>специфічними</i> для кожної країни 	<p>Об'єктивні - трансформація суспільних відносин і насамперед формування соціально - ринкової економіки, повноцінного інституту власності (т.ч. приватної), утвердження процесів соціально-трудої мобільності, політичної структурованості суспільства, нової системи духовних, ціннісних орієнтацій.</p> <p>Суб'єктивні - використання в соціальній політиці адекватних принципів способів, форм цілеспрямованої управлінської, регулятивної діяльності по освоєнню і творенню соціального буття, які відповідали б вимогам об'єктивних законів</p>	створення ефективної системи інформування населення з питань охорони навколишнього природного середовища та підвищення рівня екологічної свідомості громадян України; поліпшення стану навколишнього природного середовища до рівня, безпечного для життєдіяльності населення зменшення та поступова ліквідація залежності між економічним зростанням та погіршенням стану навколишнього природного середовища створення системи екологічно збалансованого використання природних ресурсів; забезпечення переходу до системи інтегрованого	державний захист права інтелектуальної власності на науково-технічну продукцію підтримка міжнародного науково-технічного співробітництва [221, с. 100].	Збереження й актуалізація культурної спадщини в найширшому її розумінні. заохочення й підтримка творчих ініціатив на індивідуальному та груповому рівнях з метою сприяння розвитку особистості й громадянського суспільства. Дієва підтримка сучасних культурних індустрій, і насамперед визначення тих галузей, які можуть відносно швидко та максимально ефективно забезпечити культурний «прорив» України в Європі і світі. Забезпечення вільного доступу до національного культурного, освітнього й наукового надбання[59, С. 34 - 35]

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
	<i>передумовами і формами становлення відповідної моделі господарювання (економічними, політичними, культурними, соціально-психологічними) [17, с. 16].</i>	суспільного, соціального розвитку; сприяння засобами регулятивної політики своєчасного вирішення суперечностей соціальної сфери; утвердження динамізму в механізмі власне управлінської регулятивної діяльності по розвитку соціального буття, соціальної сфери; викорінення форм і методів командно-адміністративного, директивного управління; децентралізація соціальної політики; вирішення суперечності між новими (значною мірою соціально-ринковими) відносинами і проявами директивного управління, пасивного характеру соціальної політики [199, с. 14]	екологічного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснення реформування податкової системи з метою посилення значущості екологічного оподаткування як стимулятора зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, розроблення дієвого економічного механізму природокористування; удосконалення державної системи моніторингу навколишнього природного середовища [156]		
Принципи	Науковість, комплексність, реалізм у встановленні співвідношення цілей та засобів їхньої реалізації, принцип конкретно-історичного підходу, альтернативності, чітка	Принцип єдності об'єктивного і суб'єктивного в реалізації соціальної політики Принцип взаємозв'язку об'єктивної соціальної саморегуляції і	посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських	Органічна єдність НТП з економічним, соціальним і духовним розвитком суспільства Підтримка конкуренції і підприємництва в науково-технічній сфері	Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, творчості, захист авторських прав, моральних і матеріальних інтересів. Кожний громадянин має право на

Види політик Зміст	Економічна політика	Соціальна політика	Екологічна політика	Науково-технічна політика	Культурна політика
	<p>постановка довгострокової мети та визначення основного напрямку, форм і методів її досягнення [17, С. 17 - 18].</p>	<p>цілеспрямованої діяльності у реалізації соціальної політики Комплексність Принцип пріоритету соціальних інтересів людини, особистості Принцип єдності організаційних і само організаційних засад у реалізації політики Активний характер політики Принцип єдності централізованих та децентралізованих засад у реалізації політики [199, с. 33 – 52]</p>	<p>рішень міжсекторальне партнерство та залучення зацікавлених сторін; запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України відповідальність нинішнього покоління за збереження довкілля на благо прийдешніх поколінь; участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації екологічної політики [156]</p>	<p>Демократизація та децентралізація управління науково-технічною діяльністю Розвиток освіти, організація підготовки і перепідготовки кадрів Рівноправність усіх форм організації науково-технічної діяльності Свобода поширення науково-технічної інформації та пропаганда науково-технічних досягнень Максимальне використання можливостей світової науки та міжнародного співробітництва [221, с. 98]</p>	<p>результати своєї творчої діяльності; Культурна спадщина охороняється законом Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами [72]</p>

Додаток В
Аналіз змісту політик за напрямом дій влади в рамках економічної політики

Види політик Зміст	Промислова політика	Аграрна політика	Енергетична політика	Регіональна політика	Галузева політика
Мета	Удосконалення структури національної економіки, підтримки конкурентоспроможності окремих галузей і підприємств та економіки в цілому на світових ринках, коригування негативних наслідків дії механізму ринку [214, с. 115].	Гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [157].	Підвищення енергетичної безпеки держави; Підвищення ефективності споживання та використання енергопродуктів; Зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище і забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки ПЕК [110].	Розкриття економічного потенціалу територій, збільшення продуктивності їх економіки, прибутковості місцевого бізнесу та рівня доходів населення [40].	Ефективне функціонування всіх галузевих ринків країни [63].
Сфери і об'єкти реалізації	Міжгалузеві комплекси - єдині господарські системи, які складаються з групи взаємопов'язаних галузей і покликані забезпечити потребу національної економіки у певному виді кінцевої продукції (послуг). Кожен комплекс має низку спеціалізованих галузей, технологічно, економічно й організаційно пов'язаних між собою. весь індустріальний комплекс країни [214, с. 115]	Сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів), аграрну науку і освіту, соціальну сферу села, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення [157].	Сукупність секторів економіки, до якої входять суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана з розвідкою, видобутком, переробкою, виробництвом, зберіганням, транспортуванням, передачею, розподілом, торгівлею, збутом або продажем і використанням енергетичних продуктів (енергоносіїв) [110].	Територіальні утворення, у межах яких здійснюється державне управління і місцеве самоврядування [98, с. 115].	Здійснюється на мезорівні економіки. Видобувна промисловість та сільське господарство, обробна промисловість та будівництво, промислові послуги та послуги щодо забезпечення життєдіяльності людини [63]
Завдання	Підтримка галузей індустрії, які	Створення умов для реалізації та захисту прав селян на землю,	Формування цілісної та дієвої системи управління	Вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального	Підвищення конкурентноздатності

Види політик Зміст	Промислова політика	Аграрна політика	Енергетична політика	Регіональна політика	Галузева політика
	забезпечують майбутнє економічне зростання; модернізація традиційних галузей; досягнення соціальної прийнятності економічних процесів у депресивних, неперспективних галузях[214, с. 118].	формування ринкових земельних відносин, охорони земель; посилення соціального захисту сільського населення, створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі, розроблення і запровадження державних та регіональних програм комплексного розвитку сільських територій, державна підтримка розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції; запровадження сучасних механізмів і методів формування прозорого ринку сільськогосподарської продукції, державна підтримка суб'єктів аграрного сектору шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, створення сприятливих умов для реалізації експортного потенціалу аграрного сектору економіки; державна підтримка підготовки, переїдготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів,	та регулювання в паливно-енергетичному секторі, розвиток конкурентних відносин на ринках енергоносіїв; Поступова лібералізація та розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів і ринків пов'язаних послуг; Створення передумов для істотного зменшення енергоємності економіки за рахунок впровадження нових технологій; Збільшення видобутку та виробництва власних енергоресурсів; Диверсифікація зовнішніх джерел поставок енергетичних продуктів; Досягнення збалансованості економічно обґрунтованої цінової політики відносно енергетичних продуктів; Створення умов для залучення до ПЕК приватних інвестицій, нових технологій і сучасного досвіду ефективної роботи; Нормативно-правове забезпечення реалізації цілей розвитку ПЕК України [110]	розвитку дотримання принципів стабільного та збалансованого регіонального розвитку, подальшого поширення інструментів стимулювання розвитку регіонів стимулювання розвитку на регіональному рівні економічних «точок зростання» формування на регіональному рівні розвиненої інфраструктури, у тому числі транспортної, виробничої, інвестиційної, соціальної, комунікаційної тощо. формування єдиного загальнонаціонального економічного простору розвитку сучасних форм між територіальної економічної інтеграції та кооперації розвитку регіональних та міжрегіональних кластерів, індустріальних парків створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, консолідації зусиль і	галузей економіки; оптимізації рівня конкуренції шляхом створення сприятливих умов для змагальної діяльності, а саме нових технологій, товарів та видів діяльності, інноваційної діяльності, зменшення витрат на виробництво; оптимізації поведінки учасників ринку на основі незалежного прийняття рішень суб'єктами господарювання: зменшення галузевих бар'єрів, розвиток ринкової інфраструктури; розповсюдження інформації [63].

Види політик Зміст	Промислова політика	Аграрна політика	Енергетична політика	Регіональна політика	Галузева політика
		виконання наукових досліджень для аграрного сектору; вдосконалення системи державного управління, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі [157].		забезпечення відповідальності громадськості, влади та бізнесу у сфері реалізації проектів регіонального розвитку [40].	
Умови реалізації.	формування конкурентного національного ринку промислової продукції; стабілізація основних показників промислового виробництва; структурна перебудова промисловості; технічне і технологічне оновлення галузей промисловості; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів промислового виробництва; розвиток імпорто замінного та експортного виробництва; забезпечення екологічності промислового виробництва[214, с. 121].	Розвиток земельних відносин Формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору Державна політика щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства Удосконалення системи державного регулювання, ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі Комплексний розвиток сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня сільських жителів [157]	Акцент на реалізацію заходів з енергоефективності та енергозбереження; Розвиток конкурентного середовища і підвищення ефективності та прозорості ринків; Зростаюча орієнтація на охорону навколишнього середовища[110].	Підвищення конкурентоспроможності регіонів Територіальна соціально-економічна інтеграція Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку[40]	Ухвалення законодавчих актів, які встановлюють регулятивні повноваження щодо тих чи інших галузей. Впровадження цих актів [63]

Складено на основі [95]

Додаток Д
Аналіз змісту політик за ієрархічними рівнями влади в країні

Види політик Зміст	Державна політика	Регіональна політика	Муніципальна політика
Мета	Модернізація матеріального і духовного виробництва та соціальних умов життя на базі науково-технічного прогресу (нових технологій), можливостей конверсії та взаємовигідного поділу праці з іншими країнами [7, с. 55]	Розвиток місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів [131]	Впливати на систему місцевого самоврядування (скасовувати або змінювати її, змінювати систему посадових осіб і органів місцевого самоврядування, їх предмети відання, територію муніципальних утворень, економічну і фінансову основи, участь громадян в муніципальному управлінні та ін.) [37, с. 42]
Сфери і об'єкти реалізації	Державно-правові, що складаються у створенні узгодженого, певною мірою ідентичного, структурного та правового простору країни, що дозволяє максимально використовувати сформовані (доступні) технології економічної, соціальної та іншої діяльності зі своєю спеціалізацією і кооперацією; соціально-психологічні, які включають у себе усвідомлення нових життєвих орієнтирів; діяльнісної-практичні, коли рішення, дії, операції, процедури, вчинки і т.п. вершаться в цілях і руслі державної політики, «просувають» цю політику і наочно розкривають її цінність для суспільства [7, с. 55].	територіальні утворення, у межах яких здійснюється державне управління і місцеве самоврядування [98, с. 115].	Центр і регіони здійснюють контроль за муніципальними утвореннями, забезпечують баланс повноважень і ресурсів центру та МСУ, регіонів і МСУ, а також вплив на баланс повноважень центру і регіонів, сприяють соціально-економічному розвитку муніципальних утворень [37, с. 42].
Завдання	Забезпечувати раціональне та ефективне використання наявного ресурсного, виробничого, трудового та інтелектуального потенціалів країни; активізувати працю, безпосередньо виходити на інтереси людини і реально впливати на рівень і якість задоволення людських потреб; змінювати умови, продуктивність і соціальну результативність праці і, отже, вести за собою людей і створювати фактори зростання їх	Утвердження місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів; удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної	На рівні центру: прийняття програми розвитку МСУ в країні, прийняття державного законодавства про МСУ, встановлення місцевих податків і зборів та ін. На рівні регіонів: зміна меж муніципальних утворень, прийняття регіональних нормативних актів про МСУ, формування фондів для підтримки МСУ та ін - ці рішення і дії змінюють територію муніципальних утворень, процес

Види політик Зміст	Державна політика	Регіональна політика	Муніципальна політика
	добробуту [7, с. 56].	самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг; зміцнення матеріальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення рівня їх ресурсного забезпечення; посилення відповідальності представників органів місцевого самоврядування, сільських, селищних, міських голів перед територіальними громадами, що їх обрали; розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку; зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу і кооперації праці; створення ефективних механізмів забезпечення активної участі територіальних громад та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики; досягнення високої функціональної спроможності кадрового потенціалу регіонів, передусім шляхом створення системи і технологій залучення інвестицій для підготовки високопрофесійних управлінських кадрів [131].	формування органів МСУ, організаційні основи МСУ та ін.[37, с. 43].
Умови реалізації..	По-перше, необхідно, щоб її якоюсь мірою розділяла і меншість, інакше будуть нездоланні труднощі при її реалізації. По-друге, така політика повинна бути досить стійкою, стабільною, володіти історичною перспективою. По-третє, в ній має міститися об'єднуючий початок, спрямоване на позитивний розвиток суспільства [7, с. 56].	Підвищення конкурентоспроможності регіонів Територіальна соціально-економічна інтеграція Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку[40]	Підтримка балансу відносин між центральною владою і муніципальним самоуправлінням, між регіональною владою і муніципальним самоуправлінням, а також вплив на баланс відносин між центральною і регіональною владою [37, с. 43].

Складено на основі [38]

Додаток Е
Перелік цілей плану впровадження Програми економічних реформ
в контексті елементів економічної політики

Елемент	Перелік цілей плану
фінансово-кредитна	<p>Побудова ефективної системи управління державними фінансами відповідно до кращої практики держав Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Запровадження ефективного державного стратегічного планування. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу та Світової організації торгівлі, посилення фінансової та бюджетної дисципліни. Підвищення ефективності управління державним боргом та зменшення ризиків.</p>
бюджетна	<p>Підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів. Упровадження середньострокового планування на рівні місцевих бюджетів. Удосконалення фінансових інструментів підтримки регіонального розвитку</p>
науково-технічна	<p>Підвищення ефективності наукової та науково-технічної діяльності. Розвиток сфери інноваційної діяльності.</p>
структурна	<p>Оптимізація структури державного сектору економіки. Запровадження стратегічного планування діяльності підприємств державного сектору економіки. Посилення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності, використанням державного майна.</p>
соціальна	<p>Стабілізація солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Створення умов для запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Підвищення ефективності управління пенсійним та іншими видами соціального страхування. Упровадження на принципах адресності нових підходів під час надання всіх видів соціальної допомоги (за винятком допомоги при народженні та усиновленні дитини, інвалідам з дитинства і дітям-інвалідам). Посилення адресності надання пільг громадянам, які мають на них право за професійною ознакою. Удосконалення системи контролю за додержанням законодавства у сфері соціальної підтримки та надання соціальних послуг громадянам. Створення єдиної бази даних одержувачів усіх видів соціальної підтримки, поглиблення використання інформаційних технологій у соціальній сфері. Реформування системи соціальних послуг. Удосконалення механізму надання окремим категоріям населення пільг з метою посилення адресності їх надання та більш повного задоволення індивідуальних потреб. Розв'язання проблеми забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа. Захист житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Створення належних умов для забезпечення реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї. Забезпечення ефективної соціальної реабілітації дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, реінтеграція дитини в біологічну сім'ю. Удосконалення системи протидії торгівлі людьми. Модернізація роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Стимулювання підвищення рівня зайнятості населення. Забезпечення проведення ефективного моніторингу ринку праці. Модернізація системи оплати праці працівників бюджетної сфери. Посилення соціального захисту працівників, зайнятих на роботах із шкідливими та важкими умовами праці. Упорядкування діяльності галузевих закладів для надання громадянам якісних та адресних послуг, гарантованих законодавством.</p>

Елемент	Перелік цілей плану
інвестиційна	Підвищення рівня захисту прав інвесторів. Здійснення заходів із поліпшення інвестиційного іміджу України.
аграрна	Створення прозорого ринку земель, розроблення ефективного механізму обороту земель сільськогосподарського призначення. Визначення стратегічних пріоритетів діяльності органів виконавчої влади у сфері аграрної політики до 2020 року та інструментів їх реалізації. Забезпечення сталого розвитку сільських територій. Забезпечення продовольчої безпеки держави. Удосконалення законодавства у сфері державної системи біобезпеки під час створення, випробування, транспортування та використання генетично модифікованих організмів. Зменшення загрози деградації земель. Удосконалення законодавства в сфері державного регулювання насінництва та розсадництва. Створення умов для ефективного використання та відновлення ґрунтів України з метою раціонального їх використання, збереження їх стану, якості та родючості, захисту від негативних природних та антропогенних чинників. Удосконалення механізму державного регулювання у сфері рибного господарства. Реалізація національного проекту «Зерно України» - програма розвитку зерновиробництва з високими виробничими та економічними показниками" Реалізація національного проекту «Відроджене скотарство» - розроблення та реалізація програми розвитку скотарства.
регіональна	Підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування, створення умов для підвищення спроможності територіальних громад. Створення ефективної системи стратегічного планування регіонального розвитку. Удосконалення організації діяльності місцевих органів виконавчої влади.
зовнішньо-економічна	Визначення засад зовнішньоекономічної політики України. Завершення процесу укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Розроблення національного механізму імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Співробітництво з державами - членами Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації. Створення зони вільної торгівлі послугами. Побудова ефективної системи підтримки експортної діяльності України. Просування і захист економічних інтересів України за допомогою механізмів Світової організації торгівлі. Визначення напрямів та завдань із залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 рр. Підвищення ефективності залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями. Створення відкритої електронної бази даних проектів міжнародної технічної допомоги.

Складено на основі: [106; 151]

Додаток Ж
Законодавче забезпечення розробки і формування економічної політики і
інших видів політик економічної спрямованості

Галузь законодавства	Закони, законодавчі акти
Законодавство, яке встановлює зміст і правовий статус політик	<p>Конституція України; Господарський кодекс України; Закон України «Про підприємництво»; Закон України «Про управління об'єктами державної власності»; Закон України «Про державно-приватне партнерство»; Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців»; Закон України «Про оренду державного та комунального майна»; Закон України «Про угоди про розподіл продукції»; Закон України «Про здійснення державних закупівель»; Закон України «Про Національний банк України»; Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; Закон України «Про інститути спільного інвестування»; Закон України «Про індустріальні парки»; Закон України «Про ціни і ціноутворення»; Закон України «Про природні монополії»; Закон України «Про акціонерні товариства»; Закон України «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності»; Закон України «Про Державну програму приватизації»; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Закон України «Про місцеві державні адміністрації»; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади»; Закон України «Про страхування»; Закон України «Про землеустрій»; Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»; Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»; Закон України «Про Кабінет Міністрів України»; Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Закон України «Про державні цільові програми»; Закон України «Про господарські товариства»; Закон України «Про кооперацію»; Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну»; Закон України «Про концесії»; Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; Закон України «Про транскордонне співробітництво»; Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; Закон України «Про холдингові компанії в Україні»; Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»; Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»; Закон України «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб»; Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні»; Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»; Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»;</p>

Галузь законодавства	Закони, законодавчі акти
	Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».
Законодавство що стосується економічної конкуренції	Закон України «Про захист економічної конкуренції»; Закон України «Про Антимонопольний комітет України»; Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції».
Законодавство, що регулює діяльність галузей народного господарства	Повітряний кодекс України; Про затвердження Змін до Порядку конкурсного відбору енергоефективних проектів; Кодекс торговельного мореплавства України; Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»; Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки»; Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»; Закон України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу»; Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»; Закон України «Про електроенергетику»; Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»; Закон України «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції»; Закон України «Про насіння і садивний матеріал»; Закон України «Про аквакультуру»; Закон України «Про банки і банківську діяльність»; Закон України «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості»; Закон України «Про залізничний транспорт»; Закон України «Про автомобільний транспорт»; Закон України «Про розвиток літакобудівної промисловості»; Закон України «Про енергозбереження»; Закон України «Про пестициди і агрохімікати»; Закон України «Про морські порти України»; Закон України «Про трубопровідний транспорт»; Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»; Закон України «Про космічну діяльність»; Закон України «Про телекомунікації»; Закон України «Про туризм»; Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу»; Закон України «Про нафту і газ»; Закон України «Про поштовий зв'язок»; Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність»; Закон України «Про розвиток автомобільної промисловості України»; Закон України «Про транзит вантажів»; Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції»; Закон України «Про особисте селянське господарство»; Закон України «Про альтернативні джерела енергії»; Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»; Закон України «Про космічну діяльність»; Закон України «Про будівельні норми»; Закон України «Про фермерське господарство»; Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції»; Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні»; Закон України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України»;

Галузь законодавства	Закони, законодавчі акти
	<p>Закон України «Про меліорацію земель»; Закон України «Про племінну справу у тваринництві»; Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»; Кодекс торговельного мореплавства України.</p>
Податкове законодавство	<p>Податковий кодекс України; Митний кодекс України; Закон України «Про Митний тариф України».</p>
Законодавство про банкрутство	<p>Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».</p>
Законодавство, що регулює суспільні відносини щодо користування природними ресурсами	<p>Земельний кодекс України; Водний кодекс України; Про надра; Лісовий кодекс України; Закон України «Про екологічну мережу України»; Закон України «Про охорону земель»; Закон України «Про природно-заповідний фонд України»; Закон України «Про рослинний світ».</p>
Інвестиційне законодавство	<p>Закон України «Про інвестиційну діяльність»; Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні»; Закон України «Про іноземні інвестиції»; Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)»; Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проєктів за принципом «єдиного вікна»; Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць».</p>
Законодавство про працю	<p>Кодекс законів про працю України; Закон України «Про затвердження Загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища»; Закон України «Про зайнятість населення»; Закон України «Про підвищення престижності шахтарської праці»; Закон України «Про професійний розвиток працівників»; Закон України «Про охорону праці»; Закон України «Про оплату праці»; Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».</p>

Додаток И
Основні складові економічної системи регіону

Галузі економічної діяльності	Промисловість, транспорт і зв'язок, будівництво, ЖКГ, торгівля і громадське харчування, наука
Типи організаційно правових структур господарюючих в економічній системі регіону	Підприємства, організації, фірми, об'єднання, товариства, корпорації, асоціації, кооперативи, кластери, концерни, холдинги
Пануючі форми власності	Державна, комунальна, змішана, приватна, акціонерна, спільна орендна, із іноземним капіталом
Організаційні структури управління	Лінійно-функціональна, матрична, дивізіональна, проектно-цільова
Мета створення	<ul style="list-style-type: none"> - Отримання прибутку; - неприбуткові, соціально спрямовані; - узгоджувальні, координуючі; - контролюючі, аудиторські.
Правове підґрунтя створення	<ul style="list-style-type: none"> - за Постановою Уряду; - статуту міст України; - статуту господарюючих систем; - договори.
Фінансова база існування	<ul style="list-style-type: none"> - Бюджет держави (державна власність); - обласний бюджет (власність регіону); - місцевий бюджет (муніципальна власність); - капітал засновників; - акціонерний капітал
Взаємовідносини і співпраця	<ul style="list-style-type: none"> - Згідно чинного законодавства; - виникнення в умовах ринкового середовища; - корпоративні відносин; - договірні; - партнерські відносини.
Засоби регулювання	Організаційно-правові, фінансові, норми, нормативи, стандарти, методи (організаційно-розпорядчі) та ін..

Додаток К
Пріоритети Стратегії розвитку Польщі на 2007 – 2015 рр.
та заходи з їх реалізації

Пріоритети	Заходи
Підвищення конкурентоспроможності та інноваційного характеру економіки	<ul style="list-style-type: none"> - створення стабільної макроекономічної основи для розвитку, - розвиток підприємництва, - збільшення доступу до зовнішнього фінансування інвестицій, - підвищення технологічного рівня економіки шляхом збільшення витрат на дослідження, розвиток та інновації, - розвиток інформаційного суспільства за допомогою інформатизації контактів бізнесу та державної адміністрації (адміністративне і фінансове обслуговування, бази даних тощо), е-адміністрація, - захист конкуренції - експорт та співробітництво із зарубіжними країнами, - розвиток сектора послуг, - завершення реструктуризації традиційних промислових галузей, структурні зміни в рибальстві.
Поліпшення стану технічної і соціальної інфраструктури	<p>Поліпшення інфраструктури транспорту, житлового господарства, телематики, енергетики та захисту навколишнього середовища.</p> <p>Поліпшення інфраструктури в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури, туризму і спорту.</p>
Зростання зайнятості і підвищення її якості	<ul style="list-style-type: none"> – створення умов, що сприяють підприємництву і скорочення фінансового навантаження на роботодавців, – підвищення еластичності ринку праці в Польщі і зростання мобільності трудових ресурсів, – ініціативи з вирівнювання шансів на ринку праці, – пристосування програм навчання до потреб ринку праці, – розвиток інститутів суспільного діалогу і зміцнення системи проведення переговорів з питання про відносини між працівниками і роботодавцями, – поліпшення безпеки та умов праці, – зростання інституційної ефективності в обслуговуванні ринку праці, – ведення ефективної міграційної політики.
Створення інтегрованого соціального співтовариства і його безпеки	<ul style="list-style-type: none"> – створення заслугу суспільної довіри та ефективної державної влади, а також боротьба з корупцією, – підтримка самоорганізації місцевих громад, – просування політики суспільної інтеграції, в тому числі допомога сім'ям у виконанні ними економічних і виховних функцій, – забезпечення національної безпеки і почуття безпеки в суспільстві, – внутрішня безпека та забезпечення громадського порядку.
Розвиток сільських районів	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток підприємництва та активності в несільськогосподарській сфері, - зростання конкурентоспроможності аграрних господарств, - розвиток і поліпшення технічної та соціальної інфраструктури в сільській місцевості, - підвищення якості людського капіталу та професійна активність мешканців села.
Регіональний розвиток і поліпшення внутрішньої організації регіону	<p>Успіх у здійсненні пріоритету буде залежати від здатності регіонів та місцевих громад використовувати власні ресурси, а також від уміння залучати зовнішніх інвесторів. Стратегічною метою регіональної політики держави на 2007-2015 рр. є створення умов для зростання конкурентоспроможності. Ці умови повинні сприяти соціальній, економічній і територіальній згуртованості, а також вирівнюванню шансів розвитку тих воєводств, які без допомоги держави були б приречені на деградацію або тривалу боротьбу з труднощами. У той же час, згідно з принципом субсидіарності і принципу підтримки ендogenous розвитку, регіональна політика держави буде націлена на гнучку диференціацію цілей і використання внутрішнього потенціалу окремих районів.</p>

Додаток Л
Показники оцінки реалізації стратегічного плану
(індикатори досягнення результату)

№	Показники
Інтегровані показники розвитку	
1	Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту, відсотків до попереднього року
2	Індекс промислової продукції, відсотків до відповідного періоду попереднього року
3	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) у відпускних цінах підприємств (без податку на додану вартість та акцизу) в розрахунку на одиницю населення, грн.
4	Темп зростання (зменшення) доходу місцевого бюджету (без трансфертів), відсотків до відповідного періоду попереднього року
5	Обсяг податкових надходжень до місцевого бюджету у розрахунку на одиницю населення, грн.
6	Приріст (зменшення) населення, відсотків до початку року
7	Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, відсотків до населення відповідного віку
8	Індекс реальної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року
Напрямок «Територія вільного підприємництва»	
9	Приріст (зменшення) кількості об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів підтримки підприємництва) з початку року, одиниць
10	Темп зростання (зменшення) кількості об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів підтримки підприємництва), відсотків до початку року
11	Обсяг фактично профінансованих з місцевих бюджетів коштів на часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проєктів, до запланованих на зазначену мету коштів, відсотків
12	Кількість створених нових робочих місць на малих та середніх підприємствах, що отримали фінансову допомогу з місцевих бюджетів на часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проєктів, відсотків до загальної кількості створених нових робочих місць та таких підприємств
13	Площа земельних ділянок, наданих під будівництво інфраструктурних об'єктів, у розрахунку на одиницю населення, м ²
14	Темп зростання (зменшення) обороту роздрібною торгівлі, відсотків до відповідного періоду попереднього року
15	Абсолютний приріст обсягу обороту роздрібною торгівлі у розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року, грн.
16	Абсолютний приріст обсягу реалізованих послуг у розрахунку на одиницю населення до відповідного періоду попереднього року, грн.
17	Індекс споживчих цін на продукти харчування, відсотків до грудня попереднього року
18	Індекс споживчих тарифів на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, відсотків до грудня попереднього року
Напрямок «Територія здорового довкілля»	
19	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в розрахунку на одиницю населення, кілограм
20	Темп зростання (зменшення) викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в розрахунку на одиницю населення, відсотків до попереднього року
21	Темп зростання (зменшення) викидів забруднюючих речовин пересувними джерелами у розрахунку на одиницю населення, відсотків до попереднього року
22	Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених (без отримання енергії), у загальному обсязі утворених відходів, відсотків
23	Темп зростання (зменшення) обсягів скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, відсотків до попереднього року
Напрямок «Територія якісної інфраструктури»	
24	Індекс продукції будівництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року
Інноваційна соціальна інфраструктура	

25	Охоплення дітей дошкільного віку дошкільною освітою, відсотків
26	Охоплення дітей старшого дошкільного віку дошкільною освітою, відсотків
27	Чисельність дітей у дошкільних навчальних закладах у розрахунку на 100 місць, осіб
28	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів, кількість ь відвідувань за зміну на 10 тис. населення
29	Кількість підготовлених лікарів загальної практики – сімейної медицини, кількість відвідувань амбулаторій загальної практики – сімейної медицини за зміну на 10 тис. населення
30	Обсяг витрат місцевих бюджетів в галузі «Охорона здоров'я» у розрахунку на одиницю населення, гривень
31	Обсяг витрат місцевих бюджетів у галузі «культура та мистецтво» у розрахунку на одиницю населення, гривень
Якісна інфраструктура промислових зон та житлових районів	
32	Питома вага протяжності теплових та паперових мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж
33	Питома вага протяжності водопровідних мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж
34	Питома вага протяжності каналізаційних мереж, що перебувають у ветхому та аварійному стані, відсотків до загальної протяжності таких мереж
35	Темп зростання (зменшення) заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг, відсотків на початок звітного року
36	Співвідношення середнього розміру нарахувань за житлово-комунальні послуги на одного власника особового рахунку до середньомісячної заробітної плати, відсотків
Сектор економіки «Фінансові та бізнес-послуги»	
37	Обсяги інвестицій в основний капітал (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку року, гривень
38	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій, відсотків до обсягів на початок року
39	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одиницю населення наростаючим підсумком з початку інвестування, доларів США
Безпека	
40	Кількість зареєстрованих злочинів на 10 тис. населення
Сектор економіки «Транспортно-логістичний центр»	
41	Індекс обсягу перевезення вантажів усіма видами транспорту
42	Вантажообіг автомобільного транспорту, тис. тон на кінець року
43	Рухомий склад за окремими видами транспорту, одиниць, вантажомісткість
44	Перевезення пасажирів окремими видами транспорту, тис. осіб на кінець року
Сектор «Економіка знань»	
45	Частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, відсотків
46	Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків
47	Питома вага освоєних та впроваджених наукових та науково-технічних розробок у загальній кількості виконаних наукових робіт, відсотків

Додаток М
Проекти органів місцевого самоврядування за 2003 – 2013 рр.

Область	Екологічні проекти	Енерго-збереження	Охорона здоров'я	Освіта	Фізична культура та спорт	Соціальний захист	ЖКГ	Управління	Культура та туризм	Інші проекти ОМС
Вінницька	8	2	2	3	4	9	26	5	14	11
Волинська	2	7	2	9	2	4	16	3	17	10
Дніпропетровська	4	14	12	25	7	3	37	10	27	9
Донецька	5	3	3	1	-	3	14	6	5	16
Житомирська	1	4	-	-	-	-	8	1	1	1
Закарпатська	1	7	1	-	-	-	13	1	3	1
Запорізька	3	4	5	3	1	4	10	7	6	5
Івано-Франківська	2	15	5	14	2	-	19	3	15	16
Київська	1	9	2	3	-	-	15	9	8	15
Кіровоградська	1	3	1	2	-	-	4	2	2	2
Луганська	1	9	6	5	3	1	9	2	7	8
Львівська	3	4	1	-	1	1	8	2	5	2
Миколаївська	5	16	8	8	4	-	30	5	11	14
Одеська	1	5	1	1	-	1	7	1	6	-
Полтавська	4	8	4	3	2	4	23	2	14	6
Рівненська	8	15	4	3	2	3	29	3	12	4
Сумська	-	6	3	5	-	5	15	1	5	4
Тернопільська	3	5	2	2	-	1	4	4	8	4
Харківська	1	4	3	2	-	-	10	2	7	4
Херсонська	-	1	-	1	1	-	8	4	3	1
Хмельницька	3	-	3	1	1	3	3	1	5	1
Черкаська	-	3	1	1	-	1	3	2	4	1
Чернівецька	4	9	3	10	2	1	19	2	12	3
Чернігівська	-	3	1	1	1	2	7	1	9	2
АР Крим	4	3	8	1	3	3	21	9	10	7

Складено на основі [114]

Проекти органів місцевого самоврядування у 2014 р.

Область	Екологічні проекти	Енерго-збереження	Охорона здоров'я	Освіта	Фізична культура та спорт	Соц. захист	ЖКГ	Управління територіями	Культура та туризм	Інші проекти ОМС
Вінницька	7	8	4	15	3	5	16	-	16	3
Волинська	5	8	2	7	6	2	6	1	16	1
Дніпропетровська	1	18	8	17	12	2	23	5	32	4
Донецька	1	5	5	2	4	1	17	7	6	4
Житомирська	-	3	-	-	1	-	7	-	-	2
Закарпатська	1	8	1	1	-	-	2	-	1	-
Запорізька	2	8	10	5	4	1	11	1	7	2
Івано-Франківська	2	3	4	4	2	-	10	2	3	4
Київська	-	6	-	2	1	-	3	3	2	2
Кіровоградська	2	-	1	-	-	-	6	-	4	3
Луганська	1	15	8	22	7	5	15	-	17	6
Львівська	1	14	1	5	1	-	8	1	12	1
Миколаївська	1	3	3	5	1	1	5	-	4	-
Одеська	1	5	2	4	2	3	2	1	1	-
Полтавська	1	9	2	2	7	-	8	4	4	3
Рівненська	2	3	2	1	1	-	4	1	5	3
Сумська	3	-	4	4	2	-	4	2	4	5
Тернопільська	-	1	2	-	1	-	2	-	1	-
Харківська	-	2	4	-	2	-	3	1	5	2
Херсонська	-	4	2	9	3	-	7	-	6	3
Хмельницька	1	4	2	6	7	8	5	3	11	4
Черкаська	-	1	1	1	-	1	2	-	-	-
Чернівецька	1	1	-	3	-	-	1	-	3	1
Чернігівська	-	-	-	1	3	1	4	-	3	1
АР Крим	-	2	2	2	2	-	7	3	5	3

Складено на основі [114]

Додаток Н

ПРОЕКТ УГОДИ ПРО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО З ФОРМУВАННЯ РОЗРОБКИ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

управління з питань стратегічного планування та інвестиційної політики
Дніпропетровської обласної ради і кафедри економіки та регіональної економічної
політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України

м. Дніпро

_____20__ р.

Управління з питань стратегічного планування та інвестиційної політики Дніпропетровської обласної ради (далі – Управління) і кафедра економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України (далі – Кафедра) разом названі «Сторони» уклали дійсну угоду про наступне.

Загальні положення

Угода визначає напрями та форми співпраці Управління і Кафедри.

Функції партнерства:

- забезпечення всіх учасників процесу розробки економічної політики комплексного розвитку регіону переліком невідкладних і стратегічних проблем регіону, методичними рекомендаціями і настановами по конкретизації проблемних питань, альтернативному змісту можливих змін, обґрунтуванню ідей і шляхів вирішення та методів реалізації;
- визначення зацікавленими сторонами чи уточнення кількості видів діяльності в регіоні, які потребують пріоритетного і невідкладного вирішення;
- спільна участь у розробці економічної політики комплексного розвитку регіону, використовуючи індикатори і критерії їх обґрунтування, економічна доцільність всіх видів політик;
- узагальнення, ущільнення (або розширення) цілей розвитку регіону, окремих суб'єктів господарювання в контексті загальнорегіональних цілей економічної політики.
- спільна розробка проекту економічної політики комплексного розвитку регіону і представлення його на обговорення територіальній громаді;
- розробка інноваційних управлінських технологій імплементації, координації і контролю дотримання заходів політики в програми, плани і проекти діяльності суб'єктів господарювання і органів влади;
- встановлення періодичності і контролю результатів заходів реалізації політики, змісту звітів про перебіг процесів їх запровадження;
- розробка методів контролю і оцінювання результатів і цілей політики при необхідності коригування напрямів її подальшого впливу на розвиток.

Обов'язки сторін

Управління зобов'язується:

- залучати представників професорсько-викладацького складу кафедр Інституту до спільного проведення досліджень та вирішення проблем сфери розробки економічної політики комплексного розвитку регіону, розробки програм і проектів розвитку регіону та окремих сфер його діяльності на громадських і госпрозрахункових засадах;

– забезпечувати суб'єктів різних сфер діяльності в регіоні методичними, нормативно-правовими і інституційними засобами розробки і економічного обґрунтування ефективності обраних цілей і засобів економічної політики з урахуванням потреб регіону і вимог європейських стандартів;

– сприяти перетворенню локальних економічних відносин між суб'єктами господарювання і владою в корпоративну співпрацю і партнерство;

– сприяти закріпленню спільних цілей ключових трансформаційних процесів модернізації суспільного виробництва продукції і послуг в регіональних програмах стратегічного, соціального і економічного розвитку;

– сприяти генеруванню, мобілізації і оптимальному використанню економічного потенціалу регіону і його здатності підтримувати поточну і стратегічну конкурентоспроможність;

– активізувати формування факторів і умов економічної мотивації суб'єктів господарювання в розвитку керованих видів діяльності на території регіону.

Кафедра зобов'язується:

– розширити проведення наукових досліджень з питань розробки, впровадження та удосконалення економічної політики комплексного розвитку регіону, розробки програм і проектів розвитку регіону та окремих сфер його діяльності;

– виявляти можливості наукової допомоги вирішенню питань підвищення ефективності управління регіональним розвитком;

– створити «інформаційний майданчик» наукових здобутків кафедр інституту, які можуть бути імplementовані у відповідні напрями регіонального розвитку;

– розробляти і проводити тематичні програми навчання для підвищення кваліфікації і компетентнісних навичок посадових осіб місцевого самоврядування та інших учасників процесу розробки і реалізації економічної політики комплексного розвитку регіону;

– брати участь (за необхідності) у підготовці та проведенні інноваційних заходів Управління, спрямованих на розвиток регіону.

Заключні положення

Дана угода набуває чинності з моменту її підписання.

Термін дії угоди – п'ять календарних років з моменту її підписання.

Угода автоматично продовжується на наступні п'ять календарних років, якщо жодна із сторін не заявить про бажання її розірвати.

Протягом періоду дії угоди щорічно на спільному засіданні уповноважених представників Інституту та керівництва Управління Сторони підводять підсумки виконаної роботи та звітують про виконання умов угоди, вносять доповнення до діючої угоди.

Завідувач кафедри економіки та
регіональної економічної політики
Дніпропетровського регіонального
інституту державного управління
Національної академії державного
управління при Президентіві України

Заступник голови обласної ради по
виконавчому апарату – начальник
управління з питань стратегічного
планування та інвестиційної політики
Дніпропетровської обласної ради

Додаток П

Проект

**«Методичні положення і рекомендації щодо розробки економічної
політики комплексного розвитку регіону»**

ЗМІСТ

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

I. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ

II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

- Головна мета економічної політики комплексного розвитку регіону
- Цілі економічної політики комплексного розвитку регіону
- Принципи економічної політики комплексного розвитку регіону
- Стратегічні завдання економічної політики комплексного розвитку регіону
- Цілі економічної політики комплексного розвитку регіону до різних компонентів економічної системи

III. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

- Типові проблеми розвитку (потребують уточнення на момент розробки заходів політики)
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

IV. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

- Головні проблеми розвитку
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

V. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

- Проблеми
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

VI. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

- Проблеми
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

VII. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

- Проблеми
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

VIII. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

- Проблеми
- Головна мета
- Основні цілі
- Першочергові кроки

IX. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

X. ДОДАТКИ

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Економічна система регіону – сукупність всіх видів економічної діяльності людей в процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл та споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності, відповідно до ?? суспільства. Вона представляє собою економічний базис існування і життєдіяльності, сукупність економічних ресурсів, видів діяльності, сфер, галузей, підсистем, господарюючих суб'єктів, економічних відносин, органів влади і жителів, без задіяння яких виключно в усі процеси життєдіяльності на його території вони не можуть існувати.

Економічна політика – сукупність уявлень, ідей, напрямів і траєкторій збалансованого розвитку, зорієнтованих на економічне забезпечення досягнення довгострокових, середньорічних і поточних цілей економічного розвитку, управління консолідованими знаннями формування економіки знань, визначених на основі кількісного і якісного опису стану і тенденцій змін економічної системи, аналітико-економічної, науково-технічної інформації, аналітико-діагностичних і прогнозних моделей розвитку, взаємоузгоджених та імплементованих в засоби економічної політики.

Економічна політика комплексного розвитку регіону представляє собою сукупність обґрунтованих ідей і концепцій розвитку, що фокусуються у збалансованій інтегрованій сукупності узгоджених заходів, залученні і утриманні інвестицій, спрямованих на розбудову і збільшення економічного потенціалу і добробуту регіону та підвищення власних економічних можливостей розвитку.

Об'єкт політики – економічна система регіону та комплекс принципів, організаційних схем, методів, важелів, інституційних та інших інструментів, відповідних правових норм, обґрунтування змісту і сукупності заходів, цілеспрямованих на розвиток економічного потенціалу і його розширеного відтворення, підвищення ефективності і раціонального використання ресурсів регіону.

Суб'єкти політики – носії визначених у правовому полі повноважень, прав та обов'язків щодо вироблення, обґрунтування і реалізації власної політики (ОМС, ОМВ, господарюючі суб'єкти, жителі, громадські організації, партії, рухи та інші), які спрямовують її на формування, розвиток і регулювання економічних відносин.

Принципи політики – правила, що формують її засади, сформовані на основі вітчизняного і зарубіжного досвіду, що покладаються в основу розробки і реалізації економічної політики і яких необхідно дотримуватись суб'єктам, що її розробляють і реалізують.

Механізм управління розробкою і реалізацією власної економічної політики – комплекс стратегічних і поточних управлінських дій щодо визначення змісту, етапів, методів, важелів та інституцій політики як системного чинника впливу на розвиток економіки регіону.

Елементи політики – визначені концепції, ключові напрями ефективного використання, відтворення і збільшення економічної бази регіонів (місцевих ресурсів, потенціалів, методів економічного забезпечення розвитку, організаційних форм, схеми та інші складові, що генерують, комбінують, інтенсифікують і реалізують процеси економічного розвитку.

Зміст регіональної економічної політики – стратегічна лінія дій, вектори, напрями і прогнози, що визначаються регіональною і місцевою владою і конкретизується системою заходів та їх обґрунтуванням у сфері управління економікою з метою надання визначеної спрямованості економічним процесам згідно з цілями, задачами і пріоритетами розвитку регіону. Заходи регіональної політики формуються в окремому документі «Регіональна економічна політика комплексного розвитку». Основні напрями політики стосуються вирішення найважливіших проблем розвитку регіону.

Форма подання заходів політики – складається із: документального оформлення за об'єктами програмних заходів, виконання розрахунків інвестиційних і поточних витрат

і очікуваних результатів та термінів їх виконання. Може включати і головні умови і кількісні орієнтири, характеристики і параметри досягнення цілей здійснюваних заходів.

Заходи регіональної економічної політики – короткий комплексний перелік найбільш суттєвих проблем, які слід вирішувати у наступному році для ефективного розвитку економіки з метою отримання максимально ефективного результату розвитку і відповідного покращення економічного стану в регіоні. Програмні заходи регіональної економічної політики комплексного розвитку мають непряму дію і впливають на процеси за рахунок зміни умов та правил впливу на середовище .

Регіональна економічна політика комплексного розвитку розробляється для сприяння вирішенню внутрішніх проблем території, структурної перебудови економіки регіону, розширення самостійності і підвищення економічної самодостатності регіону з урахуванням економічного стану, фінансових та трудових ресурсів, природно-ресурсного, виробничо-технічного та наукового потенціалу.

I. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ

- розбудова системи публічного управління використанням, відтворенням і розвитком економічних ресурсів регіону на засадах громадського, соціального і економічного корпоративізму, партнерської взаємодії влади, громади і бізнесу;
- забезпечення суб'єктів різних сфер діяльності в регіоні методичними, нормативно-правовими і інституційними засобами розробки і економічного обґрунтування головної мети доцільності ефективності обраних цілей і засобів економічної політики з урахуванням потреб регіонів і вимог європейських стандартів;
- запровадження публічної і достовірної інформації про рух і напрями процесів економічного розвитку;
- сприяння перетворенню локальних економічних відносин між суб'єктами господарювання і владою в корпоративну співпрацю і партнерство;
- формування додаткового каталізатора творчих ідей економічного зростання і активізації впливу рушійних сил трансформаційних процесів структурних перетворень;
- закріплення спільних цілей ключових трансформаційних процесів модернізації суспільного виробництва продукції і послуг в регіональних програмах стратегічного, соціального і економічного розвитку;
- надання організаційно-управлінської підтримки міжсекторальної, міжгалузевої і міжвидової взаємодії регіональним суб'єктам господарювання;
- демократизація процесів вибору стратегічних рішень;
- концентрація розпорошених фінансових потоків, спрямованих на виконання локальних заходів в регіональну мережу фінансових ресурсів з метою фінансового забезпечення усієї сукупності системних заходів;
- виявлення, концентрація і використання організаційно-управлінських факторів як невичерпного організаційного ресурсу публічної влади;
- сприяння генеруванню, мобілізації і оптимальному використанню економічного потенціалу регіону і його здатності підтримувати поточну і стратегічну конкурентоспроможність;
- формування факторів економічної мотивації суб'єктів господарювання в розвитку керованих видів діяльності.

II. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ

Методичні положення і рекомендації по розробці регіональної економічної політики комплексного розвитку призначені для глибокого усвідомлення розробником політики основних проблем розвитку, її мети, змісту, напрямів і методичних засад

розробки, вироблення спільних поглядів, узгоджених дій і технологій співпраці.

Основні проблеми власного економічного розвитку регіону уточнюються і конкретизуються перед початком розробки політики. Найбільш типовими з яких розглядаються - недосконалість наявної галузевої структури більшості регіональних господарських комплексів, їх низька економічна ефективність; значні відмінності між регіонами в рівнях соціально-економічного розвитку та істотне відставання від нормативів розвитку соціальної та виробничої інфраструктури (особливо це стосується сільської місцевості); нераціональне використання місцевих природних і трудових ресурсів; надмірне забруднення довкілля в багатьох містах і районах; відставання в комплексному розвитку міст і сіл; незадовільна реалізація можливостей регіонів щодо міжнародної інтеграції України, спільного підприємництва в галузі туризму та рекреації, залучення до країни іноземних інвестицій тощо.

Головна мета регіональної економічної політики комплексного розвитку:

Досягнення високого рівня економічного добробуту, сталих темпів зростання, економічної і соціальної стабільності, проведення організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на поточні цілі держави та ефективний розвиток регіонів, раціональне використання ресурсів, створення сприятливих умов розвитку людського капіталу, забезпечення безпеки життєдіяльності тощо.

Цілі регіональної економічної політики комплексного розвитку:

- підвищення економічної самостійності і економічного благополуччя жителів регіону за рахунок нарощування власного економічного потенціалу;
- створення можливостей для внутрішнього самостійного розвитку на умовах саморегулювання і самозабезпечення;
- підвищення економічної здатності до подолання системних викликів сучасності у розв'язанні специфічних проблем регіону;
- перехід до формування політики економічно-ефективного розвитку регіону за принципом «знизу-догори» від вертикального до горизонтального;
- вирівнювання наявних відмінностей між економічними й соціальними рівнями розвитку;
- підтримка внутрішньо регіональної збалансованості соціально-економічного розвитку;
- посилення міжрегіональної економічної інтеграції

Принципи регіональної економічної політики комплексного розвитку:

- принципи державної політики і сталого розвитку України, принципи країн ЄС,
- принципи державної політики регіонального розвитку,
- зростання матеріального добробуту;
- збалансованість використання і відтворення природних ресурсів регіону;
- забезпечення раціональної структури економіки регіону;
- раціональна територіальна організація суспільної праці;
- ефективність фінансових витрат регіону;
- збереження унікальних природних і виробничих комплексів;
- збереження і відновлення цілісності природної економіки;
- економічна доцільність проектів розвитку;
- мінімізація ресурсів, що використовуються та відходів, які утворюються;
- формування факторів економічної мотивації суб'єктів економічної діяльності, жителів і влади до участі в інноваційних процесах економічного розвитку.

Стратегічні завдання регіональної економічної політики комплексного розвитку

Формування економічного інституту і власної ефективної моделі місцевого

самоврядування, використання регіонами власних можливостей для самостійного розвитку на умовах самофінансування та самозабезпечення шляхом впливу ОМС на бюджетну та податкову політику, планування, прогнозування та програмування розвитку регіону, використання природних ресурсів і власності регіонів на основі активної інвестиційної політики, розміщення продуктивних сил, формування пріоритетів розвитку регіональних комплексів (АПК, транспортний, будівельний), контрольно-аналітичну діяльність та інформаційне забезпечення. Ефективне використання ресурсів економічного потенціалу регіону, консолідація фонду підтримки і стимулювання розвитку, удосконалення інституційної структури і організаційних форм співробітництва суб'єктів господарювання і органів місцевої влади, системне відтворення усіх видів ресурсів.

Цілі регіональної економічної політики комплексного розвитку до різних компонентів економічної системи

- недопущення здійснення заходів, що зменшують або погіршують стан економічного потенціалу;
- принципи розподілу бюджетних коштів і стимулювання за результатами;
- адаптивність дій, що використовуються до процесів і норм європейського права;
- формування і розширене відтворення економічного потенціалу;
- перехід до економічної самодостатності, самозабезпечення і саморозвитку, досягнення внутрішньої інтегрованості, структурної збалансованості і комплексності розвитку усіх сфер і галузей економіки;
- підвищення конкурентоспроможності продуктів, товарів і послуг та регіону в цілому.

ІІІ. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Типові проблеми розвитку (потребують уточнення на момент розробки заходів політики)

Недостатнє врахування особливостей національного менталітету українців, структури його соціальної свідомості, соціокультурних поведінкових норм і традицій, системи життєвих цінностей і пріоритетів. Висока соціальна напруженість, велика диференціація доходів і несправедливий їх розподіл, низький рівень доходів домогосподарств, низька рентабельність господарської діяльності та використання власності. Ведення підприємницької діяльності домогосподарствами утруднене та характеризується низкою перешкод та інше.

Головна мета

Формування комплексного підходу, що повинен базуватися на існуючих наукових дослідженнях та кращому досвіді, які дозволили б розкрити і доповнити потенціал функціонування домогосподарства, відтворення і ефективного використання його ресурсів, як суб'єкта економіки в умовах розвитку ринкових відносин.

Основні цілі:

- зміна цільової функції домогосподарств від стратегії виживання до забезпечення високих доходів;
- зниження рівня диференціації доходів домашніх господарств і створення умов підвищення їх економічної активності;
- розвиток внутрішнього ринку та стимулювання попиту домашніх господарств;
- формування рівних умов конкуренції шляхом активізації структурних змін.

Першочергові кроки:

- забезпечення справедливої оцінки заробітної плати пропорційно зростанню продуктивності праці;
- вирівнювання рівнів мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму;

- покращення умов для підприємницької діяльності;
- підвищення ефективності використання надаваних трансфертів при проведенні регіональної економічної політики;
- підвищення ефективності розподілу трудових ресурсів між різними галузями регіональної економіки;
- стимулювання пошуку нових вище оплачуваних місць праці.

IV. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Головні проблеми розвитку

Обмежений доступ до фінансування та можливість залучення на вигідних умовах кредитних ресурсів, демотивація до підприємницької діяльності через високий рівень трансакційних витрат відкриття/закриття підприємств, купівлі/продажу бізнесу, отримання дозволів, погоджень, ліцензій, державного (комунального) майна, землі, державного замовлення в умовах все ще високого податкового навантаження, недостатнього рівня захисту права власності, недосконалого конкурентного середовища, високої вартості фінансово-кредитних ресурсів. Відсутність підтримки практики формування інтегрованих торговельно-виробничих систем та коопераційних відносин, у яких беруть спільну участь суб'єкти малого, середнього та великого підприємництва, недостатність фінансових умов для розвитку та ефективного функціонування суб'єктів інституційної підприємницької інфраструктури (бізнес-інкубатори, інвестиційно-інноваційні центри, технологічні парки, кластери тощо).

Головна мета

Нарощування економічного потенціалу, розширене відтворення і раціональне використання ресурсів шляхом активізації діяльності суб'єктів господарювання та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору шляхом позитивних структурних змін та модернізації регіонального господарства, розвитку реального сектору економіки в регіонах та покращення якості життя регіональної громади, формування заможного середнього класу, вирішення низки проблем соціально-економічної безпеки регіонів.

Основні цілі

- збільшення кількості діючих суб'єктів господарювання, підвищення рівня ділової активності, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив;
- покращення ресурсного та матеріального-технічного забезпечення суб'єктів підприємництва та підвищення рівня ефективності їх фінансово-господарської діяльності;
- створення умов для активізації інтеграційних та кооперативних процесів між суб'єктами підприємництва та іншими секторами економіки;
- розвиток інституційного забезпечення суб'єктів підприємництва;
- посилення мотивації населення до підприємницької діяльності;
- дієва та агресивна протидія рейдерству і протиправному захопленню майна, активів, власності;
- зниження трансакційних витрат суб'єктів комерційної господарської діяльності, формування дієвих умов для розвитку конкуренції.

Першочергові кроки

- посилення стимулів суб'єктів підприємництва до інвестиційно-інноваційної активності шляхом реалізації регіональних інноваційних проектів; фінансування грантів з розробки та запровадження виробництва інноваційної продукції (товарів, послуг), створення об'єктів інтелектуальної власності суб'єктами господарювання або залученими науковцями;

– критичне зниження рівня трансакційних витрат суб'єктів бізнесу. Подолання витрат, пов'язаних з доступом суб'єктів малого і середнього підприємництва до ринків, прав діяльності, господарських ресурсів, ринкової інфраструктури, інформації, управлінських технологій, інвестицій та інновацій;

– продовження органами місцевого самоврядування та державної влади роботи з підвищення рівня прозорості і ефективності дозвільної системи шляхом посилення контролю та відповідальності посадових осіб дозвільних органів, удосконалення роботи місцевих дозвільних органів (посилення їх спеціалізації за видами дозволів, диференціації дозвільних заявок щодо спрощення процедур і термінів погодження документів дозвільного характеру для невеликих об'єктів, впровадження принципу затвердження дозвільних заявок за замовчуванням, внесення до порядку проходження дозвільних документів вимоги щодо попередньої письмової оцінки адміністратором дозвільного офісу пакету документів, який подається підприємцем), створення органу з контролю та моніторингу дозвільної системи, популяризація досвіду проходження дозвільних процедур та підвищення рівня обізнаності підприємців щодо прав і обов'язків дозвільних адміністраторів та посадових осіб дозвільних органів;

– формування та розбудова дієвої регіональної інституційної інфраструктури фінансово-ресурсного та інвестиційного забезпечення підприємництва. Створення і розвиток регіональних та місцевих інвестиційно-інноваційних кластерів за участю суб'єктів підприємництва у базових видах економічної діяльності та пріоритетних сферах економіки; зростання капіталізації системи фінансово-кредитного та інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності; розвиток інформаційного та консалтингового супроводу інвестиційно-інноваційної активності, державно-приватного партнерства у сфері розвитку організаційно-інституційної інфраструктури інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та поширення її практик у регіональному та міжрегіональному співробітництві;

– формування на регіональному рівні системи ефективної міжгалузевої та міжсекторальної кооперації (кластерів) для забезпечення ресурсоощадних виробничих циклів, фінансово-економічне стимулювання запровадження суб'єктами підприємництва інноваційних технологій, створення та поширення знань між науково-дослідними інституціями та суб'єктами підприємницької діяльності, підвищення якості роботи регіональних органів державного управління та місцевого самоврядування у напрямку моніторингу та планування інноваційного розвитку сектору малого бізнесу;

– забезпечення формування економічних стимулів для створення локальних інтегрованих виробничих систем, проведення горизонтальної та вертикальної кооперації підприємств шляхом створення кооперативів у різних видах економічної діяльності, організації та проведення періодичних навчань для керівників підприємств стосовно ведення кооперативної діяльності (реєстрації, управління, ведення обліку, оподаткування тощо);

– збільшення частки продуктивних витрат, спрямованих на формування мережі інституцій та програм фінансово-кредитного сприяння, залучення страхової сфери до зниження рівня ризику та забезпечення фінансування підприємств, створення мережі муніципальних бізнес-інкубаторів і венчурних фондів, покращення інституційно-правового забезпечення розширення можливостей підприємств до реалізації інвестиційних проектів і інноваційних програм, розширення можливостей функціонування мережі суб'єктів фінансово-інвестиційної підтримки, а також їх мотивації до покращення доступу підприємств до інновацій та інвестицій;

– надання інформаційно-консультаційної підтримки населенню щодо започаткування власного бізнесу, покращення соціально-психологічного та організаційно-професійного середовища підприємницької діяльності через існуючу мережу обласних та районних центрів зайнятості, місцевого дорадництва, агенції регіонального розвитку, навчання і тренінги для населення, надання фінансової та організаційної підтримки організацій, що реалізують навчально-просвітницькі заходи у сфері підприємництва.

V. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Проблеми

Нерозвиненість і недостатня змістовна наповненість економічних функцій органів місцевої влади, відсутність достатніх повноважень і відповідальності в питаннях формування і розподілу фонду розвитку. Формальний підхід до стратегічного планування, формування місцевих бюджетів зверху, низька якість муніципального управління, практично відсутнє використання фінансових інструментів розвитку приватного сектору, неякісний маркетинг території, низький рівень залучення інвестицій, слабка підтримка бізнесу, низький рівень участі у створенні сприятливого бізнес-клімату, нераціональне використання комунальної власності та ін.

Головна мета

Забезпечення високої якості реалізації функцій місцевого самоврядування. Проведення системної роботи щодо створення економічно потужних громад, підвищення конкурентоспроможності місцевої економіки, підвищення якості та рівня життя мешканців громади шляхом здійснення комплексу заходів, що стосуються реалізації програмних документів місцевого розвитку, налагодження роботи публічної влади щодо створення сприятливих умов для стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, стимулювання і зміцнення партнерства між місцевою владою, бізнес-спільнотою, громадою, формування сприятливого середовища для досягнення збалансованого соціально-економічного, інфраструктурного, екологічного та інституційного розвитку громади.

Основні цілі

- зміцнення та розвиток економічної потужності керованої території;
- розвиток транспортної інфраструктури;
- утримання об'єктів спільної власності територіальних громад регіону;
- підвищення якості надання спеціалізованої медичної допомоги (третинний рівень), спеціалізованої середньої освіти, розвиток культури, спорту та туризму;
- забезпечення високого рівня розвитку людського капіталу, соціальної відповідальності, економічного благополуччя і охорони навколишнього середовища.

Першочергові кроки

- демократичне і цивілізоване врядування;
- розвиток підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку;
- сприяння місцевою владою залученню інвестицій та їх ефективному використанню;
- упровадження інновацій у виробничу сферу, створення нової продукції;
- розвиток сфери послуг;
- запровадження й використання різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. програм соціально-економічного розвитку, кластерів, національних проєктів, механізмів державно-приватного партнерства та ін.);
- розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, муніципальних цінних паперів, філіалів банківських установ).

VI. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Проблеми

Вплив соціально-політичних проблем на економічний розвиток регіонів, що особливо загострюються в період виборів. Непрозорість регіонального розрізу державного бюджету, відсутність консолідації усіх соціальних трансфертів і будь-яких позабюджетних коштів, призначених для регіонів. Відсутність застосування розширеного соціально-економічного підходу, що включає «європейський набір» показників прибутків і зайнятості. Іноді негативний вплив регіональних еліт на формування економічної політики розвитку регіонів.

Головна мета

Досягнення якнайвищого рівня добробуту мешканців регіону, забезпечення темпів щорічного зростання економічного потенціалу протягом певного періоду.

Основні цілі

- створення і підтримка стабільного економічного середовища сприятливого для економічного зростання та економічного забезпечення позитивних зрушень в соціальній, промисловій, екологічній та інших сферах життєдіяльності в регіоні;
- створення єдиної цілісної системи власного економічного розвитку регіону і узгодження її з цілями державного і регіонального розвитку, що формує систему проєктів розвитку і виконує роль функцій економічного управління;
- розробка і прийняття науково-обґрунтованих концептуальних засад формування і реалізації раціональних пропорцій і тенденцій розвитку регіону з дотриманням європейських стандартів;
- перехід на інноваційний шлях розвитку економічного простору регіону за підтримки економічного забезпечення відтворювальних процесів всіх галузей суспільної діяльності достатніми економічними ресурсами;
- зменшення питомих витрат або збільшення економічних результатів, що забезпечують досягнення цілей;
- створення умов для суттєвого підвищення економічного добробуту населення;
- підтримка відповідності обсягів діяльності по реалізації поставлених завдань розвитку з їх економічним забезпеченням;
- активізація економічних чинників зростання, що сприяють збалансованому розвитку усіх галузей регіону;
- вдосконалення економічних механізмів і технологій економічного регулювання процесів розвитку;
- удосконалення методів збалансованого розподілу витрат регіонального бюджету на процеси розвитку різних видів діяльності;
- запровадження сценарних моделей нагляду і оцінки економічної відповідальності за процесами забезпечення регіонального розвитку якості продукції і послуг, безпеки життя і охорони природних ресурсів;
- запровадження, вдосконалення і адаптація економічних стимулів заохочення модернізації виробництва товарів і послуг в регіоні за європейськими стандартами якості;
- використання оптимальних комбінацій поєднання ресурсів і можливостей розвитку;
- пріоритетне спрямування економічного забезпечення інвестицій у новітні технології, формування інноваційної та транспортно-логістичної інфраструктури і структури спільного господарського виробництва;
- формування механізму економічної мотивації забезпечення рівня енергетичної безпеки, підвищення ефективності використання енергоносіїв, упровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;

- впровадження граничних норм і нормативів формування економічних витрат і ефективності їх використання для забезпечення сталості формування траєкторії інноваційного шляху розвитку економіки регіону;
- передбачення економічних заходів в частині відшкодування прибутку при запровадженні заходів, що реалізуються на бюджетній основі;
- формування механізму економічної відповідальності в частині забезпечення ефективності економічних витрат при проведенні модернізаційних заходів в процесі в соціальній сфері регіонів.

Першочергові кроки

- увесь комплекс управлінських рішень щодо забезпечення регіонального розвитку спрямувати на головну стратегічну мету – підвищення якості життя населення регіону;
- застосування методів адаптивного регіонального стратегічного планування як соціально-економічного процесу, який враховує регіональні особливості та закономірності розвитку;
- розвиток традиційних галузей регіону на інноваційних технологіях, освоєння нових інноваційних напрямів господарювання;
- залучення громадськості до процесу стратегічного планування і участь у процесах розвитку регіону, шляхом розвитку державно-приватного партнерства і взаємодії з наукою;
- реалізація на регіональному рівні пріоритетних національних проектів з адаптацією державної політики, програм і економічних моделей розвитку до регіональних умов;
- розробка економічної стратегії за активної взаємодії органів місцевого самоврядування для досягнення якісного економічного зростання як одного з найважливіших показників розвитку регіону;
- удосконалення міжбюджетних стосунків при розробці пріоритетних напрямів розвитку є інноваційним інструментом побудови ефективною регіональної економіки, що пов'язано з фінансовим забезпеченням функцій органів регіональної влади.

VII. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Проблеми

Вимушена неповна зайнятість та безробіття, руйнування соціальної інфраструктури, зниження реальних доходів значної частини населення, відставання компенсаційних заходів з індексації заробітної плати та соціальних виплат від зростання споживчих цін, надання пільг і соціальних виплат за відомчою ознакою, без урахування реального матеріального становища різних верств населення та їхніх можливостей забезпечити свій добробут, породження соціального утриманства в суспільстві та зменшення можливості надання допомоги тим, хто її справді потребує, погіршення соціального захисту найуразливіших верств населення: дітей, пенсіонерів, інвалідів, самотніх людей, багатодітних сімей та безробітних, зниження рівня соціально-трудова прав і соціальних гарантій багатьох громадян.

Головна мета

Створення умов для формування в регіоні соціального забезпечення населення, безпечного соціального середовища для людей, утвердження дійових механізмів соціального розвитку жителів.

Основні цілі

- створення економічних умов формування потенціалу економіки знань і

інтелектуального капіталу;

- гарантія забезпечення розвитку соціальної інфраструктури, соціальної відповідальності і підвищення якості соціальних послуг;
- економічна підтримка соціальних замовлень на ринку соціальних послуг і ринку праці;
- створення умов розвитку соціального корпоративізму територіальних громад і соціального партнерства в малому і середньому бізнесі та в галузях промислового виробництва;
- формування нових джерел формування фондів соціальних виплат населенню;
- економічна підтримка розвитку соціальної співпраці влади, суб'єктів господарювання, суспільних організацій і жителів;
- розвиток ринкових відносин і соціального партнерства жителів, влади і бізнесу.

Першочергові кроки

- створення економічних передумов, які сприяють матеріальному самозабезпеченню працездатних осіб;
- надання гарантій щодо рівня доходів;
- формування регіональної системи регулювання зайнятості;
- забезпечення підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до регіональних особливостей;
- стимулювання професійної та територіальної мобільності населення.

VIII. ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Проблеми

Рівень техногенного навантаження на природне середовище в Україні перевищує аналогічний показник розвинутих держав у 4-5 разів. У промисловому секторі значна доля належить хімічним, металургійним та гірничодобувним підприємствам. Використання застарілих технологій та обладнання, висока концентрація потенційно небезпечних об'єктів, нераціональне використання природних і людських ресурсів. Ресурсоємність кінцевого національного продукту в середньому втричі перевищує світовий рівень.

Головна мета

Створення економічного базису для формування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення регіону, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних регіональних екосистем, персоніфікація і підвищення відповідальності за недотримання граничних характеристик безпечного довкілля і збереження природи.

Основні цілі

- гарантування екологічної безпеки промислових об'єктів і захисту населення та довкілля, зведення до мінімуму шкідливого впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану басейнів річок регіону та якості питної води;
- стабілізація та поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах регіону;
- будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;
- формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки регіону, формування екологічного світогляду працівників промисловості, енергетики, будівництва, сільського господарства, транспорту.

– збереження біологічного та ландшафтного різноманіття регіону, розвиток природоохоронної справи.

Першочергові кроки:

- створення фондів екологічної безпеки;
- розробка конкретних механізмів інтеграції екологічних пріоритетів в стратегію соціально-економічного розвитку регіону;
- проведення екологічної експертизи та моніторингу, який передбачає аналіз та прогнозування екологічних ризиків;
- забезпечення балансу між екологічним і економічним розвитком;
- вільний доступ до екологічної інформації;
- розроблення підходів до забезпечення екологічного контролю, які передбачають залучення громадськості.

ІХ. ПОКАЗНИКИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗАХОДІВ ПОЛІТИК ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО І ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

На початку розробки економічної політики регіону для вибору її альтернативного варіанту доцільно взяти до уваги якомога більшу частку чинників, які можуть впливати на сценарій розвитку регіону, який обирається, а саме виокремити показники результатів діяльності і чинників та можуть суттєво вплинути на темпи зростання. А саме:

- величина регіонального продукту на душу населення, за видами діагностики, галузями і сферами;
- структура суспільного продукту (широкий і достатній асортимент товарів і послуг і зростання їх потоку для задоволення потреб жителів регіону);
- наявність в регіоні усіх необхідних ресурсів для побудови процесів суспільної діяльності і випуску продукції і послуг;
- наявність ємного внутрішнього ринку, здатного задовольнити потреби споживачів і можливості виробників;
- рівень розвитку продуктивних сил регіону і постійне ускладнення умов виробництва;
- розвиненість динаміки експорту продукції;
- вміння застосовувати нові технології, механізми і інструменти, які можуть бути придбані (запозичені ззовні і показали себе здатними до економії витрат на науково-дослідницькі і проектні розробки);
- гарантований збут продукції і послуг по замовленням регіону;
- розширення сфери застосування інвестицій і спрямування їх і в пріоритетні галузі;
- зниження бар'єрів на шляху руху товарів і послуг;
- збільшення імпорту товарів і послуг;
- недопущення руху капіталу туди, де він не зможе надати очікуваних і необхідних вигод;
- підвищення рівня економічного розвитку підвищує розподіл суспільної праці і дозволяє здійснювати цілеспрямоване управління ними;
- слід враховувати, що усі чинники виробництва товарів і послуг мобільні і потребують врахування цієї якості;
- слід враховувати політику соціального і економічного розвитку країни на рівні регіону. Їх реалізація може мати певні особливості.

Формування напрямів, заходів стратегій і планів розвитку повинно спиратись і обґрунтовуватись шляхом визначення показників їх майбутньої результативності. Запропонована система показників та їх економічний зміст наведено в таблиці

Показник	Метод розрахунку	Характеристика економічної спрямованості
Характеристики (пропорції) структурних зрушень ($П_{с.з}$)	$П_{с.з} = \frac{П_{пл} - П_{ф}}{100}, \%$ де $П_{пл}$; $П_{ф}$ – питома вага галузі (виду діяльності) в обсязі виробленої продукції регіону (міста).	Позитивне значення вектору буде свідчити про зростання частки галузі в обсязі продукції регіону і навпаки.
Показники раціональності співвідношення витрат з отриманими результатами	$I_{оп} > I_{оф}$ – темп росту обсягу виробництва більше темпу росту основних фондів; $I_{ф.в} > I_{оф}$ – темп росту фондівіддачі більше темпу росту основних фондів; $I_{пт} > I_{сер.зарплати}$ – темп росту продуктивності праці більше темпу росту середньої заробітної плати	Дотримання раціональних пропорцій і співвідношень буде свідчити про збалансованість процесів розширення відтворення ресурсів і їх економічної ефективності (віддачі)
Показники ефективності витрат ресурсів: ресурсоємності; податкоємності; рентабельність ресурсів.	Зниження показника ресурсоємності: $П_{ре} = \frac{П_{ре.пл} - П_{ре.ф}}{100}, \%$	Зниження показника ресурсоємності свідчить про режим раціонального ресурсоспоживання.
	де $П_{ре.пл}$ – запланована питома вага вартості ресурсів в обсязі виробництва; $П_{ре.ф}$ – фактична питома вага вартості ресурсів в обсязі виробництва; $П_{с} = \frac{П_{с.пл} - П_{с.ф}}{100}, \%$	Зниження показника податкоємності свідчить про сприятливий режим оподаткування бізнесу.
	де $П_{с}$ – запланована податкоємність → Σ Податків/ Σ обсяг виробництва $П_{ф}$ – фактична податкоємність → Σ Податків фактично / Σ обсяг виробництва $P_p = \frac{P_{р.пл} - P_{р.ф}}{100}, \%$ де $P_{р.пл}$ – рентабельність ресурсів плануєма (прибуток/ресурси); $P_{р.ф}$ – рентабельність ресурсів фактична (фактичний прибуток/фактичні витрати ресурсів)	Зростання показника рентабельності ресурсів свідчить про ефективність їх використання.

Х. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ

- Досягнення запланованих показників структурної збалансованості, ефективного споживання ресурсів, збільшення економічного потенціалу і економічної спроможності;
- зміна сутності і напрямів економічних відносин влади і бізнесу, в процесі яких будується між ними діалог і сумісність поглядів, спільна відповідальність і співпраця заради майбутнього економічного розвитку, формується механізм запровадження пільг, використання субсидій, проектів, спільного інвестування заходів, виключається можливість протекціонізму, формуються відносини приватно-публічного партнерства, що базуються на ефективному використанні власності і активів регіону, економії часу і підвищенні продуктивності праці при спільному здійсненні інноваційних процесів. Має об'єднувальний, заохочувальний, забезпечувальний характер підвищення економічної самостійності регіонів;
- підвищується можливість фінансування розвитку за рахунок створення регіональних публічних та фінансових фондів розвитку;
- в процесах інноваційного циклу здійснюється продукування нових знань та інновацій, створюючи підґрунтя переходу регіону на економіку знань;

– здійснюється структурна корекція і збалансовується розвиток елементів регіональної економічної системи, зменшується структурний дисбаланс, цілеспрямовується спільна діяльність на гармонійність розвитку;

– при обмеженості бюджетного фінансування формуються умови для залучення бізнесу до завдань фінансування заходів стратегічного розвитку і альтернативних джерел фінансування розвитку;

– в процесі розробки і реалізації політики створюються умови для появи нових форм організації діяльності і економічної взаємовигідної співпраці та економічних взаємовідносин: контракти, договори, квоти місцевого бюджету, угоди, ефективні процедури узгодження методів розрахунку тарифів, з'являються спільні концепції демократизації публічного управління, спільні програми маркетингових досліджень, спільні інвестиційні проекти, зустрічні зобов'язання, регіональні бізнес-структури: кластери, муніципальні корпорації, асоціації, бізнес-мережі і бізнес-центри, академічні інкубатори, економічні і соціальні замовлення місцевої влади, місцеві кредити, створення фондів та інші.

ПОКРОКОВИЙ АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ ПОЛІТИКИ

1. Політика розробляється шляхом цілеспрямованих спільних і узгоджених дій влади, суб'єктів господарювання, членів територіальної громади, суспільних недержавних організацій, стратегічних партнерів, інших учасників, які беруть участь у розробці Політики на ґрунті соціального і економічного партнерства, сприймають і дотримуються принципів соціальної відповідальності перед суспільством, принципів організаційної корпоративної культури, корпоративного громадянства, демократизації місцевої влади.
2. Всі учасники процесу розробки власної економічної політики комплексного розвитку регіону забезпечуються переліком невідкладних і стратегічних проблем регіону, методичними рекомендаціями і настановами по конкретизації проблемних питань, альтернативному змісту можливих змін, обґрунтуванню ідей і шляхів вирішення та методів реалізації.
3. Визначення зацікавленими сторонами чи уточнення кількості видів діяльності в регіоні, місті, які потребують внутрішньо пріоритетного і невідкладного вирішення.
4. Розробка проектів галузевих політик, використовуючи індикатори і критерії їх економічного обґрунтування і представлення їх за рекомендованою формою в комітет економічного розвитку регіону (КЕРР).
5. Узагальнення, ущільнення (або розширення) цілей розвитку регіону окремих суб'єктів господарювання в контексті загально регіональних цілей економічної політики.
6. Розробка проекту комплексної економічної політики розвитку регіону і представлення його на обговорення територіальній громаді.
7. Інформаційний супровід і моніторинг думок громадян в процесі обговорення проекту «Внутрішнього стандарту «Методичні положення і рекомендації по розробці власної економічної політики комплексного розвитку регіону»
8. Затвердження і прийняття власної політики комплексного економічного розвитку регіону як внутрішнього Закону економічної діяльності на його території.
9. Розробка управлінської технології імплементації, координації і контролю дотримання заходів політики в програми, плани і проекти діяльності суб'єктів господарювання і органів влади.
10. Встановлення періодичності і контролю результатів заходів реалізації політики змісту звітів про плин процесів їх запровадження.
11. Контроль і оцінювання результатів і цілей політики при необхідності коригування напрямів її подальшого впливу на розвиток.